

εὐρισκομένων προκρίτων Ἀλβανῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες εἶχον μὲν ἀπισκιστήσαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν ἀδικημάτων τῆς Σουλτανικῆς Κυβερνήσεως, ἧτις κατέσχεν ὅλα τὰ κτήματα αὐτῶν, τὰ εὐρισκόμενα ἐν Θισσαλία καὶ Μακεδονία, εἶχον μετανοήσαι καὶ ἐξητούσαν καὶ οὗτοι νὰ ἀπελευθερώσουν τὸν πρώην Κύριόν των· ἡ κοινὴ αὕτη θέλησις ἔφερε τὴν μεταξὺ των συνδιαλλαγὴν, οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἦσαν ὁ Ὁμέρ Μπέϊ Βαϊνῆς, Σελιχτὰς Ποτόν, Ἀγροασιάρης, Ταχὲρ Ἀμπάζης, ὁ Δεσβίσι Χαζάνης, ὁ Μπεκίρ Τζογαδῆρος καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῆς δευτέρας τάξεως, ἐκτὸς τῶν Ἀλβανῶν ἀγῆδων οἵτινες ἦσαν πρὶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ, ἀλλ' ἦσαν καὶ τινες ξένοι ἰσχυροὶ Μπέϊδες, οἵτινες μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ ἐπέριμεναν προδίσασμὸν, καὶ ἐπειδὴ δὲν τοῖς ἐγένετο ἤρωςισαν καὶ οὗτοι τὴν συνενόησιν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ, οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ δύο ἄσπονδοι πρώην ἐχθροὶ τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ, ὁ Ἰσοῦφ Μπέϊς Σερραζλῆς, καὶ ὁ Ἀμπάζ Μπέϊς Λίμπος, ἅπαντες λοιπὸν οὗτοι συνενοηθέντες μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν ἀμφοτέρωθεν τὸ Σουλτανικὸν στρατόπεδον καὶ νὰ τὸ καταστρέψουν, ἡ δὲ ἐκτέλεσις ἤβηλεν ἐνεργηθῆναι· ἀκολούθως ὁ Ἀλῆ Πασιᾶς νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐκ τοῦ Φρουρίου ἔξοδον διὰ μιᾶς σοβαρᾶς δυνάμεως ἐκ δύο χιλιάδων ἐκλεκτῶν, οἱ δὲ συνομῶται νὰ κατέξουν τὰς καλητέρας οἰκίας τῶν Ἰωαννίνων καὶ νὰ κτυπήσουν ἐκ τῶν νότων καὶ τῶν πλαγίων τοὺς Σουλτανικοὺς διὰ νὰ τοῦς διώξωσι τῆς Πόλεως καὶ νὰ τοὺς καταδιώξωσιν ἀκολούθως καὶ εἰς τὸ πεδῖον ὅπως τοὺς καταστρέψουν, ἀλλ' ἐκέρθη ὁ Ἀλῆ Πασιᾶς, ὅτι πρὸς τελείαν ἐπιτυχίαν ἔπρεπε νὰ ἔλθουν ἔξωθεν καὶ οἱ Σουλιῶται, ὅπως ἐπιτεθῶσιν αἰφνηδῶς κατὰ τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ ἀναγκάσωσι τοῦτον εἰς ὑποχώρησιν, μὴ δυναμένου νὰ ἀνθῆξῃ ἐν μέσῳ δύο πυρῶν καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ ἐκ τοῦ σύνεγκυς τῶν συνομωτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξαπέστειλεν ἄνθρωπον ἐπίτηδες εἰς τὸ Σούλι μὲ μίαν ἐπιτολὴν, δι' ἧς ἔλεγε εἰς τοὺς Σουλιώτας· « τένα μου ἠγαπητὰ Σουλιῶται! μάθετε ὅτι διὰ τῆς συνδρομῆς ὅλων μου τῶν εἰλικρινῶν φίλων ἐλπίζω ταχέως νὰ ἐπιτύχω τοῦ ἐπιθυμητοῦ μου σκοποῦ, ὥστε ἀπεφάσισα τὴν ἐρ-

γομένην τετράδην πρὸς τὴν πέμπτην νὰ ἐνεογήσω τὴν κατὰ τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοῦ ἐπίθεσιν (γιοιρούσι). ἔχω ὁμῶς μεγίστην ἀνάγκην διὰ τὴν τελείαν ἐπιτυχίαν νὰ ἔλθητε καὶ ἐσεῖς ἅπαντες τὴν ἐσπέραν ταύτην πλησίον τῶν Ἰωαννίνων καὶ θὰ σᾶς κάμω σημεῖον διὰ ῥικετῶν, ὥστε νὰ ἐπιπέσετε συγχρόνως κατὰ τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοῦ διὰ νὰ τὸν ἐξολοθρεύσωμεν.»

Σωτήριος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων ἀπόφασις
τῶν Σουλιωτῶν.

Λοβύντες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ οἱ Σουλιῶται ἀμέσως συνῆλθον εἰς διάσκεψιν διὰ νὰ ἀποφασίσουσιν ἐάν ἦτο συμφέρον νὰ διαλυθῇ ἡ πολιτοκρία καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἢ ὄχι. ἅπαντες δὲ ἀπεράνησαν ὅτι τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ τὰ ἰδιαιτέρα αὐτῶν διάκεινται ἀντιθέτως πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, διότι ὁ τύραννος οὗτος, εἶπεν, ἄμα ἐξέλθει τῆς πολιτοκρίας οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀμνηστῶν καὶ ὅλας τὰς πρώτας τοῦ ἡγεμονίας, καὶ προσέτετι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ παραμικρὸς διαταγμὸς, ὅτι ἀμέσως θὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ Στρατάρχην, καὶ θὰ τὸν διατάξῃ νὰ κατασθῆσθαι καὶ καταστρέψῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανίστασιν, καθότι, ὡς εἶναι γνωστὸν, ὁ πονηρὸς οὗτος ἄνθρωπος ἔχει παντοῦ τὰ δημιουργήματά του καὶ θὰ ὀπίστη καθ' ἡμῶν καὶ καθ' ὅλου τοῦ ἔθνους, ὅλον τὸν κόσμον καὶ θὶ μᾶς καταστρέψῃ. εἶναι γενικὸν συμφέρον λοιπὸν νὰ τὸν ἀφίσωμεν νὰ κόμη καὶ τὴν ἀπόπειραν ταύτην, εἰς τὴν ὁποῖαν ἄνευ τῆς βοηθείας ἡμῶν θὰ ἠττηθῇ βεβαίως καὶ θὰ πολιτοκρηθῇ στυννότητα καὶ θὰ δώσῃ τὰ κῶλα ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ φρουρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπραξεν ἅπαντα τὰ ἀνοσιουργήματα· αὕτη εἶναι ἡ σωτηρία μᾶς καὶ ἡ σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου, τοιαύτας συμβουλὰς μᾶς παρήγγειλεν, εἶπεν, καὶ ὁ κριὸν Ἄρτη: Ἰγνάτιος ἐξ Ἀγκώνης, ὥστε ἐπ' οὐδεμιᾷ περιστάσει νὰ μὴ ἀποφασίσωμεν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καθόσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς.

Μετὰ τὴν ἀπόφασίν των ταύτην συνέταξαν μίαν ἐπιστολὴν

πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν εὐχαριστοῦσαν κατὰ
 πρῶτον διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς δεικνυομένην ἀγάπην, καὶ κατὰ
 δεύτερον τοῦ ἐξηγοῦσαν τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν ἔλαβον διὰ τὴν
 ἀπόφασιν τοῦ ταύτην, καὶ ὅτι ἅπαντες εἶναι ἔτοιμοι νὰ τρέξουν
 πρὸς ἀπελευθερώσιν των, ἔπειτα ὁμῶς θὰ εἴθουν μὲ ἀπόφασιν
 τοιαύτην, ὥστε ἢ νὰ τὸν ἐλευθερώσουν ἢ νὰ ἀποθάνωσιν, διὰ
 τοῦτο καὶ εἶ-αι ἀνάγκη νὰ ἐτοιμασθῶσι καλῶς, ὥστε δὲν θὰ
 διωχθῶσι νὰ ἔλθουν τὴν Τετράδην τὸ βράδυ, ἀλλὰ τὴν Πέμπτην
 βράδυ, ὅθεν καὶ τὸν παρακαλοῦσαν ν' ἀναβληθῆ τὸ γιουρῶσι
 διὰ νὰ γίνῃ τὴν Πέμπτην πρὸς τὴν Παρασκευὴν, καθ' ἣν ἡμέ-
 ραν ἀφείκτως θὰ ἔλθουν ἅπαντες οἱ Σουλιῶται, ὥστε δὲν πρέπει
 νὰ γίνῃ οὐδὲν κίνημα πρὶν τῆς ἡμέρας ταύτης, μέχρι οὗ εἴθουν
 καὶ αὐτὶ διὰ νὰ ἐπιπέσῃ ἀμφοτέρωθεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ
 τοὺς διατμηρίωσι. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐξαπέστειλαν μὲ
 ἐξέπιτηδες ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον παρήγγειλαν νὰ ὑπάγῃ εἰς
 τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ μετὰ τὴν Πέμπτην καὶ νὰ τῷ εἴπῃ ὅτι ἡ χρό-
 νοτριβὴ ἐγένετο ἀπὸ αἰτία ἀνεξάρτητα τῆς θελήσεως του καθότι
 οἱ φυλάσσοντες τὴν πρᾶξιαν τῆς λίμνης Σουλτανικοὶ τὸν ἐνόη-
 σαν καὶ διέτρεξε μεγάλον κίνδυνον ζωγράφου καὶ διαφυγὸν μά-
 λης ἠδυνήθη νὰ ἐπανεἴλθῃ μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὰς λέμβους τοῦ
 Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅπως δώσῃ τὸ σημεῖον διὰ νὰ τὸν παραλάβουν.
 Εἰς τὰς φρονίμους καὶ πατριωτικὰς ταῦτα διασκέψεις τῶν Σου-
 λιωτῶν γραπτὴν κατὰ μέγα μέρος ἡ σωτηρία τοῦ Ἑλληνικοῦ
 ἔθνους, διότι ἐὰν ἐξήρχετο τοῦ φρουρίου ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, ἀνεῦ τῆς
 ἐλαχίστης ἀμφιβολίας ἡ Σουλτανικὴ Κυβέρνησις ἤθελε τὸν ἀμνη-
 στεύσῃ ἀμέσως καὶ ἤθελε τὸν θέσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ὀθωμα-
 νικῶν στρατευμάτων καὶ ἀποστείλῃ αὐτὸν κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς
 ἐπαναστάσεως, τὴν ὁποίαν βεβαίως ὁ πολυμήχανος οὗτος Ἀλθα-
 νὸς ἤθελε καταστρέφῃ, διότι ἐν ὅλῃ τῇ Στερεᾷ ἐκτὸς τῆς στρα-
 τιωτικῆς δυνάμεως εἶχε καὶ τὰ ὄργανά του, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο
 νὰ μεταχειρισθῇ καθ' ὅλα τὰς περιστάσεις κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ,
 μὲ τὰ μέτα ταῦτα καὶ μὲ ἄλλα ἄπειρα ὅσα ἠδύνατο νὰ γενήσῃ
 ἡ πολυμήχανος καὶ πονηρὰ αὐτοῦ κεφαλὴ, βεβαίως οὔσης καὶ τῆς
 ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς σπαργάνοις, ἤθελεν ὑποφέρει τὰ μέγιστα

μέχρι καταστροφῆς, ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια, ἣτις εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ἀνάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἔτεινε τὴν χεῖρα τῆς ἐφ' ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιχειρημάτων· ἐκτὸς τῶν φρονιμῶν διασκέψεων τῶν Σουλτανῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ πρόνοια τοῦ ὑψίστου, ὡς ἐρρήθη, ἐπροστάτισε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπεὶ ἐγγοσα τὴν κατὰ τρυφὴν τοῦ ἐπικινδύνου αὐτοῦ ἐχθροῦ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὰς ἀκολουθοῦσας περιστάσεις.

Ὁ Στρατιάρχης Γκαθινόζογλος, Ῥούμελη Βαλεσῆ καὶ οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἰωαννίνων λοιποὶ Βεζύροι πρὸ καιροῦ εἶχον προτείνει πρὸς τὴν Σουλτανικὴν Κυβέρνησιν ὅπως ἰκανοποιητὰ τοὺς παραπονεμένους Μπεϊδῆς καὶ δώσῃ πρὸς αὐτοὺς τοὺς βαθμοὺς τῶν Πασιάδων καὶ διὰ μὲν τὸν Ἰουσοῦφ Μπεϊ Σέρεζλην εἶχον προτείνει νὰ δοθῆ ὁ βαθμὸς τοῦ Βεζύρου, πρὸς δὲ τοῦ Ὀμέρ Μπεϊ Βριόνην καὶ Ἀμπάζ Μπεϊ Ντίμπραν νὰ δοθῶσιν οἱ βαθμοὶ τῶν Πασιάδων· (μῖσα μίραν) αἱ προτάσεις αὗται ἂν καὶ εἶχον γενῆ πρὸ καιροῦ, ἐφθασαν, μολαταῦτα τὴν παρεμνοῆν τῆς μελετωμένης κατὰ τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοπέδου προσβολῆς ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ Πασιά καὶ τῶν συνομητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι βαθμολογηθέντες Μπεϊδῆς, τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἀνέτρεψε τὰ σχέδια, διότι οἱ τρεῖς οὗτοι βαθμολογηθέντες, λαθόντες τοὺς ὁρισμοὺς τῶν ἡλλαξαν ἀμέτῳ φρόνημα, καὶ συγχρόνως εἰς τοὺς φίλους τῶν λοιποῦ συνομητῶν ἐφανέρωσαν ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἤδη ὑπάλληλοι τοῦ Δουβλετίου καὶ δὲν δύνανται νὰ λάθουν μέρος εἰς τὸ κατ' αὐτοῦ κίνημα, ἐξ ἐναντίας δὲ θὰ συνδράμουν ὅπως δῆποτε τὸ Δαβλέτι, τὸ μόνον δὲ ὅπου δύναται νὰ πράξουν ὑπὲρ τῶν μέχρι τοῦδε συτρήφων τῶν ὡς τίμιοι ἄνθρωποι, τοῦτο εἶναι, νὰ μὴν προδώσιν τὰ σχέδια, οὐδὲ καὶ τὰ πρόσωπα.

Αὐτὰ διέτρεχαν ἐν τῷ γενικῷ στρατοπέδῳ τοῦ Σουλτάνου κατὰ τὴν παρεμνοῆν τῆς παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασιά μελετωμένης κατ' αὐτοῦ προσβολῆς, καὶ οἱ μὲν τῶν συνομητῶν γενόμενοι ὑπάλληλοι τοῦ Σουλτάνου ἀπεσύρθησαν ὅπως διασκεφθῶσι περὶ τοῦ προκτείου. Ὁ δὲ Ἀλῆ Πασιάς εἰρικόχμενος ἐν ἀγνοίᾳ ὅλων

τῶν διατρεξάντων τούτων ἐν τῷ Σουλτανικῷ στρατοπέδῳ, διότι, διατρουμένης τῆς στενῆς αὐτοῦ πολιορκίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἰδοποιηθῇ ἀμέσως περὶ τῶν διατρεξάντων, προτέτι καὶ ἀπὸ τοῦς Σουλιάτας δὲν εἶχε φθάσει ἡ εἶδησις τῆς αἰτουμένης ἀναβολῆς εἶχε δὲ τὴν πρώτην ἰδέαν ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν προδιατεθειμένα καλῶς, προηπόμασε τοὺς ἐκ τῆς Φρουρᾶς γενναιοτέρους καὶ ἀποφασισμένους εἰς τὸν κίνδυνον Στρατιώτας περὶ τοῦς 1500· ἔχοντες δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν γενναῖον Μάνε Ντοδντον, ἐξῆλθον τοῦ Φρουρίου ἤν 16 Ἰανουαρ. 1821 ἔτους καὶ ἐπετ θησαν μετ' ἀνεκδιηγήτου ὀρμῆς καὶ γενναιότητος κατὰ τῶν πρώτων ὄχυρομάτων καὶ κανονοστασιῶν τοῦ Σουλτάνου, τὰ ὁποῖα αὐθωρῆ κατακυριεύσαν καταστρέψαντες πᾶσαν ἀντισταμένην δύναμιν καὶ ἐπροχώρουν κυριεύσαντες μέχρι τοῦ ἡμίτεως τῆς Πόλεως τῶν Ἰωαννίω·ν, ὁ Στρατάρχης καὶ οἱ λοιποὶ Βεζύροι κατατρομασμένοι ἐκ τῆς αἰφνιδίου ταύτης προσβολῆς συνῆλθον εἰς διάσκεψιν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ῥοῦμελῆ Βελεσῆ καὶ συντόμως ἀπεφάτισαν καὶ διώρισαν ὀρχηγὸς ἐφ' ὅλου τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοῦ τοὺς νεοδιορισθέντας Πασσάδες Ὁμέρ Πισσᾶ Βριόνην καὶ Ἀμπὸζ Πατσᾶ Λίμπριν, οἵτινες τεθέντες ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐξεληθόντων τοῦ Φρουρίου στρατευμάτων τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, τοὺς ὁποῖους εὗρον διασκορπισμένους ἐντὸς τῆς πόλεως ὡς ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι οἱ ἐχθροὶ εἶχον προσβληθῆ πανταχόθεν, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει δύναμις ἀντισταμένη πλέν· αἰφνιδίως ὅμως πρὶν ἔτι ἐξήμερωσι, οἱ Πασσάδες συνεχίντρωσαν περὶ αὐτοὺς ἰσχυρὰν δύναμιν καὶ οὕτοι οἱ διασκορπισμένοι τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ στρατιῶται προσεβλήθησαν ἰσχυρῶς, μόχθῃ δὲ κρατερᾶς γενομένης, διασκετάσθης μέχρι τῆς μεσημβρίας καθ' ἣν ὥραν ἐκλιναν οἱ Ἀλῆ Πασσαλῆδες, καθότι εἰς μὲν τοὺς Σουλτανικοὺς ἔτρεχε πανταχόθεν βοήθεια, διότι οἱ κήρυκες διατάχθησαν νὰ φωνάζουν ἐφ' ὅλου τοῦ στρατοπέδου προσκαλοῦντες ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν Σημκιάν τοῦ Σουλτάνου Μουταυλμάνους νὰ τρέξουν πρὸς βοήθειαν τῶν Πασσᾶδων ὅπως καστρέψωσι τοὺς ντουμάνιδας (ἐγθεοὺς) τοῦ Δουβλετίου, ὥστε ὁ Σουλτανικὸς στρατὸς ἐδιπλασιαζέτο κάθε στιγμὴν, οἱ δὲ ἐναντίοι ἐπὶ ματαίῳ

ἐπερίμεναν τὴν βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν συνεταίρων τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, μὴ δυνήθεντες δὲ νὰ ἀνθιξωσιν εἰς τόσας δυνάμεις, αἰτίνες κατ' αὐτῶν ἦλθαν ἐνικήθησαν τραπέντες εἰς φυγὴν καὶ ἦν ἐφονεῖθησαν οἱ πλείονες καὶ μάλιστα οἱ καλλήτεροι αὐτῶν καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ γενναῖος Μάνε Ντουντος· ἡ ἤττα αὕτη τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἦτο σημαντικὸ-τάτη, διότι ἀπέκοψεν ὅλας του τὰς ἐλπίδας.

Μετᾶ τῆς τῶν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ κατὰ τοῦ
Σουλτάνου συνωμοσιῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Σούλι.

Οἱ δὲ λοιποὶ τῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ συνεννοημένοι ἀρχηγοὶ, οἵτινες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δόσωσι συνδρομὴν τινα ὡς ἐκ τῆς ἀποσικιτήσεως τῶν συντρόφων των, συνεννοηθέντες μεταξὺ των καὶ συσσωματωθέντες, ἐξῆλθον τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀπεσύρθησαν ἀντικρὺ εἰς τὸ χωριὸν Λιγγιάδες τοῦ Ζαγοροῦ, ἐσχυκετο δὲ ἡ δύναμις αὕτη ἐκ χιλίων ἑπτακοσίων ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Σελυχτάρην Πόντον, Ἀγοδασιάρην, Ταχτῆρ Ἀμπάζην καὶ αἴλους τινὰς ἀρχηγούς, ἔμειναν δὲ τινὰς ἡμέρας εἰς τὸ χωριὸν τοῦτο καὶ ἔπειτα μετέβησαν εἰς τὸ Σούλι δ' αὖ νὰ εὕρουσιν ἄσυλον, διότι ἐφοβούντο νὰ μείνουν εἰς ἄλλο μέρος, καθότι τοῖς ἔλειπεν ἡ Ἑλληνικὴ γενναίω ψυχία.

Μετὰ τὴν μάχην ἐβόησαν καὶ ὁ Ἰραμματοκρομιστὴς τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐπαρουσίασε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ, τὸν ὁποῖον εὗρε κατὰ πολλὰ τεθλιμμένον καὶ σκυθρωπὸν, ὅστις ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν εἶπεν εἰς τοὺς περιστάτας· Ἄ! ὁ Μάρκος καὶ οἱ Σουλιωταὶ μ' ἐγέλασαν· μολοντοῦτο ὑπέκων εἰς τὴν ἀνάγκην ἔγραψεν εἰς ἀπάντησιν πρὸς αὐτοὺς φιλοφρονέστατα, διότι τὰς ἐλπίδας εἰς αὐτοὺς πλεον τὰς εἶχε, οἵτινες δεχθέντες καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς εἶχον ἐνδυναμωθῆ περισσώτερον καὶ ἔτρεχον εἰς τὸ στάδιον τῆς δόξης καὶ ἐπολεμοῦσαν ἀδιακόπως μετὰ τῶν Σουλτανικῶν καὶ ἔφερον παντοῦ τὸν τρόμον τῶν νικῶν των, ὁ δὲ ἐν Ἰωαννίνοις μίγχις Σουλτανικῆς στρατὸς εὕρισκετο ὡς ὑπὸ πολιορκίαι ἐντὸς τῆς αὐτῆς πόλεως, τὰ δὲ φρούρια τῆς Ἄρτης κα

λιωρίαν πρὸς παράδοσιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ νὰ καταστρέψῃ τοὺς ἐν Ἠπειρῷ ἄσιδες Σουλιώτας.

Ἀρχὴ τῆς γενικῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως.

Ὁ Σατράπης οὗτος διορισθεὶς μετέβη διὰ θαλάσσης ἐκ Συρίας εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν Τριπολιτῶν, ὅπου ἀφῆσας τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἕνα τοποτηρητὴν (Καϊμακάμην), αὐτὸς δὲ μεθ' ὅλης τῆς στρατιᾶς του ἐξῆλθε τῆς Χερσονήσου ταύτης, διευθυνόμενος πρὸς τὴν Βιοιτιάν· ἐνῶ δὲ εὐρίσκετο ἐν ὄδοιπορίᾳ, ὁ προουρισμὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶχε προηπορατισθῆ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας καὶ ἡ ἀξιωματικὸν ἡμέρα τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ ἔτους 1821, εἶχε φθάσει, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς μιμηθεῖται τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν εὐτολμίαν τῶν Σουλιωτῶν, ἔδραξαν τὰ ὄπλα, ἀνέστησαν κατὰ τῆς τυραννίας καὶ ἔσπασαν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, αἱ δὲ λεπτομέρειαι τῶν ἀξιωματικῶν τούτων συμβάντων ἐξετέθησαν εἰς τὰ καθεῖκαστα τῶν ἐπαρχιῶν.

Ὁ Σατράπης οὗτος πληροφορηθεὶς καλῶς περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἐπαναστατικῶν κινήσεων ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του διὰ τὰ Ἰωάννινα, φθάσας δὲ ἐσχημάτισε διάφορα στρατιωτικὰ σώματα διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ διὰ τὰ φρούρια τῆς Ἄρτας καὶ Πρεβέζης ὅπως προφυλαξῶσι ταῦτα ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας διὰ νὰ μὴ γίνωσι κύριοι τούτων.

Καὶ τὸ μὲν διὰ τὴν Πελοπόννησον σῶμα ἐσχημάτισθη ἀπὸ τὸν Κεχαγιάμπεϊ τοῦ ἰδίου ἐκ τριῶν καὶ ἡμισυ χιλιάδων Ἀλβανῶν ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Καλόμπεϊ Ἠλιάσαν, Βελίκο Γιάτζιν, Ἐλμαζ μὲ Ἰζεμπόνον, Ἀχμέτ Νιέμην καὶ ἄλλους τινάς, τὸ σῶμα τοῦτο κατεσκευασμένως διευθύνθη διὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, (ἣτις δὲν εἶχε εἰσέτι ἐπαναστατήσει) καὶ διὰ τῶν Καστελιῶν Ναυπακτίας καὶ Πατρῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὀδεύσας πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου ἐφθασεν εἰς Κόρινθον.

καὶ ἐντεύθεν εἰς Ἄργος καὶ ἐκεῖθεν μετέβη καὶ εἰπήλθεν εἰς Τρίπολιν, ὡς λεπτομερῶς εἰς τὰ κατ' ἐπαρχίαν ἐξεθέσαμεν· ἄλλο δὲ σῶμα δευτέρον, συγκείμενον ἐκ πέντε χιλιάδων καὶ πέντε Πασσάδων τὸν Ἰσμαήλ Πασσᾶ Πασιόμπεϊν, τὸν Μεχμέτ Ῥουσίτ Πασσᾶ Κουτχῆν, τὸν Χατᾶν Πατσᾶ Κασάμπαση καὶ τὸν Χατᾶν Πασσᾶ Καβάσην, καὶ Ἰσμαήλ Πασσᾶ Πλιάσαν ὡς καὶ τὸν Σουλτζε Κόρτζην μεθ' ἐνὸς ἰκανοῦ σώματος ἰππικοῦ, ὅλους αὐτοῦς τοῦς ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν Ἄρταν ὅπως προφυλάξωσιν αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Σουλιωτῶν καὶ ὅπως διατηρήσωσιν τὴν θέσιν ταύτην, δι' ἧς ἤρχοντο αἱ προμήθιαί εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ μόνον τὸν πολυπληθῆ τοῦτον στρατὸν αἱ Σουλιῶται τὸν δρόμον μεταξὺ Ἄρτας καὶ Ἰωαννίνων πάντοτε τὸν ἀπέχλειον.

Τρίτον σῶμα στρατοῦ ἐξ ὀκτώ χιλιάδων πεζῶν τε καὶ ἰππέων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κιοσέ Μεχμέτ Πασσᾶ, τὸ διέταξε νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα κατεσπευσμένως ὅπως καταστρέψῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων καὶ ἀκολούθως εἰσέλθῃ καὶ τὸ σῶμα τοῦτο εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἕκαστον δὲ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἔλαβε τὰς διαταγὰς τοῦ Γενικοῦ αὐτῶν ἀρχηγοῦ καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὸν προορισμὸν του, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κιοσέ Μεχμέτ Πασσᾶ καὶ Βριώνη, ἀνοχωροῦν τῶν Ἰωαννίνων, κατεσπευσμένως διέβη τὸν Πίνδον καὶ διὰ τῆς Θεσσαλίας ἐβῆσεν εἰς Λαμίαν, ἐντεύθεν δὲ ἀπήλθεν εἰς τὰς Θερμοπύλας ὅπου συνεκροτήθη ἡ ἀτυχὴς τοῦ Καπετᾶν Διάκου μάχη, τὴν ὁποίαν λεπτομερῶς ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς ἐξεθέσαμεν.

Ὁ Σερασκέρ Χουρσίτ Πασσᾶς μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Καχαγιά Μπεϊ εἰς Τριπολιτζάν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν Πασσάδων Κιοσέ Μεχμέτ Πασσᾶ καὶ Ὁμέρ Πασσᾶ Βριώνη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰϋβοῖαν ἐσπευσε κατὰ Σουλτανικὴν διαταγὴν νὰ ἐξαποστείλῃ ἄλλην στρατιωτικὴν δύναμιν ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων ὑπὸ τὸν πρῶν Ῥούμελη Βαλετῆ Μπαϊρόμ Πασσᾶ καὶ τοῦς Πασσάδες Μεμισ Πασσᾶ, Σελίχ Πασσᾶ καὶ Χατζῆ Μπεκίρ Πασσᾶ, οἵτινες εἶχον διαταγῆ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων δύο Πασσάδων ὅπως

πρώτον καταστρέψουσι τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων καὶ ἰκολούθως ὅλοι ὁμοῦ εἰσβῆσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ δώσουν τὴν συνδρομὴν των εἰς τοὺς πολιορκουμένους Ὀθωμανοὺς τῆς Τριπύλειος ὅπου εἶχε καὶ ὁ Χουρτίτις τὴν οἰκογένειάν του· οἱ Πασσάδες λαβόντες τὰς διαταγὰς συνηθροίσθησαν εἰς τὸ Ζητοῦνι καὶ τὴν 23ην Αὐγούστου διέβησαν τὸν Σπερχεῖον καὶ τὴν ἐπιόψαν ἐλαβαν τὸν δρόμον τῶν Βασιλικῶν ὅπως εἰσελθουν εἰς τὴν Ἐλάτειαν, ἀλλ' ἐνταῦθα εἶχον τοποθετηθῆ ὁ Γούρας, Διοβουνιάτης, Πανουργιάς, Ρούκης, Γεράντωνος καὶ ἄλλοι πολλοὶ περὶ τοῦ 1800, οἵτινες ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ αὐτοῦ στρατοῦ τὸν κατέστρεψαν, ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Ζητοῦνι, ὡς ταῦτα ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς λεπτομερῶς ἐξιστορήσαμεν.

Ὁ Χουρτίτις Πιστᾶς διὰ τῆς ὑπολήψεως, ἣν ἔχαιρε παρὰ τῆ αὐτῆ τοῦ Σουλτάνου, καὶ διὰ τῆς δραστηριότητός του καθ' ἑκάστην ἐπισώρισε στρατεύματα εἰς Ἰωάννινα μεταφερόμενα καὶ ἀπὸ τὰ ἀπώτατα μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐντεθῆεν τὰ διεύθυνεν ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸ ἐκαλοῖσε· ἰδὼν δὲ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν Πασσάδων εἰς τὴν Ἄρταν ὁ δρόμος αὐτῆς ἐλείσθη κάλιν ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν, ἔχων δὲ σχηματισμένον ἐν τῷμα στρατοῦ ἐκ πέντε χιλιάδων ὑπὸ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ Νακλιώτην ἢ Ἀργίτην, τὸν ὁποῖον εἶχε προσδιορίσει καὶ διατάξαι νὰ διεβῆ διὰ τῆς Λικονανίος καὶ Αἰτωλίας καὶ νὰ εἰσελθῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐπειδὴ ὁ δρόμος τῶν πέντε Πηγαδίων ὡς ἐβρέθη ἦτο στενωῶς πολιορκημένος ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν, ἐρευνήσας ἔμαθεν, ὅτι ὁ στρατὸς αὐτός ἤδυνάτο νὰ διαβῆ καὶ ἀπὸ ἄλλου δρόμου χωρὶς νὰ ἀπεράσῃ ἀπὸ ἐλείων τῶν πέντε Πηγαδίων καὶ πρὸς τοῦτο τῷ ὑπέδειξεν ἐκείνον τῆς Πλάκας, κατὰ συνέπειαν λοιπὸν διετάχθη ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς αὐτός παρὰ τοῦ Χουρτίτις νὰ διέλθῃ διὰ τῆς Πλάκας, ὅστις κατεσκευάσεν ἐμίσειτε μετὰ τοῦ στρατοῦ του, τοῦ πυροβολικοῦ, τῶν κομήτων καὶ ἄλλων ἀποσκευῶν καὶ ἐφοδίων. Τὴν θέσιν ταύτην οὔσαν παράμερον διενέπρόσεχον οἱ Σουλιῶται καὶ ἦσαν τῷ ὄντι ἐλευθεροὶ οἱ σκοπεῖ ὁμοί, οἵτινες ἐκ πάντων τῶν ὑψωμάτων ἐπρόσεχον,

ἦλθον εἰς τὸν Μάρκον Βότσαρη καὶ τῷ ἀνήγγελεν ὅτι σωμα μεγάλου στρατοῦ πεζικοῦ τε καὶ ἰππικοῦ διευθύνετο πρὸς τὴν Πλάκαν ἀλλ' ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην ὅπου ἦσαν ὁ Μάρκος μὲ τοῦς πατριώτας ἀπέειπεν ἐξ ὧρας ἡ Πλάκα, ἐξαέας δὲ τὸ ὠρολόγιον ὁ Μάρκος εἶδεν ὅτι μέχρι τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου ἦτο μόνον πέντε ὧραι, εἶπε λοιπὸν εἰς τοὺς πατριώτας, ἀδελφοί, ἔχομεν ἀκίμη κκιρὸν νὰ προφθάσωμεν τοὺς ἐχθροὺς ἐγκαίρως, καὶ οὕτως ἔδραξαν ἅπαντες τὰ ὄπλα καὶ ἐξεκίνησαν ὀρμαίαι πρὸς τὴν Πλάκαν, ταχυκρηρῶντες δὲ ἔφθασαν πρὶν δύτῃ ὁ Ἡλιος καθ' ἦν στιγμήν ἐφθασε καὶ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς μὲ τὸν ὑπ' αὐτοῦ στρατὸν, ὁ Μάρκος μετὰ τῶν πατριωτῶν του κατέλαθε θέσεις τινὰς τῆς Πλάκας, ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ κατέλαθε θέσεις τινὰς ὀχυροτάτας, τὰς ὁποίας ἐφρουροῦσαν Ἄλβανοὶ Ὄθωμανοί, ὁ Μάρκος τὰς ἐθεώρησε καλῶς τὸ ἑσπέρας ἐκείνου καὶ τὴν ἐπιούταν πρὶν καλοῦσθαι πρὸς τὴν βιαίως μίαν τῶν ὀχυρωτέρων θέσεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐδίωξεν ἐκείθεν τοὺς Ὄθωμανοὺς μετὰ μεγίστης βλάβης, ἡ νίκη αὕτη ἔφερεν ἄλλην νίκην ἐπὶ μιᾶς πληρωζούσης θέσεως καὶ ἐπὶ τέλους τὴν γενικὴν ἦταν καὶ τὸν ἀφανισμόν τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἐκρημνίζοντο πετοῦνταιν ὁ εἰς τὸν ἕτερον, ὁ δὲ δυστυχῆς Ἀλῆ Πασσᾶς ἔτρεχε δρομαίως διὰ νὰ μὴν μείνη ἀίχμαλτος, τὰ κανόνια ὄμως, αἱ κέρμηλοι, σκηναὶ καὶ λοιπὰ ἐφ' ἃ ἐμειναν λάφυρα τῶν Σουλιωτῶν, ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐπιστρέψας κακῶς ἔχων εἰς Ἰωάννινα ἐδιέχθη τὰς ἐπιπλήξεις τοῦ Χουρσίτη διὰ τὴν ἀνικανότητα, οἱ δὲ Ἄλβανοὶ τὸν ἐχλεύεσαν διὰ τὴν λαμπράν του ἐκτρατείαν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέβη μετὰ κανονίων, καμήλων κτλ. καὶ ἐπέστρεψεν ἐλευθερὸς τοιοῦτων ἐπίπλων. (*)

(*) Ἡ μάχη αὕτη καὶ ἡ τοῦ ἐχθροῦ καταστροφή ἐγένετο δι' ὅλης τῆς νυκτός, εἰς ἣν ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐπληρώθη καιρῶς εἰς τὸν βουδῆνα καὶ ἔπεισε χαμαὶ, εἰς Ὄθωμανοὺς τῷ ἔδραξε τὸ ὄπλον, τὸν Ὄθωμανὸν τοῦτον αἱ Σουλιωταὶ παρεμπρὸς τὴν ἐφόνευσαν καὶ εἶδον καὶ ἀνεγνώσαν τὸ ὄπλον τοῦ Μάρκου καὶ ὡς ἐξ τούτου ὑπόπτευσαν ὅτι ἡ ἐροκότης ἡ ἐπιπλήξις, ἀναζητήσαντες εἶπον αὐτὴν πληρωμένην καὶ τὸν περιλάβοντα ἐπὶ τρεῖς δὲ μὲνα, ἐπιστρέψαι.

αὕτη ἦτο πετρώδης καὶ ἀνώμαλος. Ἡ μάχη ἐγένετο πεισματώδης καὶ κρατερά ἀμφοτέρωθεν, διότι οἱ Ὀθωμανοὶ ἔχοντες τὸν Σηληχτάρην τοῦ Χουρσίτη ἐπὶ κεφαλῆς των ἄδρα πολεμιστὴν καὶ γενναῖον, ὅστις παρ' αὐτοῖς ἐθεωρεῖτο ἥρωϊς, ἐφιλοτιμοῦντο ὡς ἐκ τούτου καὶ ὅλος ὁ Ὀθωμανικὸς στρατὸς, ἀλλὰ μόνον τὸν ζῆλον καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἀρχηγοῦ των δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθέξωσιν ἀπέναντι τῶν Ἡπειρωτῶν Καυκασίων καὶ ἐτάπησαν εἰς φυγὴν, ἀφήσαντες εἰς τὸ πεδῖον περὶ τὰ 200 πτώματα καὶ τριπλασίους πληγωμένους, ὁ δὲ μέχρι τοῦδε νομισθεὶς ἀήττητος Σηληχτάρης ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Κύριόν του κατηχουμένως.

Μίλις εἶχε τελειώσει ἡ ἐνδοξὸς αὕτη μάχη καὶ παρευθεὶς ἦλθεν ἄλλη εἰδησις εἰς τὸν αρχηγὸν Μάρκον Βότσαρην καὶ τοὺς λοιποὺς πατριώτας, ὅτι στρατὸς πολυάριθμος ἐξεληθὼν τῆς Ἀρτίας μετ' ἀρκετοῦ ἰππικοῦ διευθύνετο πρὸς τὸν δρόμον τῶν πέντε Πηγαδίων· ἡ εἰδησις αὕτη ἠνάγκασε τοὺς Σουλιώτας καὶ τὸν ἀρχηγὸν Μάρκον Βότσαρην, ἂν καὶ κεκοπιαχότες νὰ ἀδράξωσι τὰ ὄπλα καὶ νὰ τρέξωσιν εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐχθρῶν τούτων ταχυποροῦντες δὲ πρὸς μεσημβρίαν τῶν πέντε πηγαδίων συναπηνήθησαν μετὰ τῶν ἐχθρῶν εἰς θέσιν Χαλᾶσματα. Ἐσύγκριντο δὲ οἱ ἐχθροὶ οὗτοι περὶ τοῦ πέντε ἥμισυ χιλιάδας πεζοὶ τε καὶ ἰππεῖς ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Σούλιζε Κόρτζαν, ὅστις ἦτο διατεταγμένος νὰ προσβάλῃ τὰ νῶτα τῶν Σουλιωτῶν καὶ μετὰ τὴν νίκην νὰ μεταφέρει διαφόρους τροφὰς, ἐμπορεύματα καὶ ἐφόδια εἰς Ἰνάννινα, ἀλλ' εὐτυχῶς ἀντὶ οὗ Ὀθωμανοὶ νὰ προσβάλουν εἰς τὴν συνθηματικὴν ταύτην μάχην τὰ νῶτα τῶν Σουλιωτῶν προτεβλήθησαν οὗτοι εἰς τὴν θέσιν ταύτην κατὰ μέτωπον παρὰ τῶν Σουλιωτῶν αἰφνιδίως καὶ δι' ὀρμητικῆς ἐπιθέσεως, τοὺς ὀπίσθους, ἀφ' οὗ ἐφόνευσαν (μετὰ πεισματώδη μάχην) ἑκατὸν Τούρκους καὶ ἐπλήρωσαν ἑκατὸν πενήντα καὶ προσέτι ἔρειναν λεία τῶν Σουλιωτῶν ὅλα τὰ μετακομιζόμενα ἐφόδια, ἐνίκησαν κατὰ κράτος· ἐνταῦθα ἐτίλεπέ τις ἀξιοθέατα συμβεβηκότα, διότι οἱ πεζοὶ Σουλιῶται κατεδίωκον ξιφῆρεις τοὺς ἰππεῖς Ὀθωμανοὺς καὶ κατέσφαζαν ἐξ αὐτῶν ὅσους ἐπρόσβησαν, οἱ δὲ δὲν

ἔτρεφαν νὰ ἰδῶσι τὰ ὀπισθὲν τῶν, ἀλλ' ἔτρεχαν δρομικῶς πρὸς τὴν Ἄρταν διὰ νὰ εἰσιέλθωσιν ἐν αὐτῇ καὶ διασωθῶσι.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ γενναῖοι ἀρχηγοὶ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἐνθουραθέντες ἀπὸ τὴν ἐν Βαλτεσίῳ καὶ ἀλλῆς τινος μάχας ἐπλησίασαν εἰς τὴν Τριπολιζάν καὶ τὴν ἐθέσαν εἰς στενὴν πολιορκίαν, ἣτις ἐλθοῦσα εἰς μεγίστην ἔλλειψιν τῶν ἀνιχνυομένων ἐτυνηλοκλόγησε πρὸς παράδοσιν τὴν 23 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1821 ἀλλ' ἀθετήθησθε τῆς συμφωνίας ἡ γενομένης κακῆς συνενόησεως, ἠλώθη δι' ἐπιθέσεως, καταστραφέντων τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς Ὀθωμανῶν, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ ἐβρέθη.

Δυτικὴ Ἑλλάς. 1821.

Περὶ τὸ μέσα τοῦ Ἰουνίου ἔλαβε τὰ ἔπια βαθμυδὸν καὶ ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς, ἐκέρεισε τὸ Βραχῶρι καὶ ἐπροχώρει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Οἱ Καπεταναῖοι τοῦ Βάλτου Ἀιδέας Ἰσκού καὶ τοῦ Ῥαδοβιστοῦ Γῶγος Μπακόλα ἔκλεισαν τὸν δρόμον τοῦ Μικρονόρου καὶ ἀντέστησαν εἰς τὸν Ἰσμαὴλ Πατσᾶ Πλιάτα καὶ Μπεκιρ Γ'οργαδόρον, οἵτινες εἶχον διαταγὴν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Ἀχαρνανίαν καὶ τοὺς ὀπισθοπόρησαν, ὁ δὲ Γῶγος Μπακόλας ἀκούσθας ἐλθὼν ἐπίστε τὸ χωρίον Πέτα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπετέθησαν καὶ πάλιν οἱ ἐξ Ἄρτης Ὀθωμανοὶ, ἀλλὰ τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν.

Ἐπαναστατησάσης δὲ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, οἱ Σουλιῶται συνενοήθησαν μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ὅπως ἐκ συμφώνου ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς πόλεως Ἄρτης καὶ τοῦ Φρουρίου δ' ἂ νὰ τα κυριεύσωσι, διότι ἡ πόλις αὕτη καὶ τὸ Φρούριον ἤθελε φέρει πολλὴν ὠφέλειαν εἰς τὴν ἐπαναστατήσαν Ἑλλάδα διὰ τε τὴν σημαντικότητά τῆς θέσεως καὶ τὸ προτοδοφόρον τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσκευσαν οἱ Σουλιῶται νὰ πλησιάσωσιν τὸ δυτικοβόρειον μέρος τῆς πόλεως ταύτης, ἕκαστον δὲ σῶμα εἶχε ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀρχηγὸν ἐκάστης φάρας, ὁ δὲ Μάρκος ἦρχε τῶν ἄλλων, ὅσοι ἦτον πλησίον του, οἵτινες δὲν ὑπερέβαινον τοὺς 300, διότι οἱ λοιποὶ ἦσαν εἰς ἄλλην θέσιν μετὰ τοῦ Νότῃ Βότσαρη καὶ Ἀγριθασιάρη, τὸ σῶμα τοῦτο τὸ ὑπὸ τὸν Μάρκον προκατέλαβε τὸ χωρίον Μαράτη προάστειον τῆς

Ἐπειδὴ τὴν 14 Νοεμβρίου τοῦ 1821. Ὁχυρώθησαν ὁ μὲν Μάρκος εἰς τὸ Χίον καὶ τὸ Τζαμίον, εἰς δὲ τὴν Κούλιαν ἕτεροι εἴκοσι ἄδρες ὑπὸ τὸν Λώνε Παιτούλην καὶ Γεωργάκη Μαλάμον, (ὁμοῦ μὲ τὸν Μάρκον Βότζακην ἐκλείθη καὶ ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης μετὰ ἐξ ὀπίθων εὐρεθεὶς ἐκεῖ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Μάρκου. Οἱ Ὁθωμανοὶ τῆς Ἄρτης μαθήτες ὅτι οἱ Σουλῶται προκατέλαβον τὸ προάστειον Μαράτη ἐξέλιθον τῆς Ἄρτης 4 χιλιάδες στρατοὺς πεζοὺς τε καὶ Ἱππεῖς ὑπὸ τοῖς Παστῆδες Μεχμέτ Ῥεσίτ Πασσᾶ Κιουταχῆν, Ἰσαήλ Πατσᾶν Πλιόσαν, Χοσᾶν Πασσᾶ Κατάμπανιν καὶ ἄλλους Παστῆδες, οἵτινες δι' ὀρμητικωτάτης ἐπιθέσεως προσέβαλαν τοὺς Σουλῶτας ὥστε ἐπίσθησαν χεῖρας μὲ χεῖρας καὶ ἐσφίζοντο μανιωδῶς· οἱ Σουλῶται ἀντέστησαν γενναίως σπαιροβιολῶντες τοὺς βιρθάρους, τοὺς ἐξήλωναν εἰς τὸ ἔδαφος· ἡ ἐπίθεσις ἐγένετο δις καὶ τρίς, ἀλλ' ἀπεκρούσθη γεν αἰώς, τοὺς δὲ ἐν τῇ Κούλιᾳ ὑπέθεσαν πολλοὶ ὅτι ἐχάθησαν καὶ ἦσαν εἰς ἀπελπισίαν δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀντέστησαν γενναίως, ἀκολούθως ἔφθασεν ἔξωθεν καὶ ὁ Νότης Βότζακῆς εἰς βοήθειαν καὶ συνήργησε νὰ νικηθῶσι κατὰ κράτος οἱ ἐχθροὶ καὶ νὰ καταδιωχθῶσι μέχρι τῆς Ἄρτης. Εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἔμειναν 150 πτώματα ἐχθρῶν, οἱ δὲ πληγωθέντες ἦσαν πολὺ περισσότεροι· ὁ ἀεμίμητος Καραϊσκάκης ἤκουσε τὸν Μάρκον καὶ τοὺς Σουλῶτας· ἀλλ' ὀφθαλμοφανῶς δὲν τοὺς εἶχεν ἰδῆ ἄλλοτε, καὶ ἐδιηγείτο πίντοτε, ὅτι ἡ ἀνδρεία τοῦ Μάρκου ἦτον ἀμίμητος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξομνηστής τοῦ Μάρκου ἦτον ἤρωα ἀμίμητος.

Ὅθεν τὴν 20 τοῦ Νοεμβρίου μηνός τοῦ 1821 ἔτους οἱ Σουλῶται συνεννοηθέντες, ὡς ἐβρέθη, μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν τῆς Δουρικῆς Ἑλλάδος, καὶ γενόμενοι περὶ τοῦ 5 χιλιάδας ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλωσι τοὺς ἐν Ἄρτῃ Ὁθωμανοὺς ἐνωθέντες δὲ ἅπαντες (ἔχοντες μισθῶν καὶ τοὺς Ὁθωμανοὺς ἄλλοθεν τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ,) ὄρμησαν παν ταχύθεν κατὰ τῶν Ὁθωμανικῶν ὀχυρωμάτων τῶν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς πόλεως εὐρισκομένων, τὰ ὅποια δι' ἐφόδου ἐν ἀκαρεῖ ἐκυρίευσαν· ὁ Ὁθωμανικὸς Στρατὸς κακῶς ἔχων ἀπεσῶθη ἐντὸς τῆς Πόλεως καὶ

ὠχυρώθη εἰς τὰς πλέον ὄχυρὰς οἰκίας μάλιστα εἰς τὴν λιθόκτιστον καὶ ὄχυρὰν οἰκίαν τοῦ Πάνου Κομπότη, ἐκλείσθη ἐν αὐτῇ ὁ Σουλτζε Κόρτζας, οἱ Ἕλληνες ὁμως εἰσέδυσαν καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἐμάχοντο ἰσχυρῶς μετὰ τῶν ἐχθρῶν, μάλιστα ὁ Μάρκος καὶ οἱ λοιποὶ πατριῶται τοῦ ἐδείξαν τεράστια ἔργα μεγαλιψυχίας καὶ ἐπροξένησαν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ εἰς τοὺς ἠωμένους μετ' αὐτῶν Ἀλθανοὺς Ὀθωμανοὺς διὰ τὴν ἀπαρδειγμάτιστον αὐτῶν τόλμην, διότι ἐφ' ὄλων τῶν ὄχυρῶν οἰκίων ὤρμησαν μὲ τοῦ πέλεικους καὶ ἐσύντριβαν τὰς θύρας καὶ εἰσῆρχοντο ἐν αὐταῖς καὶ αὐτῶ πολεμοῦντες καὶ διώκοντες τοὺς ἐχθροὺς ἐπροχώρουν εἰς τὴν πόλιν, εἰς δὲ τὴν ὄχυρὰν οἰκίαν τοῦ Πάνου Κομπότη συντρίβαντες τὰς θύρας αὐτῆς ἐδίωξαν τὸν σουλτζε Κόρτζην καὶ τὴν ἐκυρίευσαν, παρηγοίως καὶ οὐ ἀνέκαθεν πολημισταὶ καὶ γενναῖοι τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Ἕλληνες ἐδείξαν ἀπαρδειγμάτιστον γενναϊότητα καταπολεμήσαντες τοὺς ἐχθροὺς ἐμοῦ μὲ τοὺς συναδέλφους τῶν Σουλιώταις, τοὺς ἐβίασαν ν' ἀποσυρθῶσι κακῶς ἔχοντες καὶ νὰ ὄχυρωθῶσιν ἐν τῷ Φρουρίῳ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ Μητροπόλει καὶ εἰς τὰς παρακειμένας τῷ Φρουρίῳ οἰκίας, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη ἐξουσίαζαν ἅπαντα οἱ Ἕλληνες.

Ἡ τολμηρὰ αὕτη ἀπόφασις τῶν Σουλιωτῶν καὶ Ὀυτικοελλαδικῶν περὶ τῆς κατακτίσεως τῆς Ἄρτης ἐγένετο, διότι, ὡς ἐβέβαιον, εἶχε πολλὰ χαρακτηριστικὰ ὠφέλιμα διὰ τὸ ἔθνος, καθὼς ἡ πόλις αὕτη ἦτο τὸ μεσότοιχον μεταξὺ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ τῆς Ἡπείρου, καὶ ἐπροσπίθουν οἱ Ἕλληνες νὰ ἀρθῇ ἐκ τοῦ μέτου τὸ πρόσκομμα τοῦτο, καὶ αὐτὸς ὁ Στρατάρχης Χουρσίτης τὴν Ἄρταν τὴν ἐθεώρει ὡς σοβαρὰν στρατηγικὴν θέσιν, διὰ τοῦτο καὶ εἶχεν ἐπισωρεύσει ἐν αὐτῇ τόσας δυνάμεις ὅπως τὴν ὑπερασπισθῶσι καὶ προσέτι ἡ Ἄρτα ἐδέχετο τὰς προμηθειὰς τὰς ἀποστελλομένας διὰ τῆς Πρεσβείης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐντεῦθεν διευθύνοντο εἰς τὸ Στρατόπεδον τῶν Ἰωαννίνων, καὶ μολονότι ἡ πόλις διὰ τῆς τολμηρᾶς καὶ γενναίας ἀποφάσεως ἠλώθη, ἀλλὰ τοῦ Φρουρίου ἔχοντες πολυῖθρον φρουρὰν καὶ ἀρκετὰ ἐφόδια ἐν αὐτῷ ἦτο πολὺ δύσκολος ἢ ἄλωτις καθὼς ἀπὸ τοῦ Ἕλληνας ἔλλειπον τὰ χυρῶδη

πυρρόβλα διὰ νὰ ἐκδιώσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φέρωσι εἰς ἀνάγκην παραδόσεως τὸ Φρούριον.

Τὸ δὲ ὄχρωμα τῶν πέντε πηγαδιῶν στενοχωρηθὲν ἀπὸ τῆς στενῆς πολιορκίας, διότι μόλας τὰς προσπάθειάς του ὁ Χουρτίτης δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ συνδρομὴν καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς πολιορκούντας αὐτὸ Ἄλβανούς, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀφήσῃ εἰς πολιόρκησιν.

Ὁ Χουρτίτης μὴ δυναθεὶς νὰ λύσῃ τὸν φραγμὸν τοῦ δρόμου αὐτοῦ τῆς Ἄρτης, διὰ τοῦ ὁποῖου ἤλπιζεν εὐκόλως νὰ διευθίνη τοὺς στρατοὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ὅπως πλημμυρίτῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν αὐτῆς, ὀργισθεὶς δὲ κατὰ τῶν ὑπ' ἑαυτὸν Ἄλβανῶν ἐπέπληξεν αὐτοὺς ὅτι οἱ Γιαθιουράδες ὕψιστοι τοὺς ἐπέπνευταν τότεν φόβον, ὥστε καὶ εἰς τὸν ὕπνον βλέπουν τὸν Μάρκον μὲ τοὺς Σουλιώτας ὡς νὰ τοὺς καταδιώκουν, τοιοῦτοι λοιπὸν δειλοὶ εἶναι ἀνοξιοί, τοῖς ἐλάγε, νὰ τρώγουν τὸν ἄρτον τοῦ Βασιλέως· οἱ δὲ ἄρχηγοὶ Ἄλβανοί, καὶ μάλιστα εἰς γέρον πολεμιστῆς ὁ Χασάν Ἀρούνης, τὸν ἀπήντησεν ὄχι, ὄχι, ἀφέντημ, οἱ Ἄλβανοὶ ἀπέδειξαν πάντοτε, ὅτι δὲν στεροῦνται γεναιότητος, καὶ ὅτι τὸ ψωμί τοῦ Βασιλέως εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τὸ ἔφαγαν χαλάλι, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀποκρύψωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ μὴν ὁμολογήσωμεν ὅτι οἱ ἄθραυτοι οὗτοι εἶναι ἀπὸ τὰ ἐξαισία παληκάρια, καὶ μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μάρκων εἶναι ἀπὸ τὰ ἀνίκητα παληκάρια τῆς ἐποχῆς μας, καὶ βεβαίως, ἐάν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτο Μουτούλμάνος, ἠθέλαμεν πιττεύσει ἀδιστακτικῶς, ὅτι ὁ Ἄζρετ Ἄλῆς (προφήτης Ἄλῆς, οὕτως ὀνομάζουσι τὸν Ἀλῆ Γαρβρὸν ἀπὸ τὴν Φατιμέ καὶ ἐξ ἀδελφον τοῦ Μωάμεθ, ὅστις ἦτο μέγας πολεμιστὴς καὶ ἀσολοῦχος Καλίφης) ἐξῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, τοιαύτην ἰδέαν εἶχον οἱ Ὀθωμανοὶ περὶ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Μάρκου Βότζαρη διὰ τὴν εὐτολμίαν αὐτῶν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ ἐν Ἰπείρῳ καὶ Δυτικῇ Ἑλλάδι Ἕλληες καθὼς καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Στερεῇ εἶχον χάμει μεγάλας προσόδους, πορρωδῶς καὶ οἱ τῆς Πελοποννήσου εἶχον προσδεύσει ση-

μαντικῶς, διότι εἶχον καταστρέψει τοὺς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Πελοποννήσου εἰρισκομένους καὶ ἐπιταρωθέντες εἰς τὴν Πρωτεύουσαν ταύτην Τριπολιτζάν Ὀθωμανούς, οἱ Σουλῳῶται πρὸς τούτους ὡς πολυπεριότεροι εἰς τὴν πολεμικὴν, ἐσκέφθησαν ὅτι ἡ περίστασις ἦτο κατάλληλος ὅπως συγκεντρωθῶσιν ἅταται αἱ δυνάμεις τῆς Ἰπείρου τῆς Ανατολῆς καὶ Δυτικῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἰπείρον καὶ ὅλοι αὐταὶ ὁμοῦ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ γενικοῦ στρατοῦ τοῦ Σουλτάνου τοῦ ἐν Ἰωνικῆσι εὐρισκομένου, καὶ ἀφ' οὗ καταταρῶσιν τοὺς νὰ παραλάβωσι ζῶνσα τὸν Ἀλῆ Πατιᾶ, τὸν ὁποῖον νὰ πέμψωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἢ ἂν τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν, νὰ τὸν φονεύσωσιν, ἀκολούθως μίλλας τὰς δυνάμεις αὐτὰς καὶ ὅσας ἄλλας δοκίμῳσι νὰ προσθέσωσι, νὰ ὀδεύσωσι πρὸς τὸν Θεσσαλίαν, τὴν ὁποίαν εὐκόλως ἤθελον προσηκῆται, πλοκαταταρῶμενοι δὲ καὶ δι' αὐτῶν νὰ διεσπυθῶσιν εἰς τὸ κέντρον τῆς Βυζαντινῆς Τουρκίας ὅπως δόσωσι ἐν μέγα κτύπον εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν ἀδελφῶν Σέρβων, Βουλγάρων καὶ Βοσνίων ἀναγκάσωσιν τὸν αὐτῶν τοῦτον κατακτητὴν νὰ ἀφήτῃ ἐλεύθερον τὸ πατρικὸν αὐτῶν ἔδαφος καὶ νὰ μετασθῆ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς Ἀσίας εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του, ἰσχυρότως νὰ ἐνωθῶσιν ἅπασαι αἱ ἀδελφικαὶ αὐταὶ φυλὰὶ εἰς μίαν μόνην Βασιλείαν.

Ἦρξεν τὸν σκοπὸν τοῦτον οἱ Σουλῳῶται ἐξελέξαν μίαν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μίρκου Βότσαρη, τὴν ἐξαπέστειλαν εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸς συνενόησιν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἣτις ἀρτίως εἶχε συσταθῆ. Ἐντὸς τῆς γενικῆς ταύτης ἀποστολῆς ὁ Μίρκος εἶχε νὰ διαπραγματευθῆ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως ὅπως γενῆ ἡ ἀλλαγὴ τῆς οἰκογενείας τοῦ Χουρτίτη μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ αἰχμαλωτισθείσας οἰκογενείας. Διὰ νὰ συμπεριλάβωσιν δὲ οἱ Σουλῳῶται εἰς τὸν μέγαν τοῦτον σκοπὸν καὶ τοὺς Ὀθωμανούς τῆς Ἰπείρου Ἀλβανούς ἐσκέφθησαν νὰ παραδεχθῶσιν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἐν μέλῳς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν Ἀλβανῶν τοῦ Ἀλῆ Πατιᾶ τῶν παρὰ τοῖς Σουλῳῶταις εὐρισκομένων ὅθεν ἐξελέχθη παρ' αὐτῶν ὁ Ταχέρ Ἀμπάζης, (*) ὅθεν καὶ

(*) Ἐγράψαν δὲ οἱ Σουλῳῶται, ὅτι τὸν Ταχέρ Ἀμπάζην νὰ τὸν κρατήσῃ πληροῖον τῆς ἡ Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος.

ἀνεχώρησεν τὸν Δεκέμβριον, δεξιότιτος δὲ τὸ Βορῶρι εἶδεν ἐνταῦθα ὁ Γαχῆρ Ἀμπάζης τὴν καταστροφὴν τῶν ἐλεει ὑπαρξάντων Ὀθωμανῶν, ἠγανάκτησε μεγάλως ὡς θρησκευομένης Τεπελινώτης, ἀλλὰ δὲν εἶπε τίποτε εἰς τὸν Μάρκον καὶ τοὺς λοιποὺς, τὸ μόνον ὅπου ἐκφράζετο φανερά ἦτο (Γιαζίκι) κρίμα νὰ χαλοῦν τότε καλοὶ ἄνθρωποι ἀδίκως, ἐννοῦτε πάντοτε τοὺς Ὀθωμανούς. Μεταδὰς δὲ εἰ. Μεσολόγγιον δὲν ἤλελε πλεον ὁ Γαχῆρ Ἀμπάζης νὰ προχωρήσῃ παρεμπρός, προφατιζόμενος εἰς τὸ φανερόν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὀδεύτῃ τὸν δρόμον μακρὸν, καὶ οἱ εὐχαριστεῖτο εἰς ὅσα ἤλελον ἀποφατισθῶσι γενικῶς παρ' ὅλας τῆς ἐπιτροπῆς, ἐσωτερικῶς ὅμως, ἐκ τῶν ὅτων εἶδεν, προσδοληθεὶς σπουδαίως, ἠλλαξεν ἀμέσως τὰς ἰδέας του καὶ ἀπεφάτισε τὴν ἀποκίρτησιν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν συντροφίαν, ἐπὶ προτῆματι ὅμως ἐξήτει δι' ἐπιμονῆς νὰ γίνῃ φροντίς περὶ πόλεμ. φοδίων κ. λ. π. ἔμεινε δὲ αὐτός ἐν Μεσολογγίῳ, ὁ δὲ Μάρκος διευθύνθη εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου εἶχε μεταυῆ ἀρτίως καὶ ἡ Κυβερνήτης διὰ νὰ ἐνεργήσῃ δι' αὐτῆς διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἐν Πειρίῳ διασκεψομένων.

Ὁ Χουρσίτ Παστᾶς ἔμαθεν ἀπὸ δικήρουκ προδύτας, ὅτι οἱ Σουλῶται καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ Ἕλληνας σκεφθέντες ἐξυπέστησαν ἐπιτροπὴν εἰς τὸν Μωρεῶ ὅπως συγκεντρώσωσιν ἐναντίον αὐτοῦ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις, ὅπως καὶ μετ' αὐτῶν ἐπιτεθῶσι καὶ τὸν κατατρέψωσι. Ταῦτα μαλῶν ἐτρόμαξεν ἐκ τῶν εἰδήσεων τούτων, σκεφθεὶς δὲ καὶ αὐτός ἀπεφάτισε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὸν ὅλας του τὰς δυνάμεις, καὶ μάλιστα ὅπως φέρῃ πλησίον του τοὺς πιστοτέρους Πασσάδες εἰς τοὺς ὁπίους εἶχε περισσοτέραν πεποιθήσιν, αὗτοι δὲ ἦσαν ὁ Κριστέ-Μεχμέτ-Παστᾶς καὶ ὁ Ὀμέρ Παστᾶς Βρυώνης, οἵτινες ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ εὐρίσκοντο ἐν Ἀττικῇ καὶ Βιωτικῇ, καὶ ἐπειδὴ ὁ τῶν Θεσσαλων δρόμος ἦτο κλεισμένος δὲν ἐγνώριζε τίνι τρόπῳ νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ διὰ νὰ ἐπιστρέψωσι κητεσπευμένως, οἱ παρ' αὐτῷ ὅμως εὐριτῆροι ἀρχηγοὶ Ἀθηναῖοι τὸν ἐσυμβούλευσαν, ὅτι δύναται νὰ ἐμπιστευθῆσθε διαταγὰς ταύτας εἰς ἕνα δὺο εἰδήμονας Ἀλβανούς Ὀθωμανούς Λιάκιδες, νυκτοπόρους, οἵτινες διὰ τῆς νυκτερινῆς πορείας

θέλουν ἀπέλθαι ἀσφαλῶς εἰς τοὺς Πασσάδες μὲ τὰ ἔγγραφα· οὗτω λοιπὸν ὁ Χουρσίτης διὰ ἀδράς πληρωμῆς ἐξέπεσται δὺς λιπιδες εἰς τοὺς Πασσάδες, οἵτινες νυκτοποροῦντες διὰ τῶν ὀρέων καὶ δυσβάτων μερῶν ἐφθασαν ἀσφαλῶς εἰς τοὺς Πασσάδας μὲ τὰς διαταγὰς τοῦ Χουρσίτη, ὁ ὅπιος τοὺς διέταττε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἰωάννινα κατεσπευμένως καὶ ἄνευ ἀναβολῆς, οἵτινες καὶ ἀνεχώρησαν παρευθεῖς δὲ τῆς παραλίας τῆς Λοκρίδος. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτζου δὲν ἔφερεν οὐδεμίαν ἐλάθην εἰς τὴν διέξοδον τῶν Πασσίδων, ἄγνωστος δὲ εἶναι ἡ τούτου αἰτία, ἢ διότι δὲν ἐπρόφρασε νὰ πιάσῃ τὰ στενά τῆς ἐπαρχίας, ἢ διότι ἐπρόλαβε μὲν, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, νομίσας συμφέρουσαν μόνον τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν. Οἱ Πασσάδες οὗτοι ἐξεληθόντες διὰ τῆς Θεσσαλίας μετέβησαν κατεσπευμένως εἰς Ἰωάννινα, καὶ οὕτω παρήλθε τὸ ἔαρ τοῦ 1821 ἔτους νικητήριον καὶ ὑπὸ αἰσίου οἰωνούς.

Ἦέν Ἐπιδάριον τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικῆ Συνέλευσις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 ἔτους.

Καὶ ταῦτα τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, εἰς ἣν κατὰ μὲν τὴν Ἰππειὸν συνέβησαν μάχαι σπουδαῖαι καὶ διασκέψεις σοβαραὶ, αἱ ὅποιαι προεκάλεσαν καὶ ἔφεραν εἰς τὴν ἀνάγκην τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων ὅπως ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματα τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἥτις καὶ ἔμεινεν ἐλευθέρᾳ τῆς τῶν Ὀθωμανῶν καταστροφῆς, καὶ ἔλαβεν ἄνεσιν τινα· εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον οἱ πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς, τῶν Νήτων καὶ τῆς Στερεᾶς, ἐσκέφθησαν περὶ Νομοθετήσεως μιᾶς τακτικῆς Κυβερνήσεως, ἀπεφάσαν νὰ προσκαλέσωσιν ὅλους τοὺς Πληρεξουσίου τῶν ἐπαναστατικῶν ἐπαρχιῶν εἰς Συνέλευσιν, ὅπως νομοθετήσωσι περὶ παντὸς πράγματος ἀφορῶντος τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους. Συνελθόντες δὲ κατὰ πρῶτον εἰς Ἄργος δὲν ἠδυνήθησαν νὰ λάβωσι καιρὸν νὰ ἐργασθῶσιν ὡς ἐκ τῆς συρροῆς τῶν στρατευμάτων, καὶ πρὸς ἐλευθέρων διάσκεψιν ἔκλεξαν τὴν Πιάλδα τῆς Ἐπίδ' ὄρου, εἰς ἣν μετεβί-

τες ἤρχισαν τὰς ἐργασίας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 ἔτους ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Α. Μαυροκορδάτου· ὑπογράψαντες δὲ τοὺς κανονισμοὺς ἐξέδωκαν τὸ ἀκόλουθον κήρυγμα.

« Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας καὶ ἀδιαίρετου Τριάδος !

« Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ ὑποφέρῃ τὸν βαρύτετον καὶ ἀπαρδειγματίστον ζυγὸν τῆς τυρανίας, καὶ ἀποσεύσας αὐτὸν μετὰ μεγάλης θυτίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νημίμων πικραστῶν του εἰς ἔθνηκὴν συνηγμένων συνέλευσιν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν. »

Ἡ συνέλευσις παρεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦ ὀργανικοῦ Νόμου, εἰς ὃν παρεδόχθη τελείαν ἀνεξέθρησκίαν καὶ ἰσοτέλειαν, ἐκήρυξεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἴτους ἐνώπιον τῶν Νόμων καὶ δικτοῦ, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κράτους, ἐζητήσῃ τὴν ζῶν, τιμὴν καὶ ἀιδιοκτησίαν ἐκάστου Ἕλληνοῦ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Νόμου, κατήργησε διὰ Νόμου τὰ βυζαντινὰ, τὴν σωματοδουλείαν καὶ τὴν δήμευσιν, διέταξε πᾶς φυλακισμένος νὰ εἰδοποιῆται ἐντὸς 24 ὡρῶν τὴν αἰτίαν τῆς φυλακίσεώς του καὶ νὰ δικάζηται ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ἐγκατέστησε Κυβερνήσιν ἐκ δύο σωματῶν Βουλευτικῶν ἢ ἀντιπροσωπικῶν καὶ Νομοτελεστικῶν, διέταξε τὸν τρόπον τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλεγῆσθαι, προσδιώρισεν εἰς πέντε τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τοῦ ἐκτελεστικοῦ, ὥρισεν τὴν διάρκειαν τῶν δύο σωματῶν ἐνιαύσιον, ἐναπέθεσε εἰς ἀμφοτέρα τὴν δύναμιν τοῦ κηρύττειν πόλεμον καὶ συνδέει εἰρήνην, ἐπέφερε πᾶς βουλευτῆς νὰ προβάλλῃ διὰ τοῦ Προέδρου Νομοσχέδια, ἀνέθεσεν εἰς τὸ Νομοτελεστικὸν τὸ περὶ στρατιωτικῶν προβιβάσμων, καθὼς καὶ νὰ κόπητῃ νομίσματα ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους κλπ. διέταξε περὶ ἀνεξαρτητῶν Διαστηρίων, τῶν μὲν πολιτικῶν καὶ ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων διὰ τῶν Βυζαντινῶν Νόμων δικαζομένων, τῶν δὲ ἐμπροκίω διὰ τῶν Γαλλικῶν, κατήργησε τὰς Σημαίας καὶ τὰ Σύμβολα τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας δεχθεὶς ὡς Σύμβολον τὴν Ἀθηναίαν, διώρισεν Πρόεδρον τοῦ Νομοτελεστικοῦ τὸν Μαυροκορδάτον, μέλη δὲ τοὺς Θάνον Κανακάρην, Α. Δελιγιάννην, τὸν Ἰωάννην Ὀρλάνδον καὶ Γιαννάκην Λογοθέτην, ἔδραν δὲ τῆς Κυβερνήσεως διώρισεν τὴν

Κόρινθον, Γραμματεῖς δὲ ἡ Ὑπουργοὺς τὸν Θ. Νέγγρη ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ Ἀρχιγραμματεῖς, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν τὸν Ἰωάννην Κωλέττην ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, τὸν Πανοῦτζον Νοταρᾶ ἐπὶ τοῦ Πολέμου, τὸν Νότην Βότσαρην, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, ἐδιώρισεν μίαν τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῦ Δικαίου τὸν Θ. Βλάστην, ἐπὶ τῶν Θρησκευτικῶν τὸν Ἐπίσκοπον Ἀνδρούτσου Ἰωσήφ, ἐπὶ τῆς Ἀστυνομίας τὸν Λάμπρον Νάκην· τὰ κυβερνητικὰ σώματα ἔμειναν ἐν Ἐπιδαύρῳ μέχρι τῆς 28ης Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1822. Καὶ ἀκολούθως μετέβησαν εἰς Κόρινθον καὶ ἤρχισαν τὰς συνεδριάσεις τὴν 31ην τοῦ Ἰανουαρίου, εἰς τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ Συέλευσιν Πληρζούσιος τῶν Σουλιωτῶν ἐστάλη ὁ Φώτιος Μπόμπορης.

Ὁ Μίρκος Βότσαρης, ὡς προσεβήσαμεν, ἀποσταλεῖς παρὰ τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὸν ὅποιον εἶχον συλλαβεῖ οὗτοι μέγαν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοῦ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀφῆθ' τὸν καταστρέψουσιν νὰ φέρουν τὸν πόλεμον εἰς τὸ κέντρον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἔφθισεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς του, ἐπαρακινούσας αὐτὴν νὰ ἐνώσῃ τὰς προσπάθειάς, πρὸς τὸν ἀφελιμώτατον σκοπὸν, τὸν ὅποιον εἶχον συλλάβει οἱ πατρίωται του. ἀτυχῶς ὁμως αἱ μεγάλαι αὗται ἰδέαι τῶν μεγάλων ἐπιχειρημάτων δὲν ἐφαρμόζονται παντοῦ καὶ ἐφ' ὅλων τῶν περιστάσεων, ὁ Μίρκος εἶται βέβαιον, ὅτι ἔλαβε πολὺ καλὴν ὑποδοχὴν παρὰ τε τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν προκρίτων τοῦ ἔθνους εἰς ὃν ἔδοσαν ἀκρόασις ἐπὶ τῶν προτάσεων του καὶ ἐνέκριναν τοῦ νὰ γένη ἡ συνεννόησις μετὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ Ἀλβανοῦ τῆς Ἠπείρου διὰ διατάγματος 16 Μαΐου, στρατιωτικὴν ὁμῶς δύναμιν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκεντρώσουσιν κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν Σουλιωτῶν ἐν Ἠπείρῳ, καθότι ἡ ἐποχὴ φαίνεται δὲν ἦτο κατάλληλος δι' ἓν μέγαν τοιοῦτον ἐπιχείρημα καὶ οἱ ἀποσεισάντες τὸν ζυγὸν τῆς ἐπαναστάσεως Ἕλληνες δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς ἓν, καθότι ἔλειπεν εἰς αὐτοὺς τὸ ἀρμυδιον πρὸς συγκέντρωσιν προσώπων, πολλοὶ μάλιστα ἐνόμιζαν ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο συγκεντρωμένη καὶ κατα-

κλεισμένη εἰς Τριπολιζάν καὶ ὅτι καταστραφείσης ταύτης κα-
 τετράφη καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἅπασα, ὅθεν ὁ Μάρκος ἐπέστρεψεν
 ἄπρακτος. Ἐκτὸς τούτου ἐγένετο καὶ ἄλλο σφάλμα μέγιστον,
 εἶχον εἰδοποιήται τὴν Κυβέρνησιν τοῦ νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸν Τα-
 χῆρ Ἀμπάζην νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω διὰ νὰ μὴν λάθουν ἐντελῆ
 ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐν Ἑλλάδι
 Τούρκων οἱ Ὀθωμανοὶ Ἀλβανοὶ, οἱ εὐρισκόμενοι παρὰ τοῖς
 Σουλιώταις, ἀλλὰ νὰ τὸν διευθύνουν εἰς Πελοπόννησον καὶ νὰ τὸν
 κρατήσωσιν ἐκεῖ, ἀτυχῶς ὅμως αὐτὸς ἐπέστρεψεν ὀπίσω ὑπὲρ
 τὸ δέον ἐνωχλημένος δι' ὅσας σφαγὰς καὶ αἰχμαλωσίας εἶδε τῶν
 ὀμοθρήσκων τοῦ Ὀθωμανῶν καὶ Ὀθωμανίδων. Ἐπιστρέψας δὲ ὁ
 Ἰεροσκομανὴς αὐτὸς Τεπελενιώτης Ὀθωμανὸς καὶ ἀνταρῶσας τοὺς
 πατριώτας τοῦ ἀγάδες σφοδρῶς τοὺς ἐπέπληξε διὰ τὴν διαγωγὴν
 τῶν καὶ ἐμέμμετο καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ διότι ἐγένετο συνδρομητῆς
 καὶ αἴτιος τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωτίας τῶν Μουσουλ-
 μάνων καὶ Ὀθωμανίδων, τοῖς ἔλεγε δὲ, ὅτι ἡ ἐπανάστασις αὕτη
 δὲν εἶναι, ὡς μᾶς ἐξαπατοῦσιν οἱ Σουλιῶται, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων
 καὶ Ἀλβανῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἀλλ' αὕτη εἶναι συνωμοσία
 κατὰ παντὸς Μουσουλμάνου, διότι μὲ τὸς ὀφθαλμοὺς μου εἶδον
 ἐν Βραχουρίῳ, ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ὅπου διεβην καὶ καθὼς ἐθεβαι-
 ῶθην ἐν ὁαῖς ταῖς ἐπαρχίαις ὅτι κατεσφάγησαν οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ
 τὰ γυναικίσκεδα ἔγειναν τοῦ τυχόντος αἰχμάλωτοι καὶ τοὺς σύ-
 ρρον ἐν τοῖς στρατοπέδοις πρὸς αἶσχος τῶν Μουσουλμάνων, μὴ
 ἐξαρουμένων οὔτε τῶν γυναικῶν τοῦ Ἀλῆ Μπεῖ καὶ ἄλλων
 περιθλέπτων Μπεῖδων, ὅθεν ἀδελφοὶ Μουσουλμάνοι, πρέπει νὰ
 ἀφήσωμεν τὸν ὀλισθηρὸν δρόμον ὅπου διατρέχομεν καὶ νὰ ἐπι-
 στρέψωμεν ζητοῦντες τὸ ἔϊκος τοῦ Βασιλέως μας καὶ νὰ ἀφή-
 σωμεν αὐτὸν τὸν Γεζίτην (ἀντίχριστον) Ἀλῆ Πασσᾶ νὰ γαθῆ
 διότι αὐτὸς εἶναι πρωταίτιος τῆς φθοῆς τσοσούτων Μουσουλμάνων·
 ὁ Ταχῆρ Ἀμπάζης ὠμίλησεν εἰς τοὺς πατριώτας τοῦ δια τούτου
 ἰληστικου ζήλου, ὥστε ἅπαντες ἐπίεσθησιν καὶ ἀπεφάσισαν
 νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ Χουρσίτ Πασσᾶ, καὶ πρὸς τοῦτο ἐξα-
 πέστειλαν κρυφίως ἐξεπίτηδ' ἄνθρωπον μὲ γράμματα πρὸς τὸν
 Ὁμὲρ Πασσᾶ Βριόνην, ὅστις ἄρτίως, ὡς ἐξέθεθ', εἶχεν ἐπιστρέψῃ

ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐξηγοῦσαν εἰς αὐτὸν τὸ φρόνημά των, ὁ δὲ λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν τῶν ἀγάδων τούτων τὴς ἀπήντησεν ἀμέσως καὶ τοὺς ἔγραψεν, ὅτι ξεκινεῖ πρὸς ἀντάμωσιν καὶ νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ Ταχίρης πρὸς ἀντάμωσιν διὰ νὰ συνοηθῶσι περὶ παντὸς ἀντικειμένου. Ὁ Ταχίρ Ἀμπάζης ὑπὸ πρόφασιν τινα μετέβη εἰς πέντε Πηγαδία καὶ ἐκεῖ ἦλθε κρυφίως καὶ ὁ Ὁμέρ Πασσᾶς Βριώνης, ὅστις εἶπεν εἰς τὸν Ταχίρην, ὅτι ὁ Χουρσίτ Πασσᾶς τὸν ἔστειλεν ὡς ἀρχαῖον αὐτῶν σύντροφον, καὶ δίδει πλήρη ἀμνηστίαν εἰς ἅπαντας· ἀλλ' ἐπιθυμεῖ τὴν διάλυσιν τῆς πολιουρκίας τῆς Ἄρτης, συσχεφθέντες δὲ ἐσχεδίασαν τίνι τρόπῳ νὰ διαλυθῇ καὶ κατορθωθῇ ἡ λύσις τῆς πολιουρκίας ταύτης, ὁ Ταχίρης ἐπρότεινε νὰ ἔλθῃ στρατὸς διὰ τοῦ Φαναρίου καὶ τῆς Λάμαρκας ἰκανός, ἐκ πεζικοῦ τε καὶ ἰππικοῦ, ὥστε οὗτος νὰ προσβάλλῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὸ πεδίου, οἱ δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ νὰ ἐξελθῶσι βοηθῶντες καθ' ἣν στιγμήν ἢ ἀποσκισθῶσι καὶ οἱ Ἄλθανοί, ὥστε ἐβρισκόμενοι οἱ Ἕλληνες ἐν μεσῷ δύο ἐχθρῶν πυρῶν ἀναγκασθῶσι νὰ διαλύσῃσι τὴν πολιουρκίαν καὶ νὰ διασκορπισθῶσι.

Μετὰ τὴν μυστικὴν ταύτην συνεννόησιν τῶν Ἀλθανῶν καὶ τοῦ Χουρσίτ Πασσᾶ ἐξῆλθε τῶν Ἰωαννίνων πολυάριθμος στρατὸς πεζῶν τε καὶ ἰππέων, συγκείμενος ἐκ πέντε περίπου χιλιάδων ὑπὸ τὸν Ἀχμέτ Πασσᾶ Βριώνην καὶ διευθύνετο διὰ τοῦ Φαναρίου καὶ τῆς Λάμαρκας. Ἡ εἴδησις τῆς ἐκκινήσεως τῶν στρατευμάτων τούτων ἔφθασεν εἰς τοὺς Σουλιώτας, ἀλλ' ὄχι ὑπ' ἀληθινὴν ἔποψιν, διότι ἐκοινοποιήθη ὅτι ἤρχετο ἐκ τῶν πέντε Πηγαδίων καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Φαναρίου· ὁ Μάχορ Βότσαρης λοιπὸν, ὅστις ἀρτίως εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ τῆς Πελοποννήσου, λαβὼν τριακοσίους πατριώτας του ἔτρεξεν εἰς τὸν δρόμον τῶν πέντε πηγαδίων διὰ νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ, ἀτυχῶς ὁμως οὗτοι δραμαίει διὰ τοῦ πεδίου, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τὸ πολυπληθές αὐτῶν ἰππικὸν ἐφθασαν ἀπέναντι τῆς Ἄρτης καὶ ὤρμηταν κατὰ τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ δυτικοελλαδικῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ὡς ἐκ τοῦ αἰφνηδίου εὐρέθησαν μὲν διασκορπισμένοι, ἀλλὰ μολοντοῦτο ἀντέστησαν γενναίως κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ διαφυλάχθησαν ἀπὸ τὸ ἐχθρῶν ἰππικὸν, οἱ δὲ μετὰ

τῶν Ἑλλήνων Ὀθωμανοὶ Ἄλβανοὶ μολονότε συνενομημένοι, ἀλλὰ πάλιν δὲν ἔλαβαν τὴν τόλμην νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἰδόντες τὴν ἐλθούσαν Ὀθωμανικὴν δύναμιν ἤρχισαν νὰ προετοιμάζωνται εἰς δραπέτευσιν διὰ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ ἐχθροῦ· οἱ Σουλιῶται ἐννοήσαντες τοῦτο ὤρμησαν ἐναντίον των διὰ νὰ τοὺς πάρουν τὰ πολεμοφόδια ὅπου εἶχεν φέρει ὁ Ταχίρ Ἀμπάζης ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, οἱ Ἄλβανοὶ ἀντέστησαν καὶ δὲν ἤθελαν νὰ τὰ δώσουν, ἀλλ' οἱ Σουλιῶται ὤρμησαν καὶ τοὺς τὰ ἀδραξάν καὶ ἀπεσύρθησαν, οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν Ἄρταν, οἱ δυτικωελλαδίται ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ Κομπότι καὶ οἱ Σουλιῶται ἐτραβίχθησαν πρὸς τὸ βόρειον τῆς Ἄρτας πρὸς τὰ γειτονεύοντα χωρὶα τῆς ἐπαρχίας των.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν Ἄλβανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων συντροφία, οἵτινες ἐπέστρεψαν εἰς τὸν προορισμὸν των. Ἀπὸ τὴν Ἄρταν οἱ Ἄλβανοὶ μετέβησαν εἰς τὰ πέντε πηγὰδια καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγαν εἰς τὰ Ἰωάννινα, πρὶν μεταδῶσιν ὁμῶς εἰς τὰ Ἰωάννινα μετέβη ὁ Ταχίρ Ἀμπάζης κρυφίως διὰ νὰ μὴ λάθῃ εἰδῆσιν ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς καὶ χαλάσῃ τὰ σχέδιά του καὶ ἠντάμωσε τὸν Φρούραρχον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ Χαριζ Γιάσκαν ὡς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἐξεθέταμεν καὶ τὸν ἔπεισε καὶ παρέδωκε τὸ Φρούριον εἰς τὸν Χουρτίτ Πασσᾶ, ὁ δὲ Ἀλῆ Πασσᾶς ἔμεινεν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀκολούθως παρεδόθη καὶ αὐτὸς καὶ ὁ περικεφαλίσθη.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ οἱ ὄμηροὶ τῶν Σουλιωτῶν παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασσᾶ ἔμειναν εἰς χεῖρας τοῦ Χουρτίτη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ καὶ ἐκείνης τοῦ Μάρκου Βιτζιάρη εἰσέτι δὲν εἶχε γίνοι, οἱ Σουλιῶται λοιπὸν ἐπέμειναν νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν ἀλλαγὴν ταύτην καὶ οἱ ὄμηροὶ ὁ Χουρσίτης κατὰ πρῶτον ἀντεστάθη, ἀλλ' ἐπιμενόντων τῶν Ἑλλήνων παρεδέχθη καὶ ἠλλάχθησαν ἅπαντες ἐν Πρεσβείῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μείγερου Προξένου Ἀγγλοῦ.

Οἱ Σουλιῶται προΐδόντες, ὅτι μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἡ Ὀθωμανικὴ δύναμις ἅπασα ἤθελεν ἐπιπέσει κατ' αὐτῶν, σκεφθέντες δὲ ἀπεφάσιζαν νὰ στείλωσι μίαν Πρεσβείαν εἰς

τὴν Κυβέρνησιν ἐν Πελοποννήσῳ ὅπως ζητήσωσι παρ' αὐτῆς συνδρομήν, ἣν καὶ ἐξαπέστειλεν ἡ Πρεσβεία αὕτη ἐσύγκειτο ἀπὸ τοῦς Μόρκιν Βότζαρην, Βασιλεῖον Ζέρβαν, Λάμπρον Βεϊκιν, Λόνε Παντοῦλαν καὶ ἄλλους 25—30 ἀνθρώπους, ἐνῶ δὲ ἔτο μίζοντο πρὸς ἀποστολὴν τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἔφθασεν ἡ εἰδήσις οὖι πέντε χιλιάδες Ὀθωμανικὸς στρατὸς ἐξελθὼν τῆς Ἄρτης καὶ Πρεβέζης ὑπὸ τὸν Κιοσὲ Μεχμέ Πασσᾶ μετέβη καὶ ἐπολιόρκησε στενωπὸς τὸ ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν φρουρούμενον Φρούριον τῆς Ῥινιάσας, ἔτρεξαν λοιπὸν ἀπέναντι αὐτῶν πεντακόσιοι Σουλιῶται καὶ τοὺς ἐκτύπησαν καὶ νικήσαντες αὐτοὺς τοὺς ὀπισθοπόρησαν ἐφοδιάσαντες μὲ τροφὰς τὸ Φρούριον, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ ἐξαπέστειλαν τὴν ἐπιτροπὴν εἰς Πελοπόννησον.

Ἐκστρατεία τοῦ Χουροῦτ Πασσᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου.

Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ διέταξεν ἔντονος τὸν Χουροῦτὴν ὅπως δώσῃ πλέον τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἀπαιτῶν παρ' αὐτοῦ τὴν κατάσθεσιν ἢ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπαναστατῶν δι' ὅποιουδήποτε μέσου· ὁ Χουροῦτὴς δὲν ἐνέμισεν ὀρθὸν νὰ ἀφήσῃ τὸ Σούλι τὴν αὐτὴν ἔστιαν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἰπείρου διευθυνομένην ὑπὸ τοιοῦτου πολεμικωτάτου λαοῦ καὶ νὰ διευθυνηθῇ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, ἔθεν ἐπρότεινε συμβιβασμὸν εἰς τοὺς Σουλιώτας πρὸς τοὺς ὀπίουους ἔγραψε προτείνων καὶ λέγων αὐτοῖς ταῦτα. « Δὲν εἶναι δίκαιον ὑμεῖς ἤδη νὰ ἐπιμένητε πολεμοῦντες » τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου, ἥεις σὰς προσφέρει τὴν πατρίδα καὶ τὰ ὑποστατικά σας καὶ ἄλλα προνόμια, τὰ ὅποια » εἶχετε ἐξ ἀρχῆς ζητήσῃ· καὶ ὁ προκάτοχός μου κακῶς φερόμενος » παραβὰς τὸ Βασιλικὸν φερμάν σας ἠρνήθη τὴν πασάδοσιν, ὅτι » τὸ Δουβλετι γνωρίζον ταῦτα δὲν μνηστικακχεῖ κοθ' ὑμῶν, ἀλλ' » ἐξεναντίας συγχωρεῖ πᾶν παρελθὸν καὶ σὰς ἀποδίδει τὸν τόπον, τὰ ὑποστατικά καὶ ὅλα τὰ ἀρχαῖα προνόμια καὶ ὅτι » ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ δώσωμεν καὶ ὅ,τι ἄλλο εὐλογον ζητήσητε ». Τοὺς παρεκίνει δὲ νὰ στείλουν ὅσον ἔνεστι πληροξουσίους εἰς αὐτὸν πρὸς συμβιβασμὸν, ὑποσχόμενος νὰ ἐπικυρώσῃ τα πάντα διὰ Βασιλικῶν Διατάγματος, καὶ ἐπειδὴ βεβήζεται γὰ

ἐκτρατεύθη οἱ ἀποστελλόμενοι νὰ φθάσουν ὅσον ἔλασσι τάχιον. Οἱ Σουλιῶται λαβόντες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Χουρσίτη ἀπάντησαν εἰς αὐτὸν εὐχαριστοῦντες διὰ τὴν εὐνοίαν του, ἀλλ' ἐπαρτηροῦσαν εἰς αὐτὸν λέγοντες, ὅτι ἡ πλεκτάνη αὕτη τῆς ἐπαναστάσεως ὑποκινήθεισα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἔφερε τὰ πράγματα εἰς τοιαύτην θέσιν, ὅθεν εἶναι ὀρθὸν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ νὰ δοθῇ ἀμνηστία εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἐκτρατεύσῃ ἐναντίον των, καὶ ὅταν δοθῇ γενικῶς τοιαύτη ἀμνηστία, θέλουν παραδεχθῆ καὶ αὐτοὶ τὰς συμφωνίας ταύτας, ἄλλως προκρίνουσι νὰ ἀποθάνωσι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας παρά νὰ ἀμαυρώσωσι τὸ ὄνομά των διὰ τῆς ἀπιστίας χωριζόμενοι ἀπὸ τοὺς ὁμοθρήσκους ἀδελφοὺς καὶ συμπολεμιστὰς καὶ νὰ βλέπωσι κατασπαραττόμενα τὰ τέκνα καὶ τὰς οἰκογενείας των.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη τῶν Σουλιωτῶν ἔφερε τὸν Χουρσίτην εἰς μεγίστην ἀγανάκτησιν καὶ ἐνῶ εἶχεν ἐτοίμους τὰς δυνάμεις διὰ τὴν Αἰτωλοκαρνανίαν ἀπεφάσισε νὰ στρέψῃ ὅλας αὐτὰς κατα τῶν Σουλιωτῶν καὶ νὰ τοὺς καταστρέψῃ. Ἡ εἰδησις αὕτη ἐλθοῦσα εἰς τὸ Σούλι τοῦ; ἠνάγκασε νὰ λάβωσι μέτρα περὶ ἀντιτάσεως καθ' ὅλων τῶν ἐπιτιθεμένων ἐχθρικῶν αὐτῶν δυνάμεων, διέταξαν δὲ ὅλους τοὺς χωρικοὺς τῆς ἐπαρχίας νὰ μετακομισθῶσιν ὁμοῦ μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ κτήνη των εἰς τὸ Σούλι πρὸς ἀσφάλειάν των.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἰδόντες, ὅτι ἠνοιγετο ἐπικίνδυνος πόλεμος δι' αὐτοὺς, ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν τοῦ Χουρσίτη νὰ συνέλθουν εἰς συνέτευξιν προσωπικὴν μὲ τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ τοὺς προτείνωσι συμβιβασμὸν συγκραταθέντος τοῦ Χουρσίτη, ἦλθαν εἰς τὸ χωριὸν Δερβίζιαν· αὐτοὶ δὲ ἄρχηγοὶ Ἀλβανοὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Ἀγοδοσιάρης, οἵτινες τοῖς ἐπρότειναν αὐτονομίαν, θουδοσίαν μετὰ προνομίων καὶ διαφόρων ἄλλων ὠφελειῶν, καὶ μόνον μίαν σωμαίαν Ὀθωμανικὴν νὰ φέρουν ἐπὶ τοῦ φρουρίου, ἀκολούθως τοῦ; εἶπαν οὐδὲ τὴν σημαίαν ἄς μὴ φέρωσι, ἀλλὰ μόνον ν' ἀποχωρισθῶσι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἀλλ' οἱ Σουλιῶται τοῦ; εἶπαν ὅτι οὗτοι γνωρίζουν καλῶς ὅτι οἱ Σουλιῶται οὐδέποτε ἐράνησαν οὗτοι γνωρίζουν καλῶς ὅτι οἱ Σουλιῶται οὐδέποτε ἐράνησαν ἀπιστοὶ καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς των ἀλήγη, πῶς εἶναι δυνατόν

τώρα νὰ ἀπιστήσωσι καὶ νὰ ἀρήσωσι τοὺς ἀδελφοὺς των νὰ κί-
 τασφάζωνται καὶ νὰ θεωρῶσι μακρόθεν, εὐχαισθημένοι μόνον
 διὰ τὴν ἰδιαιτέραν των εὐδαιμονίαν; τοῦτο εἶναι ἀδύνατον,
 εἶπεν, ὥστε ἐπέμεινεν εἰς ὅσα ἔγραψεν εἰς τὸν Χουρσίτην,
 τι ἐς δὲ τοὺς εἶπον, ὅτι δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ ἀνθεξωσι καὶ θὰ
 αἰχμάλωτισθῶσι τὰ ἀδύνατα μέρη· εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην
 ὠρίσθησαν οἱ Σουλιῶται καὶ τοὺς ἀπήντησαν μεθ' ὅλης τῆς
 ὑπερηφανείας, κἔ ὁ.ὲ Τούρκοι μάθετε ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἀποχωρισ-
 θῶμεν τῶν ἀδελφῶν μας καὶ θέλομεν σῆς πολεμῆσει μετ' αὐ-
 τῶν ἐν ὧσιν ὑπάρχουμεν εἰς τὸν κόσμον, περὶ δὲ τῶν οἰκογενειῶν
 μας ὅπου μᾶς ἀπειλεῖτε, ἐσεῖς τὸ ἤξεύρετε καλῶς καὶ μάθετε
 νὰ σᾶς τὸ εἰπῶμεν καὶ τώρα ὅτι τέσσαρα Σουλιωτῶν δὲν ἀνδρα-
 ποδίζονται, διότι καὶ τοιοῦτου κινδύνου ἐπερχομένου ἡμεῖς οἱ
 ἴδιοι θὰ τὰ σφάζομεν μετὰ τὰς χεῖρας μας ἅπαντα καὶ τοὺς ἀπε-
 χωρίσθησαν, ὁ δὲ ἐχθρὸς λαβὼν τὴν ἀπάντησιν καὶ οὕτω ἀποπειρα-
 θίντας τὸν συμβόλασμον Ἀλβανούς, παρέλαβε 15 χιλιάδας ἐκλε-
 κτὸν στρατὸν κατὰ τὸ πλείστον ἀπὸ Ἀλβανούς, ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς
 τὴν Ὀμέρ Πασσᾶ Βριόννην καὶ λοιποὺς ἄλλους ἀσχηγούς Ἀλβα-
 νούς· καθὼς καὶ τὸν ἴδιον Σελιχτάρην τοῦ Χουρσίτη, ἐξεκίνησε
 κατὰ τοῦ Σουλίου καὶ ἐπὶ τέλος ἤκολυθῆναι καὶ αὐτὸς ὁ Χουρσίτης.
 Τὸ στρατεύμα συνοδευόμενον ἀπὸ ἓν μέγα μέρος Ἰππέων καὶ
 πυροβολιστῶν μετὰ χειρῶν πυροβόλων καὶ βομβοβόλων καὶ
 ὅλην τὴν αὐτῶν ἀποσκευὴν διευσθύνθη πρὸς τὸ Σῦλι, φθίτας δὲ
 ὁ ἐχθρικός στρατός περὶ τὸ χωρίον Βαριαδες διηρέθη εἰς δύο
 σώματα, τὸ μὲν ἐκ τεσσάρων χιλιάδων ὑπὸ τοὺς Σελιχτάρης
 τοῦ τε Χρουσίτη Πασσᾶ καὶ Ἀλῆ Πασσᾶ, αἵτινες τὴν 15 Μαΐου
 κατέλαβον τὸ Σέλωμα τοῦ Ποπόβου τρεῖς ὥρας μακρὰν τοῦ
 Σουλίου, τὸ δὲ ἕτερον συγείμενον ἐκ 5 χιλιάδων ὑπὸ τὸν Ὀμέρ
 Πασσᾶ Βριόννην καὶ Ἀγοθασάκη διέβη τὸ ὑπερκειμένον τοῦ Σου-
 λίου Βιονὸν Βούτσα, τὸ δὲ τρίτον ὑπὸ τὸν Κισσὲ Μεχμέτ Πασσᾶ
 εἰσέβαλεν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Πεννησις εἰς τὴν ποταμὴν πορευό-
 μενην διὰ τοῦ χωρίου Ζαφροῦχαν εἰς τοὺς Μύλους, τὰ τρία
 ταῦτα πολυαρίθμητα σώματα ἐπέπεσαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν διὰ
 μίαν κατὰ τῶν ὀλιγοριθμῶν σωματῶν τῶν Σουλιωτῶν, αἵτινες
 εἰς ἀπάντησιν τῶν πολυαρίθμων τούτων ἐχθρῶν ἔστειλαν μόνον

χιλίους περίπου ἄνδρας, ἐξ ὧν τριακίσιοι ὑπὸ τὸν Νότιον Βή-
 τζαση κατέλαβαν τὴν θῆσιν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, 400 δὲ ὑπὸ
 διαφόρους ἀρχηγούς ἐκείτης φάρας κατέλαβαν τὴν θῆσιν τοῦ
 χωρίου Ζαβροῦχα καὶ ἄλλοι 400 παρομοίως ὑπὸ διαφόρους ἀρ-
 χηγούς, τὴν θῆσιν Μαμάκη, τὸ μὲν ἐκ τοῦ Ἁγίου Νικολάου
 σῶμα ὡς ἐκ τῆς θήσεως μὴ δυνάμενον νὰ ἀνέλξη ὀπισθοδρόμησε
 καὶ ἐποθετίθη κατὰ τὴν ὑπερκειμένην τῆς Κιάφας θῆσιν εἰς
 Θεοβιζαίτην καὶ Κούμπουλην, τὸ δὲ τῆς Ζαβροῦχης ὑπερασπί-
 σθη γενναίως, ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ ἔστειλαν ἐπιβοηθητικὸν κατὰ
 τὸν Σουλιωτῶν σῶμα καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ τὰς παραιτήσουν
 τὴν θῆσιν ταύτην καὶ οἱ ἐχθροὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ Σουλι καὶ ἀνέ-
 βησαν εἰς τὴν Κούγην (βράχην) ὑπερκειμένην τοῦ Σουλίου. Τὸ
 Σουλι εἰροσκόμμενον ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως ἐπι-
 πέδον δὲ καὶ ἐφ' ὅλων τῶν μετὰ τὸν ἐχθρῶν σπουδαίων μαχῶν
 πάντοτε ἐκυριεύθη ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ τῆς θέσεως Κούγην κείτοι
 ναὸς τοῦ Ἁγίου Δουάτη περιτειχισμένως, ἐκ τῆς θέσεως ταύτης,
 ἰδόντες τοὺς ἐχθροὺς ἀναστρίφοντας οἱ Σουλιῶται εἰσῆλθον ἐντὸς
 τοῦ περιτειχίσματος περὶ τοὺς 52 ἐκ τῶν πατριωτῶν καὶ ἐπο-
 λέμητον οὗτοι οἱ ὀλίγοι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τοὺς ἐχθροὺς καὶ
 μέχρι δύο ὥρας τῆς νυκτός, περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον οἱ Τούρκοι
 ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατοῦσας σιγῆς ὑπέθεταν ὅτι οἱ Σουλιῶται ἐφυ-
 γαν κρυφίως καὶ ὤμνησαν νὰ εἰσπηδήσωσι, οἱ δὲ Σουλιῶται
 ἀταράχως τιμὴ ἐπεφύεσκον μέχρις ὅτου πλησιάσουν, καὶ τότε
 διὰ μιᾶς ὅλοι τοὺς ἐπέτυπτησαν καὶ ἐφόνευσαν καὶ ἐπλήρωσαν
 πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, τῶν δὲ ἄλλους τοὺς ὤλησαν εἰς τὰ ὀπίσω,
 εἶς δὲ ἐκ τῶν μετὰ τῶν Γούρκων ἔξω Χρυτικῶν ὁ Γραμματεὺς
 τοῦ Ἀγροσταίρου ἐμήνησε κρυφίως ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελέτων νὰ
 μὴν ἐπανέλθωσι πλέον κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι θὰ ὀρμήσωσι κατὰ
 τῆς Κιάφας εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Κιάφας κειμένην βράχην εὐρίσκειτο
 τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κτισθὲν φρούριον, ἔνθα ἦτο τὸ ἀνε-
 κιδιν καταφύγιον τῶν Σουλιωτῶν, ἐκεῖ λοιπὸν εἶχαν καταφύγει
 οἱ αἱ οἰκογένειαι τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν χωρικῶν τῆς ἐπαρ-
 χίας ὥστε ἐπὶ τῆ εἰδοποιήσει τοῦ Γραμματέως ἐγκατέλειψαν
 τὴν θῆσιν τοῦ Ἁγίου Δουάτου καὶ τὰς λοιπὰς θέσεις, καὶ ἐκρά-

τησιν τὴν Κιάφαν, Ναυαρίκον καὶ τῆς χιόνας, οἱ Τούρκοι ἔστησαν κανόνια καὶ βόμβας κατὰ τοῦ Φρουρίου καὶ ἐπροξενούταν μεγάλην φθοράν.

Ὁ Κουρσίτ Πασσᾶς μιλῶν ὅτι οἱ Σουλῳῳται ἀπεσύρθησαν τοῦ Σουλίου καὶ νομίμας ὅτι ἐτελείωτεν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐπλησίασεν ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σωμάτων, ἐκεῖ δὲ προσεκάλεσεν ὄλους τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὑψωμάτων, καὶ συμβουλευθέντες ἀπέφασιν νὰ ἐπιτεθῶσι πανταχόθεν κατὰ τῶν Σουλῳῳτῶν διὰ μιᾶς, καὶ μάλιστα ἡ μεγαλητέρα δύναμις νὰ διευθυνθῆ κατὰ τοῦ Ναυαρίκου νὰ κυριεύτῃ τὸ νερὸ τῶν Σουλῳῳτῶν· ὄθεν τὴν 17ην τοῦ Ἰουνίου πολλὰ πρῶτ' ὁ Ὁμὲρ Πασσᾶς Βριώνης μετὰ τοῦ Ἀγοδισιάρη καὶ τοῦ Σηλιχτάρη τοῦ Χουρσίτη, ἔχοντες ὑπ' αὐτοὺς ὀκτὼ χιλιάδες στρατὸν, ἐφόρησαν κατὰ τοῦ Ναυαρίκου, ὁ δὲ Ἰσμαήλ Πρόνιος, Ταχίρ Τζαπάρης, καὶ Μπάλιο Χούτας μετὰ τεσσάρων χιλιάδων ἐπετέθησαν κατὰ τῆς χιόνας, καὶ ὁ Σηλιχτάρ Πόντος μετὰ δύο χιλιάδων κατὰ τῆς Κιάφης. Πρῶτοῦ κινήσασιν οἱ ἐχθροὶ ἦσαν 300 Σουλῳῳται ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ναυαρίκου, εἴτινες ἐπὶ παρουσίᾳ τοσούτου πλήθους ἐχθρῶν ἔμειναν καὶ ἀντεστάθησαν εὐτυχῶς μεχριστοῦ ἐφθασεν ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴν Κιάφαν, καὶ ἐλθόντες εἰς χεῖρας μεθ' ὄλων τῶν σωμάτων τῶν ἐχθρῶν συνεκρότησαν μάχην πεισματωδεστάτην καὶ αἱματωδεστάτην, διαρκέσασαν περὶ τὰς 20 ὥρας, εἰς ἣν κατανικθέντες οἱ Τούρκοι ὀπισθοπόρησαν τὴν ἐπιούσαν νύκτα κακῶς· δὲ τὴν νίκην ταύτην ἐπεπλήχθησαν οἱ Πασσάδες τοῦ στρατοῦ πικρῶς ἀπὸ τὸν Χουρσίτην, ὅστις ἦτο παρὼν καὶ ἐβλίπε μὲ τοὺς ἰδίους τοῦ ὀφθαλμοῦς τὴν σφαγὴν καὶ φθορὰν τοῦ στρατοῦ του, δὲ καὶ ἐπανελήθη τὴν ἐπιούσαν ἡ μάχη μετὰ μεγαλητέρας ἐπιμονῆς, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ταύτην μάχην οἱ Τούρκοι ἐστάθησαν ἀτυχεῖς πλέον, διότι νικηθέντες κατὰ κράτος ἐδιώχθησαν μέχρι τοῦ βουνοῦ. Ἀπελπισθεῖς πλέον ὁ Χουρσίτης διὰ τὴν κυριεύειν τοῦ νεροῦ ἔμεινε θεωρῶν μακρόθεν τὴν Κιάφαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐξεθίμαιεν μὲ τοὺς κανονοβολισμοὺς καὶ βομβολισμοὺς, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Σηλιχτάρην Πόντον ἐπιτεθέντες κατὰ τῆς Κιάφης ἐδιώχθησαν καὶ ἀπὸ τὰς γυναίκας αὐτὰς καὶ ὀπισθοδρό-

μηταν, οἱ δὲ πρὸς τὰς Χίναις Τζάμιδες μόνον 100 ἀνθρώπους εἶχαν ἀπέναντί των, οἵτινες ἀντεστάθησαν γενναίως πολὴν ὄραν, ἀκολούθως ὁμως ἤλθον μακρόθεν πρὸς βοήθειαν καὶ ἄλλοι 500 πατριῶται, οἵτινες ἐκ τῆς κορφῆς τοῦ βουνοῦ ἀλλαλαζόντες ἐτο- φέκισαν, τοὺς ὁποίους, ἰδόντες οἱ Τούρκοι ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι εἰς τὰς θέσεις των. Ἐὰν ἡ ὑπερέχουσα ἀνδρεία τῶν Σουλιωτῶν (λέγει εἷς τῶν ἐπιστήμων συγγραφέων) δὲν ἦτο ἤδη παλλακοθεν γνωστὴ, τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος τῆς ἐποχῆς ταύτης κατορθώματα ἤρχουν νὰ τὸ μαρτυρήτωι. (*)

Ὁ Χουρσίτ Πασσᾶς ἰδὼν μὲ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμοὺς του ὡς ἐρρήθη τὴν ἦταν τῶν στρατευμάτων του καὶ ἀγανακτῶν διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην εἰς καιρὸν μάλιστα, καθ' ὃν παρὰ τῆς αὐλῆς του διετίττετο σφοδρῶς ὅπως ἐνεργήσῃ καταπειγόντως ἐκστρατείαν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, στενο- χωρηθεὶς δὲ ἀπεφάσισε νὰ διυρίσῃ γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς πολιορ- κίας τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐφ' ὅλων τῶν κτὰ τὴν Ἡπειρὸν Ὀθω- μνικῶν δυνάμεων τὸν Ὁμέρ Πασσᾶ Βριώνην, αὐτὸς δὲ ὁ Χουρ- σίτης ἀνεχώρησε μεταβὰς εἰς Λάρισαν πρὸς ἐκκίνησιν τῆς με- γάλῃς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε διατάξῃ νὰ συγκεντρωθῇ ἐν Θεσσα- λίᾳ ὅλος ὁ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατοῦ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

Οἱ ἐχθροὶ, ἂν καὶ ἀπομικρυνέντες μολοντοῦτο διεικτροῦσαν καὶ ἐνετεύθεν τὴν πολιορκίαν καὶ ἀδιακόπως ἐεραυνοβόλουν τὴν Κίσφην καὶ τὸ φοῦριον διὰ τῶν τηλεβόλων καὶ βομβῶν, τῶν ὁποίων αἱ βολαὶ ἐπροξενούταν μεγάλην φθορὰν καθότι τὸ διά- στημα δὲν ἦτο μέγαλον· μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μάρκων Βότσαρη εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σουλιωτῶν εὐρίσκειτο ὁ Γέρον Νότης Βότσαρης μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν οἵτινες διὰ τῶν στρατηγικῶν των ἐπιχειρημάτων ἐπροξένουν εἰς τοὺς ἐχθροὺς μέγαλον ἀφανισμὸν, καὶ βεβαίως οὗτοι ἤθελον ἀναχωρήσει, ἐὰν δὲν ἐφοβούντο τὸν ἀδυσώπητον καὶ ὀργίλον Σα- τράπην Χουρσίτ Πασσᾶ.

(*) Ὁ Κ. Σ. Τρικυπῆς.

Ὁ Μαρκοβότσαρς, ὡς ἐρρήθη, εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὁμοῦ μὲ ἄλλους πατριώτας τοῦ ὅπως ζητήσωσι συνδρομὴν τῆς Γενικῆς Πατρίδος, καὶ ὅπως δυνηθῶσι βοηθούμενοι ἵνα ἀντιξωσιν εἰς τὰς μεγάλας τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις καὶ διατηρήσωσι τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος, διότι ἄλλως τὰ πολιορκουόμενα τὴν πατρίδα των στρατεύματα ἦτον ἔτοιμα νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν καὶ Πελοπόννησον, παρέστησαν δὲ οἱ ἀποσταλμένοι εἰπόντες εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶχε συμφέρον νὰ διατηρήσῃ τὸν πόλεμον ἐν Ἠπείρῳ ὑπεροβείως, ὅπως δυνηθῆ διὰ τοῦτο ἐν εὐκολίᾳ νὰ καταβάλλῃ τοὺς ἐντὸς τοῦ κέντρου ἐνυπάρχοντας ἐχθροὺς, καὶ ἀκολούθως ἐπεκτείνῃ τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τε τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ. Ἐν τούτῳ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος ἢθελε λάβῃ ἄλλην τινα φάσιν, καὶ ἀντὶ νὰ μᾶς πολεμῇ ὁ ἐχθρὸς ἐντὸς τῶν ἐστιῶν μας, ἔλεγον, ἠθέλαμεν πολεμῆ ἡμεῖς αὐτοὺς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐμπικρατείας του καὶ ἠθέλαμεν ἀναστατώσῃ τὰ πάντα.

Ἡ Κυβέρνησις ἀκούσασα τὰς προτάσεις τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ λοιπῶν πατριωτῶν καὶ σχεφθεῖσα ἀπεφάσισε καὶ ἐξαπέστειλε εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα τὸν Πρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ Α. Μαυροκορδάτου ὡς γενικὸν πολιτικὸν ἀρχηγὸν ὅπως διενεργήσῃ καὶ ἐξικποστείλῃ πέραν τοῦ Μακρονόρου δυνάμεις ἵνα δώσωσι συνδρομὴν πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Σουλίου, ἀνεχώρησε δὲ οὗτος τὴν 47ην Μαΐου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βότσαρη μετὰ 80 πατριωτῶν καὶ ὁπαδῶν του, καὶ 400 τακτικῶν, 120 φιλελλήνων καὶ 400 Πελοποννησίων ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Γιάτσαρον, Δελιγιάννην, καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην· μετέβη δὲ τὴν 12 Μαΐου καὶ ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἐκ Πατρῶν μετὰ 250, σταλεῖς παρὰ τοῦ πατρός του, ὥστε οἱ τακτικαὶ μετὰ τῶν ἐκ Πελοποννήσου μεταβαντων εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα στρατιωτικῶν δὲν ὑπερέβαινον τοὺς 1500 ἄνδρας, οἵτινες ἐφθάσαν εἰς Μεσολόγγιον τὴν 23ην Μαΐου, κατέπλευσαν δὲ καὶ τὴν 8ην Μαΐου ὁπλῶ πλεῖα Ἑλληνικά.

φθάσας ὁ Μαυροκορδάτος εἰς Μεσολόγγιον καὶ σχεφθεὶς ἐθεώρησεν, ὅτι τὸ σχέδιον τῶν Σουλιωτῶν ἦτο σωτήριον εἰς τὴν Πα-

τοῖσδε, διότι ἤθελον ἐπαυχολήσει τὸν ἐχθρὸν πέραν τοῦ Μακρυ-
νόρου καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἠπείρου, καθόσον αἱ ἐπαρχίαι τῆς
Δυτικῆς Ἑλλάδος ἦτον ὅλαι ἀθωράκησαι ἄνευ οὐδενὸς ὀχυρώ-
ματος· ἡ Κυβέρνησις ὁμῶς προφασιζομένη ἔλεγεν, ὅτι δὲν εἶχε
τοῦ ἀναλόγου πόρου πρὸς διατήρησιν μακρυνου πολέμου, ἀλλ' ἡ
ἰδέα αὕτη δὲν ἦτον ὀρθή, καθότι οἱ στρατευόμενοι ἐν ἐκείνῃ τῇ
ἐποχῇ Ἕλληνες δὲν ἐζήτουν παρὰ ἄρτον, τσαρούχια καὶ πολεμο-
φόδα. Μολοντοῖτο ὁ Μαυροκρηδάτος ἐπεβίβασε τὸν Κυριακούλην
Μαυρομηχάλην μετὰ 150 Μανιατῶν καὶ Καρυτινῶν εἰς τέσ-
σαρα ἐκ τῶν πλοίων καὶ τοὺς ἐξαπέστειλεν εἰς Ἰππειον ὅπου
ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σπιάντζας διὰ νὰ δώσωσι
συνδρομὴν εἰς τὸ Σοῦλι, αὐτὸς δὲ ὁ Μαυροκρηδάτος τὴν πρώτην
Ἰουνίου μετὰ τοῦ Μάρκου Βότσαρη, Καρατάσου, Γάτζου, τῶν
Πελοποννησίων καὶ Ἀχαρνίνων, καθὼς καὶ μετὰ τῶν τακτικῶν
καὶ φιλελλήνων καὶ Ἑπτανησίων ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Λάσπην
ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἀχαρνανίας καὶ ἐντεύθεν εἰς Κραβασαρά. Ἐκ τοῦ
Κραβασαρά ἅπαντα ταῦτα τὴν 10ην Ἰουνίου διὰ τοῦ Μακρυνό-
ρου ἐφασαν εἰς τὸ Κομπότι. Οἱ ἐχθροὶ μαθόντες ταῦτο ἐκ
Πρεβείζης καὶ ἄλλων μερῶν ἐπεσωρεύθησαν εἰς τὴν Ἄρταν καὶ
ἐπετίθησαν κατὰ τῶν ἐξεληόντων ἐκ τοῦ Μακρυνόρου Ἑλλήνων,
ἀρχηγοὶ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἦσαν ὁ Κιουταχῆς, Ἰσμαήλ
Πισσᾶς Πλιάσας καὶ ἄλλοι Πισσάδες, οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ φι-
λέλληνες ὄρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τοὺς προσέβαλαν ἰσχυρῶς
τοὺς ὀπισθοδρόμησαν καὶ τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Ἄρτας,
ἐφόνευσαν δὲ καὶ τινες τῶν ἰπέων καὶ τὸν Κεχαγιάν τοῦ
Ἰσμαήλ Πισσᾶ Πλιάσα, ἔλαβον καὶ τινες ἵππους.

Μετὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ὁ μὲν Γενναῖος Κολοκοτρώνης
ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Μαυροκρηδάτος μετὰ τινων
Πελοποννησίων καὶ Στερεοελλαδιτῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὰ περὶ τὸ
Μακρυνόρος Ἀτγκάδια, εἰς δὲ τὸ Κομπότι ἄρτησαν μίαν φρουρὰν
ἐξ ἑαυτῶν περίπου ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους χίλιοι Ὀθωμανοὶ προ-
σέβαλαν καὶ ἠχμαλώτισαν τὸν Ἰταλὸν Μονάλδην, ἀπελθούσα δὲ
ἐγκαίρως δύναμις ἐκ τοῦ χωρίου Πέτα τοὺς κατεδίωξεν, ὁ αἰχ-
μαλωτισθεὶς Μονάλδος ἐφάνησεν ἅπαντα τὰ σχέδια τῶν Ἑλ-
λήνων εἰς τοὺς Τούρκους.

Μάχη τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν εἰς
Πλάκα καὶ ἦττα τῶν πρώτων

Ὁ Ἑλληνικὸς οὗτος στρατὸς διηρέθη εἰς δύο σώματα, καὶ τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βότσαρη, Καρατάσσον Γάτζον, Ἀνδρέαν Ἰάσκον, Ἀλεξην Βλαχόπουλον, συγκεῖμενον ἐκ 1200 ἀνδρῶν, ἐξεκίνησε τὴν 31ην Ἰουλίου διὰ τὴν Πλάκα ὅπως δώσωσι συνδρομὴν εἰς τὸ Σουλί· πρὶν ἀναχωρήσωσιν ὁμως ἦλθαν ἀπεσταλμένοι ἐκ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοὺς ἀνήγγειλαν ὅτι ἅμα πλησιάσωσι τὰ στρατεύματα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἀμέσως θέλει ἐξέλθῃ ἓν μέρος αὐτῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κινημάτων των, ἔμειναν δὲ εἰς τὸ Πέτα οἱ τακτικοὶ, οἱ φιλέλληνες, ὁ Θ. Γρίβας, ὁ Γῶγος καὶ ἄλλοι τινὲς ἀρχηγοὶ, φθάσας δὲ ὁ Μάρκος μετὰ τοὺς λοιποὺς εἰς τὴν Πλάκα, κειμένην ἐπὶ ὑψηλοῦ μέρους καὶ ἀπέχουσαν δώδεκα ὥρας ἀπὸ τοῦ Σουλίου, ἐτυποθετήθη ἐνταῦθα.

Φόβος μέγας κατέλαβε τοὺς Ὀθωμανοὺς Πασσάδες, μαθόντας τὴν ἔλευσιν τοῦ Μάρκου Βότσαρη μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ σώματος, καὶ πρὸς τοῦτο κατεσπειμένως διέταξαν νὰ ἐξέλθουν ἀμέσως ὅλαι αἱ φρουραὶ τῶν Ἰωαννίνων, Ἄρτης καὶ Πρεβέζης καὶ νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ρεσίτ Μεχμέτ Πασσᾶ Κιουταχτ, ὅστις διετάχθη νὰ παραλάβῃ καὶ τοὺς λοιποὺς Πασσάδες Χατὴν Πασσᾶ, Ἰσμαήλ Πασσᾶ Πηλιάσαν καὶ Ἀχμέτ Πασσᾶ Βριώνην καὶ νὰ ἐξέλθῃ εἰς ἀπόκρουσιν τοῦ Μάρκου καὶ λοιπῶν ἀρχηγῶν, ἀπῆλθαν λοιπὸν οὗτοι συνισταμένοι εἰς ὀλίγα χιλιάδες εἰς τὴν Πλάκα καὶ συνεκρότησαν μάχην κρατεράν τὴν 29ην Ἰουνίου, ἣτις διήρκεσε μέχρι τῆς μεσημβρίας ἀμφιβρόχου, ἀτυχῶς ὁμως ἐφθασαν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἄλλα στρατεύματα ἐπὶ τῆς μάχης ἀκούραστα καὶ ἐπιβοηθητικὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἐνεθάρρουναν καὶ ἔτρεψαν τοὺς Ἕλληνας εἰς φυγὴν ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους, ἐνῶ ὁ Μάρκος ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους καταδίωκε τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλ' αἰφνιδίως εὐρέθη πανταχῶθεν περικυκλούμενος καὶ ἤρχθησαν νὰ φωνάζουν οἱ ἐχθροὶ γασίρην τὸν ἔχονεν τὸν ντὶν ντουσμάνην, (αἰχμάλωτον τὸν ἐχθρὸν τῆς Πίστεως), ὁ Μάρκος ἰδὼν τὴν θέσιν του ταύτην δὲν ἐπτόθη, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐτοιμότητα τοῦ

πνεύματός του ἐσχεδίασε τὴν θέσιν τῆς διεξόδου του καὶ διαβαιοτάτης ὁρμῆς ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τοὺς ὁποίους διασχίσας διήλθε διὰ μεγίστου κινδύνου καὶ μόλις ἐσώθη, εἰς τὴν μάχην ταύτην ἔπεσαν περὶ τοὺς 100 Ἕλληνας φονευμένοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γάτζου· οἱ Σουλιῶται, ὡς προὔποσχιθησαν, ἔστειλαν πεντακοσίους πρὸς ἐπικουρίαν, οἵτινες ἀπήντησαν πολλὰς δυσκολίας εἰς τὸν δρόμον καὶ ἔφθασαν τὴν ἐπιούσαν τῆς μάχης, μαθόντες δὲ τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδδια, οἱ δὲ καταφυγόντες Ἕλληνες ἐπέστρεψαν κακῶς ἔχοντες εἰς τὸ Πέτα τὴν πρώτην Ἰουλίου καὶ οὕτως ἐματαιώθη τὸ ὑπερτοῦ Σουλίου σχέδιον.

Μάχαι τῶν Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμικῶν ἐν Σπλάντζα κατὰ τὸ Πέτα, καθ' ἃς εἰς μὲν τὴν πρώτην ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ἐφονεύθη ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἠττήθησαν οἱ Ἕλληνες.

Τὰ τέσσαρα πλοῖα τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοῦ Κυριακούλη ἐφθασαν εἰς τὴν Σπλάντζαν καὶ ἐξῆλθαν ἔξω ὁ Κυριακούλης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, οἱ Σουλιῶται μαθόντες τοῦτο ἔστειλαν δύναμιν ἀρκοῦσαν πρὸς ἐπικουρίαν των, διότι οἱ Τούρκοι λαβόντες τὴν εἰδησιν τῆς ἐλεύσεως τῶν πλοίων καὶ τοῦ στρατοῦ ἐξέπεστειλαν 3 χιλιάδας στρατὸν ὑπὸ τὸν Κεχαγιόμπεϊ διὰ νὰ τοὺς ἀποκρούσῃ, οἵτινες τὴν 4 Ἰουλίου ἐφθασαν ἐνταῦθα καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλ' οὗτοι ἀντιστάντες γενναίως τοὺς ἐνίκησαν καὶ τοὺς ἔστρεψαν εἰς φυγὴν, φονευθέντος καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ των Κεχαγιόμπεϊ τοῦ Χουρσίτη, ἀτυχῶς ὅμως εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθη καὶ ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὡς ἐκ τούτου τὴν ἀκόλουθον νύκτα οἱ μετ' αὐτοῦ ἐμπαρκαρίσθησαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ Σουλιῶται ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια. (*)

(*) Ὁ φονευθεὶς Κεχαγιόμπεϊ ἦτο ὁ ἐν Τριπολιτζᾷ ἀποσταλὴς ἐκ

Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς 4 Ἰουλίου ὅπου ἐγένετο ἡ μάχη εἰς τὴν Σιλάντζα, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξῆλθον οἱ Τούρκοι ἐξ Ἄρτης, συγκείμενοι ἐξ 7—8 χιλιάδων ὑπὸ τοὺς οὐτοὺς Πατσαδοὺς τοῦ προσβαλόντας τοὺς ἐν Πλάκῃ Ἕλληνας, ἔχοντας ἐμπροσθεν τὸ πεζικὸν καὶ ὀπισθεν τὸ ἰππικὸν, οἱ δὲ ἐν Πέτα Ἕλληνες εἶχον τοποθετήσει τὰ μὲν δύο Ἑλληνικὰ τακτικὰ τάγματα πρὸς τὸ κέντρον ἔχοντα δύο πυρβολοὺς καὶ δέκα πυρβολιστάς, ὁ δὲ λόχος τῶν φιλελλήνων ἀριστερὰ, τὸ σῶμα τῶν Ἰπτανησιῶν δεξιὰ, οἱ δὲ μὴ τακτικοὶ πρὸς τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ χωρίου, οἱ μὲν πρὸς τὸ κέντρον ὑπὸ τὸν Βαρνακιώτην καὶ Βλαχόπουλον, οἱ δὲ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὑπὸ τὸν Μαρκοβουτσαρη, οἱ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπὸ τὸν Γῶγον, ὁ Ἴσκος καὶ ὁ Γάτσος παρεφίδρευαν. Οἱ ἔχθροὶ προσέβαλαν κατὰ μέτωπον τὸ χωρίον καὶ ἀπεκρούσθησαν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας προσβολῆς, ὁ Γῶγος ἄφητε τὴν πρωτοφυλακὴν τοῦ ἔχθρου νὰ δέλθῃ ἀνεπηρεάστως, συγκειμένον ἐξ 80 ὅπου ἦταν ὅλοι Σημαιοφόροι, οἱ δὲ παρακολουθῶντες ἔπεσαν εἰς τοὺς περὶ τὸν Γῶγον, ἀλλὰ τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ κατεδίωξαν οἱ Ἕλληνες, ἡ δὲ ἐμπροσθοφυλακὴ αὕτη καταδιωχθεῖσα ἀνέβη τὰ ὑψώματα καὶ μὴ δυναμένη νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοὺς ἰδικούς της ἔπεσε κάτω ὀπισθεν τοῦ χωρίου, μὴ ἐύροστα οὐδεμίαν προφύλαξιν ἔθεν καὶ ἤνοιξε τὰς σημαίας, οἱ Ἕλληνες ἰδόντες τὺτο καὶ νομίσαντες, ὅτι ὁ Γῶγος ἄρρησε τὴν θέσιν εἰς τοὺς ἔχθρους, δισκορπίσθησαν, οἱ πλείστοι τῶν τακτικῶν καὶ φιλελλήνων μὴ δυνάμενοι νὰ προχωρήσωσι διότι εἶχον περικυκλωθῆ ὑπὸ τῶν ἔχθρων ἐσχηματίσθησαν εἰς τετράγωνον εἰς τὸν δρόμον τοῦ Κομποτίου καὶ ἔπεσαν ἐνδόξως φονεύοντες καὶ φονευόμενοι. Τὰ παθήματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦσαν μεγάλα, ἐφρονεύθησαν ὁ Ταρέλας, ὁ Δανία, ὁ δὲ Νορμάνος καὶ ὁ Πανᾶς ἐπληρώθησαν, τὸ τρίτον τοῦ τακτικοῦ, τὸ ἡμισυ τῶν Ἴωνων καὶ τὰ δύο τρίτα τῶν φιλελλήνων, δέκα πυρβολιστᾶι καὶ ὁ σημαιοφόρος ἀπώλεσθησαν, οἱ ἐν τῷ χωρίῳ ἀσθενεῖς ἐσφάγησαν, οἱ Τούρκοι ἔγειναν κύριοι τοῦ χω-

Ἰωννίων μετὰ τῶν 35 Ἀλβανῶν ὅστις αἰχμαλωτισθεῖς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξαγορασθεῖς παρὰ τοῦ Χουραΐτου ὁμοῦ μετὰ τὰς γυναῖκάς του.

ρίου, ἐπήραν τὰς τροφὰς, τὰ πολεμοφόδια καὶ τὴν σημάϊαν τῶν φιλελλήνων καθὼς καὶ δύο κανόνια, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἄφησαν φρουρὰν εἰς τὸ χωρίον καὶ ἀπῆλθον εἰς Ἄρταν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰς τὴν Λαγκάδα· μετὰ τὴν μάχην ἅπαντες ἀπέδιδον τὴν προδοσίαν εἰς τὸν Γῶγον Μπακόλαν, ὅστις εἶχεν ὑποχρεθῆ νὰ φρουρήσῃ τὸν λόρον καὶ τὸν ἄφιτε καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπῆλθε ἡ ἀπώλεια τῆς μάχης, ὁ Γῶγος ἤλθε νὰ ἀπολογηθῆ, ἀλλ' ἀκολούθως ἐπροσκύνησε τοὺς Τοῦρκους καὶ ἔμεινε μέχρι τέλους μετ' αὐτῶν ταῦτα περὶ τῶν δύο μαχῶν τῆς τε Πλάκας καὶ τοῦ Πέτα, τὰς ὁποίας ἀξιότιμοι ἄνδρες λεπτομερῶς ἐξηστόρησαν, καὶ περὶ τὸν μαχῶν αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν.

Συνθήκη μεταξὺ Σουλιωτῶν καὶ Ὀθωμανῶν.

Οἱ Σουλιῶται πληροφορηθέντες περὶ τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μάρου μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἐλυπήθησαν διὰ τὴν ἀπελπίζοντο διὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιτορίας των, καὶ δι' τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων καὶ μάλιστα τοῦ ὕδατος εἶχε γίνῃ ἐπαισιμητὴ, προσέτι ὡς ἐκ τῆς ἐπιστορῆς εἰς 15 χιλιάδων γυναικοπαίδων εἰς τόσον στενὸν τόπον· ἀπῆλθον λοιπὸν νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς ὅπως εὐγάλουν τοὺς χωρικοὺς καὶ μεταβῶν εἰς τὰ χωρία των, οἱ Τοῦρκοι παρεδέχθησαν τὰς προτάσεις καὶ ἐσυμφώνησαν καὶ οὕτω οἱ χωρικοὶ μετὰ τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ ὄπλα μετέβησαν εἰς τὰ χωρία των.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν χωρικῶν οἱ Σουλιῶται ἐξηκολούθησαν τὸν ἀδιάκρον μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν πόλεμον καθὼς καὶ ὁ κανονοδολιτικὸς καὶ βουβαρδικὸς ἀενάως ἐκερτυνοῦντο τε τοὺς ἐν Κίτση καὶ τῷ φρουρίῳ Σουλιώτας, οἵτινες ἦσαν μετὰ τὰς οἰκογενείας των καὶ μὴ τὴν μεγάλην φθορὰν, τὴν ὅπῃαν ἐπροξενούταν τὰ κεραυνόβολα ταῦτα ὄργανα, οἱ Σουλιῶται ἀντείχον μετὰ μεγίστης καρτερίας καὶ γενναιοφυχίας, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη τῶν τροφῶν καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ νεροῦ ἦτο μεγάλη καὶ ἀνεπίφορος, οἱ Ὀθωμανοὶ καθ' ἡμέραν τοὺς ἐπρότειναν τὴν συνθήκην καὶ οἱ Σουλιῶται ἐβράβυον μετὰ τὸ σήμερον καὶ μετὰ τὸ αὔριον, σπρώχον-

τες τὸν κινδύνον ἐπὶ πολὺ περιμένοντες μήπως ἡ θεία πρόνοια ἐξαποστείλῃ τοὺς ἀετούς της, ἀλλ' ἐπὶ ματαιῶ ἔβασανίζοντο ἄνευ ἐλπίδος, ἀπελπισθέντες δὲ συγκατατέθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι μὲ τοὺς Τούρκους, οὐχὶ ὅμως νὰ μείνωσιν εἰς τὸ Σούλι καὶ νὰ μένωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου, ὡς οἱ Ὀθωμανοὶ τοὺς ἐπαρακινούσαν νὰ μείνουν μὲ τὰ ἀνέκαθεν προνόμια καὶ ἔτι πλέον, τὰ ὁποῖα τοὺς ὑπέσχοντο νὰ συνεργήσουν οἱ Ὁμὲρ Πασσᾶς Βριόνης, Σελιχτάρης Πόντος καὶ Ἀγοβασιάρης, διὰ νὰ τοὺς παραχωρηθῶσιν ἀπὸ τὸ Δοβλέτι, ἀλλ' αὐτοὶ οὐδαμῶς παρέδέχθησαν ταῦτα, ὡς καὶ πρότερον, διὰ νὰ ἀποχωρισθῶσι τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐζήτησαν ν' ἀναχωρήσωσι διὰ τὴν Ἐπτανήσον ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ ἀρμοστοῦ τῆς Ἐπτανήσου εἰς πλοῖα Ἴονια ὑπὸ τὴν Ἴονιον σημαίαν. Οἱ Τούρκοι παρέδέχθησαν τὰς προτάσεις καὶ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη ἐν Ἡρεβέζῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προξένου Μέγγερ τὴν 28 Ἰουλίου, ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν καὶ αὐτοῦ τοῦ προξένου Μέγγερ, ἡ συνθήκη ὑπεχρέωσε τοὺς Τούρκους νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς Σουλιώτας ὅσα φορτιγὰ ζῶα χρειασθῶσι πρὸς μετακίμισιν αὐτῶν, τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν πράγματων των μέχρι τῆς παραλίας τῆς Σπλάντζας, νὰ πληρώσωσιν εἰσέτι καὶ τοὺς ναύλους τῶν πλοίων τούτων καὶ νὰ δώσωσιν ὁμήρους μέχρι οὗ ἐμβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα· καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς συνθήκης οἱ Σουλιῶται ἐδράδουναν ὡς ἐβρέθη ν' ἀναχωρήσωσιν περιμένοντες τὴν βροχὴν ὅπως ἀθετήσωσιν τὴν συμφωνίαν ταύτην, ἀτυχῶς ὅμως αἱ ἐλπίδες των ἐματαιώθησαν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην εἶχον ἔλθῃ ἀνάγκην ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ὕδατος καὶ ἐκινδύνευσαν νὰ ἀπολεσθῶσιν ἅπαντες· πεισθέντες δὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς εἰμαρμένης ἀπεφάσισαν καὶ δεύτερον ν' ἀφήσωσι τὴν φιλιττὴν γῆν τῆς γεννήσεώς των, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ τε καὶ οἱ πρόγονοὶ των ὑπερασπίσθησαν καὶ κατεπότισαν μετὰ ποταμῶν αἱμάτων, καὶ τοῦτο ἤδη, διὰ νὰ μὴ ἀποχωρισθῶσι τῶν ἄλλων ἀδελφῶν των Ἑλλήνων, παρέβλεψαν τὰ ἐαυτῶν συμφέροντα διὰ νὰ μὴ γίνωσιν ἐπιζήμιοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀπεχωρισθῶσιν λοιπὸν τῆς Πατρίδος των καὶ ἐξαπίστευαν τὸ πρῶτον τὰς οἰκογενείας των διὰ νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἀκολουθῶσιν τὴν

2 Σεπτεμβρίου κατέβησαν καὶ οὗτοι εἰς τὸν λιμένα ἑνοπλοί, ἀποβιβάσθῆντες δὲ κατέπλευσαν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ὑπὸ τὴν συνοδίαν τῶν Ἀγγλικῶν πολεμικῶν πλοίων, ἣ δὲ Κυβέρνησις τῆς Ἑπτανήσου τοῦς ἔβαλεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄσου ὑπὸ τριπλὴν κάθαρσιν, ἔπειτα τὰ μὲν γυναικόπαιδα διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς Ἰόνους Νήσους, οἱ δὲ ἄνδρες διαφυγόντες τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐκ διακλειμμάτων μετέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπελείφθησαν τοῦ ἀγῶνος μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν ὁπίαν ἐβυσιάσθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι τὰ τέσσαρα πέμπτα αὐτῶν.

Ἄρα ἀπέναντι τοιοῦτων θυτῶν ἀντέμειψεν ἡ κοινὴ Πατρίς τοῦς ἀγωνιστὰς τούτους; οὐχὶ βέβαια! διότι οἱ Σουλιῶται ὄχι μόνον παρήτησαν τὴν Πατρίδα των, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῶν προνομίων προερχόμενα ἀγαθὰ διὰ τὸ μὴν ἀπχωρισθῆναι τῆς κοινῆς Πατρίδος, καὶ ἀκολούθως ἔστρεξαν εἰς τοῦς μεγαλητέρους κινδύνους συναγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης, ἣ δὲ, μάλιστα αὐτὰς τὰς θυσιὰς, μηδὲ σπιθαμὴν γῆς πρὸς ταρῆν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ προσέτι ἠθέτησε καὶ τὰ ἐν τῇ ἐπαναστάτει καὶ διὰ συνέλευσεως ὑποσχεθέντα εἰς αὐτοὺς μικρὰ τινα τεμάχια γαιῶν πρὸς ἀποικισμόν, παρκτηήσατα τὰ τέκνα τῶν ἀγωνιστῶν εἰς τὴν τύχην τῆς ζῶσις δυστυχῆ καὶ ἀνέστια. Εἶθε ὁ εὐεργετικώτατος καὶ φιλεύσπλαχνος ἡμῶν Ἄναξ λάθῃ πρόνοιαν ὑπὲρ τῶν δυστυχούντων τέκνων τῶν ἀγωνιστῶν τούτων, καθὼς καὶ οἱ ἀντιπροσωπεύοντες ἤδη τὸ ἔθνος ἄνδρες αἰσθανόμενοι τὸ ἄδικον λάθωσι πρόνοιαν καὶ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον τοῖς συναγωνισταῖς, τοῖς ἀγαθοῖς τῆς Πατρίδος τέκνοις!

Εἶθε ἡ Θεὸς πρόνοια νεύσῃ καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἰσχυρῶν καὶ κραταιῶν τῆς Εὐρώπης δυνάμεων ὅπως λάθωσι πρόνοιαν ὑπὲρ τοῦ ατυχοῦς καὶ πολυπαθοῦς τούτου λαοῦ τῶν Σουλιωτῶν, ὅστις ἐπὶ τετρακόσια ἔτη ἐπάλασε κατὰ τῆς τυραννίας καὶ ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν γῆν τῆς Πατρίδος των!

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ὁ ἄριστος αὐτὸς πόλεμος τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, τὸν ὁποῖον ἀνόμασαν δεῦτερον ἀγῶνα μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἑπτανήσου ἐλευσίαν των, ὅστις διήρκασεν δύο

σχεδόν ἔτη εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐξιστόρησιν ὡς ἰδιαιτέραν ἡμῶν Πατρίδα ἔπρεπε νὰ διατρίψωμεν ὀλίγον, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς γενικῆς ἐξιστορίσεως τῶν συμβάντων εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκστρατεία ὑπὸ τοῦ Μαχμούτ Πασσᾶ Δράμαλη.

Ὁ Χουρσίτ Πασσᾶ ἰδὼν ὅτι ἡ πολιορκία τοῦ Σουλίου ἤθελε βραδύνει ἐπὶ πολὺ καὶ ἐπειδὴ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου τὸν διέταττε ὅπως ἐπισπεύσῃ καὶ διευθύνῃ κατὰ τὸ ἕαρμίαν ἰσχυρὰν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν Μαχμούτ Πασσᾶ Δράμαλη ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Σουλίου ἀρχηγὸν τὸν Ὁμέρ Πασσᾶ Βρουνήν, αὐτὸς δὲ κατεσπευσμένως ἀνεχώρησε διευθυνόμενος εἰς Λάρισσαν, πρωτεύουσαν τῆς ἡγεμονίας τῆς Θεσσαλίας· πρὶν ἀναχωρήσῃ ὅμως ἐκ τῶν Ἰωαννίνων ἐσκέφθη συμφώνως μετὰ τὰς ὁποίας εἶχε παρὰ τοῦ Σουλτάνου διαταγὰς καὶ μετὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φήμην ὅπως ἡ ἐκστρατεία αὕτη γενῆ οὐχὶ διὰ τῆς συλλογῆς τυχαίου στρατοῦ (Ναφεοῦμ ἀσκέρ), ἀλλὰ διὰ γεγυμνασμένου καὶ διὰ τῆς πείρας ἀποδεδειγμένου, ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ νὰ μὴν ᾧσι τυχαῖοι ἀρχηγοὶ, ἀλλ' ἄνδρες ἀποδεδειγμένοι εἰς τὰς παρελθούσας περιπτώσεις καὶ ἔχοντες συμφέρον εἰς τὴν ὑπαρξίν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τοιοῦτους δὲ ἐθέωρησε τοὺς Αἰῶνιδες καὶ Δερεμπέιδες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, οἵτινες ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν εἶχον θέσιν στρατιωτικοῦ διοικητοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον κληρονομικόν, τοιοῦτοι δὲ ἦσαν ὁ Μεχμέτ Μπέϊς τῆς Καρυστίας, ὁ Βελῆ Ἀγᾶς Γρεβενῶν, ὁ Μεχμέτ Ἀγᾶς Βέτζας, ὁ Ἰσοῦρ Μπέϊ, Νασελίτζας, ὁ Κιολεμέτης Σαρίγγιολη, ὁ Ἰμὴν Ἀγᾶς Κιοπρουλῆς, ὁ Ἰμὴν Μπέϊς Εἰλίθης, ὁ Ἰακούσαγας Καρασμάνογλου, Ἰσοῦρ Μπέϊ Νευροκόπος καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὄνόματα εἰσὶν ἄγνωστα. Τοὺς Σατραπίστους τούτους διὰ διαταγμάτων Σουλτανικῶν καὶ δι' ἰδιαιτέρων αὐτοῦ διαταγῶν ὁ Χουρσίτης διέταξε νὰ ἐκστρατεύσουν οἱ ἴδιοι μετὰ γεγυμνασμένου στρατοῦ καὶ ὅλων τῶν ἀναγκαίων ἐπισκευῶν ἄνευ παρομιμαρξί

ἀναβολῆς, οἵτινες ὑπακούσαντες ἐξεκίνησαν καὶ πρὶν ἔτι φθάσῃ ὁ Χουρσίτης εἰς Λαρίσσαν εἶχον ἀρχίσῃ νὰ ἐπισωρεύονται ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου εἰς Θεσσαλίαν, ὥστε περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1822 ἐσυμπληρώθη ἓνας μέγας ἀριθμὸς Ὀθωμανοῦ στρατοῦ ἐν Λαρίσσει τῆς Θεσσαλίας ἐκ 36 περίπου χιλιάδων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν στρατιωτῶν ὑπὸ τοὺς Πασσάδες Τοπαλ Ἀλῆ Πασσᾶ πρῶτον μέγαν Βεζύργην, τὸν Ἐρίφ Ἀχμέτ Πασσᾶν, τὸν Χασᾶν Πασσᾶ Κασάμπαση, τὸν Τζάρκατζη Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τὸν Μώραλη Ἀλῆ Πασσᾶ προσδιωρισμένον νὰ λάβῃ τὴν Φρουραρχίαν τοῦ Νευπλίου· ὁ στρατὸς οὗτος συνωδεύετο ὑπὸ ὄλων τῶν ἀναγκαίων φρονητῶν ζώων καὶ ἐξ πεδινῶν κανονίων καθὼς καὶ μὲ τὸ ἀνάλογον αὐτοῦ ἵππικόν, τὸ ὁποῖον ὑπερῆχε τοῦ ἡμίσεως τοῦ ὅλου στρατοῦ· ἐπὶ κεφαλῆς ὅλου αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ, ὡς ἐβρέθη, δι' ἰδίου Σουλτανικοῦ διατάγματος εἶχε διορισθῆ ἀρχιστράτηγος ὁ Μαχμούτ Πασσᾶς Δράμαλης, τὸν ὁποῖον ἐκινήσας ὁ Χουρσίτ Πασσᾶς τὴν 25ην Ἰουνίου τῆς Λαρίσσης, τὸν συνώδευσεν ὁ ἴδιος μέχρι τῆς Γεφύρας τοῦ Σπερχειοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας στάς ἐπεθεώρησε καὶ ἀπαριθμήσε τὸν στρατὸν, ὅστις ὁ μὲν ὑπὸ τὸν Δράμαλην εὐρέθη 32 χιλιάδες, ὁ δὲ ὑπὸ τὸν Τζάρκατζη Ἀλῆ Πασσᾶ, διαταχθέντα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Εὐβοίαν, εὐρέθη ἀπὸ τέσσαρας χιλιάδας, γενομένης δὲ ἐνταῦθα προσευχῆς ὑπὸ τε τῶν Οὐλαμάδων, τῶν Βεζυράδων καὶ ἅπαντος τοῦ στρατοῦ, εὐχίθησαν διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ Σουλτάνου ὑπὲρ τῆς διὰ τῶν ἄλων νίκης τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἀποτυφλώσεως (Ἀλῶχ Πατισιαμὶς Ὀμουρλέφερσιν, Κολιτζ Ἐλειτλάμ Κεσκίν Ὀλσούν, Ντουσμανισμῆς Κιῖρ Ὀλσούν), καὶ μετὰ τὴν δέησιν ταύτην τὴν 29ην Ἰουνίου διήλθεν ὁ Δράμαλης μετὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ στρατοῦ τὰς Θερμοπύλας καὶ διευθύνθη διὰ τῆς Λοκρίδος εἰς τὴν Βοιωτίαν, φθάσας δὲ εἰς τὰς Θήβας περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου ἐξαπέστειλε τὸν Τζάρκατζη εἰς τὴν Χαλκίδι, αὐτοὺς δὲ ἔλαβεν τὸν δρόμον τοῦ Ἰσθμοῦ διὰ τῆς Μεγαρίδος καὶ τῶν Δερβενχωριῶν καὶ οὐδὲν ἀπῆντησεν ἀτίστασιν, διότι οἱ φυλάσσαντες τὸν Ἰσθμὸν καὶ τὰς λοιπὰς θέσεις τὰς ἐγκατέλειψαν.

ἦτον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ φρούραρχος Ἀκροκρίνου Ἀχιλλεὺς Θεο-
δωρίδης, μολοντοὶ ὑπῆρχεν ὠχυρωμένος καλῶς καὶ ἐφωδιασμένος
μεθ' ὄλων τῶν ἀσχημάτων, μολοντοῦτο ἀνεχώρησε μεθ' ὅλης τῆς
φρουρᾶς ἐγκαταλείψας τὸσούτον ὄχυρόν φρούριον εἰς τοὺς ἐχθρούς·
(πότε διαφορὰ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν τριού-
των). (*) Ὁ Δράμαλης λοιπὸν μεθ' ὄλου τοῦ στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν
Κορινθίαν τὴν ἕν Ἰουλίῳ, ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ἢ φουρὰ τῆς
Ἀκροκρίνου καὶ οἱ λοιποὶ φρουροὶ τῆς πόλεως, εἶχον φονεύσει
τοὺς προκρίτους Ὀθωμανοὺς τῆς Κορίνθου καὶ αὐτὸν τὸν Κια-
μήλμπεϊ. Ὁ Δράμαλης γενόμενος κύριος τῆς Κορίνθου καὶ Ἀκρο-
κρίνου ἔμεινεν ἐνταῦθα 4 — 5 ἡμέρας, καθ' ἃς ἔβρασε καὶ ὁ
Ἰσοῦφ Πασσᾶς Σερζελῆς ἐκ Πατρῶν διὰ θιλιάσεως πρὸς ἀντάμω-
σιν καὶ δίσσκειψιν διὰ τὴν εἰς τὸ ἐνδότερον ἐκστρατείαν αὐτῶν·
συμβουλίου δὲ γενομένου ἐξ ὄλων τῶν Πασσάδων ἐνώπιον τοῦ
Δράμαλη, οἱ μὲν ἐφρόνον, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἰσοῦφ
Πασσᾶς, ὅτι ἡ εἰσβολὴ νὰ γίνῃ διὰ τριῶν θέσεων ἦτοι τῶν Κα-
λαβρίτων, τῶν Πατσῶν καὶ τοῦ Ἄργους, ὅπως δικιροῦντες τοὺς
Ἕλληνας τοὺς ἀδυνατήσουν καὶ τοὺς καταστρέψουν, ἀλλ' ὁ ὀρχιστρά-
τηγος Δράμαλης δὲν ἐσυμφώνησε μεταξύ των, λέγων, ὅτι ἡ δύνα-
μις τοῦ Β. στρατοῦ δὲν πρέπει νὰ διαιρῆται καὶ νὰ ἀδυνατιζή-
ται, διότι οὕτω πως κατακερματίζεται, καὶ ὁ ἐχθρὸς δύναται
νὰ τὸν καταβάλῃ εὐκόλως. Ἰπερισχύσαντος τοῦ Δράμαλη, διέταξε
τὴν διὰ τοῦ Ἄργους ἐξίλησιν, ἀφοῦ πρῶτον ἄφησεν ἐν Ἀκροκρί-
νω μίαν φρουρὰν ἐκ 500 ὑπὸ τὸν φούραρχον Χισὰν Πασσᾶ.

Ἡ αἰφνίδιος αὕτη εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη ἐν Κορίνθῳ ἐνέπλητε
τοὺς πάντας μεγάλου φόβου καὶ τοὺς ἐξύπνισεν ὡς ἀπόληθαργίαν
καὶ αὕτη ἡ Κυβέρνησις εὐρισκομένη εἰς Ἄργος ὑπὸ τοῦ φόβου
ἐμβῆκεν εἰς διὰ Ὑδροπετρωτικά πλοῖα καὶ ἄραξεν εἰς τοὺς
Μύλους· πρὶν τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη ὅμως, οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς
Νικυπλίας στενοχωρηθέντες ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων ζωοτροφῶν εἶχον

(*) Οἱ Ὀθωμανοὶ οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν Ἰσθμὸν, ἰδόντες μακρῶς τὴν
Ἀκροκρίνον καὶ νομίσαντες ὅτι ἐν αὐτῇ θὰ εὕρουσιν τὴν ἀπαιτουμένην
ἀντιστασιν, ἐβράζον· «ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὸ εὕρουν οἱ παραδόσαντες τοιαῦτον
φρούριον εἰς τοὺς Κιαφρητῆς ἀπιστοῦς» (ἀλλὰ μπελασινίθερον.)

ἔλθει εἰς συνθηκολόγησιν παραδόσεως μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὅπως παραδίτωσι τὸ Ναύπλιον καὶ Παλαμιδίον, καὶ πρὸς τοῦτο εἶχον ἀλλάξει ὁμήρους, εἶχον παραδίσει καὶ τὸ ἐν τῇ θαλάσῃ προπύργιον (Βοῦρτζι). ὁ Δράμαλης ἄμα ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄργος τὴν 12ην Ἰουλίου ἀμέσως ἔστειλεν εἰς τὸ Ναύπλιον τὸν Ἄλῃ Πασσᾶ πρὸς ἐνδυνάμωσιν, ὅστις ἀμέσως ἀφώπλιτε τοὺς ὁμήρους Ἕλληνας, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπέειραξε διότι εἶχον οἱ Ὀθωμανοὶ τοὺς ἰδικούς των εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης μαθὼν τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, καὶ εὐρισκόμενος τότε εἰς Τρίπολιν ἤρχισε τὴν δραστήριον ἐνέργειαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος, διὸ καὶ παντοῦ τῆς Πελοποννήσου ἐξεδωκεν ἀλεπαλλήλους διαταγὰς προσκαλῶν ἅπαντας τοὺς πάσης τάξεως Ἕλληνας, ἐντοπίους καὶ ξένους, νὰ τρέξουν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος, αὐτὸς δὲ κατέβη εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἀνταμωθεὶς μετὰ τοῦ Πετρόμπεϊ, Ἰψηλάντη καὶ Κρεβατᾶ καὶ λοιπῶν προκρίτων, ἐσυμβουλευθή μετ' αὐτῶν ὅπως πιάσωσι τὸν Μεγάλον Ἅγιον Γεώργιον καὶ τὰ Δερβενάκια διὰ νὰ φέρωσι στενοχωρίαν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν στρατόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξάπέστειλαν τὸν Δ. Πλαπούταν καὶ Ἀντώνιον Κολοκοτρώνην νὰ πιάσουν τὰ Σχισνοχώρια καὶ Ἅγιον Γεώργιον, τὸ δὲ φρούριον τοῦ Ἄργους ἐσκέφθησαν ὁμοίως νὰ τὸ καθέσωσιν, ὅπως ἀπασχολήσωσι τὸν ἐχθρὸν ἕως ὅτου προετοιμασθῶσιν· ἐστάλησαν δὲ ἐν αὐτῷ ὁ Κατζάκος Μαυρομιχάλης, ὁ Π. Μπαρμπιτζιώτης καὶ ἄλλοι μετὰ 200 ἀνδρῶν. Φθίσαντες λοιπὸν πλησίον εἶδον κυματιζοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς τὸ φρούριον τοῦτο ὑπὸ τὸν Ἀθιναῖσιον Μανιάτιν, ὅστις πρὶν τούτων εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ φρούριον αὐτὸ, κατόπιν ἀνέβησαν ἐν αὐτῷ ὁ Ἰψηλάντης, ὁ Γεώργιος καὶ Α. Μαυρομιχάλης καὶ Πάνος ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ 700 στρατιωτῶν ὁ Δράμαλης τοὺς ἐπολιόρκησε καὶ ἐμάχετο μετὰ τοὺς ἐν Ἀκροπόλει τοῦ Ἄργους καὶ μετὰ τοὺς ἐν τῇ Μονῇ κειρομένους· ὁ Π. Μαυρομιχάλης μετ' ἄλλων ἀρχηγῶν ἔμεινεν εἰς τοὺς Μύλους, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μετέβη εἰς τὸν μέγαν Ἅγιον Γεώργιον, ὅπως ὀχυρώσῃ τὰ Δερβενάκια. Φθίσας δὲ ἐκεῖ ἐξάπέστειλε περὶ τοῦ 400 ἀνδρας ὁ τὸ

τὴν ὀδὴν τοῦ Α. Κολοκοτρώνη ὅπως καταλάβωσιν ἐν Δερβεν-
νακίσις καὶ τὰς θέσεις Ἀργιλοβοῦνι καὶ τὸ πρὸς Ἀνατολὰς χω-
ριδίκι Ζαχαριῶν, ἀκολούθως ἐπέστρεψεν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τοὺς
Μύλους ἀφῆσας τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ εἰς Ἅγιον Γεώργιον.

Οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ἕλληνες εἶχον μὲν τροφήν, ἀλλ εἶχαν
ἐλλείψιν ὕδατος, ὅθεν τὴν 15ην Ἰουλίου ἐπετέθησαν οἱ ἐξωθεν
κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἤνοιξαν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐξῆλθον ὁ
ὀ Ψηλάντης, ὁ Γ. Μαυρομιχάλης καὶ Πάνος Κολοκοτρώνης, τοὺς
δὲ λοιποὺς περὶ τοὺς 250 τοὺς ἄρξασιν νὰ φυλάζουσι τὸ φρουρίον,
τὴν δὲ 19ην οἱ Ἕλληνες συνεχροῦθησαν μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ
ἐκ κακῆς συνεννοήσεως ἀτυχῶς ἐνίκηθησαν καὶ ἐφονεύθησαν περὶ
τοὺς 150, τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ Κολοκοτρώνης ἔσπευσε μεταβάς εἰς
τοὺς Μύλους ὅπως δόσῃ θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐξελθὼν καὶ ὁ
ἰδιος συνεπλάκη μετὰ τῶν ἐχθρῶν, ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς
ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ ἐξῆλθον σῶοι.

Ἐνῶ δὲ ἠγωνίζοντο μετὰ τῶν ἐν τῇ ξηρᾷ τρομερῶν τοῦ ἐχθροῦ
δυνάμεων, αἰφνιδίως ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Ἑλλήνων
Ὀθωμανικὸς στόλος περιπλέον τὸν ἀργολικὸν κόλπον, τὸν ὁποῖον
ἴδαντες ἐτρόμαξαν, εὐτυχῶς ὁμως αὐτὸς διέπλευσε καὶ μετέβη
εἰς Πάτρας ὅπως λάβῃ τὸν Μεχμέτ Πασσᾶ προβιβάσθέντα εἰς
τὴν θῆσιν τοῦ Καπετᾶν Πασσᾶ.

Εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν στρατόπεδον αἱ τροφαὶ εἶχον ἐκλείψει παν-
τάπασις καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξήρχοντο εἰς τοὺς ἀγροὺς διὰ νὰ θε-
ρίψωσι καὶ νὰ προμηθευθῶσι τὸν ἄρτον των, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἦτο
πολύ δύσκολος νὰ κατασκευασθῇ, διότι δὲν ὑπῆρχον μύλοι διὰ νὰ
τὸ ἀλέσωσι, ἐκ δὲ τῆς ἀνομβρίας εἶχον στεροφῶσαι ὅλα τὰ παρά-
δια καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔκατχε πολὺ ὁ στρατὸς δι' ἑαυτὸν καὶ τὰ
ζῶα των, τὰ ὅποια (ὡς τὸ ἔθος τῶν βαλβάρων) εἶναι ἄπειρα ὅσα
μαζύ των φέρουσιν. ἠλπίζον δὲ ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ἀκρο-
πόλεως θὰ εἶδον ἐν αὐτῇ τροφὴν καὶ πλοῦτον, ἀλλὰ μετὰ τὴν
ἐξοδὸν τῶν Ἑλλήνων ἐματαιώθησαν αἱ ἐλπίδι των, ὁ Δράμα-
λης λοιπὸν σκεφθεὶς ὅτι ἡ διατηρηθῆσαι του εἰς τὸ Ἄργος ἦσαν
ἀδύνατος, διότι διὰ ξηρᾶς δὲν εἶδονατο νὰ προμηθευθῆ τὰς ἀναγ-
καίαις τροφαίς, διὰ θαλάσσης δὲ εἶχε πρόσκομα τὴν Ἰθάκην καὶ

τὰς Πέτρας, αἵτινες κείνται εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀργολικοῦ Κόλπου, ὅθεν ἀπεράσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον ὅπου ἡ ἐπαρχία εἶναι πλέον ἐκτεταμένη καὶ ἀνοικτὴ, ἔχουσα συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ῥούμελην καὶ τὰς Πίτρας, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ εὐκολώτερον τὰς ἀναγκαίας τροφάς, καθόσον ἐκ τῆς στερήσεως τῶν τροφῶν εἶχεν ἐπέλθῃ εἰς τὴν στρατὸν ἡ διαίρεσις καὶ ἡ παντελής ἀπειθεία, μάλιστα δὲ οἱ Ἕλληνοὶ ἀπειθήσαντες φανερὰ ἀπεράσισαν ν' ἀναχωρήσωσιν ἐξ ὅλων αὐτῶν ἀπεράσιτεν ὁ Δράμαλις καὶ ἐξέδωκε τὴν διαταγὴν τῆς εἰς Κόρινθον ὑπισθοδρομήσεως τὴν 24 Ἰουλίου ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ Ἄργους εἰς Χριστιανὸς γραμματεὺς τοῦ Δοῦμαλη, ὅστις ἀνταμώντας τοὺς ἀρχηγούς τοὺς ἐυμβούλευσε νὰ ἔχουν τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὸν δρόμον τῆς Τριπολιτζᾶς, διότι οἱ Τούρκοι ἐκεῖ σκοπεύουσιν νὰ εἰσέλθουν, οἱ ἀρχηγοὶ ὁμως οὐδεμίαν πίστιν ἔδωκαν εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ λεγθέντα ὡς μὴ συμβιβαζόμενα μὲ τὰ περιστατικά. Οἱ Ἕλληνες μολίς εἶχον συγκεντρωθῆ περί πᾶς 10 χιλιάδας καὶ εἶχαν τοποθετηθῆ εἰς μὲν τὴν θέσιν τῶν Μύλων ὁ Πετρόμπεϊς, Ἰψηλάντης, Κρεβατᾶς κλπ. εἰς τὸ Κ. φαλάρι ὁ Γζίκρης καὶ οἱ Δελιγιανναῖοι μετὰ τῶν Καρυτινῶν καὶ λοιπῶν καθὼς καὶ τὰ Σχοινοχώρια μετὰ τοῦ Πλαπούτα, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἶχε τοποθετηθῆ εἰς τὸν μεγάλον Ἅγιον Γεώργιον ὅστις ὡς εὐρέθη εἶχε καταλάβῃ καλῶς καὶ τὴν θέσιν τῶν Δερβενοκίων, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τῶν κατεχόντων τὰς θέσεις ταύτας ἦτον ὁ Ἀντωνίος Κολοκοτρώνης. Τὴν 26 Ἰουλίου ἐξῆλθε τοῦ Ἄργους ἡ ἐμπροσθοφυλαχὴ τῶν Τούρκων συχρημένη ἐκ 10—12 χιλιάδων περίπου πεζῶν τε καὶ ἵπτεων κατὰ τὸ πλεῖστον Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐπλησίασαν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐμβάθουσιν εἰς τὰ Δερβενάκια, οἱ παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη τεθέντες πρόηκοι ἕκαμον φινούς ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν θέσεων καὶ ἤρχισαν τοὺς πρὸς εἰδηποίησιν πυροβολισμούς· καὶ τοῦτο ἀμέσως ἕκαμε γνωστὸν εἰς τὸν εἰς Ἅγιον Γεώργιον εὐρισκόμενον Κολοκοτρώνην, ὅστις παραχρῆμα διέταξε τὴν ἐκκίνησιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὰ Δερβενάκια πρὸς ἀπώρουσιν τοῦ ἐχθροῦ, αὐτὸς δὲ ἀφοῦ διέταξε καὶ ἐγράφησαν δύο ἐπιστολαὶ μίαν εἰς τὸν Πλαπούτα πρὸς τὰ Σχοινοχώρια ὅπως προφθάσῃ ὁμέσως μὲ τοῦ ὑπ' αὐτὸν καὶ ἄλλην πρὸς τὸν Ἰψηλάντην, Νικήταν, Εὐμοφο-

πουλον καὶ φλέσαν εὐρισκομένους εἰς Ἄγιονόρι καὶ Στεφάνη μεταβαίνοντας εἰς τὸν Ἴσθμὸν, ὅπου εἶχον ἀποσταλῆ πρὸς ἀποκλεισισμόν του· ὁ πρῶτος τῶν γραμματοκομιστῶν δὲν ἐπῆγεν εἰς τὸν Πλαπούταν, ἀλλ' ὁ δεῦτερος ἐπῆγεν εἰς τὸν Νικήταν καὶ λοιπούς.

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν Τούρκων εἰσῆλθεν εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ Παλαιοχανίου ἔνθα στρέφει ὁ δρόμος διὰ τὴν Κορτέσαν, ἀλλ' ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, οἱ ἐν Ἀγριολοβοῦσῃ Ἕλληνες καὶ οἱ ἐντὸς τῶν χαμηκλάδων τοποθετημένοι ἀριστερόθεν τοῦ Δερβενακίου κατὰ διαταγὴν τῶν ἀρχηγῶν ἤρχισαν πανταχόθεν ἐναντίον τῶν Τούρκων τὸν πυροβολισμόν, οἱ ἐχθροὶ ἐντρομοὶ γινόμενοι ὡς ἐκ τοῦ αἴφνιδίου τῆς προσβολῆς ἔχασαν καὶ ἠγνόουν τί νὰ κάμουν, ἐπὶ τέλος ἐγύρισαν τὰ νῶτα καὶ ἐστρεψαν πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην· ὁ Ἀγώνιος Κολοκοτρῶνης ἔτρεξε μὲ ἐν σῶμα εἰς τὸ πλάγι τοῦ ἐχθροῦ ὅπως τοὺς ἐμποδίσῃ, δὲ νὰ μὴν πάρουν τὴν ῥάχην καὶ πεσοῦν εἰς τὴν Κορτέσαν, ἀλλὰ δὲν ἐπόρθησε διότι οἱ Τούρκοι εἶχον ἀναγῆ εἰς τὴν ῥάχην καὶ ἐξῆλθον εἰς τὸν κάμπου τῆς Κορτέσας, ἕως ὅτου ἀναβῶν ὁμως εἰς τὴν ῥάχην ἐγένετο ἡ αἱματωδέστατη μάχη, καθότι οἱ Ἕλληνες ἐρόφθησαν ἐπάνω των καὶ ἐπίσθησαν χεῖρας μὲ χεῖρας, ὥστε ἐγένετο σφαγὴ μεγίστη. Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις τὸν θρῆνον καὶ τὴν γοερὰν φωνὴν τῶν ἐχθρῶν ἐν τῇ στιγμῇ τῆς πάλης ταύτης, ὅλα τὰ ζῶα καὶ τὰ πράγματα τὰ ἔχασαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, εἰς ἣν ἄφησαν καὶ πλῆθος πτωμάτων, ἐπὶ τέλους ὁμως περὶ τὰς 10 χιλιάδας ἐχθρῶν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς προσπεράσαντες ἔφθασαν εἰς τὴν Κορτέσαν.

Ὁ Νικήτας λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Κολοκοτρῶνη ἔτρεξε φθάσας εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐγκαίρως ὅπου μόλις εἶχον περάσει αἱ 10 χιλιάδες τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς καὶ ἀπέκρουσε τοὺς ἄλλους, οἵτινες καὶ ἐχάθησαν ὀλοκλήρως, διότι πολεμηθέντες ὑπὸ τοῦ Νικήτα καὶ Α. Κολοκοτρῶνη ἐκ τῶν δύο πλευρῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιξούν, εἷς δὲ τῶν Πασιάδων κρυφθεὶς διενυχτέρευσε εἰς τὴν θέσιν ταύτην μετὰ 28 ἀνθρώπων καὶ εἰδοποίησεν τοὺς ἐν Κορτέσῃ, οἵτινες ἦλθον τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν καὶ τὸν ἔσωσαν, φονευθέντων περὶ τοὺς δέκα ἐξ αὐτῶν.

Ὁ Μαχμὺτ Πασσᾶς Δράμαλης μετὰ τῶν λοιπῶν Πασσᾶδων καὶ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ συγκειμένου ἐξ εἴκοσι περίπου χιλιάδων, ἐν οἷς 7 χιλιάδες περίπου ἦσαν ἵππεις, 500 καμήλων καὶ ἀκείρων φορτηγῶν ζῶων καὶ ἀποσκευῆς, ἅπαντες οὗτοι ἤρχοντο κατόπισιν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, μαθόντες δὲ τὴν φθορὰν αὐτῆς ἐγύρισαν ὀπίσω καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν ἐξώθεν τοῦ Ναυπλίου θέσιν Ἰλυχιαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν, διότι οἱ Ναυπλιῶται δὲν τοὺς ἐδέχθησαν μέσα· εἰς τὸν δρόμον δὲ ἄφικσαν διάφοροι ἀποσκευὰς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἄλλα φορτώματα διαφόρων ειδῶν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξαπεστειλαν εἰς τὸ Ἄγιονόρι καὶ Στεφάνι πρὸς φύλαξιν τῶν θέσεων τούτων τὸν Ἰψιλάντην, τὸν Νικήταν, τὸν Φλέσαν, τὸν Κεφάλαν, Χελιώτην καὶ λοιποὺς, διότι μετὰ τὴν ἐκ Δερβενაკίων ὀπισθοχώρησιν ἐντεθεὶς ὑπόπτειαν, ὅτι οἱ Ὀθῶμανοὶ ἐμελλε νὰ διέλθωσι, καθὼς καὶ συνέβη.

Τὴν 28ην Ἰουλίου λοιπὸν ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Γλυκείας ὁ Δράμαλης μετ' ὅλου τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ διευθύνθη πρὸς τὸ Ἄγιονόρι, διεβη δὲ μετὰ ἀρκετῆς δυσκολίας καὶ φθορᾶς μάλιστα τῆς ὀπισθοφυλακῆς, ἧτις ἔχασεν ἅπασα· τὰς Καμήλους καὶ φορτηγὰ ζῶα καὶ κακῶς ἔχουσα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κόρινθον. Εἰς τὸν διελλθόντα στρατὸν ἐπῆλθον αἱ ἐπτὰ πληγαὶ τοῦ Φαραῶ, διότι ἐκ τῆς στερήσεως τῶν ἀναγκαίων καὶ κικουχιῶν, πρόσθε καὶ τοῦ νοσηδῶδους κλίματος τῆς Κορίνθου τῷ ἐπῆλθον εἰς τὸν στρατὸν οἱ τυφοειδεῖς πυρετοὶ, οἵτινες ἐπέφεραν τὸν ὄλεθρον εἰς αὐτὸν τῶν βαρβάρων στρατὸν καὶ ἀπέθησκον κατὰ ἑκατοντάδας τὴν ἡμέραν.

Οἱ Ἕλληνες ἀμέσως κατέλαβαν τὰς θέσεις τοῦ Ἰσθμοῦ Μεγάλα Δερβένια, καθὼς καὶ τὰς τῆς περιφερείας τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας καὶ τοὺς ἀπέκλεισαν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐδοκίμασαν πολλάκις νὰ ἀνοίξωσι τὴν διόδον τῆς Ἀχαΐας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν, διότι ἀπεκρούθησαν καὶ ἐπέστρεψαν ὀπίσω, καὶ ἐάν ὁ Ἰσὺρ Πασσᾶς Σαρεζλῆς δὲν ἐφρόντιζε νὰ τοὺς ἐφιδιάσῃ διὰ θαλάσσης μετ' τροφᾶς, βεβαίως ἦθελαν ἀποθάνῃ ὅλοι τῆς πείνας. Ὁ Δράμαλης, προσβληθείσης τῆς φιλοτιμίας του διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ, ἐνόησε δεινῶς καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Κόρινθον περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου.

Ὁ Σουλτανικὸς στόλος παραπλεύσας ἔξωθεν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου τὴν 1 Ἰὺν Ἰουλίου καὶ διευθυνθεὶς εἰς Πάτρας ἐνεφανίσθη ἀπέναντι τοῦ Μεσολογγίου τὴν 20 τοῦ μηνὸς καὶ ἀπειραθῆν νὰ κυριεύσῃ τὸ Βασιλάδι, ἀλλὰ μὴ δυναθεὶς ἀπέπλευσεν εἰς Πάτρας, παραλαβὼν δὲ τὸν προβιβασιέντα εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ναυάρχου Μεχμέτ Πασσᾶ ἐπέστρεψεν καὶ περὶ τὴν 28ην τοῦ Αὐγούστου περιέπλεε τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου μετὰ ὀγδοῦκοντα πλοίων. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην συγκείμενος ἐξ ἑξήκοντα πλοίων καὶ δώδεκα πυρπολικῶν ἀντιπαρετάχθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀνάμεσον Πετσωῶν καὶ Ὑδρας ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, τὸν ἠνάγκασε νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ εἰτέλθῃ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου ὅθεν βιασθεὶς ἔπλευσεν εἰς Σοῦδαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τένεδον, ἀλλ' ἐνταῦθα μετέβησαν δύο πυρπολικά ἐκ Ψαρόων τὸ ἐν ὑπὸ Γ. Βρατζάνου καὶ τὸ ἕτερον ὑπὸ τὸν Κ. Κανάρην συνοδευμένα καὶ ἀπὸ ἄλλων, εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ στόλου εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς, ἐκόλλησαν τὰ πυρπολικά εἰς τε τὴν ὑποναυαρχίδα ὁ Βρατσάνος, καὶ εἰς τὴν Ναυαρχίδα ὁ Κανάρης, ἧτις ὀλόκληρος ἐκίη, ἡ δὲ ὑποναυαρχίς ἐγλύτωσεν ἀφ' ἑκοσφάν τὰς γοίμενας, εἰς τὴν ναυαρχίδα ἐκίησαν 1500 ἄνθρωποι, ὁ δὲ Ὀθωμανικὸς στόλος φοβηθεὶς μέγαν ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τούτου ἐσηκώθη εἰς τὰ κανά καὶ ἐμόνηκεν εἰς τὰ Κάστρα.

Α'. ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ Βρυόνη καὶ λοιπῶν.

Ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως Χουραΐτ Πασσᾶς, συγχρόνως μὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δρόμαλη εἶχε προετοιμάσει καὶ τὴν κατὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν ἐκ 15 - 20 περίπου χιλιῶν στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Πασσᾶ Βρυόνην καὶ τὸν Ῥεσίτ Μεχμέτ Πασσᾶ Κουταχῆν μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ Σουλῶται θέλουσι δεχθῆν τὰς παρ' αὐτοῦ προτεινομένας ὠφελίμους προτάσεις καὶ τὰ προνόμια, τὰ ὅποια τοὺς παρεχωροῦσεν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου, ἀποτυχὼν δὲ τῶν ἐλπίδων του, ὥς μὴ παραδεχθέντων τῶν Σουλῶτων τὸν συμβιβασμὸν ἀνευ τῆς

λοιπῆς Ἑλλάδος ἐξεστράτευσεν μετὰ τοῦ στρατοῦ οὗτοῦ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ φέρῃ τάχιον πέρας καθύτι τὰ στρατεύματά του ἀπεκρούσθησαν γενναίως ὑπὸ τῶν πατριωτῶν τεύτων, καὶ ἰδὼν ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐπήγαιεν εἰς μικρὸς, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Δάρισσαν τῆς Θεσσαλίας ὕπως ἐπ'σπευση τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δράμαλι, ἀφήσας ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰπείρου καὶ τοῦ ἀπέναντι τοῦ Σουλίου εὐρισκομένου στρατοῦ τὸν Ὁμέρ Πασσᾶ Βριόνην, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποπερατωσῇ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Σουλίου εἰμὴ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου· ὁ συνάδελφος τοῦ Βριώνη Μεχμέτ Ῥεσίτ Πασσᾶ ἦτον ἀντιθέτων αἰσθημάτων καὶ φρονημάτων τῶν τοῦ Βριώνη, διότι ὁ μὲν Βριόνης ἦτον ἠπιῶν χαρακτήρος ἔχων φυσικὴν καλοκάγαθίαν ὡς ἀληθῆς Ἰππειώτης, ὁ δὲ Κιουταχῆς ἦτον αἰμοβόρος καὶ ἐκδικητικὸς ὡς ἀληθῆς Τζιρκέζος· μάλιστα ὁ τελευταῖος οὗτος εἶχε πλησίον του τοὺς Ἄλβανοὺς ἀρχηγοὺς Ἰσμαὴλ Πασσᾶ Πλιάσαν καὶ Μπανούτ Σέβρην, ἀσπονδούς ἐχθροὺς τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ Βριόνη, ὥστε ὁ μὲν Βριόνης τὰ ἐπαναστατικὰ μέτρα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἤθελε τὰ φέρει εἰς ὑποταγὴν διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τῆς ἐπιβροῆς· τοῦ ἐπὶ τῶν προκρίτων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, τοὺς ὁποίους ἐγνώριζεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἧς μεταβάστα εἰς τὸ πρόσωπόν του δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ καταστρέψῃ τὰς ἐπαρχίας αἵτινες ἤθελον ἀνήκει εἰς αὐτὸν, διὰ τοῦτο καὶ ἠργοπόρει νὰ εἰσβάλῃ διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως, μὴ συμφωνήσαντες λοιπὸν οἱ Πασσάδες εἰς τὸς περὶ τῆς ἐκστρατείας ἰδέας των, καὶ θέλων ὁ Κιουταχῆς νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὸν Βριόνην ὅτι δῆθεν αὐτοῦ εἶναι αἴτιος τῆς παρεμποδίσεως τῆς ἐκστρατείας, ἐξεστράτευσεν ἐμβὰς εἰς πλοῖα, ἀπέρασε τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ ἀπέβη εἰς τὸ Λουτράκιον τῆς Ἀκαρνανίας, ὁ δὲ Βριόνης ἀφοῦ ἐξῆλθαν οἱ Σουλιῶται καὶ ἀπέβησαν εἰς τὴν Ἐπτάνησον ἦλθε καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν Ἄρταν· ἐντεύθεν ἤρχισε νὰ ἀγροικῆται μετὰ τῶν καπετανῶν καὶ τῶν προκρίτων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, τοὺς ὁποίους ἐπρότρεπε νὰ προσέλθουν εἰς αὐτὸν νὰ προσκυλήσουν, διότι, τοὺς ἔλεγε, δὲν δέχεται ἡ συνειδησίς του νὰ καταστρέψῃ τὰς αἰογενεῖς τῶν ἀρχαίων φίλων του, οἵτινες

εἶναι ἤδη ὑπήκοοι τοῦ Βασιλέως του εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἣν γυδῶ-
κῃσε νὰ δόσῃ πρὸς αὐτὸν. Ὑστερον ἀπὸ τὴν διαταγὴν καὶ τὰς
παραινάσεις τοῦ Βριόνη ἐνέδωσαν οἱ καπεταναῖοι τῆς Ἀκαρνανίας καὶ
ἦλθον εἰς προσκύνησιν τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ καὶ πρῶτος πάντων ἦλθεν
τὴν 15ην Ἰουλίου εἰς Ἄρταν καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Γεωργάκης
Βαρνακιώτης, ὅστις ἔλαβε διαταγὰς συγχωρητικὰς (ὅ ἔμπου-
γιουριτζὶ) καὶ τὰς διένειμεν εἰς τοὺς Ἀκαρνανὰς μετ' αὐτὸν ἦλ-
θον εἰς προσκύνησιν οἱ καπεταναῖοι τοῦ Βάλτου Ἀνδρέας Ἰσκού,
Γιαννάκης Ῥάγκος καὶ Γεωργάκης Βαλτινός. Ἡ ὑποταγὴ τῶν
καπεταναίων καὶ προκρίτων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἔφερεν εἰς
ἀπελπισίαν τὰς ἐπικρατατημένας ἐπαρχίας καὶ διευκόλυναν
τοὺς ἐχθροὺς τοῦ νὰ εἰσέλθουν ἀκολούτως ἐνθεν τοῦ Μακρονόρου,
μόνον ὁ πρόεδρος Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ ἀτρομήτου Μάρκου
Βότζαρη καὶ οἱ γενοῖοι πατριῶται πρόκριτοι καὶ ἄλλοι εὐγε-
νῆς λαὸς τοῦ Μεσολογγίου ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν ἅπαντες ἐπὶ
τοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος παρὰ νὰ κλίνουν τὸν οὐχένα τῆς αἰτί-
μου δουλείας, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Ἀκαρνανίας, ἰδόντες, ὅτι οἱ
ὄπλαρχηγοὶ τῶν ἐπροσκύνησαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, δὲν κατεδῆχθησαν
νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν, ἀλλ' ἀπεσύθησαν μετὰ τὰς οἰκογενεῖαι τῶν
εἰς τὸ παρακείμενον Ἴόνιον Νηπίδιον Κάλαμοι.

Ὁ Μάρκος Βάτσαρης ἰδὼν τὴν διαθέσιν τῶν καπεταναίων ἀπε-
σύθη αὐτῶν, λαβὼν δὲ ὅσους τῶν πατριωτῶν του εἶχε μαζί καὶ
τινας ἄλλους ἐκ διαφόρων μερῶν ἀνεχώρησε εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ
διευθύνθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου οἱ κάτοικοι τὸν ὑπεδέχθησαν
μετὰ δακρύων, ὁ δὲ Πρόεδρος καὶ οἱ πρόκριτοι ἐδῶσαν εἰς αὐτὸν
τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀρχίζει νὰ περι-
ζώσουν διὰ ξηρᾶς μετὰ τὰ φρον τινὰ· ὁ Μάρκος εἶχε μαζί του ἀπὸ
τοὺς πατριώτας του τὸν Ζέρβαν, τὸν Χρ. Φωτομήρον καὶ Ἰω.
Μπαρακτάρην καὶ ἄλλους περὶ τοὺς 50, παρομοίως καὶ ἀπὸ ἄλλας
ἐπαρχίας περὶ τοὺς 100, καὶ τινὰς ὁποῦ ὑπῆρχον πλησίον τοῦ
Προέδρου ὡς σωματοσύλλακες. Ὁ Μάρκος μετὰ τοῦ προέδρου εἶχε
λαβὴν σταθερὰν ἀπόφασιν περὶ τῆς ὑπεράσπισεως τῆς πόλεως
τοῦ Μεσολογγίου καὶ χρειᾶς τυχοῦσας καὶ μετ' αὐτὸν τὸν θάνα-
τον, ἀλλ' ἐκτὸς τούτου εἶχον συνθέσει καὶ δεσμίον εἰλικρινῶδες

φιλίς ὡς ἐκ τῆς ταυτότητος τῶν αἰσθημάτων των, λέν δύναμαι ὁμῶς νά μὴν ὁμολογήσω ὅτι οἱ δῖοι οὗτοι προστάται εὖρον καὶ ἀπὸ τοῦ ἐγκρίτους τῶν πολιτῶν τοῦ Μεσολογγίου Κότζικας, Μπονησιέρους, Πλατικέις, Σιδέρους καὶ λοιποὺς καὶ ἄλλους τοῦτους ἀκραιφνῆ πατριωτισμῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἅπαντας τῆς πόλεως, οὔτινες ἐδείκνυον εὐπειθειαν καὶ προθυμίαν εἰς τὴν διὰ τῶν ὀπλων γενναιότητα καὶ τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως. Ὁ Μάρκος διήρσε τοὺς φρουροὺς γύρωθεν τῆς πόλεως καὶ ἐσυμβούλευσε τοὺς πολίτας νά μὴν πτωῶνται εἰς οὐδὲν κίνημα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῖς ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς ἐκ τῆς πείρας γνωρίζει, ὅτι δὲν ἔχουσιν οὔτε τὸ δέκατον τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας οἱ ὀθωμανοὶ καὶ μολοῦσι οἱ πολῖται οὗτοι ἦσαν ἄπειροι τῶν πολέμων, ἐδειξαν μολαταῦτα ἀκολούθως τεράστιον ἀνδρείαν, ἢ καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν δὲν ὑπερέβαιναν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ 400 ἀνδρῶν· μὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν πατριώτας του ἀνεδέχθη ὁ Μάρκος τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου, οἱ δὲ καπεταναῖοι Δ. Μακρῆς Βλαχόπουλος καὶ Τζόγκας, οὔτινες δὲν εἶχον προσκυνῆσαι τοὺς Τούρκους, εἰδοποιηθέντες παρὰ τοῦ Μάρκου ὅπως ἐξέλθουν εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλαάμπεϊ καὶ εἰς ἄλλας στενάς καὶ δυνατάς θείσεις, δὲν ἤκουσαν, ἀλλὰ φοβηθέντες ἐπῆραν τὰ βολιά καὶ δὲν ἠθέλησαν οὔτε ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν νὰ ἐξέλθουν οὔτε πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου νά ἔλθουν.

Ὁ Βριόνης λοιπὸν συνωδευμένος καὶ ἀπὸ τοὺς καπεταναῖους Γῶγον Μπακόλαν, Γεωργίῃκην Βαρνακιώτην, Ἀδριάν Ἰτσκον, Γιαννάκην Ράγκον καὶ Γεωργίῃκην Βαλτινὸν ἄφησεν εἰς διαφόρους θέσεις, φρουράς αὐτοὶ δὲ μετὰ 8—10 χιλιάδας στρατοῦ Ἀλβανικοῦ, ἐνωθέντος περὶ τὸ χωρίον Λεπενοῦ πρὸς τὸν Ἀχελῶν ποταμὸν μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιουταχῆ, διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ἐξῆλθεν εἰς Βραχώρι, ἐνθα ἄφησεν μίαν ἰκανὴν φρουράν. Ὁ Μάρκος ἐξῆλθε τοῦ Μεσολογγίου, ἐκτύπησε τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλαάμπεϊ καὶ τοὺς ἐκράτησεν ἐκεῖ μίαν ἡμέραν, ἀκολούθως ἀπεσύρθη εἰς Μεσολόγγιον διὰ τὴν ὀλιγότητα τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ σώματός του, δὲν μὴν

λης εἶχε 250 ἄνδρας, καὶ ἐντεύθεν οἱ ἐχθροὶ μετέβησαν ἐξωθεν
 τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐστρατοπέδευσαν ὁ μὲν Ὀμὲρ Πασσᾶς Βρι-
 ὄνης ὁ Μεχμέτ Πασσᾶς Βριόνης καὶ οἱ καπεταναῖοι τῆς Αἰτωλο-
 ακρνανίας ἄνωθεν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὁ δὲ Κιουταχῆς μετὰ
 τοῦ Ἠλιάσα Ἰσμαήλ Πασσᾶ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον, τὴν δὲ
 25ην Ὀκτωβρίου ἐφθασεν ἐκ Πατρῶν καὶ ὁ Ἰσοῦφ Πασσᾶς Σε-
 ρεζλῆς διὰ τριῶν πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὅποια ἐπολιόρκησαν
 ἀποκλείσαντες τὸ Μεσολόγγιον διὰ θαλάσσης, ἐκ δὲ τῆς ξηρᾶς
 οἱ Πασσάδες ἔβησαν διάφορα κανόνια καὶ βόμβας καὶ κατεκε-
 ραυνοῦσαν τὴν πόλιν ἀδιακόπως, οἱ δὲ κάτοικοι μετὰ τῶν φρου-
 ρούντων ἠργάζοντο νυχθημερὸν πρὸς ἀνίεργειν ὀχυρωμάτων καὶ
 πρὸς ἐκβάθυσιν τῆς τάφρου καὶ σχηματικῶν πολεμικῶν ἐπάλ-
 ξεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔβησαν καὶ κανόνια τινὰ ἐκ τῶν πλοίων,
 ὁ δὲ πρόεδρος μετὰ τοῦ Βότσαρη καὶ τῶν προκρίτων ἔκριναν
 ὅπως γράψωσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν φροντίσιν καὶ ἐξυπο-
 στείλῃ ὅσον οἶόν τε ταχύτερον δυνάμεις τῆς θαλάσσης καὶ τῆς
 ξηρᾶς καὶ συντριξῶσιν εἰς τὸ προπύργιον τοῦτο, διότι ἄλλως μὲ
 τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις δὲν ἤθελον δυνηθῆν ἄνθεξωσιν εἰς
 τοιαύτας κολοσσιαίας τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν
 τῶν ἐγγράφων τούτων εἰς τὴν Κυβερνησιν ὁ Μάρκος ἐπρότεινεν
 εἰς τὸν πρόεδρον καὶ τοὺς προκρίτου εἰπὼν, ὅτι ὁ Βριόνης τὸν
 εἰδοποίησεν περὶ συνεντεύξεως αὐτοῦ μετὰ ἐνὸς ἀπεσταλμένου τοῦ
 Πασσᾶ τοῦ γνωστοῦ Ἀγιοβασιάρη, καὶ τοὺς εἶπεν ὅτι αὐτὸς φρο-
 νεῖ, ὅτι τοὺς ὀθωμανοὺς πρέπει νὰ τοὺς ἐξαπατήσωσι μὲ τὰς ἀνα-
 βολὰς μεχοισότου φθάνῃ ἢ περιμενομένη δύναμις τῆς Κυβερνή-
 σεως ἐγκριθείσης τῆς γνώμης τοῦ Βότσαρη, ἐπεφορτίσθη νὰ λάβῃ
 οὗτος τὴν φροντίδα τῆς συνεντεύξεως ταύτης περὶ τῶν παρὰ τῶν
 Ὀθωμανῶν προτάσεων περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως ὅπως τοῦ
 χρονιστηριόδη ἐλθόντος δὲ τοῦ Ἀγιοβασιάρη ἐξωθεν τῆς πόλεως
 καὶ ἐξαιτουμένης συνεννοήσεως καὶ συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ Μάρ-
 κου Βότσαρη, ἐκλήθη καὶ οὗτος ἐξωθεν τοῦ γάνδακος εἰς βολῆν
 πιστολίου μακρὰν ἀντιώματε τὸν Βασιλεῖν κρῖον Μουχουδά-
 ρην τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ἀρχιεὼν φίλον τοῦ Μάρκου, οὗτις μετὰ
 τῆς φιλικῆς εἰλοφρονήσεως ἦλθαν εἰς τὰ περὶ τῆς συθηκολογή-

σεως διὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, ὁ Μάρκος λοιπὸν εἶπεν εἰς τὸν Ἄγον, ὅτι ὅσον διὰ τὸν ἑαυτὸν του αὐτὸς δὲν δύναται παρὰ τὴν ἀναχωρήσῃ, διότι οἱ πατριῶται του καὶ ἡ οἰκογένειά του εὐρίσκονται εἰς τὴν Φραγγιὰ καὶ ἐκεῖ θὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς τὴν ζήτησιν μαζύ των, διὰ δὲ τοῦς πολίτας Μεσολογγίου ὅλοι εἶχαν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ ζήσουν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀγαθοῦ ἡγεμόνος Ὁμέρ Πασσᾶ, τὸν ὁποῖον πρὸ πολλῶν ἐτῶν γνωρίζουσιν, ἀλλ' ἀτυχῶς συνέβη, ὡς γνωρίζετε Ἄγα, τοῦ εἶπεν, ὁ φόβος τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἰσούφ Πασσᾶ πρὸ ὀλίγου, καὶ ἤδη δὲν ἐμπιστεύεται κάνας νὰ μείνῃ φοβούμενος τὸν Βεζύρην τοῦτον, ὅστις ὡς γνωρίζεται δὲν ἔχει τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ καὶ οὕτως ὁ τόπος οὗτος ἀδίκως θὰ μείνῃ ἔρημος· ὁ Βασιάρχης εἶπεν εἰς τὸν Βότζαρην νὰ πασχίσῃ παντοίως τρόποις νὰ πείσῃ τοὺς κατοίκους διὰ νὰ μὴν ἀναχωρήσωσι καὶ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ μὲ τὴν ἐγγύησίν του, ὅτι νὰ μὴν φοβηθοῦν εἰς τὸ παραμικρὸν. ὁ Βότζαρης ὑπεσχέθη εἰς τὸν Βασιάρην λέγων, ὅτι ἐλπίζει νὰ μεταχειρισθῇ ὅλα τὰ μέσα τῆς πειθοῦς διὰ νὰ τοὺς πείσῃ εἰς τοῦτο, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ ἀποτελεσμα πρέπει νὰ τῷ δοθῇ μία προθεσμία τοῦλάχιστον ὀκτῶ ἡμερῶν, μετὰ τὴν λήξιν τῆς ὁποίας πάλιν ν' ἀνταμωθῶσι. Ἐλθούσης τῆς προθεσμίας, ὁ Μάρκος ἐξῆλθε καὶ ἠντάμωσε τὸν Βασιάρην, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπεν, ὅτι μόλις ἠδυνήθη νὰ πείσῃ ἓν μέγα μέρος πολιτῶν νὰ μείνουν καὶ νὰ προσκυνήσουν ὑπὸ τὴν ἐγγύησίν του, πλὴν πρόκριτοι ὅμως δὲν πείθονται διότι φοβοῦνται, ἀλλ' ὅτι καὶ τούτους ἐλπίζει μέχρι τέλους, νὰ τοὺς πείσῃ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ἀνάγκη μιᾶς ἔτι ὀλίγης προθεσμίας ἑπτὰ ἢ ὀκτῶ ἡμερῶν, (ἐν ταῖς ὁποίαις ἤλπιζεν ὁ Μάρκος, ὅτι θὰ προσθάτῃ ἡ ἐκ Πελοποννήσου δύναμις, διότι κατεπειγόντως εἶχε γράψῃ ὁ πρόεδρος), ὁ Βασιάρχης συγκατατάθη καὶ εἰς τὴν δευτέραν ταύτην προθεσμίαν, μετὰ τὴν λήξιν τῆς ὁποίας πάλιν ἐπαρουσιάσθη ὁ Βασιάρχῃ, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Μάρκος εἶπεν, ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἐτελείωσε πλέον, ὅτι οἱ κάτοικοι ἅπαντες ἀπεφάσισαν νὰ προσκυνήσουν, ἐκτὸς τῶν προκρίτων, οἵτινες θὰ ἀναχωρήσουν μαζύ μὲ αὐτὸν καὶ τὸν πρόεδρον, καὶ ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ-

τον ἔστειλαν νὰ φέρουν τὰ πλοῖα διὰ νὰ ἀπέλθουν αὐτοὶ καὶ νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν ἐπιστρέψας ὁ Ἄγος ἀνήγγειλε ταῦτα εἰς τοὺς Πασαῶδες καὶ ὁ μὲν ἀγαθὸς Ὁμὲρ Βριόνης ἐπίστευσεν εἰς τὰ παρὰ τοῦ Ἄγου ἀνηγγελθέντα, ἀλλ' ὁ Κιουταχῆς καὶ μάλιστα ὁ Ἰσοῦφ Πασσᾶς ἐδυσπιστοῦσαν εἰς ταῦτα, ὁ δὲ τελευταῖος οὗτος ἔπνεεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Μεσολογγιτῶν, οἵτινες πρὸ ὀλίγου καιροῦ εἶχον ἐπιτεθῆ μετὰ τοῦ Ζυγιώτου Δ. Μακρῆ καθ' ἑνὸς Ὄθωμανικοῦ πλοίου ἐξωκεῖλαντος περὶ τὸ Κρουνέρι καὶ τὸ ὁποῖον κυριεύσαντες ἄρπαξαν τὴν περιουσίαν ἅπασαν τῶν ἐν τῷ πλοίῳ καὶ ἐφνευσαν ὅλους τοὺς ἐν αὐτῷ Ὄθωμανοὺς, οἵτινες ἦτον ὅλοι πατριῶται τοῦ Ἰσοῦφ Πασσᾶ ἔμποροι ἐρχόμενοι ἐξ Αἰγύπτου.

Εὐτυχῶς ὁμως κατὰ τὴν 9 τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἐνεφανίσθη ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ὅστις καταδιώξας τὰ πλοῖα τοῦ Ἰσοῦφ Πασσᾶ ἔλυσε τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐλιμενίσθη ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἀκολούθως ἀπεβίβασε τὸν Κ. Μαυρομιχάλην, Ζαΐμην καὶ Κανέλον Δελιγιάννην μετὰ 700 στρατιωτῶν· ὕστερον δὲ λαβόντες θάρβος εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου ὁ Μακρῆς καὶ ὁ Τζόγκας, ἔπειτα ἦλθε καὶ ὁ Λόντος καὶ οἱ Γαστουναῖοι περὶ τοὺς 1000, ὥστε ἡ φρουρὰ ἐγένετο περὶ τοὺς 2500 καὶ ἐπέκεινα· μετὰ τοῦ Μαυρομιχάλη ὑπῆρχε καὶ ὁ Θ. Γρίδας.

Οἱ Ὄθωμανοὶ Πασσαῶδες μαθόντες τὰ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μεσολογγίου προτορμισθέντα πλοῖα ἀμέσως ἔστειλαν τὸν Ἀγροβασιάρην πρὸς ἀντάμωσιν τοῦ Μάρκου ὅπως πληροφορηθῆ περὶ τῶν πλοίων καὶ νὰ τῷ εἰπῆ ὅτι περιπλέειν δὲν δύνανται νὰ ὑπομείωσιν, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποφασίσωσιν, ἢ νὰ ὑποταχθῶσιν ἀμέσως εἰς τοὺς Ὄθωμανοὺς, ἢ νὰ περιμένωσιν τὴν προτβολὴν (γιουροδσι) καὶ τὰ ἐπακόλουθα κακὰ καὶ ἄς εἶναι ἡ ἁμαρτία εἰς τὴν λαϊμὸν των. Ἐλθὼν λοιπὸν ὁ Βασιάρης εἶπε τὰ ὅσα διετάχθη εἰς τὸν Μάρκον, ὅστις τῷ ἀπήντησεν, « τί νὰ σοῦ εἰπῶ, Ἄγά, καὶ ἐγὼ εὐρίσκωμαι εἰς μίαν δυσάρεστον θέσιν, διότι θὰ σοῦ εἰπῶ δυσάρεστα πράγματα καθότι ἐγὼ μέχρι σήμερον εἶχον τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως Μεσολογγίου, ἤδη ὁμως ἦλθεν ἀπεσταλμένος παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἕνας μέγας ἄνθρωπος, ὁ

Μηνιάτρυπεις, ὅστις ἔλαβεν ἀμέτῳ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἔβαλε παντοῦ ἐδικὰς τοῦ φρουρᾶς, διότι ἔφερε 10 χιλ. στρατὸν, καὶ ἐγὼ δὲν ἔχω οὐδεμίαν ἐξουσίαν, διότι καὶ ἐγὼ διετάχθην νὰ εἶμαι ὑπὸ τὰς διαταγὰς του.» ὁ δὲ πονηρὸς Ἀλβανὸς εἶπεν, «ἂ καπετᾶν Μάρκο! ποτὲ δὲν ἠλπίσαμεν ὅτι θὰ ἀπατήτης ἡμᾶς τοὺς πατρικούς σου φίλους!» ἂ δὲν πειραζει, Ἄγο. τῷ εἶπεν ὁ Μάρκος, διότι καὶ ὑμεῖς ἐν ᾧ εἴμεθα τόσον καιρὸν σύντροφοι μᾶς ἀπατήσατε ἀπίτην μεγάλην καὶ ἀπεσκιρτήσατε καὶ ἐνωθήκατε μὲ τὸ Δοβλέτι σας καὶ ἤλθικε εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ μᾶς ἐπολεμήσατε καὶ μᾶς ἐφύρατε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τὴν παραιτήσωμεν καὶ νὰ εἴμεθα μακρὰν αὐτῆς, τώρα ὅμως εἴμεθα ἴσα ἴσιν, διότι μᾶς ἀπατήσατε, σᾶς ἐγελάσαμεν καὶ ἰδοὺ πλέον δὲν σὲ ἀπατῶ, ἀλλὰ σοῦ λέγω καθαρὰ, ὅτι ἐνόςῳ ζῆ ὁ Μάρκος καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἀνευ σπάθης τόπον δὲν πέρνετε, πιστεύω ὅτι πολλακίς μᾶς ἐγνωρίσατε καὶ ἂν θέλητε, δοκιμάσατε καὶ ἤδη.» ὁ δὲ τῷ εἶπεν, καπετᾶν Μάρκο! ἐγὼ δὲν σὲ εἶχα φίλον, οὔτε διὰ τὸ Ντινι, οὔτε διὰ τὸ Δοβλέτι (οὔτε διὰ τὴν πίστιν, οὔτε διὰ τὴν βασιλείαν) καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπίστευα νὰ μὲ γελάσης.» «εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ ὅπου μοῦ λέγεις, Ἄγο, τῷ εἶπεν ὁ Μάρκος, ἀλλ' ἡ συντροφία αὕτη καὶ ἡ μεταξὺ ἡμῶν φιλία κατεστράφη πρὸ καιροῦ, διότι ἐν ᾧ ὑμεῖς οἱ Ἀρβανῖται, οἵτινες εἴσθε μία φιλὴ μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἔπρεπε νὰ ἐναγκαλιασθῆτε τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅλοι ὁμοῦ νὰ πασχίτωμεν νὰ διώξωμεν τοὺς χαλτουμπιδες, οἵτινες ἤλθαν καὶ κατέκτησαν τὸν τόπον μας καὶ θεωροῦν ἡμᾶς μὲν ὡς σκλάβους, ἐσᾶς δὲ ὡς ντουμῆδες (ζρησιβησικούς), ὑμεῖς μὲ περιστότερον ζῆλον ἀπὸ αὐτοὺς τρίχετε νὰ καταστρέψητε τοὺς Ἕλληνας· λοιπὸν ποίαν φιλίαν, συντροφίαν καὶ μεταξὺ μας πίστιν θὰ ἔχωμεν εἰς τὸ ἐξῆς;» ὁ δὲ, εἶπε· «ἀδὲ, ἢμποροῦμεν νὰ ἀποχωρισθῶμεν ἀπὸ τὸ Δοβλέτι,» καὶ ὁ Μάρκος τῷ εἶπεν· «οὔτε ἡμεῖς ἀπὸ τὸ ἔθνος μας καὶ τὴν Κυβέρνησιν μας.» Εἶπέ μοι καὶ, τῷ εἶπεν ὁ Ἄγος, πῶς πάγει ὁ Δράμαλης;» τῷ ἀπάντησεν ὁ Μάρκος· «σοὶ λέγω μετὰ θετικότητος, ὅτι ὁ Δράμαλης κατεστράφη καθ' ὅλοκληρίαν. Καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην συνδιάλεξιν ἀπεχωρίσθησαν.

Ἰπιστρέφας ὁ Ἀγσθασιάρης εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ὀθωμανῶν ἐκροينوποίησεν ὅτι ὁ Μάρκος τοὺς ἠπάτησεν, οἱ Πατριάρχες καὶ ἅπας ὁ στρατός, οἵτινες ἤλπιζον νὰ εἰσέλθουν ἀνεμωτὶ ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου, ἐξεπλάγησαν ἐκ τῆς εἰδοποιήσεως ταύτης, συνελθόντες δὲ ἐν συμβουλίῳ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ Βριήνη ἐσκέφθησαν περὶ τοῦ πρακτέου καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεφάσι-
σαν τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον (γιορζούσι), ἀλλὰ τὰ πρὸς ἐνέργειαν ταύτης ἐγίνοντο μυστικὰ διὰ νὰ μὴν λάβουν ἰδίαν οἱ ἐν-
τὸς τῆς πόλεως περὶ αὐτῆς, μετὰ ὑποσχέσεων πολλῶν ἐξέλεγαν τοὺς ἐθελοντάς· γυμνοξίφους (ντάλκιλιτζίδες), οἵτινες μετὰ γεγυμνωμένων ξιφῶν ἔπρεπε νὰ εἰσπηδήσωσιν ἐντὸς τῆς τάφρου καὶ νὰ ἀναβῶσιν ἐπὶ τῶν προχωμάτων καὶ κανονοστασιῶν, οἵτινες ἐξελεχθέντες περὶ τοὺς χιλίους ἐπὶ ἀδρά πληρωμῇ κατ' ἀναλογίαν ἀπὸ 500—1000 γρόσια ἐπερίμεναν τὴν προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν.

Οἱ δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ Ἕλληνες, ὁ πρόεδρος, οἱ ἐκ Πελοποννήσου ἐλθόντες ἀρχηγοί, ὁ Μάρκος καὶ οἱ πρόκριτοι τοῦ Μεσολογγίου καὶ οὗτοι μετὰ τὴν δοθεῖσαν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ἀπάντησιν συνήλθον εἰς σύσκεψιν περὶ ἀπαντήσεως τῶν ἐχθρῶν, ἠρώτησαν δὲ καὶ τὸν Βήτσαρην ὡς πλέον ἐμπειροπόλεμον τίνι τρόπῳ ἐφρόνει διὰ νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως καὶ ἐὰν ἐστοχάζετο, ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ κάμουν ἀπόπειράν τινα πρὸς κατάκτησιν τῆς πόλεως, ὁ Μάρκος τοῖς εἶπεν, ὅτι οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀμφιβολίαν ὅτι μετὰ τὴν ἀπάντησίν μας οἱ Τούρκοι θὰ δοκιμάσουν τὴν τύχην των μὲ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς πόλεως, περὶ δὲ τῶν μέσων τῆς ὑπερασπίσεως δὲν φρονῶ ἄλλο παρὰ νὰ διαμοιρασθῇ ἀνάλογος δύναμις εἰς ἐκάστην θέσιν καὶ νὰ εἶναι ἀγρυπνος, μάλιστα κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτός, καὶ διότι φρονῶ ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ προσποιηθῶσιν ὅτι ἐπιτίθενται εἰς μίαν τῶν θέσεων μας καὶ δὲν θὰ εἶναι κυρίως ὁ σκοπὸς των ἡ θέσις αὕτη, ἀλλ' ἄλλη τις, διὰ τοῦτο εἶμαι γνώμη· νὰ μὴ τρέξῃ οὐδὲν σῶμα στρατοῦ εἰς τὰς ὑποτιθεμένας τῶν προσβολῶν τῶν Τούρκων θέσεων καὶ παραιτήσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κενὴν, ἀλλὰ νὰ μείνῃ σταθερῶς ἕκαστος εἰς τὴν ἐκαστοῦ θέσιν· διὰ νὰ συντρέξῃ δὲ ἡ φρου-

ρὴ τὴν θέσιν, εἰς ἣν πραγματικῶς οἱ ἐχθροὶ θὰ προσβάλλουσιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ὑπὸ ἓνα ἀρχηγὸν ἐν ἰδιαιτέρον σῶμα ἐπικουρικὸν σταθμεῦον ἐπὶ τοῦ κέντρου καὶ ἔχων τὴν προσοχὴν νὰ πρέξῃ ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ· ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ συνήνεσαν ἐπαινέσαντες καὶ τὸν Μάρκον διὰ τὴν στρατιωτικὴν σύνεσιν καὶ ἄπαντες ἀπεφάσισαν ὥστε τὴν ἐπικουρίαν ταύτην νὰ τὴν ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ συνδράμῃ ὅπου ἡ περίστασις καὶ ἡ στρατιωτικὴ πείρα τὸν ὀδηγήσει, ἔθεσαν δὲ εἰς τὰς διαταγὰς του καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀνδρέαν Λόντον μὲ τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα του.

Ἐν ᾧ ταῦτα πάντα εἶχον ἐνεργηθῆ ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ τῆς φουραῖ· ἀνθρωπὸς τις χριστιανὸς, εὐρισκόμενος ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τούρκων καὶ ἐξελθὼν τούτου εἰς μακροὴν παραλίαν ἀπήντησε πλοιάριον ἀπέναντί του μακρόθεν, ἐνευσεν εἰς αὐτὸ καὶ πλησιάσας ἐφανέρωσεν ὅτι οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλλουν τὴν πόλιν τοῦ Μετολογίου τὴν ἡμέραν τῶν Χριστογενῶν τὴν αὐγὴν πρὶν ἔτι ξημερῶσθαι καθ' ἣν ἐποχὴν εὐρίσκονται εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἡ εἰδησις αὕτη διακρινωθεῖσα εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν φρουρὰν τοὺς ἔκαμε πολὺ προσεκτικούς, ἐκτὸς τούτου τὴν παραμονὴν τῶν Χριστογενῶν ἤτοι τὴν 24 πρὸς τὴν 25 οἱ σκοποὶ οἱ ἐν τοῖς προμαχώσιν, ἀκραζόμενοι, ἤκουον κρότους διαφόρους καὶ κινήσεις ἐκτάκτους τῶν Τούρκων εἰς τὰς πρωτοφυλακὰς των καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπέιθησαν μετὰ θετικότητος, ὅτι οὗτοι εἶχον σκοπὸν νὰ κἀμουν κίνημά τι κατὰ τοῦ φρουρίου, ταῦτα ἐκοινοποίησαν οἱ σκοποὶ εἰς τὸν Μάρκον καὶ τοὺς ἀρχηγούς, οἵτινες διέταξαν τὴν προτέγγισιν ἢλου τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων πρὶν δὲ τοποθετηθῆ ὁλος ὁ στρατὸς ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ ἐν ᾧ ἤθελε δύο ὥρας νὰ ξημερῶσθαι ἡκούσθησαν πυροσοκροτίσεις ἐκ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου δύο κανονίων, καὶ μετ' αὐτῶν ἀπῆλθεν ἀλλαλαγμὸς μέγας τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ὤρμησαν εἰς διαφόρους θέσεις τοῦ φρουρίου ὅπως ἐπαυχολήσωσι τοὺς Ἕλληνας, οἱ δὲ προσδωρισμένοι διὰ τὴν ἐφρόδον ἐχθροὶ εἶχον πλησιάσῃ κρυφίως καὶ εἶχαν τοποθετηθῆ πλησίον τῆς τάφρου, οἵτινες μετὰ τὸ σύνθημα ἀστραπηδὸν ἐπίδησαν μὲ τὰς ἀναβάθρας ἐπὶ τῆς τάφρου, τὰς ὁποίας στήσαντες

ἀνέβησαν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπήδησαν ἐπὶ τῶν ὄχρωμαμάτων καὶ πολλοὶ αὐτῶν εἰσῆλθον ἐντὸς αὐτῶν, οἱ Ἕλληνες ὁμοῦς, οἵτινες ἐπερίμεναν μετὰ θέρους τοὺς ἐχθροὺς των, ὤρμησαν ὡς λέοντες κατ' αὐτῶν καὶ ἄλλους μὲν ἀπνευστὶ ἐφόνευσαν ἐντὸς τῶν ὄχρωμάτων, ἄλλους δὲ ἐκρίμνισαν ὠθήσαντες εἰς τοὺς χάνδακας καὶ ἄλλων τὰς σιμαίαις ἔρπαζον καὶ τοὺς ἐφόνευαν εἰς τὸ χεῖλος τῆς τάφρου· ἡ μανιώδης αὐτῆ παλῆ διήρκεσε περὶ τὰς τρεῖς ὥρας, καθ' ἧς ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 350 ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν.

Οἱ Πασσάδες ἐκτὸς τῆς ἀτιμοτάτης ἡττάς των ἔχασαν καὶ τὰς ἐλπίδας των τοῦ νὰ κυριεύσουν τὸ Μεσολογγίον, καὶ ἐκτὸς τούτου ἀνεπτέρωθησαν αἱ ἐλπίδες ὅλων τῶν Αἰτωλοακαρνανίων, διὸ καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ἐσχέποντο διὰ τὴν ὑποχώρησίν των· οἱ δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Μεσολογγίου Ἕλληνες ἔλαβαν τὴν φροντίδα καὶ ἐξαπέστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν ὅπως ἐκδιώξῃ ἀπὸ ὅλους τοὺς σταθμοὺς τοὺς φρουροῦντας Ὀθωμανοὺς, πρῶτον μετὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην ἅπανα ἡ φρουρὰ καὶ οἱ πολῖται συνῆλθαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ὑψίστου καὶ ἔψαλαν δοξολογίαν εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐνδοξὸν αὐτῶν νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πίττας.

Οἱ Πασσάδες μετὰ τὴν ἡτταν ταύτην ἀπελπισθέντες δὲ ἤθευραν τί μέτρα νὰ λάβωσι, ν' ἀναχωρήσουν ἐφοβούντο τὴν ἀρχὴν τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Χουραΐτη, νὰ μείνωσι τοὺς ἦτο καὶ αὐτὸ δύσκολον καθότι ἐκ τῶν συνεχῶν βροχῶν εἶχε πλημμυρῆσει ὁ Ἀχιλῶος ποταμὸς καὶ ἐκόπη ἡ μεταφορὰ τῶν τροφῶν, ἧς ἐλάμβαναν ἐξ Ἀρτης καὶ Πρεβίζης, ὅθεν εἶχον παντελῆ ἑλληνην τροφῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ των, οἱ δὲ περὶ τοῖς Ὀθωμανοῖς προσκυνημένοι καπεταναεῖοι τῆς Ἀκαρνανίας ἰδόντες τὴν ἡτταν τῶν Τούρκων καὶ τὴν στέρησιν τῶν τροφῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ των, ἐνόησαν ὅτι αὐτοὶ ὀλίγην ζωὴν ἔχουν ἐκτὸς τοῦ χάνδακός τοῦ Μεσολογγίου ἐζήτησαν τὴν ἀδειαν παρὰ τῶν Πασσάδων ὅπως μεταβῶσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ φροντίσωσι περὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀναρχαίων εἰς τὸ στρατόπεδον ζωοτροφῶν, αἱ δὲ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ἀπύλουον τούτην ἀνάγκην, συγκατατίθεσθαι

νά τοῖς δόσουν τὴν ἄδειαν, ἀλλ' οἱ καπετανεῖοι ἀνεχώρησαν ἀνεπιστρεπτι, ἐκτὸς τοῦ Γώγου καὶ Βαρνακιώτου, οἵτινες ἔμειναν πιστοὶ εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς μέχρι τέλους.

Οἱ Πασσάδες ὑπερούμενοι στροφῶν ἤλθον εἰς ἀπορίαν, διότι ὁ στρατὸς ἤρχιτε νὰ στασιάζη, ὅθεν ἐσηκώθησαν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ἐν μιᾷ θορυβῶδῃ νυκτι καὶ ἀνεχώρησαν δρομαίως εἰς δύο σώματα διηρημένοι, ὁ μὲν Ὁμέρ Πασσᾶς μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν διευθύνθη διὰ τῆς Κλεισούρας καὶ τῶν Γεφυρῶν τοῦ Ἀλαίμπεϊ εἰς τὸ Βραχώρι, ὁ δὲ Κιουταχῆς καὶ οὗτος διὰ τοῦ Κερασόβου τοῦ Ζυγεῦ μετέβη εἰς Βραχώρι, ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀφησαν τὰ κανόνια καὶ ὅλας τὰς ἀποσκευὰς, σκηναὺς κ. λ. π. ἐλθόντες δὲ οἱ Πασσάδες οὗτοι εἰς τὸ Βραχώρι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀλλάξουν τὴν τύχην των διότι καὶ ἐνταῦθα τῦραν ἔλλειψιν μεγίστην τροφῶν, ἀπεπειράθησαν δὲ νὰ διαδοῦν τὸν Ἀγγελῶν ποταμὸν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν καθότι εἶχε μεγάλως πλημμυρίσῃ, ἐσκέφθησαν λοιπὸν ν' ἀλλάξωσι τὴν δρόμον καὶ νὰ διέλθωσι διὰ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Εὐρυτανίας καὶ Ἀγρᾶφων, ὡς ποτε ὁ Ἄνθας καὶ ὁ Ναπολέων διέβησαν τὰ Ἄλπεα ὄρη, ἀλλὰ τοιαῦτα τολμηρὰ ἐπιχειρήματα μόνον οἱ μεγάλοι τοῦ κόσμου ἤρωες ἐπιχειροῦνται, οὐχὶ ποτὲ καὶ οἱ ἀδύνατοι βάρβαροι, μολοντοῦτο ἀπεπειράθησαν ἐξελθόντες περὶ τὰς 6 χιλιάδας, ἔλαβαν τὴν ὁδὸν τῆς Εὐρυτανίας, ἀλλ' ἀτυχῶς εὗρον ἐν μεγάλῳ πρόσκομμῳ ὁ Καπετᾶν Γεώργιος Καραϊτκάκης πολιτευόμενος τοὺς Ὀθωμανοὺς εἶχε λάβῃ παρ' αὐτῶν τὴν καπετανεῖαν τῶν Ἀγρᾶφων, καὶ εἶχε μεταβῆ πρὸς παραχείμασιν εἰς τὸ τμήμα τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας ὀνομαζόμενον Σοβουλάλιον, ἐκεῖ αἰφνιδίως ἐπληροφόρηθη ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ σκοπεύουν νὰ διέλθουν διὰ τοῦ μέρους ἐκείνου καὶ ν' ἀπεράσουν ἐμπρὸς, πλησίον οὗτου εὐρίσκειτο καὶ εἰς ἡγούμενος τῆς μονῆς Τουτάρνης, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπετάνθη εἰπὼν, ἂ ἡγούμενε! μεγάλην ἐπιθυμίαν ἔχω νὰ ἀποκρούσω τοὺς Ὀθωμανοὺς αὐτούς, ἀλλὰ δὲν ἔχω πολεμφοῦδια, ὁ δὲ ἡγούμενος τῷ εἶπεν, ἂτι ἔχει αὐτὸς τρεῖς τέσσαρα κιβώτια εἰς ἐν σπήλαιον πλησίον ἐκεῖ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποτανθεὶς πάλιν ὁ Καραϊτκάκης τῷ εἶπε, στείλε ἄμέσως νὰ τὰ φέρῃς, καὶ ἄμέσως διατάξε τοὺς περὶ αὐτὴν στρατιώτας νὰ ἐτοιμηθῶσιν, οἵτινες

ἦσαν περί τούς 800, καταλαβὼν δὲ τὸν Ἅγιον Βλάσην ἐτοποθετήθη ἐπὶ τριῶν θέσεων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ κέντρον εἶχε καθέξῃ ὁ ἴδιος. οἱ Ὀθωμανοὶ προσέβαλαν ἰσχυρῶς τὸν Καραϊτκάκην τὴν 15 Ἰανουαρίου καὶ ἐκλόνισαν τὰς δύο ἄλλας πτέρυγας, αὐτὸν δὲ οὐδαμῶς ἠδυνήθησαν νὰ σείτουν ἀπὸ τὴν θέσιν του, ἐπὶ τέλους ἐπανήλθον καὶ οἱ ὑποχωρησαντες σύντροφοὶ του καὶ ἀπώθησαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς κατεδίωξαν κακῶς ἔχοντας, οἱ ὁποιοὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Βραχωρι εἰς τὸν τόπον τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς ἀθλιότητος.

Ὁ Καραϊτκάκης διὰ τὴν διαγωγὴν του ταύτην ἔγραψεν εἰς τὸν Πασᾶ τῆς Θεσσαλίας παρὰ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶτο ἡ Καπετανία του, δικαιολογούμενος, ὅτι λειποπύκται τινες ἐκ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου τοῦ Βραχωρίου ἠθέλησαν νὰ μεταβῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του πρὸς Ληλασίαν, τοὺς ὁποίους ἠναγκάσθη νὰ ἀποκρούσῃ καὶ νὰ τοὺς διώξῃ ἐκεῖθεν· μολοντι αἱ Ὀθωμανοὶ ἐγνώριζαν καλῶς τὰ διατρέξαντα, ἀλλ' ἐπροσποιήθησαν ὅτι ἔδοσαν πίστιν εἰς ὅσα τοὺς ἔγραψεν ὁ Καπετὰν Καραϊτκάκης.

Ὁ δὲ Μάρκος Βότσαρης ἐξελθὼν τοῦ Μεσολογγίου μεθ' ἑνὸς στρατιωτικοῦ σώματος παρενοχλοῦσεν ἀενάως τοὺς ἐχθροὺς, ὁ δὲ ὠραῖος αὐρανοὺς τῆς Ἑλλάδος ἀγανακτήσας κατὰ τῶν βαρβάρων, αἰετίνες κατιπρίαινον τὸ ἱερόν ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, ἤνοιξε τοὺς καταράχτας του ἐκτίων ῥαγδαϊστάτους καὶ συνεχεῖς ὑετοὺς ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ταύτης κοιλάδος, τὸ δὲ γνήσιον τέκνον τῆς ἀγαθῆς ταύτης Μητρὸς, ὁ Ἀχελῷος, ὑπερεχειρίσας ἠτοιμάζετο νὰ παραλάβῃ τοὺς υἱοὺς τῆς Ἄγης καὶ νὰ τοὺς ἐκπέμψῃ εἰς τὰ Τύρρινα.

Οἱ δὲ αἰετίνες Ὀθωμανοὶ εἰρικόμοι εἰς τοιαύτην ἐλεεινοτάτην κατάστασιν ἔπρεπον, ἢ νὰ διαμείνωσιν ἐν Βραχωρίῳ μέχρι τῆς ἀνοξείας καὶ μεχρὶ τοῦ παύσσωσιν οἱ ὑετοὶ, καὶ νὰ ὀλιγοστεύσωσι τὰ ὕδατα τοῦ Ἀχελῷου λιμώττοντες, ἢ νὰ ριφθῶσιν εἰς τὴν τέχνην καὶ τὴν διάκρισιν τοῦ Ἀχελῷου καὶ ὅποιος ἐξ αὐτῶν γλητώσῃ· μαθόντες δὲ ὅτι ὁ Μάρκος ἠτοιμάζετο νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τοῦ στρατοῦ των ἀπερτίσσαν νὰ ριφθῶσιν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἀπερτίσσουν εἰς τὴν ἀτικρυτὴν μέση, ἤρχισαν

λοιπὸν ἀπὸ πρωΐας τὴν 28ην Ἰανουαρίου καὶ ἔβρισκον τοὺς ἱππεῖς ἐπὶ τριῶν τάξεων διὰ νὰ κόψουν τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ ὁρμὴν καὶ νὰ ἔμβουν σωρηδὸν εἰς τὰ θλά ὕδατα κρατούμενοι ἀλλήλοις ἀπὸ τὰς χεῖρας, φθάσαντες δὲ εἰς τὸ μέσον εὗρον τὰ ὕδατα εἰς ὑπερβολικὸν βάθος καὶ τὸ ρεῦμα ὀρμητικώτατον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ στερεώσουν τοὺς πόδας των ἐπὶ τοῦ πυθμένος διότι τοὺς ἀνεσθήκωνε τὸ νερὸ καὶ τοὺς ἔστοινε τὸ ὀρμητικὸν αὐτὸ ρεῦμα, ἔξαγριωμένος λοιπὸν Ἀχελῶος λαβὼν τὸν φόνον του τὸν διεύθυνεν εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, τὸ γειτονεῖον μὲ τὴν Ἀχερουσίαν καὶ τὸν Ἄδην, δισχίλιαι καὶ πεντακότιαι ἔλλειψαν ἀπὸ τὸν κατίλογον τῶν Πασιδῶν μετὰ τὴν ἀπὸ τὸ Βραχῶρι ἀναχώρησίν των μέχρι τοῦ Κραβυσαρᾶ.

Ὁ Μάρκος ἔτρεξε κατόπιν καὶ κατακερμάτισε τὴν ὀπισθοφυλακίαν των, καὶ ἀκολούθως τρέξας πρὸς τὴν Γαυριάν ἀπέρασε διὰ τῶν περατιδῶν ὅπως προφθάσῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς, οἵτινες ἦτον ἀδύνατοι καὶ κροκοπιακότες, καὶ δὲν εἶχον ἐν αὐτοῖς ἄλλο παρά μίαν ἀσθενεστάτην ψυχὴν, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπρόφθασε διότι ἔτρεξαν μ' ὅλην τὴν ἀδυναμίαν των μεταβάντες εἰς Κραβασαῶ, ἐὰν ὅμως οἱ προσκυνημένοι κηπετανιοὶ ἠθελαν νὰ τοὺς προσβάλουν εἰς τὸ πέραςμα τοῦ ποταμοῦ, βεβαίως ἢ οὐδεὶς, ἢ ὀλίγοι ἠθελον γλυτώσῃ ἀπὸ αὐτοῦ.

Ὁ Μάρκος διχθὶς τὸν ποταμὸν μὲ τὸ μικρὸν αὐτοῦ σῶμα ἐπροσκάλεσε τοὺς Τζόγκαν καὶ λοιποὺς καπεταναίους διὰ νὰ μεταβῶν εἰς τὸν Κραβυσαρᾶν καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἀδυναμῆς εὐρισκομένων ἐχθρῶν ὅπως τοὺς καταστρέψωσιν, ἀλλ' οὔτε δὲν ἤλθον, οἱ δὲ ἐχθροὶ δὲν διέβειναν πλὴν εἰς Κραβασαρᾶν ἀλλὰ κατεσπευτμένως διὰ πλοίων τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἀπέβησαν εἰς τὴν Πρεβεζαν καὶ ἄρταν τὴν 8ην Φεβρουαρίου.

Ἐκστρατεία τοῦ Κρισὲ Μεχμέτ Πησσᾶ κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἀποτυχία αὐτοῦ καὶ θάνατος τοῦ Χουραΐτου.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ἐγκαταστήσασα τὸν Σατράπην

Χουρσίτ Πασσᾶ εἰς τὴν στρατηγίαν τῆς Ῥούμελης τῷ ἔλασε τὸν τίτλον τοῦ Μπεϊλάρκει. καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ῥούμελης (Ῥούμελη Βαλεσῆ), εἰς δὲ τὴν τοῦ Δωρῆος ἡγεμονίαν ἀντικατέστησε τὸν Κρισὲ Μεχμέτ Πασσᾶν, ὁ δραστήριος οὗτος ἡγεμὼν Χουρσίτης ἐκτός τῆς ἐκστρατείας, ἦν κατὰ τῆς Πελοποννήτου ἐξαπέστειλεν ὑπὸ τὸν Δράμαλη, καὶ τὴν κατὰ τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τὸν Τζαρκατζῆ Ἀλῆ Πασσᾶν καὶ τὴν τοῦ Μπαϊρῶμ Πασσᾶ κατὰ τῆς Στερεᾶς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ τὴν κατὰ τῶν Αἰτωλοακαρνανῶν ὑπὸ τοὺς Πασσάδες Ὁμὲρ Βριόνην, Κιουτσῆν καὶ λοιποὺς, ἀλλὰ κατόπιν τοῦ Δράμαλη καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μπαϊρῶμ Πασσᾶ περὶ τὸν Σεπτέμβριον ἐξαπέστειλεν αὐτὸν τὸν ἴδιον Κρισὲ Μεχμέτ Πασσᾶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὸν πρὸ ἐνὸς ἔτους εἰσβαλόντα εἰς τὰς ἐπαρχίας Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς μετὰ τοῦ Βριόνη, σκοπὸς δὲ τοῦ Χουρσίτου ἦτον ὥστε ὁ στρατὸς οὗτος κατέχων τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς, νὰ δύναται νὰ συγκοινωνῇ μὲ τὸν εἰσβαλόντα ἐν Πελοποννήτῳ Ὀθωμανικὸν στρατὸν (μολονότι ὁ Χουρσίτης κατηγορήθη ὅτι δυσμενῶς διακείμενος μετὰ τοῦ Δράμαλη τὸν ἀπέστειλεν εἰς Πελοπόννητον καὶ δὲν τὸν συνέτρεξε κατόπιν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ χαθῆ), ἀντὶ νὰ διευκολύνη εἰς τοῦτον ὡς πρὸς τὴν τροφήν καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα. Ὁ Κρισὲ Μεχμέτ Πασσᾶ φθίσας λοιπὸν εἰς τὴν Φροντᾶνα τῆς ἐπαρχίας Μανδενίτζας καὶ εὐρῶν ἀντίστασιν τινα ἐκ μέρους τῶν ὀπλαρχηγῶν Γούρα καὶ Δροβουινιώτου καὶ διὰ νὰ μὴν πάθῃ ὅσα καὶ ὁ Μπαϊρῶμ Πασσᾶς ἔπαθεν, ἐπέστρεψεν ἄνωθεν τῆς Μενδενίτζας πρὸς δυσμᾶς, ἔφθασεν εἰς τὴν θέσιν ὀμαζομένην Νευρόπολιν ἐστρατοπέδευσεν ἐκεῖ μετὰ τοῦ Χασνατάρη τοῦ Χουρσίτ Πασσᾶ καὶ τριῶν χιλιάδων στρατοῦ, ὁ δὲ Χουρσίτης δὲν ἔπαυε διευθύνων πρὸς αὐτὸν δυνάμεις νέας πρὸς ἐνδυνάμωσιν. Οἱ δὲ Ἕλληνες ὁμοῦ μὲ τὴν Ὀδυσσεῖα ἦλθαν καὶ προσέβαλον τοὺς Ὀθωμανοὺς εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν δύο φοραῖς, ἀλλ' οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ τὰς δύο φορὰς τοὺς ἠπέκρουσαν καὶ τοὺς διεσκόρπισαν, ἀκολούθως ἐφθασαν καὶ οἱ δύο ἐπίσημοι ἀρχηγοὶ τῶν Ὀθωμανῶν, ὁ ἡγεμονίσκος τῆς Ὀχρίδος, Τζελελεντίλπεϊς καὶ ὁ Ἀλβανὸς Κολωνιάσης

Μουσταφάμπεϊς Κιαφζιζής και ενώθησαν μετὰ τοῦ Κρισὲ Μεχ-
μέτ Πασσᾶ, οἱτις σχηματίσας ἓνα στρατὸν ἀπὶ 10—12 χιλιά-
δας πεζῶν τε καὶ ἰππέων διευθύνθη εἰς Ἀταλάντην, τὴν δὲ 17ην
τοῦ θορίου διαιρέσας τὸν στρατὸν εἰς δύο, τὸ μὲν ἐν μέρος
διεῦθυνεν εἰς τὴν Γραβιὰν διοικούμενον παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, τὸ
δ' ἕτερον ἔλαβε τὸν δρόμον τοῦ Ζεμενοῦ ὑπὸ τὸν Τζελελεντίμ-
πεϊ· ὁ Κρισὲ Μεχμέτ Πασσᾶς διὰ τῶν θέσεων Γραβιάς καὶ Ἀμ-
πλιανης εἰσῆλθεν εἰς τὰ Σάλωνα, ὁ δὲ Τζελελεντίμπεϊ, ἀποκρου-
σθεὶς παρὰ τῶν Ῥαχωδιτῶν καὶ τινων ὀπλαροηγῶν τοῦ Οὐ-
σίως Γεωργίου Λεπενιώτου Λάϊου καὶ ἄλλων, ἐπιστρέψε καὶ αὐ-
τος εἰς Γραβιὰν καὶ ἐντεῦθεν ἀπῆλθεν εἰς τὰ Σάλωνα.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε διορισθῆ πρότινος καιροῖ φρουραρχος τῶν
Ἀθηνῶν παρὰ τῶν ἐντοπίων, ἰδὼν δὲ ὅτι ὁ Κρισὲ Μεχμέτ Πασ-
σᾶς εἶχε σχηματίσει μεγάλην δύναμιν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Στερεᾷ
διατρέχων τὰς ἐπαρχίας καὶ καταστρέφων αὐτὰς χωρὶς νὰ δύ-
νανται νὰ τὸν ἀναχαιτίσουν, φοβούμενος μήπως διευθυνθῆ καὶ
εἰς τὴν Ἀττικὴν μετέβη εἰς Ἀθήνας ὅπου φροντίστη περὶ τῆς
ὀχυρώσεως ταύτης καὶ ὅπως ἐφοδιάσῃ τρυφὴν μετὰ τροφῶν καὶ
πολεμοφοδίων, καὶ μετὰ τὴν ἐφοδίασιν ταύτην τοῦ φρουρίου
ἄφησε τὸν Γουβραν φρουραρχὸν τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως καὶ
αὐτὸς ἐξεστράτευσε τὴν 20ην τοῦ θορίου μετὰ 1500 στρατιω-
τῶν καὶ ἐβῆσεν εἰς τὸ Λαδί, ὁ δὲ Κρισὲ Μεχμέτ Πασσᾶς φοβη-
θεὶς μὴ τὸν κλείσῃ ὁ χειμῶν εἰς τὰ Σάλωνα ἔβαλε φωτιὰν καὶ
τὰ ἔκαυσεν ὡς καὶ τὸ χωρίον Τοπόλια καὶ ἀνεχώρησεν ἐλθὼν εἰς
τὴν Γραβιὰν πανστρατᾶ· ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Νευ-
θρίου ἀνίσθη εἰς τὴν περὶ τὸν Παρνασσὸν Μονὴν τῆς Πανογίας
ὅπου ἦλθαν καὶ οἱ ἀπὸ Ῥαχωδίων ἐδικοὶ τοῦ Λεπενιώτου καὶ ἄλλοι,
οἱ Τοῦρκοι ἦλθαν ἐνταῦθα καὶ τοὺς προσέβαλαν καὶ τοὺς διεσκόρ-
πισαν, ἐφάνευσαν περὶ τοὺς εἴκοσι, ὅμοῦ μὲ αὐτοὺς καὶ τὸν Μηνᾶν
Κατζικογιάννην ἐπύσαν ζῶντα καὶ τὸν Σαρῆν, παρ' ὀλίγον νὰ
πίσσουν καὶ τὸν Ὀδυσσεᾶ, ἀκολούθως ἐν μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν
Τοῦρκων ἐστρατιπέδευσαν εἰς τὸ χωρίον Βελίτζι.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔχων γνωριμίαν μὲ τὸν Τζελελεντίμπεϊ ἀπὸ τὴν
ἐποχὴν, καθ' ἣν ἦσαν ὁμόφροντοι εἰς τὴν ὑπερσίαν τοῦ Ἀλῆ

Πασσᾶ, καὶ θέλων νὰ κερδίσῃ καιρὸν ὅπως ἐνισχυθῇ διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἔγραψε μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Τζελελεντίμπεϊ προτείνων νὰ ἀλλάξωσι τοὺς ζωγραφθέντας Ἕλληνας μετ' ἄλλων Ὀθωμανῶν καὶ πρὸς τὴν συνθηκολόγησιν ταύτην καὶ ἄλλας ἔτι ὑποθέσεις, νὰ διορίσουν ἀμφοτέρωθεν ἀνθρώπους, ὁ Τζελελετίμπεϊ ἐνήργησε καὶ ἀλλάχθησαν οἱ ὄμηροί ἀπὸ μέρος τοῦ Πασσᾶ ἐστάλη εἰς τὸν Ὀδυσσεᾶ ὁ Μουσταφάμπεϊς Κιαφζιζος, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἐξάπέστειλε τὸν Ἀντώνιον Γεωργαντᾶν, ὅστις ὁμιλήσας μετὰ τοῦ Πασσᾶ ὑπεσχέσθη τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς, ὁ Πασσᾶς ἀποδέχθεις εὐμενῶς τὸν Γεωργαντᾶν καὶ τὰς προτάσεις τοῦ Ὀδυσσεῶς ὑπεσχέσθη ἅμα ἔλθουν οἱ πρόκριτοι νὰ προσκυνήσουν, νὰ διορίσῃ ἀρχηγὸν τὸν Ὀδυσσεᾶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ αὐτὸς ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Λομίαν μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου ἠνταμώθησαν ὁ Τζελελετίμπεϊ καὶ Μουστάρπεϊ μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς Ἀγίαν Μαρίναν, χωρίον κείμενον ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνικτοῦ, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔδειξεν ὁ Ὀδυσσεὺς ὑποταγὴν, προσποικηθεὶς τὸν πιστὸν τοῦ Δοῦλετίου, μολοντοῦτο οἱ Ὀθωμανοὶ οὗτοι ὡς ἄδειται εἶπαν εἰς τὸν Ὀδυσσεᾶ νὰ μὴν διδῇ εἰς τοὺς ἄλλους Ὀθωμανοὺς πολὺν πίστιν καὶ νὰ μὴ παρουσιάζεται αὐτοπροσώπως ὁ ἴδιος, ὁ Βεζύρης καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀρχηγεῖ οὗτοι εὐχαριστηθέντες διὰ τὴν προσποικητικὴν ταύτην τοῦ Ὀδυσσεῶς ὑποταγὴν, ὅστις διὰ νὰ τοὺς πείσῃ ἔτι πλέον ἐκαλοφόρεσε καὶ τινὰς χωρικῶν καὶ τοὺς ἔστειλε καὶ ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Πασσᾶν ὡς ἀντιπροσώπους τῶν ἐπαρχιῶν, ὅστις εὐχαριστιθεὶς κατὰ πολλὰ εἰς τοῦτο, στενοχωρηθεὶς καὶ διὰ τροφὰς τοῦ στρατοῦ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἐξοικονομήσῃ, καὶ διότι εἰς τὸν τόπον αὐτὴν καρποὶ δὲν ὑπῆρχον ὡς ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως τῶν ἐπαρχιῶν, βιασθεὶς ἀνεχώρησε πανστρατιᾶ εἰς Λαμίαν περὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου, τοῦ δὲ ὁμήρου τοῦ ἐξάπέστειλεν εἰς τὸν Ὀδυσσεᾶ, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐλευθερώθη καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς.

Ἡ ἀποτυχία καὶ καταστροφὴ τοῦ Μαχμοῦτ Πασσᾶ Δράμῃ.

τοῦ Μαϊράμ Πασσᾶ, καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ καὶ τοῦ Κιουταχῆ ἐν Μεσολογγίῳ, καθὼς καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ Πασσᾶ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς στερεᾶς, ἐθεωρήθη παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Σουλτάνου, (μολονότι εἶχε μεγάλην ὑπόληψιν καὶ εὐνοίαν εἰς τὸν Χουρσίτιν), ὡς ἀνικανότης καὶ ἀνεπιτηδειότης τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς ἐρούμελης Χουρσίτ Πασσᾶ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀτυχημάτων, τὰ ὅποια προέβαλον τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ὑψηλοφρόνου αὐτοῦ Σατραπῆ, συνέπεσε δὲ νὰ ἐκπέσῃ τῆς Σουλτανικῆς εὐνοίας καὶ ὁ προστάτης του ἐξ ἀπροβήτων ἰδιαιτέρως γραμματεὺς τοῦ Σουλτάνου Χαλὲτ Ἐφέντης, ὥστε δι' ὅλας τὰς αἰτίας ταύτας ἠναγκάσθη ἐκ φιλοτιμίας νὰ λάθῃ ἐκουσίως τὸ κόριν, τὸ ὅποιον τῷ ἐπέφερε μίαν δραστήριον αἰμορραγίαν, τὴν ὅποιαν αἰταρᾶχος ἐθεωροῦσεν, οἱ δὲ ἰατροὶ του τὸν ἠνάγκαζαν νὰ λάθῃ φάρμακα πρὸς θεραπείαν, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐδέχθη καὶ οὕτω ἐτελεύτησε τὸν αὐτὸν χειμῶνα ἐν Λαρίσῃ τῆς Θεσσαλίας.

Ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἀπώλεσεν ἕνα τῶν ἀτρομήτων καὶ πολυτελέων Σατραπῶν τῆς, πρὸς τὸν ὅποιον εἶχε δώσῃ τὸν τίτλον τοῦ Γαζή Χάν (ἤρωσ βασιλόπαις), ὁ βεζύρης οὗτος ἦτον εἰς ἄκρον μεταδοτικὸς καὶ πολυτελέστατος ὡς ἀληθὴς Ἀσιατικὸς Σατραπῆς, λέγουσιν ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς τοῦ Καυκάσου καὶ ὅτι ἦτον υἱὸς ἱερέως τινος ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπομένου περιστατικοῦ· ἐνῶ ἦτον εἰς Ἰωάννινα, εὐνοοῦσε πολὺ τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Γαβριήλ, ἐρωτηθεὶς δὲ παρὰ τοῦ τότε εὐνοουμένου τοῦ ἀλβανοῦ Δερβίς Χασάνη περὶ τῆς αἰτίας τῆς πταυτῆς εὐνοίας τοῦ Ἀρχιερέως ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὸν Ἀρχιερέα τοῦτον ἀγαπᾶ πολὺ, διότι ὠμοίαζε τὸν γενήτορά του.

Πελοπόννησος.

Μετὰ δὲ τὴν ἐξίστορησιν τῶν συμβάντων τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς στερεᾶς, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐνταῦθα τὸ μὲν Ναύπλιον ἐλθὼν εἰς τὴν μεγίστην ἔλλειψιν τροφῶν ἔφερε

τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ Ὀθωμανοὺς εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ζητήσουσιν τὴν συνθηκολόγησιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, πρὸς τοῦτο ὁ κολοκοτρώνης τοῖς ἔγραψεν ὅτι τοῖς δίδεται ἀσφάλεια ζωῆς καὶ τινα ἄλλα συμφέροντα, οἱ Ὀθωμανοὶ λαβόντες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην συνῆλθον πρὸς διάσκεψιν καὶ ἐσυνάχθησαν ἅπαντες οἱ ἐν τοῖς φρουρίοις Ὀθωμανοὶ εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐνῶ ἐγένετο ἡ γενικὴ αὐτῆ τῶν Ὀθωμανῶν διάσκεψις, δύο ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν Ἀλβανοὶ καταβάντες τοῦ Παλαμηδίου ἀπήλθον εἰς Ἄριαν πρὸς τὸν Στοϊόπουλον καὶ τὸν εἰδοποίησαν ὅτι τὸ Παλαμίδι εἶναι κενὸν ἀνθρώπων, δότας δὲ πίστιν οὗτος παρέλαθε περὶ τοῦ 400 στρατιώτας τακτικοῦ καὶ ἀτάκτου, ἀπέθη τὰ τείχη τοῦ Παλαμηδίου τὴν 30 τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ἔγεινε κύριος τοῦ φρουρίου τούτου· τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐν Ναυπλίῳ Ὀθωμανοὶ ἀμέσως παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐν λεπτομερείᾳ ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς ἐξιστορήθησαν.

Εἰς δὲ τὴν Κόρινθον ὁ Μαχμουτ Πασσᾶς Δρόμαλης ἀσθενήσας ἐκ τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς προσβολῆς τῆς φιλοτιμίας του ἀπέθανε περὶ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου, ὁ δὲ ἐναπολειπόμενος Ὀθωμανικὸς στρατός φεβηθεὶς μὴ ἀπολεσθῆ ὀλόκληρος ἐκ τοῦ λοιμοῦ, ὅστις κηθεκάστην ἔστειλεν εἰς τὸν ἄδην ἀπὸ 20—30 ἀνθρώπων ἀπερῆσσε ν' ἀναχωρήσῃ, καὶ οἱ μὲν Πασσίδες μετὰ περίπου 800—1000 στρατιωτῶν ἐπεβιάσθησαν εἰς πλοῖα καὶ μετέβησαν εἰς Πάτρας, οἱ δὲ λοιποὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἵππεις περὶ τοῦ 3500 ἔλαβον τὸν δρόμον τῆς ξηρᾶς πρὸς τὰς Πάτρας, εἰς τὴν Ἀκράτα, ὅμως εὗρον τὸν δρόμον τὸν ὑποκάτω τοῦ παρακειμένου ὄρους, φραγμένον διὰ κορμῶν δένδρων καὶ φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἱ Τούρκοι ὤρμησαν τὴν 6 Ἰανουαρίου διὰ ν' ἀποδιώξουν τοὺς Ἕλληνας καὶ ν' ἀνυψώσουν τὸν δρόμον ἀλλ' ἀπεκρούθησαν δις, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασε καὶ ἄλλη δύναμις εἰς τοὺς Ἕλληνας, τυχαίως δὲ διέβαινε καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτζου διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάγκην ἔμεινεν ἐκεῖ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλλήνων, οἱ Ὀθωμανοὶ ἦλθον εἰς ἐσχάτην ἀνάγκην ὥστε ἔφαγαν καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογά των, τινὲς ἐσυνθηκολόγησαν καὶ παρεδόθησαν, μετὰξὺ τῶν ὁπίων ἦσαν

καὶ ὁ Ἰσοῦφ Μπέϊ: Λεψίστας, ὅτις παρεδόθη εἰς τὸν Ὀδυσσεά, ἀκολούθως καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐπιζήσαντες ἐπρότειναν νὰ παραδοθῶσι διὰ συνθήκης, ἀλλ' ἦλθον πλοῖα ἀπὸ τὰς Πάτρας καὶ τοὺς παρέλαβον, οὕτω λοιπὸν παρήλθε καὶ τὸ ἔαρ καὶ ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους 1822 ἔτους νικητήριον διὰ τοὺς Ἕλληνας διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης.

Εὐρώπη.

Στρέφοντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης δὲν βλέπομεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰμὴ ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει τὸν Σουλτάνον ἐξασχιόμενον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀποδίδοντα εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐνεργούντα κατ' αὐτῆς προσβολὰς ἀπείρους διὰ νιοψιῶν, κατακρατήσεις φορτίων καὶ ἄλλων τοιούτων, ἐναντίον τῶν φιλικητικῶν διαθέσεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου· ὡς ἐκ τούτων ἀπάντων ἀγανακτήσασι ἡ Ῥωσσία ἦλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς κηρύξεως τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, οἱ Πρόσβεις ὁμῶς τῶν Δυνάμεων διὰ νὰ προλάβουν τὸν πόλεμον ἐπρότειναν τὴν μεσιτείαν των εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς πρὸς τὴν συμβιβασμὸν τῆς Ῥωσσίας καὶ τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὁ ἀλαζῶν Σουλτάν Μαχμούτης ἀπάντησεν εἰς τοὺς πρόσβεις τῶν δυνάμεων λέγων, ὅτι, εἴαν τὰ Δοβλετῖά σας εἶναι φίλοι μας, κατ' οὐδένα τρόπον δὲν πρέπει νὰ ἀνακατόνιωνται εἰς τὰ ἐσωτερικά μας, καθὼς καὶ ἐγὼ δὲν ἐκαταδέχθην ποτὲ νὰ ἐπέμβω εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν φιλικῶν μου Δοβλετῖων, διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀφορῶσαν τοὺς βασιῆδες μου δὲ θέλω δεχθῆ ποτὲ νὰ ἔμβῃ εἰς οὐχίτητιν, παρομοίως καὶ διὰ τὴν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῆς Ῥωσσίας ὑποθεσιν δὲν τὴν θέτω εἰς οὐδεμίαν διαιτησίαν.

Ἐκ τῶν περιστατικῶν τούτων καὶ ἄλλων τινῶν αἰτιῶν οἱ ἀνακτες τῆς Εὐρώπης συνήλθον κατὰ πρῶτον εἰς Βιέννην καὶ ἐπειτα εἰς τὴν Βερῶνα περὶ τὸν Νοέμβριον ὅπως εἰρηνοποιήσουν τὰ τῆς Εὐρώπης, ὑπέγραψαν δὲ πρωτόκολα περὶ ἐκκένωσης τῶν ἡγεμονικῶν ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα, περὶ ἐμπορικῶν με.

ταξὺ Ῥωστίας καὶ τοῦ ἀνωλύτου πλοῦς τῶν πλοίων ὄλων τῶν δυνάμεων διὰ τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἡ διὰ τῆς ἐγγυήσεως τῶν δυνάμεων ἀπλὴ εἰρηνοποίησις τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ ἀπάντησις τοῦ Σουλτάνου ἦτον, ὅτι πρὶν δὲν θέλει δεχθῆναι νὰ δώσῃ εἰς ἄλλον πληρεξουσιότητα νὰ συμβιβάσῃ τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν βαγιάδων του ὑπόθεσιν.

Μόλας αὐτὰς τὰς μεταξὺ τῶν δυνάμεων δυσπιστίας καὶ τὴν ἀγέρωχον τοῦ Σουλτάνου ἀντίστασιν, ἡ θεία πρόνοια οἰκονόμησεν ὑπὲρ τῆς πασχούσης Ἑλλάδος, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀποδιδώσαντος δι' αὐτοχειριάσεως Ἰοντιοντερῆ ἀνύψωσεν εἰς τὴν προθυπουργίαν τῆς Ἀγγλίας τὸν εὐεργέτην φιλέλληνα Γεώργιον Κάνιγκα· ὁ ὑπουργὸς οὕτως ἀνεγνώρισεν τὸν ἐθνικὴν Σιμαίαν τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἐστειλεν εἰς τὴν ἐν Βαρῶνι συνέλευσιν τῶν ἡγεμόνων πρέσβυν πρῶτον τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν μὲ μίαν ἀναφορὰν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄλλον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, αἰτοῦντες τὴν πρὸ αὐτῶν σωτηρίαν των, ἀλλὰ δὲν ἐγίνεαν δεκταί, ἐστάλη καὶ ἄλλη πρεσβεία ὑπὸ τὸν Γερμανὸν Παλαιῶν Πατρῶν καὶ τὸν Γεώργιον Μαυρομιχάλην φέροντας καὶ ἔγγραφα πρὸς τὸν Πάππα Πίον ὅπως μεσιτεύσῃ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς ἡγεμόνας, ὅστις ἐνέργησε μὲν, ἀλλὰ δὲν παρεδέχθη οὔτε καὶ ἡ μεσιτεία τοῦ Πάππα.

Ἐσωτερικὴ Πελοπόννησος.

Ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἐξωτερικῶς μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ 1822 ἔτου, ἦτον εἰσέτι ἀμφίβηλος, καθότι αἱ μὲν μεγάλαι τῆς Εὐρώπης δυνάμεις δὲν εἶχον παγίωσιν ἐπὶ τὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων συμπάθειαν καὶ συμμαχίαν των, ὁ δὲ Σουλτάνος τῶν Ὀθωμανῶν ἔμενεν ἐν τῇ ἀλαζονίᾳ του μὴ δεχόμενος ἀδελφίαν τῶν προτάσεων τῶν δυνάμεων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, φαιλοντοῦτο ἡ θεία πρόνοια πινταχοῦ ἐδόξασε τὰ ὄπλα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἀτυχῶς ὅμως ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἦτον ἀθλία, κατ' ἐποχὴν ἡ τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν διχόνοιαν τῶν προκρίτων τῆς πολιτικῶν τε καὶ πολεμικῶν.

Ἡ Κυβέρνησις ἐξελθούσα τῶν πλοίων περὶ τὰς ἡμέρας τοῦ Αὐ-

γούστου μετέβη εἰς τὴν Ἐρμιόνην ἄντικυ τῆς "Γόρας, καὶ τὴν 9ην Νοεμβρίου ἐξεδόθη Νόμος περὶ ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων καὶ τῆς συγκαλίσεως αὐτῶν, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἤλθαν, καὶ τὴν 12ην Ἰανουαρίου ἐξεδόθη ἄλλος, τὴν 18ην Ἰανουαρίου ἀπεφάσισεν ἡ Κυβέρνησις νὰ μεταβῆ εἰς Ναύπλιον καὶ ἐξεδόθη περὶ τούτου Νόμος, τὴν 22αν ἔδωσε τὴν παραίτησίν του ὁ Ἄρειος Πάγος ἐκ Εὐρωπῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Συνέλευσις δὲν ἤλθε διὰ τοῦ τελευταίου Νόμου, παραιτήθη ἡ διάρκεια τῆς Κυβερνήσεως, τὴν δὲ 9ην Φεβρουαρίου ἐφθασεν εἰς τὸν λιμένα Ναυπλίου τὸ πλοῖον Πάραλος, φέρον τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ὁ Φρούραρχος Δ. Πλαπούτας δὲν τοὺς ἐδέχθη καὶ μετέβησαν τὴν 28ην εἰς τὰ Καλύδια τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τὴν 17ην Μαρτίου παρέδωκεν ἡ ἐπιτροπὴ τὰ πρακτικὰ τῆς καὶ ἔλαβε τὸ Βουλευτικὸν σῶμα τὰς ἐργασίας εὐχαριστήσαν τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν φρόνησίν τῆς ἐπὶ τῆς παρελθούσης κινδυνώδους περιστάσεως, τὴν 24ην διώρισεν ἐπιτροπὴν Βουλευτῶν πρὸς ἐξέλεξιν τῶν Πληρεξουσίων ἔγγραφων τῶν νέων ἀντιπροσώπων τῆς Βασ. τοῦ ἔθνους, Συνελεύσεως ἐν Ἄστρει.

Τὴν δὲ 30ην τοῦ Μαρτίου τοῦ ἔτους 1823 ὠρκίσθησαν οἱ πληρεξούσιοι ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργοῦ, ἐξελέξαντο πρόεδρον τὸν Πετρόμπεϊν, ἀντιπρόεδρον τὸν Βρεθῆνης, γραμματέα τὸν Θ. Νέγγην, καὶ φρούραρχον τὸν Γιατοῦκην, ἡ Συνέλευσις κατήργησε τὰς κεντρικὰς ἀρχὰς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς ὡς καὶ τὸν τίτλον τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ Κολοκοτρώνη, μολοντί οὗτος εἶχεν ἰσχυρὸν στρατιωτικὸν κόμμα ὡς καὶ τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν Ἰψηλάντην, ἀλλ' ὑπερίσχυσαν οἱ πολιτικοί, οἵτινες εἶχον καὶ πολλοὺς στρατιωτικοὺς μαζύ των ὡς καὶ τὰς Ναυτικὰς Νήσους. Ἡ Συνέλευσις ἐπὶ τῶν βύσεων τοῦ Συντάγματος τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνελεύσεως, εἰς τὸ ὅποιον ἐγένοντο μικραὶ μεταβολαί, ἐπεκυρώθη, ὁ Κολοκοτρώνης ἐκράτει τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου εἰς χεῖρας του καὶ διετάχθη παρὰ τῆς Συνελεύσεως νὰ τὰ παραδώσῃ, ἀλλὰ δὲν ὑπήκουσε λέγων ὅτι ἡ Συνέλευσις δὲν εἶναι Κυβέρνησις.

Ἡ Συνέλευσις ἐξελέξατο Κυβέρνησιν, πρόεδρον τὸν Πετρόμπεϊν,

μέλη δὲ τοὺς Σιωτῆριον Χιραλάμπην, Ἀνδρέαν Ζαΐμιν, Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, γραμματέα δὲ τὸν Α. Μαυροκορδάτον, ἔδραν δὲ διώρισεν τὴν Τριπολιτζάν καὶ διελύθησαν, οἱ πολεμισταὶ ἀποτυχόντες ἐδυσσαρεστήθησαν, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις διώρισεν ὡς μέλος αὐτῆς τὸν Κολοκοτρώνην ὡς ἀντιπρόεδρον, καὶ οὕτω ἐπανέφερε τὴν ἡσυχίαν.

Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Σκόνδρα Μουσταφᾶ Πασσᾶ, Μπαρκόφ Σαλῆ, Σαλῆ Πασσᾶ, Ὁμέρ Βριόνην, Ἰσοῦφ Πασσᾶ καὶ τοῦ Κιουταχῆ Ρεσίτ Μεχμέτ Πασσᾶ.

Ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις καταπτοθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐνδύξων νικῶν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ ἔτος 1822, καθ' ὃ κατέστρεψαν ὀλόκληρον τὸν μεγάλον στρατὸν τοῦ Δράμαλη καὶ ἐκείνου τοῦ Μπαϊζᾶμ Πασσᾶ καὶ ἀπώθησαν ἐκτὸς τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος τοὺς κατὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐκστρατεύσαντας Ὁμέρ Βριόνην, Κιουταχῆν καὶ λοιποὺς Πασσάδες, καθὼς καὶ τὸν Κιοσέ Μεχμέτ Πασσᾶ καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσι καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς Λαμίαν, ἐκ τούτων ὄλων σκεφθεῖσα ἡ Κυβέρνησις αὕτη ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ δυνάμεις τρομερὰς κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1823 καὶ νὰ τὰς διευθύνῃ πρὸς τε τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα ὡς καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ αἱ δυνάμεις αὗται νὰ εἰσέλθουν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ διαφόρων διευθύνσεων, ὅπως καταπλῆξουν τοὺς Ἕλληνας ἀναγκάζοντες αὐτοὺς νὰ ἔλθουν εἰς ὑποταγὴν ἢ νὰ τοὺς καταστρέψουν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνήργησε καὶ διαφόρους μεταβιβάσεις εἰς τὸ διοικητικὸν τῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἡγεμονιῶν.

Ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου βαθικῶδὸν ὀχυρωθεῖσα εἶχεν ἀποκατασταθῆ ἐν προπύργιον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου θεωροῦσα ταύτην ὡς σπουδαιότεραν πάντων μετχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα τῆς πειθοῦς καὶ τῶν ὑποσχέσεων πρὸς τὸν Βεζύρην τῆς Σκόνδρας Μουσταφᾶ Πασσᾶν ὅπως τὸν πείσῃ νὰ συγκατατεθῆ καὶ νὰ ἐκ-

στρατεύση κατὰ τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τοῦ Ἀσὶ Μάρκου (ἀνυποτάκτου), πρὸς τὸν ὁποῖον ἔδωκε καὶ τὰ Πασσαλίκια (μικρὰς ἡγεμονίας) τῆς Ἀχρίδος καὶ τοῦ Ἀλπασανίου.

Εἰς δὲ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Θεσσαλίας (Τρίκαλα Βαλεσι) ἐδιώρισε τὸν Μεχμέτ Ῥεσίτ Πασσᾶ ὅπως ἐκστρατεύη κατὰ τῶν Τρικέρων, διότι οἱ ἐκεῖ εὐρισκόμενοι ὀπλαρχηγοὶ Θετταλομακεδόνες μετὰ τοῦ Καρατάσου εἶχον ὑχυρώτη τὸ στενὸν Κότες καλῶς καὶ ἐφρουροῦσαν αὐτὸ γενναίως, εἶχον δὲ νικήσει πολλάκις τοὺς Ὀθωμανοὺς ἐνταῦθα.

Τὰς δὲ ἡγεμονίας τοῦ Αὐλῶνος, Ἰωαννίνων καὶ Δελβίνου τὰς ἔδωκεν εἰς τὸν Ὁμέρ Πασσᾶ Βριόνην ὅπως σχηματίσῃ καὶ οὗτος ἓνα στρατὸν ἐκ 10 χιλιάδων Ἀλβανῶν ἐκλεκτῶν καὶ δι' αὐτῶν νὰ εἰσβάλῃ διὰ τοῦ Μακρονόρου εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Πασσᾶ τῆς Σκόδρας ὅπως ὑποτάξωσι τὸ Μεσολόγγιον.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐτοιμασιῶν διέταξε καὶ τὸν ἐν Πάτραις Ἰσοῦφ Πασσᾶ Σέρτζη ὅπως μεταβῇ ἐκ Πρεβέζης καὶ στρατολογήσῃ περικτὸν στρατὸν ἐξ Ἀλβανῶν 15 χιλιάδων, τοὺς ὁποίους νὰ διευθύνῃ διὰ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας εἰς Πάτρας καὶ μετ' αὐτῶν καὶ τῶν ἐν Πάτραις εὐρισκόμενων Λαλαίων νὰ φέρῃ εἰς ὑποταγὴν τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἠλείας, ἢ ἐν ἀπειθείᾳ νὰ τὰς καταστρέψῃ.

Παρεμφέρως ἡ Σουλτανικὴ Κυβέρνησις, ἀφοῦ διέταξε τὰ διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα, προετόμασεν ἓνα ἄλλον ἰσχυρὸν στρατὸν ἐκ τῶν παραδουνοβίων ἡγεμονειῶν, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἐκ δέκα χιλιάδων ὑπὸ τοὺς Πασσᾶδες Μπερχόφτζαλην Ἰσοῦφ Πασσᾶ καὶ Σελίμ Πασσᾶ Βεζήρην τῆς Ἀνδριανουπόλεως ὅπως εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ εἰς Εὐβοίαν διὰ νὰ τὰς ὑποταξωσιν ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ Μεγαριδος καὶ εἰς ἐναντίαν περίστασιν εἶχον διαταχθῆναι νὰ ἐπιφέρωσι τὸν γενικὸν ὄλεθρον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, πρῶτος πάντων ἐσπευτεν ὁ Ἰσοῦφ Πασσᾶς Σέρτζης μεταβῆς ὅσκι, εἰς Πρεβέζαν, ἐστρατολόγησε σπουδαίως στρατοπεδεύσας εἰς τὴν ἀπέναντι πόλιν νΒόνιτζαν, ἐστρατολόγησε περὶ

τὰς 12 χιλιάδας Ἀλβανούς, ὁ δὲ Μαρκοδότσαρχος μαθὼν τοῦτο ἦλθεν ἀπέναντι τῶν στρατοπεδεύσας καὶ οὗτος εἰς τὰ Λιβαδίχκια τῆς Ἀκαρονανίας, οἱ Ἀλβανοὶ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπισωρευθέντων ἐν Βονίτζη Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ἢ ἐκ τοῦ φόβου μὴ ὑποφέροντες τὰ δυστυχήματα ὅσα καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπέφεραν οἱ πατριῶται τῶν ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Πασσᾶ, ἢ ἐξ ἄλλης τινος αἰτίας δυσκρεστηθέντες μετὰ τοῦ Βεζύρη Ἰσούφ Πασσᾶ, ἀφοῦ ἔλαβαν μίαν προκαταβολὴν χρημάτων ἀπέναντι τῆς μισθοδοσίας τῶν διεσκορπίσθησαν ἅπαντες καὶ μετέβησαν, μεταβάντες ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Ἰσούφ Πασσᾶς ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἀπάτην ταύτην τῶν Ἀλβανῶν ἐμβῆκεν εἰς τὰ πλοῖα καὶ μετέβη εἰς τὰς Πάτρας καὶ οὕτως ἐματαιώθη ὁ σκοπὸς τῆς Σουλτανικῆς Κυβερνήσεως περὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἠλίδος.

Μετὰ τὸν Σερεζλῆ Ἰσούφ Πασσᾶ ἐπευσαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὰ στρατεύματα τῆς Βουλγαρίας καὶ Θράκης ὑπὸ τὸν Σελίμ Πασσᾶ καὶ τὰ ὑπὸ τὸν ἠρωδέστατον Μπερκόφτζαλην κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, οἵτινες ὡς πιστοὶ ἐτέλεστοι τῶν διαταγῶν τοῦ Σουλτάνου ὅπου καὶ ἂν εὔρον ἀντίτασιν τὴν κατέστρεψαν, μεταβάντες δὲ εἰς τὴν Λοκρικοφωκίδα κατέκαυσαν τὴν Μονὴν Ἰερουσαλήμ καὶ τὰς Κωμοπόλεις Ῥάχουβα, Κατρί, Χρυσὸ καὶ τὴν Κισφίνα καὶ ἅπαντα τὰ χωρία ὅσα ἀπὸ τῶν ἐμπροσθέντων, οἱ δὲ κάτοικοι ἔντρομοι γινόμενοι ἔφυγαν εἰς τὰ ὑψηλότερα ὄρη, τὰς Νήτους καὶ τὴν Πελοπόννησον, μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπαρχιῶν εἰσῆλθαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν Βιωτίαν καὶ ὁ μὲν Σελήμ Πασσᾶς ἔμεινεν στρατοπεδευμένος εἰς Θήβας καὶ παρενοχλοῦσε τὰς ἐπαρχίας, ὁ δὲ Μπερκόφτζαλης μετὰ 3 χιλιάδων στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ ἐνώθη μετὰ τοῦ Καρυστινοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ ὅστις ἀρτίως εἶχε λάβῃ τὸν βαθμὸν τοῦ Βεζύρου, καὶ ὁ ὅποιος ἔφερε μαζύ του 10 χιλιάδες Γιανιτζήρους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀποβιβάσει ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος εἰς Κήρυστον, οἱ δύο Πασσᾶδες μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ ἐστρατοπέδευσαν ἐξώθεν τῆς Χαλκίδος καὶ ἀκολούθως προσέβαλαν τοὺς ἐν Δερβενίσις στρατοπεδευμένους Ἕλληνας καὶ τοὺς διεσκόρπισαν γινόμενοι κύριοι τῆς Εὐβοίας

κατὰ συνέπειαν ἐσυνθηκολόγησαν καὶ οἱ ἐν Ἑλικέροις ταῦτα λεπτομερῶς ἐξίστη ορήθησαν ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς τῆς Νήσου Εὐβοίας.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις λαβούσα πληροφορίας περὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Στερεᾷ καὶ περὶ τῆς καταστροφῆς, ἣν ἔφεραν ταῦτα εἰς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ φοβουμένη μήπως ἀποφασίσωσι καὶ εἰσέλθωσι καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀπεφάσισε καὶ ἐξᾶπέστειλεν ἐν τῇ Στερεᾷ τὸν ἀντιπρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ Σωτήριον Χαραλάμην μετὰ τοῦ γενικοῦ γραμματέως, ὅπως στρατολογήσωσι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Μπερκόφτζαλη καὶ Σελήμ Πασσᾶ· φθάσαντες δὲ οὗτοι εἰς Σαλαμίνα ἐπρωσπάθησαν νὰ σχηματίσωσι ἀρκούσαν δύναμιν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν διότι μόνον περὶ τοὺς χίλιους ἀνδρας συνεχέντρωσαν, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὴν Βοιωτίαν, οἵτινες ἀκροβαλίσθησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Σαλήμ Πασσᾶ, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχε διορίσει ὡς φρουραρχὸν τὸν Γούρα, ὅστις δὲν ὑπέκρουσε πλέον εἰς τὸν διορίσαντα αὐτὸν Ὀδυσσεῖα καὶ παρεπεξέτεινε τὴν ἐξουσίαν του ἐφ' ὅλης τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν πέριξ.

Ὁ Καουστίνος Ὁμέρ Πασσᾶς, ἀφοῦ κατέστρεψε τὴν Εὐβοίαν μετὰ τῶν Γενιτζάρων καὶ τοῦ Μπερκόφτζαλη ἐξήλθον τῆς Εὐβοίας καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησαν, οἱ δὲ κάτοικοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ Αἴγινα, ὁ δὲ φρουραρχὸς τῶν Ἀθηνῶν Γούρας ἀρήτας τὸν ἐξιδελφόν του Μαμούσην ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἐξῆλθε τὴν 31ην Ἰουλίου μετὰ 1500 στρατιωτῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιπαραταχθῇ μὲ αὐτοὺς, καθότι ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τῶν ἀναλόγως τῆς ἰδικῆς του καὶ ἀναγκασθεὶς ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ τὰς 7 τοῦ Ἰουλίου.

Οἱ ἐχθροὶ, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν καὶ ἠχμαλώτισαν τὴν Ἀττικὴν, διεσκορπίσθησαν περὶ τὴν 25ην τοῦ Αὐγούστου καὶ ὁ μὲν Ὁμέρ Πασσᾶς μετὰ τοῦ Μπερκόφτζαλη ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κολαμον, τὸν ὁποῖον ἠχμαλώτισαν καὶ κατέστρεψαν, ἐνταῦθα ἀσθενήσας βαρύνως ὁ Μπερκόφτζαλης καθῶς καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ στρατὸς ἐξ ἐπι-

δημίας ἀνεχώρησαν εἰς Λαμίαν μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ στρατοῦ, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον ἀνεχώρησε καὶ ὁ Σαλλήχ Πατσᾶς, παραμῦνως καὶ ὁ Κᾶρυστινὸς Ὁμέρ Πασσᾶς ἀνεχώρησε καὶ οὗτος μεταβάς εἰς τὴν Εὐδοίαν.

Σκόνδρας.

Ὁ Μουσταφᾶ Πατσᾶς Βεζύρης τῆς Σκόνδρας ὑποσχεθεὶς εἰς τὸν Σουλτάνον ὅτι θέλει ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἤρχισε νὰ στρατολογῇ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰλλυρίας καὶ Ἀλβανίας καὶ συσσωματωθεὶς ἔλαβε τὸν δρόμον τῆς κάτω Μακεδονίας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν. Διαδοθεὶς τῆς φήμης ὅτι ὁ Πασσᾶς τῆς Σκόνδρας ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Ἑλλάδος παραχοῆμα διεδόθη ἐφ' ὧν τῶν Ὀθωμανῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἡ εἰδησις αὕτη καὶ ἤρχισεν ἕνας ἀλλαλαγμὸς χερᾶς, διότι ἅπαντες ἐπίστευον μετὰ πολλῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἐκστρατεύοντος τοῦ Πασσᾶ τῆς Σκόνδρας κατὰ τῆς Ἑλλάδος, βεβαίως αὕτη τετέλεσται, διότι, εἴν οἱ Ἕλληνες ἀπειθήσωσι καὶ δὲν ὑποταχῶσιν, ὁ ἦρωσ οὗτος θέλει ἀπεράσει ὅλους αὐτοὺς ἐν στόματι μαχαίρας. (*)

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου λοιπὸν ὁ Μουσταφᾶ Πατσᾶς ἔφθασεν εἰς Τρίκαλα τῆς Θεσσαλίας ἔνθι ἐπεθεώρησε καὶ συνεκέντρωσε τὸν στρατὸν τοῦ συγκείμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ πολιτοῦ Σκονδριάνου καὶ ἀπὸ τῶν ὀρεινοῦ Λατίνου τῆς Δέσνιας καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ μικρὰ Πασσαλίγια τῆς Γκεκαριᾶς Ἰπέκα, Πίσοδνα, Ἰάκωβα, Βρέννα, Τρίμπρα, Ὀχριδα, Ἀλμπασάνη καὶ λοιπὰ καὶ ἀπὸ Ἀλβανού, ὅλος δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦτο περὶ τὰς εἴκοσι χιλιάδας.

Ἡ Σουλτανικὴ Κυβέρνησις εἶχε διατάξει τὸν Βεζύρη τούτον

(*) Ὁ Πασσᾶς οὗτος Δαλματίας τὸ γένος καὶ κατὰ τὴν ὀρεινὴν Ὀθωμανικὴν ἦτο οὗτος τοῦ Ἰμπραχίμ-Πασσᾶ Σκόνδρα ἐγγονὸς δὲ τοῦ Κερά-Μαχμούτ Πασσᾶ Σκόνδρα τοῦ ἐκστρατεύσαντος κατὰ τοῦ Μαυροβούνου καὶ ὑπ' οὗτων φονευθέντος εἰς πεισματώδη μάχην, εἰς ἣν οἱ Μαυροβουνιώται ἐνίκησαν καὶ διατηροῦντες τὰ στρατεύματα αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διατηροῦσιν οἱ Μαυροβούνιοι ὡς τρόπαον νίκης.

να μὴ λάβῃ τὸν συνήθη δρόμον τῶν ἄλλων ἐστρατειῶν, ἀλλὰ να διέλθῃ διὰ τῶν Ἀγράφων καὶ τῶν λοιπῶν ὄρεινῶν ἐπαρχιῶν ὅπως πολεμήσῃ καὶ ὑποτάξῃ τοὺς ὄρεινούς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐθεωροῦσαν ὡς μαχιμωτέρους καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἔλεγεν εἰς τὸ πρὸς τὸν Βεζύρην τοῦτον Διάταγμα να φροντίσῃ ὥστε να καταστραφῶσιν οὗτοι, οἵτινες δίδουσι τὰ καταφύγια εἰς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῶν πεδινῶν ἐπαρχιῶν τῆς δυτικῆς Στερεᾶς· μετὰ δὲ τὴν ἀποτελεσματικὴν τυχὴν ἐνέργειαν τὸν διέτατε να μεταβῇ εἰς Μεσολόγγιον ὅπου ἐνούμενος μετὰ τοῦ Βριόνη να καταπολεμήσουν καὶ ὑποτάξουν τὴν ὀχυρωθεῖσαν ταύτην πόλιν.

Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς Μαρκο-Βότσαρης, ὡς ἀνωτέρω ἐρρόβη, εἶχεν ἐξέλθει καὶ εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὰ Λιβαδίκια τῆς Ἀκαρνανίας πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ Ἰσοῦφ Πασσᾶ καὶ τοῦ Βριόνη, ἐκεῖ ἔλαβε τὴν εἰδοποίησιν ὅτι ἐχθρὸς ἄλλος ἔτι τρομερώτερος λαβῶν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου διευθύνετο πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν ὄρεινῶν ἐπαρχιῶν ὅπως ὑποτάξῃ αὐτὰς ἢ φέρῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν ὄλεθρον, ἀγαθὴ τύχη ὅμως καὶ ἡ στρατολογία τοῦ Ἰσοῦφ Πασσᾶ διελθῆν, ὁ δὲ Ὁμέρ Πασσᾶς Βριόνης δὲν εἶχεν εἰσέλθῃ εἰς ἐτι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Μάρκος λοιπὸν παραλαβὼν τὸ ὑπ' αὐτὸν στρατιωτικὸν σῶμα ἐσπευσεν ὅπως μεταβῇ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἰσχυροῦ τούτου ἐχθροῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἡ σουλτανικὴ Κυβέρνησις εἶχεν ἀναθέσει ὅλας τὰς τὰς ἐλπίδας· μεταβὰς λοιπὸν εἰς τὴν Αἰτωλίαν εἰσῆλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ δακρύων ὡς εὐεργέτην καὶ ὑπεραπιστήν των, λαβῶν δὲ τὰ ἀναγκαῖα πολεμοφόδια ἐξῆλθε καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τὸν ἐλαιῶνα τοῦ Μεσολογγίου, ἐπιθεωρήσας δὲ τὸν στρατὸν τοῦ εὔρεν αὐτὸν συγκεῖμενον ἐκ 1250 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν περὶ τοὺς 400 ἦσαν Σουλιῶται, οἵτινες κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἶχον διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑπτανήσου καὶ εἶχαν μεταβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς γενικῆς πατρίδος.

Ὁ Μάρκος Βότσαρης μετὰ τὴν ἐλευσιν τῶν ἀνωτέρω συμπατριωτῶν τοῦ ἐξήτησε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως να παραχωρηθῶσιν εἰς τοὺς Σουλιώτας αἱ γαῖαι τῆς Ὀθωμανικῆς Κόμης Ζαπάντι

ὅπως συνοικισθῶσιν ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν ὁποίαν ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Κυβέρνησις διέταξε καὶ τοῖς παρεχωρήθησαν διὰ ψαφισμάτων καὶ διαταγῶν ὅλαι οἱ γαίαι αὐται.

Ὁ Βότζαρης εἶχε διερισθῆ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχεν ἀναγνωρῶν παρὰ τῆς ἀρχῆς τῆς Κυβερνήσεως τὴν τρίματος τούτου καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν. Ἐνῶ δὲ ἤτοιμιζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Πασσᾶ τῆς Σκόνδρας, ἡ Κυβέρνησις ἔστειλε διπλώματα εἰς τοὺς ὑπὸ αὐτὸν ὀπλαρχηγούς, ὁ Μάρκος ὁμοίως νομίσας ἔθελον καὶ ὑπετίθασμόν καὶ μὴ καταδεχόμενος νὰ ᾖ αἱ ἴσος μὲ τούτους ἄλλους ἐδῶσε μόνον εἰς τὸν Γκαβίλα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν τὰ διπλώματα, αὐτὸς δὲ τὸ ἐδικὴν του τὸ ἔχτισεν ἐνώπιον ὄλων τῶν ὀπλαρχηγῶν, εἰπὼν, ὅτι ὅποιος εἶναι ἄξις μεθαύριον λαμβάνει τὸ δίπλωμα ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐνταῦθα ὁ Βότσαρης συσχεθεὶς μετὰ τῶν πατριωτῶν τοῦ ὀπλαρχηγῶν καὶ τῶν λοιπῶν συσδέξεων του, εἶπεν· ἀδελφοί, ἡ θεὸς πρόνοια μᾶς ἐδοθήσατε καὶ ἐνίκησαμεν πολλάκις τοὺς ἐχθρούς τῆς Πίστιώς μας καὶ ἤδη ἐλτίζομεν. Ἐπεὶ θέλει μᾶς συντρεξοῖ νὰ καταστρέψωμεν καὶ τὸν περιμενόμενον τούτον ἐχθρὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐθέτεν ὅλις τις ἐλπίδας του ὁ Σουλτάνος ἢ ἄπαντες ἀπῆλθον ὅτι τὴν φυλὴν ταύτην τῶν Γλέγκιδων δὲν εἶναι πρώτη τῆς γῆς ὅπου τὴν ἀπαντῶν ἐμπροσθεν των, τοὺς Γλέγκιδες ἀπειρήκας ἐνίκησαν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν πατρίδα τὸ Σούλι, καὶ ἤδη ἐλπίζουσι διὰ τῆς βοήθειας τοῦ ὑψίστου νὰ τοὺς νικήσουν καὶ νὰ τοὺς καταστρέψωσι, καθίτι καὶ ἀπὸ τὴν πορείαν, ἣν αὐτοὶ ἐλάσαν, θέλουσι εἶθι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑστερηθῶσι τῶν ἀναγκαίων τροφῶν καὶ ἡμεῖς θέλομεν ὠφελιθεὶ ἐκ τῶν ὀρεκτῶν θέσεων νὰ τοὺς πολεμήσωμεν ἐπιτυχέστερα.

Ἐξέλλων λοιπὸν καὶ ὤδευσεν πρὸς τὸ Καρπενίσι φθάσας δὲ πλησίον ἔμαθεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς σιωπῶν ἀπὸ τὴν Δρόπολιν τῶν Ἀγρῶν ὤδευσεν πρὸς τὸ Καρπενίσι χωρὶς νὰ εὖρα οὐδὲμίαν ἀντιστασιν παρὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν, διότι οἱ μὲν ἔφυγον, οἱ δὲ ἐπροσκήρυξαν, ὅτι ἐκαραϊστικῆς ἀσθενήτας μετέβα εἰς τὸ Μπρουσὸ καὶ ἐμάρτυρον εἰς τὸν Μάρκον Βότσαρη νὰ μὴ ῥιψοκινδυνεύσῃ, διότι ὅλοι οἱ Καπετανοὶ προτίθενται νὰ προσκυνήσουν.

Ὁ ἐχθρὸς λοιπὸν ἐλθὼν ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰ Λειβαδάκια τοῦ Καρπενησίου καὶ τὴν Κερυλόβρυσι, καὶ ὑψηλότερα εἰς τὰ Πλατάνια εἶχε τοποθετηθῆ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἄλλὰ τινὰ σώματα, συγκείμενα ἐξ ὀκτὼ περίπου χιλιάδων.

Ὁ Μίρκης μετὰ 1250 ἀνδρῶν ἐφθιασε, καὶ αὐτὸς μὲν ἐτοποθετήθη εἰς τὸ μικρὸν χωρίον, τὸν δὲ Τζαβέλαν καὶ λοιποὺς τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸ μέγαλον χωρίον· διὰ τὴν πληροφορηθῆ δὲ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατασκοπεύτη τὴν ἐχθρικήν ἢ δύναμιν πῶς εἶναι καὶ πῶς εἶναι τοποθετημένη ἔστειλε τοὺς δύο προσφιλεῖς ἐξ ἀδελφῶν τοῦ Ἀθανάσιου Γούσιαν Μπότζαρην καὶ Ἀθανάσιον Κουτσονίκα καὶ τὸν σημαιοφόρον τοῦ Ἰωάννην Μπαϊρακτάρην, οἵτινες ἐγνώριζαν καὶ ἐλαλοῦσαν τὴν γῶσσαν τῶν ἐχθρῶν τούτων. Εἰσῆλθον οὗτοι ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου καὶ περιεφέροντο ἀκινδύως ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα ἐπανῆλθον εἰς τὸ μικρὸν χωρίον καὶ ἀνέρεσαν καταλεπτῶς εἰς τὸν ἀρχηγὸν περὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν, καὶ ἐνῶ ἐνεργούσε ταῦτα περὶ τῶν πληροφοριῶν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ τοῦ ἐχθρικοῦ, ἐξ ἄλλου ἐφ' ὄντισε νὰ γράψῃ ἐπιστολάς πρὸς τοὺς Καπεταναίους τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν διὰ νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀντίστασιν, διότι τοῖς ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς μέλει νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου ὅπως τὸ καταστρέψῃ καὶ τὸ διασκορπίσῃ καὶ πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκλεξῶσιν καὶ οὗτοι 250 ἄνδρας ἐκ τῶν γεναιωτέρων στρατιωτῶν καὶ νὰ τοὺς ἀποστείλωσιν εἰς αὐτὸν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, προσέτι τοῖς ἔλεγεν, ὅτι κατὰ τὴν διαδοθείσαν φήμιν ἔχουν σκοπὸν νὰ προσκυνήσουσιν εἰς τὸν Πασσᾶν τῆς Συώνδας· ἀλλ' αὐτὸς οὐδεμίαν πίστιν ἔδωκεν εἰς τὰ τοιαῦτα, διότι ποτὲ δὲν πείθεται νὰ ὑπάρχῃ τοιαύτη δειλία εἰς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς Ἑλλάδος· καὶ νὰ καταδεχθῶσι πλέον διὰ νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς κύριον τῶν τῶν τῶν φινέν τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν τῶν, τοὺς ἐσφουβύλους δὲ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοιαύτην αἰτιμον πράξιν ἀναξίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνομαστος, διότι τὰς ἀρὰς τῆς πατρίδος θὰ τὰς ἔχωσιν αἰώνιας εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν, ἐγὼ δὲ, τοῖς ἔλεγεν, τὴν ἐπομένην νύκτα θὰ ἐπιτεθῶ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὃ καὶ περιμένω τοὺς ἀνωτέρω ἀνδρας.

Ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς τούτους δὲν ἔλαβεν οὐδεμίαν ἀπάντησιν, ἀλλ' ἔμαθεν ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔστειλαν τὸν γραμματέα των εἰς τὸν Πασσᾶ διὰ νὰ προσκυνήσουν, καὶ ὅτι ὁ Τζελελετίμπεης Ὁχρίδος, ὢν θεῖος ἐκ μητρὸς τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ, τὸν ὁποῖον εἶχεν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην Κεχαγιαμπεϊ, οὗτος ἐπαρουσίασε τὸν γραμματέα πρὸς τὸν Βεζύρην εἰς ὃν οὗτος ἐδήλωσε τὴν ὑποταγὴν τῶν καπετανέων, προσέτι ὁ προδότης οὗτος ἐφοῦ ἐτελείωσε τὴν περὶ ὑποταγῆς συμφωνίαν καὶ ἔλαβε τὰς διαταγὰς τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν καπετανέων (μπογιουρτιά) ἐρώτησε τὸν Πασσᾶ ἐὰν εἶχε εἰδῆσιν τινα περὶ τοῦ Μάρκου Βότσαρη, ὁ δὲ Πασσᾶς τῷ εἶπε· ποῖος εἶναι ὁ Μάρκος αὐτός; ὁ δὲ Γραμματεὺς τὸν ἐπληροφόρησεν λέγων, ὅτι αὐτὸς εἶναι Σουλιώτης διωρισμένος παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἦλθεν ἐνταῦθα καὶ εἶναι πλησίον τοῦ στρατοπέδου καὶ μάλιστα ἔχει σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῆ ἀπόψε κατὰ τοῦ στρατοπέδου σας, τὸν ἠρώτησεν ἐκ νέου ὁ Πασσᾶς πόσον στρατὸν ἔχει οὗτος, ὁ δὲ τῷ εἶπεν ὅτι πραγματικὸς ἔχει 1250, ἀλλ' αὐτὸς ἐξω κηρύττει ὅτι ἔχει 1750, ὁ δὲ Τζελελετίμπεϊς ἐπληροφόρησε τὸν Πασσᾶ ὅτι τὸν Μάρκο Βότσαρη τὸν γνωρίζει καλὰ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὅτι αὐτὸς τε καὶ οἱ πατριῶται του εἶναι γενναῖοι καὶ τολμητῆται ἄνδρες καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ λάβωμεν μέτρα.

Κατὰ συνέπειαν δὲ κατὰ τὸ ἔθος τῶν Σκονδράνων προσεκλήθησαν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Πασσᾶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σωμάτων Σκονδράνοι καὶ Λατίνοι καὶ τοῖς ἐκκοινοποιήθη ὅτι ὁ Μάρκος Βότσαρης Σουλιώτης εἶναι πλησίον των καὶ ὅτι προτίθεται τὴν ἐσπέραν ἐκείνην νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ στρατοπέδου, τοὺς ἐπρότρεψε δὲ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν προσοχὴν των, ἀλλ' οἱ τραχεῖς καὶ ἀλαζόνες Ὄθωμανοὶ τῆς Ἰλλυρίας ὀλιγώρησαν τὸν Πασσᾶν εἰπόντες εἰς αὐτὸν, ὅτι θέλει νὰ ἐντροπίωσῃ τὴν καταγωγὴν του ἀποδειλιῶν ἐκ τοιούτων εἰδήσεων· πῶς εἶναι δυνατόν ἄνθρωπος ἔχων τοιαύτην μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν νὰ τολμήσῃ νὰ ἐπιτεθῆ καθ' ἐνός τοιούτου μεγάλου στρατοῦ, συγκειμένου μάλιστα ἐκ Σκονδράνων; Ἡμεῖς, τρέχομεν τὴν ἡμέραν γινώσκοντες αὐτοῦ; καὶ ἐντεῦθεν ἐρ-

χονται καὶ μᾶς λέγουσιν ὅτι θὰ ἔλθουν τὴν νύκτα; Ἄς ἔλθῃ λοιπὸν ὁποῖος θέλει διὰ νὰ μάθῃ τι θὰ εἶπῃ Σκονδριάνικο τουφεκί, αὐτὰ εἶπαν καὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ Πασσᾶ χωρὶς νὰ λάβουν οὐδεμίαν προφύλαξιν.

Μεταξὺ αὐτῶν εἰς τὸ συμβούλιον παρευρίσκειτο καὶ τῶν Λατίνων τῆς Λέσνιας καπετὰν Τότις Πρένκας ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του τρεῖς χιλιάδας ὄρεινους Λατίνους· οὗτος ἀπελθὼν εἰς τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα προσεκάλεσε τοὺς ὀπλαρχηγούς του καὶ τοῖς διηγήθη τὸ περιστατικὸν τῆς εἰδήσεως ταύτης καὶ τὴν ἀψηφησίαν, τὴν ὁποίαν εἶδειξαν οἱ Πασσάδες τῆς Σκόνδρας, ἐγὼ ὁμως φρονῶ, τοῖς εἶπε, παιδιὰ (κατὰ τὴν φράσιν των) ὅτι οὐδεμία ἐντροπὴ ὑπάρχει, ἐὰν ἡμεῖς λάβωμεν προφυλακτικὰ μέτρα διὰ νὰ μὴν ἐντροπιασθῶμεν, διότι βλέπω οἱ ἀγάδες ἔκαμαν ἕν μέγα λάθος διὰ τῆς ἀψηφησίας των, ἐγὼ ἔλλοτε, τοῖς εἶπε, δυσαρεστηθεὶς μετὰ τοῦ Βεζύρη μετέβην εἰς τὰ Ἰωάννινα εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ἐκεῖ ἐγνώρισα καλὰ τοὺς Σουλιάτας καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους οὐρούμιδες, οἵτινες εἶναι πολεμικοὶ ἄνδρες. Εἰς τὴν ὀμιλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ των ἅπαντες συνήνεσαν διὰ νὰ λάβουν προφυλακτικὰ μέτρα καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς ἕν περιτείχισμα, εἰσελθόντες δὲ ἐν αὐτῷ ἤρχισαν νὰ ὀχυρώνωνται.

Ὁ Μάρκος ὡς εἶχε λάβει τὰς πληροφορίες ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἐχθροῦ ἐσυμβουλευθῆ μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ διέταξε νὰ ὑπάγουν εἰς τοὺς τοποθετημένους ἐν τοῖς Πλατάνοις ὁποῦ ἦσαν ὀλιγώτεροι νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῶν 450 ὑπὸ τὸν Ζηγοῦρην Γκιζέλαν καὶ λοιποὺς, αὐτὸς δὲ μετὰ 800 νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ μεγάλου στρατοῦ ὁποῦ ἦτο καὶ ὁ Βεζύρης αὐτὸς· ἐνῶ δὲ ἠτοιμάζοντο νὰ ξεκινήσουν, συναπήντησαν εἰς τὸν δρόμον χωρικὸν τινα ἐρχόμενον ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν (ὡς ἦτον αὐτὸς ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ γραμματέως, νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς κυρίους του περὶ τῆς ὑποδοχῆς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πασσᾶ,) τὸν χωρικὸν τοῦτον ἠρώτησεν ὁ Μάρκος, ἐὰν τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἦλθαν καὶ ἄλλα στρατεύματα εἰς τὸν Πασσᾶ, καὶ ὁ χωρικός εἶπε· «μάλιστα ἦλθαν περὶ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας,» ἐπερώτησε πάλιν ποῦ ἐτοποθετήθησαν καὶ ὁ χωρικός εἶπεν, εἰς τὰ Πλατάνια, ἄλλος

στρατὸς πραγματικὸς δὲν ἦλθεν παρὰ ὁ χωρικός ἐξαπάτησε τὸν Βότσαρην καὶ δὲν γνωρίζομεν τὴν αἰτίαν τῆς ἀπάτης ταύτης καὶ ποῦ νὰ ἀποδόσωμεν αὐτὴν· βεβαίως ἢ ἀπὸ στρατιωτικὴν τινὰ κίνησιν ἐξαπκτιήθη, ἢ θέλων ἐκ προαιρέσεως ἢ ὠδηγήθη διὰ νὰ ψεύσῃ· ἐν τούτοις ὁ Μάρκος ἔδωσε πίστιν εἰς τὰ παρὰ τοῦ χωρικοῦ λεχθέντα καὶ ἤλλαξε τὸ σχέδιον τῆς προσβολῆς δόσας εἰς τὸν Τζαβέλαν 800 διὰ νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐν τοῖς Πλατάνοις, αὐτὸς δὲ ἔλαβε μόνον 450 διὰ νὰ προσβάλῃ τὸ στρατόπεδον τοῦ Βεζύρη. Τὴν πέμπτην ὥραν λοιπὸν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐπετέθησαν οἱ ὑπὸ τὸν Τζαβέλα κατὰ τῶν ἐν τοῖς Πλατάνοις Ὀθωμανῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἤρχισαν μάχην αἱματηράν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφονεύθησαν πολλοὶ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἀτυχῶς ὁμως ἐκτυπήθησαν καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν πρώτην προσβολὴν ἢ μάχην διαχωρισθεῖσα ἐγένεεν ἀκροβολιστικὴ, ὁ στρατὸς ὁμως κατεθροῦεθην, ἀλλ' ἔμεινεν ἐνταῖθα εἰς τὴν θέσιν τοῦ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἠκούσθη φοικτὸς ἀλλαλαγμὸς περὶ τὰς σκηνὰς τοῦ Πασᾶ, ὁ Μπότζαρης ὡς λαίλαψ ὤρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν μετὰ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἤρχισαν ὡς ἐπιτηδειότατοι δεσπανοφόροι νὰ θερίζουν τοὺς ἀπαντεμένους ἐχθροὺς· δεκκεπτά σκηναὶ ἦσαν εἰς τὴν σειρὰν μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ Πασᾶ καὶ ὄλους τοὺς ἐν αὐταῖς ἀπνευστὶ διὰ τῶν ξίφων ἐθέρισαν, ἢ σάλπιγγ' τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ πρώτη αὐτῶν πυροσκόρτικος τῶν ὀπλων ἐγένετο ἀπέναντι τῆς τοῦ Πασᾶ σκηνῆς, ὁ Βεζύρης αὐτός, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον τυφλὴν ἀφοσίωσιν οἱ Σκοδριάνοι εἰς τὴν στιγμὴν περιεκαλύφθη ὑπὸ φουρᾶς τριῶν χιλιάδων, οἵτινες τὸν ἔβαλαν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τὸν ἀπεμάκρυναν εἰς τὰ ὄπισθεν καθὼς καὶ ἅπας ὁ στρατὸς ἐσείσθη τῆς θέσεώς του καὶ ἔκλεινεν εἰς βραδείαν ὑποχώρησιν, ὁ τρόμος τῆς αἰφνικίδιου προσβολῆς καὶ τὸ σκότος τῆς νυκτός ἔφερε τοὺς Ὀθωμανοὺς εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἀταξίαν, ὥστε καὶ μεταξὺ τῶν ἐφονεύοντο, οἱ Ἕλληνες ὁμως ἔχοντες τὸ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ διδόμενον σημεῖον (σύμβλημα) ἐγνωρίζοντο εἰς τὸ σκότος.

Ἀφοῦ ὁ ἐχθρὸς ἐγύριζε τὰ νῶτα, ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐπαρκεσθέντες εἰς τὴν νίκην ἤθελον πλέον νὰ σταματήσωσιν, ἀλλ' ὁ

ἀρχηγὸς αὐτῶν Βότσαρης θέλων νὰ φέρῃ ἐντελεστάτην τὴν νίκην ὤρμησεν ἐπὶ μιᾷ τῶν θέσεων, ἥτις ἦτο διὰ τοίχους περιφραγμένη καὶ εἰς ἣν ἐγένετο ἔτι ἀντίστασις· ἐνταῦθα θελήσας νὰ εἰσπειδῆσθαι ἐντὸς τοῦ τείχους ἐκτυπήθη εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἀμέσως ἔγυρε κάτω· οἱ σύντροφοὶ του ἐν τῷ ἄμα τὸν ἄδραξαν καὶ ἐπέμμενον πολεμοῦντες καὶ ἀποκρούσαντες τὸν θάνατόν του, καὶ ἐπειδὴ ἐπλησίαζεν νὰ ἐξημερώσῃ, ἀπεφάσισαν νὰ ὑποχωρήσουν τακτικῶς εἰς ἀποκλιθεὶς ὅλον τὸν στρατὸν μετὰ πολλῆς ἐπιτηδεϊότητος. Ὁ ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ Μάρκου Ἀθανάσιος Τούσιας ἄρας τὸ σῶμα τοῦ Μάρκου ἐπὶ τῶν ὤμων του καὶ ἄλλοι ὁμοίως τοὺς βρέως πληγωμένους ἀπεσείθησαν τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον φέροντες λάφυρα περὶ τὰ 1000 τουφέκια καὶ ἄλλας τόσας πιστόλας, δύο σημαίας καὶ πολλοὺς ἵππους καὶ ἡμιόνους· ἡ φθορὰ τῶν ἐχθρῶν ἦτο μεγίστη, ἀπὸ δὲ τοὺς Ἕλληνας ἐφρονεῦθησαν περὶ τοῦ 40 καὶ ἕως 30 ἐπληρώθησαν. Πῆγα πένθος διήγειρε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου, καὶ ὅπαν τὸ ἔθνος ἐθεώρησε δικαίως τὸν θάνατον αὐτοῦ ὡς ἐθνικὸν δυστύχημα, ἡ δὲ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου πληροφορηθεῖσα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου διέταξε νὰ γίνωσι κανονολισμοὶ χάρις εἰς ὅλα τὰ φορῶντα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, εἰδοποιῶν ὅτι ἐφρονεῖται ὁ χαρὺν Μάρκος, (ἀχαλίνωτος Μάρκος).

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις λαβοῦσα τὴν εἰδησιν τῆς θλιβερᾶς ταύτης ἀγγελίας κατελυπήθη πικρῶς στερηθεῖσα τὸν ἐνάρετον καὶ ἀριστον ἀρχηγὸν καὶ τὸν γενναῖον προστάτην τῆς πατρίδος, διότι ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ἐκτὸς τῆς στρατιωτικῆς ἀρετῆς εἶχεν εὐπλαγχνον καὶ συμπιθῆ ψυχὴν, εἰς τὸς μάχας ὅμως ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ὀρμητικὸς, καὶ οἱ ἐχθροὶ του αὐτοὶ ὁμολογοῦσαν χωρὶς νὰ συστέλλωνται, ὅτι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὁ Μάρκος ἦτον ἀνίκητος.

Ἀποθανόντος τοῦ Μάρκου, οἱ ὑπ' αὐτὸν Σουλιῶται ἐτέθησαν ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του Κῶστα καὶ κατέβησαν καὶ ἐσκήνωσαν εἰς τὰ Γεφύρια τοῦ Ἀλαμπειῖ, διότι εἶχαν ὑπεφέρειν πολὺ εἰς τὴν μάχην ταύτην, τὸ δὲ νεκρὸν τοῦ Μάρκου ἐφέρθη τὴν 10ην Αὐγούστου εἰς τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοι ἄνδρες καὶ

γυναῖκες ἐξῆλθαν πρός προὔπαντησιν πενθηροοῦντες μετὰ δακρῶν λυπούμενοι πικρῶς ὡς ὑστερηθέντες τοῦ προστάτου τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν πατρίδος, ἐκηδεύθη δὲ λαμπρῶς ἐντὸς τῆς πόλεως, συνοδευόμενος μετὰ ποταμῶν δακρῶν ὄλων τῶν πολιτῶν.

Ὁ Πασσᾶς τῆς Σκόνδρας παρατηρήσας τὴν ἐπιούσαν τὸν ἀφανισμόν τοῦ στρατοῦ του, ὅστις ὑπερέβαινε τὰς δύο χιλιάδας ἔμεινεν ἀπόπληκτος καὶ ἐὰν δὲν ἐντρέπετο ἤθελεν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του λαβὼν δὲ παρὰ τῶν προσκυνημένων κατοίκων τῆς ἐπαρχίας τὴν εἰδοποίησιν ὅτι εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθη ὁ Μάρκος ἐνεθαρρύνθη ἵνα προχωρήσῃ εἰς τὸ Μεσολόγιον, μολοντοῦτο ἔμεινεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διασκεπτόμενος.

Ὁ Ἰζαβέλας καὶ οἱ λοιποὶ κατέλαβαν τὴν θέσιν Καλιακούδα, ἐκεῖ ἐφθασαν 300 Πελοποννήσιοι ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Λόντου ὑπὸ τὸν Ῥοντόπουλον, προτέτι καὶ ὁ Ν. Κοντογιάνης μετὰ 1000 Στερεολλαχιδιτῶν, γενόμενοι περὶ τὰς δύο χιλιάδας, οἵτινες ὀχυρωθέντες εἰς τὴν βραχίωδὴ καὶ ἀπρόσιτον ταύτην θέσιν ἐπερίμεναν τὸν ἐχθρὸν, ὅστις τὴν 28ην Αὐγούστου ἐφθασε καὶ ἐπετίθη κατ' αὐτῶν τετράκις καὶ ἀπεκρούσθη μετὰ μεγίστης αὐτοῦ ζημίας χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ διώξῃ ἐκείθεν τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ ἐξ ἄλλου μέρους κρημνώδους ἀνέβησαν περὶ τοὺς 400 καὶ κατέλαβαν τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν γενόμενοι κύριοι τῆς θέσεώς των, οἱ δὲ Ἕλληνες ἰδόντες ὅτι ὀπισθεν κατελήφθησαν τὰ νῶτα των ὤρμησαν κατ' αὐτῶν, τὴν διέσχισαν καὶ ἀπέρασαν, ἀλλ' ἐφονεύθησαν ἐξ αὐτῶν περὶ τοὺς 150, ἐν οἷς καὶ ὁ Ζυγούρης Ἰζαβέλας καὶ Κοντογιάννης, οἱ δὲ λοιποὶ διεσκορπίσθησαν.

Ὁ Μουσταῶ Πασσᾶς λοιπὸν ἀνεμποδίτως ὤδευσε εἰς τὸ Μεσολόγιον καὶ θεωρῶν ἐξωθεν τὸ φρούριον ἐνόμισεν ἀδύνατον τὴν ἄλωσιν αὐτοῦ καὶ οὕτω ἐτράβιζε πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἔμβα ἀνταμώθη καὶ μετὰ τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ Βεϊόνη, ὅστις εἶχεν εἶλθῃ ἀπὸ τὴν Λεπενού τῆς Ἀκαρνανίας, ὅπου ἦν ἐστρατοπεδευμένος, καὶ οἱ δύο ὁμοῦ ἐστρατοπέδευσαν μετὰ τῶν στρατευμάτων των πέραν τοῦ Αἰτωλικοῦ εἰς τὴν θέσιν Παλιοσάλτα.

Ὁ Κῶστας Βύσσαρης εἰσῆλθε μὲ τὰς ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ Με-

σολόγγιον, ἔλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ πολιτῶν. Πολιτικὸς διοικητὴς τῆς πόλεως καὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀποσταλῆ ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς.

Οἱ Πασσάδες οὗτοι Σκούδρης καὶ Βριώνης ἔμειναν στρατοπεδευμένοι ἐξώθεν τοῦ ἀνατολικοῦ διατηροῦντες μακρόθεν τὴν πολιορκίαν διετήρουν φρουροῦντες καὶ τὰ Μπουχορογάλατα, διὰ τῶν ὁποίων ἐλάμβαναν τὰς τροφὰς μετακομιζομένας ἐκ Πατρῶν· οἱ Ὄθωμανοὶ οὗτοι ὄντες ἐκ ψυχρῶν κλιμάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠσθένησαν δεινῶς ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὅπου ἦσαν στρατοπεδευμένοι, ἥτις φυσικῶς εἶναι νοσωδαστάτη καὶ ὡς ἐκ τούτου ἤρχιζε νὰ τοὺς θερίζῃ ὁ θάνατος· προσέτι περὶ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου ὁ Κίτζο Τζαβέλας καταλαβὼν τὸ Σκαλί, θέσιν, καθ' ἣν διέβαιναν οἱ ἐχθροὶ μετακομίζοντες τὰς τροφὰς εἰς τὸ στρατόπεδον ἔχοντες καὶ ἰκανὴν φρουρὰν πεζῶν τε καὶ ἰππέων, ἐπέπεσεν οὗτος αἰφνιδίως κατ' αὐτῶν, ἐφόνευσε πολλοὺς, τοὺς δὲ λοιποὺς τοὺς διεσκόρπισε, καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὸ Μεσολόγγι ἔφερε δύο σημαίας, ἵππους καὶ ἄλλα λάφυρα καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευμένων.

Οἱ Πασσάδες λοιπὸν ἐξ ὄλων τούτων, ἰδόντες, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα, καὶ μάλιστα ὅπου ἐπλησίαζε καὶ ὁ χειμὼν καὶ τὸ στράτευμα τοῦ Σκόνδρα ἦτο πολὺ γυμνόν, ἀπεφάσισαν καὶ ἔφυγαν τὴν 30ην Νοεμβρίου ἐν μιᾷ βροχερᾷ νυκτὶ καὶ τριχυμιάδει, οἷτινες δρομαῖοι οἱ μὲν διευθύνθησαν διὰ τοῦ Μακρυπόρου εἰς τὴν Ἄρταν, οἱ δὲ διὰ τῆς Βονίτζης εἰς τὴν Πρέβεζαν, περισσότεροὶ δὲ τῶν 4 χιλιάδων ἐχάθησαν καὶ πολλοὶ ἐξ ἀσθενειῶν.

Τρόμος μέγας κατέλαβε τὴν φυλὴν ταύτην τῶν Σκονδριάνων εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην καὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐκστρατεύωσιν ἄλλοτε ἐν ὄλῳ τὸ διαστήματι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, οἱ δὲ μετ' αὐτῶν καθολικοὶ Χριστιανοὶ μετὰ μεγίστης δυσαρесκίας ἦλθαν εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον καὶ μάλιστα τοὺς πληγωθέντας καὶ αἰχμαλωτισθέντας Ἕλληνας ὅσοι ἐπιπτον εἰς τὰς χεῖρας τῶν τοῦ ἐπεριποιῶντο παντοίους τρόποις.

Τοιαύτην τύχην ἔλαβε καὶ ἡ ἐστρατεία αὐτῆ τοῦ Μουσταφᾶ

Πασσᾶ Σχόδρα, εἰς ὃν εἶχε μεγάλας ἐλπίδας ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, ἥτις δὲν ἔφερεν οὐδὲν ἄλλο ἀποτέλεσμα εἰμὴ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήτου Μάρκου Βόιζαρη, Ζηγουρῆ Τζαβελα καὶ Κοντογιάνη.

Κιουταχῆς ἐν Θεσσαλίᾳ.

Ὁ δὲ Μεχμέτ Ῥεσίτ Πασσᾶς Κιουταχῆς ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν ἐν Τρικέροις Ἑλλήνων καὶ ἔχων μαζὺ του καὶ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀλβανῶν Μπανούστιν Σέδραην καὶ Ἰσμαήλ Πασσᾶ Πλιάστη μετὰ ἐκλεκτοῦ Ἀλβανικοῦ στρατοῦ ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐκεῖ ὄχρωθιντων Ἑλλήνων καὶ διὰ συνεχῶν προσβολῶν ἐμάχετο μετ' αὐτῶν πεισματωδῶς, ἀλλὰ πάντοτε ἀπειροῦετο ὑπ' αὐτῶν γενναίως ὑποφέρων ἀπειρους ζημίας· ὡς καὶ οἱ προκατόχοί του, ἡ καταστροφὴ ὅμως τῆς Εὐβοίας, ἣν ὁ Μπερκόφτζαλις ἔφερε, καὶ μάλιστα τοῦ ἀπέναντι αὐτῶν Ξηροχωρίου, εἰς οὗ ἐλημθάνον τὰς ἀναγκάσις τροφοδοσίας καὶ λοιπὰ, ἠνάγκασε τοὺς ἠπλαρχηγούς τῶν ἐν Τρικέροις εἰρισκομένων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ τοῦ Κιουταχῆ ὅπως τὰ μὲν στρατεύματα τῶν Ἑλλήνων ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰς βυρσίσις Σποράδας, τὰ δὲ Ὀθωμανικὰ εἰς τὴν Λάρισσαν, τὰ δὲ Τρίκερα μένωσιν ὑπὸ τὴν Κυβερνητικὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν κατοίκων λαμβάνοντες μόνον ἓνα Ὀθωμανὸν τῆς ἐκλογῆς τῶν· τὰ καθέκαστα ἐξιστορήθησαν εἰς τι ἐπαρχιακὰ τῆς Θεσσαλομαγνησίας, καὶ οὕτω καθήλθε καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 1823 ἔτους χωρὶς νὰ δυνήθῃ ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις νὰ βλαφῆ ἄλλως πως τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπιστημείωσις Ἑλληνικῶν στόλων.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου τὸν χειμῶνα τοῦτον τοῦ ἔτους 1823 δὲν ἔλαμιν ἄλλην ἐνέργειαν, εἰμὴ τὸν μὲν Τυπάλην Κωνσταντῆ Πασσᾶν Ναύαρχον διατάξῃ νὰ παραπλεύσῃ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἔπαις φέρῃ ταύτας εἰς ὑποταγὴν, ὡςτος δὲ περιωρίσθη νὰ λάβῃ ἀπὸ τινος τῶν νήσων τοὺς νενομισμένους φόρους καὶ νὰ εἰσπλεύσῃ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος

παρρηκολούθει αὐτὸν καταπλέοντα εἰς Μυτιλίην, (αὗτος εἶχε διαπαχθῆ ὡς εἴρηται παρὰ τῆς Σουλτανικῆς Κυβερνήσεως νὰ ἀφίση μίαν ἀνάλογον ναυτικὴν δύναμιν εἰς τὰς Πάτρας ὑπὸ τὸν Ἰσούρ Πασσᾶ ἐκ τριῶν φρεγατῶν καὶ δωδεκα μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων), στρέψας ὅθεν ἀπὸ Μυτιλίνης ἐξέπλευσε πρὸς τὴν Λήμνον καὶ Ἄγιον Ὄρος, ἐνθα οἱ Ἕλληνες ἕκασταν ἐν πυρπολικὸν ἀνευ ἀποτελέσματος. Περί δὲ τὴν 15ην Αὐγούστου ὁ στόλος τοῦ ἔχθρου ἐφάνη ἐξώθεν τῆς Σκιάθου, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶχον ἀποσυρθῆ εἰς τὸ φρούριον, εἰς δὲ τὴν πόλιν τὴν ἐν τῇ παραλίᾳ εὕρισκοντο οἱ Θεσσαλομακεδόνες, καὶ οἱ μὲν ἐντόπιοι ἐπροτκώησαν εἰς τὸν Καπετᾶ Πασσᾶ λαθόντες καὶ Ἰζούσην τοῦ στόλου ὡς διοικητὴν καθῶς καὶ πολεμικοῦς, οἱ δὲ Θεσσαλομακεδόνες ἀντίστησαν εἰς τὸν στόλον, ὅστις τοὺς ἐκαναπέβησε σφοδρῶς, ἐξάξας καὶ ἐκ τοῦ στόλου στρατιωτικὴν δύναμιν εἰς τὴν μεγάλην ἄμυον, ἀλλ' ἄπασαν τὴν κατέστρεψαν οἱ ἐκεῖ τοποθετηθέντες Ἕλληνες. Φθίσαντος δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ὁ Ὀθωμανικὸς ἰδὼν αὐτὸν ἐπλευσε πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Βώλου καὶ ἀκολουθῶς ἐστρεψεν πρὸς τὸν Ἑλλησποντον, ὃ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος εἰς τὸ Ἄρτεμισιον προσέβαλε τὴν πρωτοφυλακὴν του, ἀλλ' αὗτος ἀνοχωρήσας εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ Κεράτιον ὡς ἐρέθη.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα διέταξεν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου τὸν Ὀμέρ Πασσᾶ Βριόνην νὰ τοποθετηθῆ εἰς Ἄρταν καὶ νὰ εἶναι προτεκτικός ὅπως ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ νὰ κινήσονται εἰς τὴν Ἰπείρον καὶ ὅπως τοὺς ἐμποδίσῃ μέχρις ὅτου ἀποφασίσῃ ὀριστικώτερον περὶ νέας ἐκστρατείας.

Εἰς δὲ τὰ Θεσσαλιακὰ διέταξεν ὥστε ὁ ἡγεμὼν Μεχμέτ Ρισίτ Πασσᾶς Κιουταχίς νὰ μετατεθῆ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Βεδιλιού (Βιδίν Βαλεσῆς) τοὺς δὲ ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν του Ἄλθανιὸς ἀρχηγὸς Ἰσμαήλ Πασσᾶν Ἠλιάσαν καὶ Μπανιὸς Σιθρανήν καὶ ἄλλους τινάς, τοὺς ὁποίους εἶχε συστήσει εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς γενναίους καὶ πιστοὺς τῆς Βασιλείας ὑπηρέτας, αὐτοὺς προσελκίσθη ὁ Κιουταχίς νὰ τοῦ σταίλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ τὰ ὑπ' αὐτῶν σῶματα καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπιθεώρησεν ὁ ἴδιος Σουλτάνος τοὺς ἐκπ-

βίβασεν εἰς τὸν στόλον καὶ τοὺς μετεχειρίσθη εἰς τὸν ἀποβιβα-
 σμὸν ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Φαρῶν. Ἡ Σουλτανικὴ Κυβέρνησις
 μετὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ Κιουταχῆ ἀπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Θεσ-
 σαλίας εἰς ἐκείνην τοῦ Βιδίνου ἐπροβίβασεν εἰς τὴν μεγάλην ἡγε-
 μονίαν τῆς Ῥούμελης ἢ Ῥούμελη Βαλεσῆ τὸν ἡγεμόνα τῆς Θεσ-
 σαλονίκης Ἀμπαλαμποῦτ Πασσά, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὡς προσθή-
 κην καὶ τὴν ἡγεμον. τῆς Θεσσαλίας καὶ διέταξεν ὡς ἔδραν αὐτοῦ
 τὴν Λάρισσαν. Ὁ τρομερὸς καὶ ὠμότατος οὗτος τύραννος τὸν ὁποῖον
 ἐξ ἐπίτηδες ἐξαπέστειλεν ἡ Κυβέρνησις του ὅπως τυραννίσῃ καὶ
 καταβασανίσῃ τοὺς δυστυχεῖς ὑπηκόους τῆς Ἑλληνας καθὼς ἔπρα-
 ξεν καὶ ἐν Θεσσαλονικῇ καταβασανίσας ὅλους τοὺς ἐκεῖ κατοί-
 κους φονεύτας τοὺς προκρίτους καὶ ἀρπάσας τὴν περιουσίαν ὄλων
 τῶν ἐμπόρων, τοὺς δὲ μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὅσοι δὲν ἠδυν-
 νήθησαν νὰ φύγωσι τοὺς ἔρριψεν εἰς τὴν εἰρκτὴν καὶ ἀπέθα-
 νον ἅπαντες βασανιζόμενοι ὑπὸ τῶν δημίων ὑπαλλήλων τοῦ
 φοικτοῦ αὐτοῦ τυράννου, τὰ δὲ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη τῶν
 μονῶν ὅλα τὰ ἤρπασαν, καθὼς καὶ ἔστην ἠδυνήθη νὰ λάθῃ ἀπὸ
 αὐτοῦ χρηματικὴν ποσότητα φθάσας δὲ εἰς τὴν Θεσσαλίαν
 παντάπασιν δὲν ἐφρόντισε περὶ τῆς ἀριστολῆς του, ἀλλὰ διέ-
 σπειρε τοὺς δημίους του καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἡγεμονίας
 του καὶ ἄδραξαν ὅλους τοὺς ἐμπόρους Ἑλληνας, τοὺς ὁποῖους
 ἔθεσεν εἰς τὰ δεσμὰ καὶ εἰς τὰ βασανιστήρια διὰ νὰ ἀδράξῃ τὴν
 περιουσίαν των, δὲν ἐζητοῦσε δὲ ἀπὸ αὐτοῦ ποσότητα τινὰ
 ἀνάλογον τῆς καταστάσεώς των, ἀλλ' ὑπέρογκον· ἀδυνατοῦντες
 δὲ νὰ τὴν ἀποδώσωσιν ἀπέθνησκον οἱ δυστυχεῖς ὑπὸ τῶν βα-
 σάνων. Αὐτὸς ὁ τύραννος εἶναι, ὅστις κατέστρεψε τὴν Κασάν-
 δρειαν, τὴν Νιάουσαν, τὴν Κατερίνην, τὴν Βέροϊαν καὶ τὰ πα-
 ρακείμενα χωρία τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοὺς καπεταναίους.

Τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ περὶ τῆς Κυβερ-
 νήσεως τοῦ ἔθνους.

Ἡ Πελοπόννησος κατεσπαράττετο ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέ-
 μων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐν τῇ Ἀνατολικῇ καὶ Δυτικῇ
 Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐγίνοντο τεράστια ἔργα εἰς τὴν μετὰ τῶν ἐχ'

θρῶν πάλιν, τὸ δὲ φρούριον τῆς Κορίνθου πολιορκούμενον παρὰ τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ δὲν εἶχε τεθῆ ὑπὸ στενὴν πολιορκίαν, διότι τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος ἦτον ἐλεύθερον, ἐξ οὗ ἐλάμβανον οἱ Ὀθωμανοὶ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν ἀποστελλομένην ἐκ Πατρῶν· τὴν ἀνάγκην ταύτην ἰδοῦσα ἡ Κυβέρνησις ἀνεπλήρωσε ἐνισχύσασα τὴν πολιορκουσαν τὴν Κορίνθον στρατιωτικὴν δύναμιν διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χελιώτου, Σταΐκου, καὶ Χ. Γιάννου, οἵτινες ἀπέκρουσαν τοὺς ἐκ τῶν πλοίων ἐλθόντας μετὰ τροφὰς καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ ὀπίσω. Ἐκ τούτου ἀπελπισθέντες οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐπρόβαλαν συμδιδασμὸν, ὅστις καὶ ἐγένετο τὴν 26, 8βρίου, παραδόσαντες δὲ τὸ φρούριον ἐβαρκαρίσθησαν εἰς τὰ Αὐστριακὰ πλοῖα 300 Ὀθωμανοὶ καὶ 60 γυναῖκες καὶ μετεβιβάσθησαν εἰς Θεσσαλονίκην· καὶ οὕτω παρῆλθεν καὶ ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους 1823.

Ἐπίσημα Ἐσωτερικά.

Ὁ Ζαΐμης εἶχε διορισθῆ ἀνώτατος ἀρχηγὸς καὶ διευθυντὴς ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν, ἔχων ὡς γενικὸν ἀρχηγὸν τὸν Γιατράκον ἀλλ' εὗρεν ἀντίπραξιν, καὶ οὕτω δὲν ἔφερεν οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἢ κατὰ τῶν Πατρῶν ἐκστρατεία καὶ ἐπληρώθη ὁ ἐμπόλιος πόλεμος· κατὰ συνέπειαν ἐκκκοποιήθησαν οἱ ἐν Ἄργει Βουλευταὶ, οἵτινες ἐβιάσθησαν νὰ μεταβῶν εἰς τὸ Κρανίδι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἰῆρας καὶ τῶν Σπετζῶν, ἔνθα ἐκάθησαν τὴν 6 Ἰανουαρίου 1824 τὰ μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ Π. Μαυρομηχάλην καὶ Σωτήριον Χαραλάμπην, κατὰ συνέπειαν διώρισαν Πρόεδρον τὸν Γ. Κουντουριώτην, μέλη δὲ τὸν Π. Μπόντακην, Ἀνδρέαν Ζαΐμην, Α. Λόντον καὶ Ἰω. Κωλιέτην.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Αὐστριακὸς Μοίραρχος τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου συνέλαβεν εἰκοσι δύο Ψαρριανοὺς, τοὺς ὁποίους παρέδωκεν εἰς τὸν Πασσᾶν τῆς Σμύρνης, ὅστις διὰ ξηρᾶς τοὺς ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τοὺς ὁποίους ἐβαρκαρίσαν σιδηροδρομοὺς εἰς Ἀμουντανιά εἰς πλοῖον ὁμοῦ μετὰ τὴν φρουρὰν καὶ τοὺς διεύθυναν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀλλ' αὐτοὶ ἔσπασαν τὰ σιδηρὰ καὶ ὤρμησαν κατὰ τῶν 17 φυλάκων Τούρκων τοὺς ἐφό-

νεσαν ὅλους, φερέαντες δὲ τὰ ἐδύματα των ἐξήλθον τοῦ Ἑλ-
λησπόντου καὶ ἦλθαν εἰς τὰ Ψαροῦ.

Ψαροῦ.

Τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο προπύργιον ἀπέναντι τοῦ Ὀθωμανοῦ στό-
λου καὶ τῶν Ὀθωμανῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ Μελίτη αὕτη τοῦ
Αἰγαίου, ἣτις ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της καὶ τῶν τολ-
μηρῶν αὐτῆς κατοίκων καὶ τῶν συχνῶν ἀποβάσεων των ἐνέ-
πιεε τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀνατολῆς Ὀθωμανοὺς, ἡ
νήσος, λέγω, αὕτη βεβαίως ἔπρεπε νὰ σύρη καθ' ἑαυτῆς ὅλην τὴν
προσοχὴν τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ἣτις ἔπνεε κατ' αὐτῆς
ὄργην καὶ ἐκδίκησιν, ἀλλὰ κατὰ πρόωτον δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορ-
θῶτη τί. Περί δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1824 ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ
κατὰ τῶν Ψαροῦ τὸν Ὀθωμανικὸν στόλον, τὸν ὅποιον ἐφωδίασε
μετὰ δεκά χιλιάδων στρατοῦ πρὸς ἀπόβασιν, ἐκ τούτων ἦσαν τρεῖς
χιλιάδες ἐκλεκτοὶ Ἄλβανοὶ ὑπὸ τοὺς Ἰσμαὴλ Πασσᾶ Πλιάσα
καὶ Μπανοὺς Σέδρανη, ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ Κιουταχῆ Περὶτ
Μεχμέτ Πασσᾶ εἰς Κωνσταντινουπόλιν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλ-
τάνου ὁ Σουλτανικὸς λοιπὸν στόλος ἐτοιμασθεὶς διευθύνετο κατὰ
τῶν Ψαροῦ.

Ἡ ἐπιτόπιος ἀρχὴ τῆς νήσου λαβοῦσα γνῶσιν τῶν προετοιμα-
σιῶν τούτων συνήλθεν εἰς συνέλευσιν νὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ τρόπου
τῆς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀντιστάσεως, ἀλλὰ ἐδιχογνώμισαν, καὶ οἱ
μὲν ἔλεγον ὅτι ἡ ὑπεράσπισις ἔπρεπε νὰ γίνῃ διὰ τῆς δυνάμεως
τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν πλοίων, οἱ δὲ ὑπεστήριξαν τὴν διὰ ξηρᾶς
μόνον ὑπεράσπισιν, ὡς αὐτῆς τῆς νήσου καλῶς ὀχυρωμένης, καὶ
ἡ ἀνάγκη ἀπῆτει νὰ μὴ διαιρεθῇ ἡ δύναμις τοῦ τόπου, μάλιστα
ἐγνωμοδοτήθη νὰ ἀφαιρῶσι καὶ τὰ πηδάλια τῶν πλοίων διὰ νὰ
μάχωνται οἱ ἄνδρες μεθ' ὅλης τῆς καρτερίης καὶ ἀπελπισίας·
ἡ τελευταία γνώμη ἴσχυσε καὶ παραδέχθη, τὸ λάθος τοῦτο ἐπέ-
φερε τὴν ἀπώλειαν τῶν Ψαροῦ.

Τὴν 19ην τοῦ Ἰουνίου λοιπὸν τοῦ 1824 ἔφθασεν ἀπέναντι
τῶν Ψαροῦ ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔκαμεν
ἀπόβασιν ἐκ τῶν ὀπισθεν τῆς πόλεως κατὰ τὸ πλεον δὲσβατον

μέρος τῆς νήσου, ὁ δὲ στόλος διευθύνθη πρὸς τὴν πόλιν, ἐπὶ τοῦ δυσβάτου τούτου μέρους δὲν εἶχε τεθῆ ἀνάλογος πρὸς φύλαξιν φρουρά, διὸ καὶ οἱ ἐχθροὶ ἠδυνήθησαν ν' ἀποβιβάσθωσιν ἄνευ μεγάλου κινδύνου, πρὸς τὰ ἐνδότερα καὶ ὄλας τὰς λοιπὰς θέσεις ἀντίστη ἡ δύναμις τῶν Ψαροῦν μετὰ καρτερίας ὄντως καὶ ἀπελπίσας, ἐλθούσα δὲ ἡ δύναμις εἰς χεῖρας μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐφόρμα ὡς μανιώδης λέων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν σφάζουσα καὶ σφαζοζένη ἀνηλεῶς, ἡ πάλῃ ἀμφωτέρωθεν, ἦτο τρομερὰ, τὰ δὲ πίπτοντα σώματα τῶν φινευμένων εἶχον καλύψει τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τέλους ὅμως οἱ ἐχθροὶ ὡς ἐκ τοῦ πλήθους ὑπερίσχυσαν γινόμενοι κύριοι τῆς πόλεως ἐκτὸς τοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον ἀντίστατο ἰσχυρῶς ἔχον ἰκανὴν φρουρὰν μετὰ τῆς ὁποίας ἦσαν καὶ 600 Θετταλομακεδόνες ὑπὸ τοὺς Γούλαν Κασάνδριον καὶ τὸν Σκλαβοῦνον Ῥάδον· ἡ φρουρὰ λοιπὸν αὕτη ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀντίστη γενναίως, ἀλλ' ἔπειτα, ἐπειδὴ πεσούσα βόμβα ἐπὶ τῆς δεξιᾶμενῆς διέρρηξεν αὐτήν, εἶδον καὶ τὸν ἐχθρὸν ἐφορμῶντα κατὰ τοῦ φρουρίου, ἀπελπίσθη καὶ ἔβαλε πῦρ εἰς τὴν πυριτοθήκην, ἣτις ἐκραγεῖσα ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὰ ὄχυράματα, τοὺς ἐν αὐτοῖς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ φρουρίου σετωρευμένους Ὀθωμανούς.

Διὰ τοιαύτης λοιπὸν σραγῆς καὶ τραγικωτάτων συμβάντων ἠλώθη ἡ γεναία νήσος τῶν Ψαροῦν, τῶν ὁποίων ἐπόμενα ἦσαν ἡ αἰχμαλωσία, ἡ διαρπαγὴ ἐκπυρόλησις καὶ ἡ γενικὴ καταστροφή, οἱ δὲ δυνηθέντες νὰ διασωθῶσι Ψαροῦνοὶ διασχίσαντες τὰ στίφη τῶν βαρβάρων εἰσῆλθον εἰς τὰ πηδαλιούχα πλοία, καὶ διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου διελθόντες μετέβησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ διὰ πλοίων ἄνευ πηδαλίων.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μαθούσα τὸ δυστύχημα τῶν Ψαροῦνων, ἔσπευσε νὰ δώσῃ εἰς τοὺς διασωθέντας περιθαλψιν τινὰ, καὶ προσέτι τοῖς παρεχώρησε τὴν Μονεμβασίαν διὰ νὰ κατοικήσωσιν, ἐν ᾗ προσωρινῶς διέμειναν, ἀλλ' ἀκολούθως μετοικήσαντες κατόκησαν τὴν Αἴγιναν καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀγῶνα μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἑλλάδος.

Κάσσος.

Τὴν δὲ νῆσον Κάσσον τὴν 6ην τοῦ Ἰουλίου 1824 προσέβα-

λεν ὁ στόλος τῆς Αἰγύπτου συγκείμενος ἐκ 45 πλοίων μετὰ τεσσάρων χιλιάδων στρατοῦ ὑπὸ τὸν Χουσεῖ Μπεϊ, οἵτινες καὶ οὗτοι διὰ κρημνώδους μέρους ἔκαμαν ἀπόδασιν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν νῆσον, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐφόρευσαν τὰς δὲ γυναῖκας καὶ παιδία ἠχμαλώτισαν, ἄλλοι ἐφυγαν εἰς τὰ ὄρη καὶ ἄλλοι ἐπροσκόπησαν, ὁ δὲ στόλος τοῦ ἐχθροῦ μετὰ τοῦ στρατοῦ λαβῶν τὰ συλληφθέντα πλοῖα ἀνεχώρησεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν· ταῦτα λεπτομερῶς εἰς τὰ περὶ τῆς Κάσσου ἐξεθίσασμεν.

Ὀθωμανικὸς στόλος.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρόων ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος ἐπλευσεν εἰς Μιτυλίην, τὴν δὲ 3ην Ἰουλίου ἐξημερώθη ἢ ὑπὸ τὸν Μιαούλην Ἑλληνικὴ μοίρα ἐξώθεν τῶν Ψαρόων καὶ ἀπεδίωξε 300 ναύτας ἐν αὐτῇ· οἱ ἐν τῇ νήτῳ Ὀθωμανοὶ ἰδόντες τοὺς ἀποδάντας Ἕλληνας, διακόσιοι μὲν ἐκλείσθησαν εἰς 4—5 οἰκίας, οἱ δὲ τρέξαντες εἰς τὰ πλοῖα ἔκοψαν τὰς ἀγκύρας καὶ ἐξῆλθον ἀλλ' ἐλθούσης καὶ τῆς μοίρας τοῦ Σαχτούρη καὶ εὐρεθέντες ἐν τῷ μίσῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐβρίψαν τὰ πλοῖα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὰ ἔκαυσαν, τὴν δὲν 7ην Ἰουλίου ἐνεφανίσθη ὁλος ὁ ἐχθρικός στόλος, ὁ δὲ ἑλληνικὸς ἐπλευσεν εἰς τὴν Σάμον τὴν 11 Ἰουλίου καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, διότι δὲν εἶχε τροφὰς, ὁ δὲ Ὀθωμανικὸς στόλος λαβῶν τοὺς εἰς Ψαρόα Ὀθωμανοὺς ἀπέπλευσεν εἰς Μιτυλίην.

Φιλελληνικαὶ εἰταιρίαι καὶ δάνειον, ἐρανισθέντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἐκ τῆς Ἱστορίας τοῦ Τρικούπη ὡς καὶ τὴν Ὀχλάσιον ἐκστρατείαν.

Ἡ συμπάθεια τῶν ἐξευγενισμένων τῶν δύο ἡμισφαιρίων ἐξηγέρθη ὑπὲρ τοῦ πάσχοντος Χριστιανισμοῦ, ἡ βάρβαρος ὁμοίτης τῶν τυράννων ὑπεκίνησαν τὰς ψυχὰς τῶν φιλανθρώπων Εὐρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν ὑπὲρ τῶν πασχόντων Ἑλλήνων, τῶν ὁποῦν αἱ προγονικαὶ ἀναμνήσεις τοὺς ἠνάγκασαν νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν διὰ παντοίων μέσων πρὸς τὸν σκοπὸν τυττὸν ἀπεφα-

πισταν να συστήθουν φιλελληνικὰς ἑταιρίας καὶ κατὰ πρῶτον οἱ φιλελεύθεροι Ἑλβετοὶ ἐσύστησαν ἐν Ζουρίχῳ καὶ Γενεύῃ καὶ ἀκολούθως καὶ εἰς πόλεις τινὰς τῆς Γερμανίας καὶ ἔπειτα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μεγίλην Βρετανίαν περὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1823 ἔτους, εἰς ἣν ἔλαβαν μέρος μεγάλοι ἄνδρες, ὁμοῦ μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐσυγκινήθη καὶ ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἔλαβε μέρος ὑψώσασθαι τὴν φωνὴν τῆς ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος.

Ὁ Ἄνδρέας Λουριώτης ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Ἄγγλου Βλάκερ καὶ ἰδὼν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐνεργῶσε μετὰ τῆς ἐκεῖ συστηθείσης ἑταιρίας πρὸς εὑρεσιν δανείου, ἐπιστρέψας καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνήργησε καὶ ἀπεστάλησαν πρὸς εὑρεσιν δανείου πληρεξούσιοι ὁ Ὀρλάνδος, ὁ Ἄνδρέας Λουριώτης καὶ ὁ Γιαννάκης Ζαΐμης.

Τὴν δὲ 9ην Φεβρουαρίου τοῦ 1824 ὑπεγράφη ἐν Λονδίῳ συμφωνητικὸν μετὰ τῶν τραπεζιτῶν Κοχμάνου καὶ Βρέινου περὶ ὀτακοσίων χιλιάδων λιρῶν στερελιῶν πρὸς 59 0/0 καὶ τόκον 5 0/0.

Συστηθεῖσα ἡ φιλελληνικὴ Ἀγγλικὴ ἑταιρία ἀνέδειξεν ἀντιπρόσωπόν της νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Λόρδον Βύρωνα, ὅστις ἔφατε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου εἰς Κεφαλληνίαν· ἠκολούθουν αὐτὸν ὁ Κόμης Γόμβρος καὶ ὁ Ἰατρός Βρόννος Ἴταλοί καὶ ὁ Φελώνης καὶ Βρέαν Ἄγγλοι. Πρὶν ἔλθῃ ὁ Λόρδος εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἀποσταλῆ ὁ συνταγματάρχης Σκόμπ, ὅστις μεταβὰς ἐπισκέψθη τὰς ἑταιρίας τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, διαβὰς δὲ ἀντάμωσε τὸν Λόρδον εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἔπειτα ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ Βύρων μετὰ πολλὰς σκέψεις ἀπεφάσισε καὶ μετέβη εἰς Μεσολόγγιον τὴν 24ην Δεκεμβρίου, τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι ἐδέχθησαν μετὰ πλείστης χαρᾶς.

Σάμος.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Φαρῶν ὁ ἐχθρικός στόλος εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς Μυτιλήνην καὶ διέμεινεν ἕνα περίπου μῆνα· ἐὰν ὅμως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Φαρῶν ἐκινεῖτο κατὰ τῆς

Σάμου ούτης πεφορισμένης, βεβαίως ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴν καὶ εἰς αὐτήν, ἀκολούθως ὁμοίως ὁ Ἑλληνικὸς στόλος λαβὼν ἐκ τοῦ δανείου περὶ τὰς 90 χιλιάδας διστήλων ἠτοιμάσθη ἡ πρώτη μοῖρα ὑπὸ τὸν Σαχτούρην ἐξ εἰκοσιπτά Ἰδραϊκῶν καὶ ὀκτὼ Πατζωτικῶν πλοίων, καὶ ἀκολούθως ἡ δευτέρα μοῖρα ὑπὸ τὸν Μιαούλην καὶ ἡ μὲν πρώτη τὴν 30ην ἐξημερώθη περὶ τὴν Ἰκαριὰν καὶ εἶδε σαράντα μικρὰ πλοῖα, ἐν οἷς καὶ εἴκοσι σακκίνας μὲ Τουρκικὰς σημαίας, πλέοντα πρὸς τὴν Σάμον καὶ φέροντα δύο χιλιάδας στρατιώτας πρὸς ἀπόβασιν, καταδιωχθέντα δὲ ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῆς μοίρας ταύτης τὰ μὲν νὰ φύγωσι μακρὰν, τὰ δὲ νὰ πέσωσιν εἰς τὴν ξηρὴν φάσας δὲ ὁ στόλος πρὸς τὴν Μυκάλην εἶδε πλῆθος στρατευμάτων συνηγμένων πρὸς ἀποβίβασιν εἰς δύο βρῖκια καὶ εἰς πλῆθος πλοιαρίων, τὰ βρῖκια κόψαντα τὰς ἀγκύρας ἀπῆλθαν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, ἐλλειπενίμηνου ὄντος ὀπισθεν τῆς ἐρημνῆτου Μαρίνας, προχωρήσασα ἡ Ἑλληνικὴ μοῖρα εἶδε καὶ πλοῖα ἄλλα καὶ στρατεύματα εἰς τὴν παραλίαν, βύβισα δὲ μίαν κανονίαν ὅλα τὰ στρατεύματα ἀνέβησαν εἰς τοὺς λόφους, ἐπὶ στρεψεν ὅθεν ἡ μοῖρα καὶ ἄραξε ὅπου καὶ πρότερον, ὁ ἐχθρὸς εἶδεν ὅτι ἐνόσω τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα κατέχουν τὴν θέσιν ταύτην ἢ μεταδίβασιν τοῦ στρατοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ, διὸ καὶ ἐξέπλευσαν τὴν 4ην ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου δεκαοκτὼ πλοῖα τῆς πρώτης τάξεως κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν. Ὁ δὲ Σαχτούρης διέταξε τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ ναυμαχῶσιν ἐπὶ ἀγκύρας καὶ ἐναυμάχησαν ἄνευ ἀποτελέσματος, τὸ δὲ ἐσπέραις ὤρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν δύο πυρπολικὰ τοῦ Ῥαμπότζη καὶ τοῦ Γζάπελα, οἱ Τούρκοι ἐφοβήθησαν καὶ ἀπεμακρύνθησαν, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ τὴν ἐπιούσαν. Τὴν 4ην Ἀγούστου κατέπλευσεν ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἐξ οὗ ἠνῆχθησαν 17 πλοῖα μετὰ τοῦ ἀντιναυάρχου, καὶ τοῦ Κανάρη μὲ τὸ πυρπολικόν του ἐλθόντος τὴν ὥραν ταύτην ὤρμησαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐναυμάχησε πέντε ὥρας μεχρισοῦ ἠνάγκασε τὸν ἐχθρὸν ν' ἀπομακρυνθῇ ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος μολοντί ἀτυχῶς δὲν εὐδοκίμησεν ἐκινήθη καὶ τὴν ἐπαύριον, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπιλοσιμῆθησαν ὅλοι οἱ πυρπολι-

ἄκροβόλιζοντο ἐπὶ πάντε ἐβδομάδας ἄνευ ἀποτελέσματος, καὶ οὕτως ὁ μὲν Καρυτινὸς ἐπέστρεψεν εἰς Εὐβοίαν, οἱ δὲ Γιαντζάροι ἀπεβιάσθησαν εἰς τὸν Βῶλον.

Ὁ δὲ ὠμότατος Ῥούμελη Βαλεσι Ἀμπαλαμπούτ Πασσᾶς ἀποτυχὼν εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ἐξωρίσθη καὶ ἀντ' αὐτοῦ διορίσθη ὁ Δερβίσι Πασσᾶς, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐστάλησαν βήται διαταγαὶ ὅπως διατάξῃ καὶ τοὺς Πασσάδες τῶν Ἰωαννίνων Βριώνη καὶ τὸν τῆς Εὐβοίας Καρυτινὸν, ὁ μὲν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ὁ δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν, αὐτὸς δὲ ὁ Δερβίσι Πασσᾶς, μετὰ τῶν Πασσάδων Μπερκόφτζαλη, Ἰσοῦφ Πασσᾶ καὶ Ἀμπᾶζ Πασσᾶ Ντίπρα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στρεάν μετὰ 15 χιλιάδων· οὗτος δὲ ἄντι νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου, ὅστις τὸν διέταττε νὰ ἐστρατεύτῃ μόνος του, αὐτὸς ἐξῆλθε τῆς Λαρίσσης καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Λομίαν μὴ τολμήσας νὰ διαβῇ τὰς Θερμοπύλας, ἀλλὰ μετέβη εἰς τὸ ἀντικρὺ τοῦ Ζηταυνίου κείμενον χωρίον Διανοκλάδι καὶ ἐκεῖ ἐστρατοπέδευσεν, τοὺς δὲ Ἰσοῦφ Πασσᾶ Μπερκόφτζαλη καὶ Ἀμπᾶζ Πασσᾶ Ντίπρα μετὰ ἑξ̄ χιλιάδων πεζῶν καὶ τριῶν χιλιάδων ἵππέων τοὺς διέταξε νὰ ἀπεράσουν εἰς Γραδίαν καὶ ἐντεῦθεν νὰ μεταβοῦν εἰς τὰ Σάλωνα διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν πόλιν ὅπως θέσουν εἰς ὑποταγὴν καὶ τὰ παρακείμενα μέρη, ὁ δὲ ἐν Ἀμπλιανῇ τοποθετημένος Πανοργιάς μετὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν του μαθόντες τοὺς σκοποὺς τῶν Ὀθωμανῶν ἀνήγειρον ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης προμαχώνας ἰσχυροὺς, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον θέσῃ πολλοὺς κορμούς δερδρῶν χονδρῶν, μολονότι ἡ δύναμις τῶν ὑπὸ τὸν Πανοργιά Ἑλλήνων δὲν ἦτον ἀρκούσα διὰ νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν δύναμιν ταύτην τῶν Ὀθωμανῶν, εὐτυχῶς ὅμως ἔφθασαν καὶ τὰ Σουλιώτικα τάγματα ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Δράκον, Γιώτην Δαγκλῆν, Διμάντην Ζέρβαν, καὶ λοιποὺς, ἀκολούθως ἔφθασε καὶ ὁ Κίεζο Τζαβέλας καὶ ὁ Π. Νοταρᾶς, οἵτινες γενόμενοι περὶ τοὺς 2 χιλιάδας ἐπερίμεναν τοὺς ἐχθροὺς, οἱ ὁποῖοι περὶ τὴν 14ην Ἰουλίου τὴν τρίτην ὥραν μετὰ τὴν Ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἔχοντες καὶ δύο πεδινὰ κανόνια, ὁ πόλεμος ἤρχισε κατὰ πρῶτον ἀκροβολητικὸς, ἀλλ' ἀκολούθως οἱ ἐχθροὶ ὤρμη-

σαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας διὰ νὰ διασχίσωσι τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀνοιξῶσι δίοδον, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν γενναίως καὶ τοὺς κατέσπρωξαν εἰς τὰ ὀπίσω μὲ πολλὴν φθορὰν, οἱ ἐχθροὶ ἐδοκίμασαν καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, ἀλλ' ἔπαθαν τὰ αὐτὰ ἐπὶ τῆς μάχης ταύτης ἦλθε καὶ συδρομή τις εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ τὸν Καλμούκην, ἡ μάχη διήρκεσε μέχρι τῆς ἑσπέρας καθ' ἣν ὄραν οἱ Σουλιῶται ἐτινάχθισαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὄντων ἀπηυδισμένων καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, ἅπας δὲ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔτρεξε καταδιώκων τοὺς ἐχθροὺς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπῆραν δύο κινόνια, πολλὰ ὄπλα, πολεμοτόδια, σημαίας καὶ ἵππους, καθὼς καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Μπερκόφτζαλη, καταδιωκόμενοι δὲ οἱ ἐχθροὶ πολλοὶ ἐκ τοῦ φόβου τῶν ἔπιπτον ἀπὸ τοῦ βράχους καὶ ἐφρευόντο, μεταξὺ τῶν φονευμένων ἦτον καὶ ὁ Σουλεϊμάν Μπέι, Ζίγνας, ἐπιστρέψας δὲ ὁ στρατὸς οὗτος κακῶς ἔχων εἰς τὴν Ζητοῦνι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Οὐτωβόσιου, διελύθη.

Περὶ δὲ τοῦ Καρυστινοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ καὶ τῶν Γενιτζάρων εἴπαμεν ἀνωτέρω ὅποιαν τύχην ἔλαβεν ἡ ἐκστρατεία τῶν καὶ ὅτι καὶ οὗτοι οἱ μὲν ἀνεχώρησαν, ὁ δὲ μετέβη εἰς Εὐβόιαν.

Ὁ δὲ Ὁμέρ Πασσᾶς Βριώνης αὐτὸς μετέβη εἰς τὸ ἀντίπερα τοῦ Ἀμφρακικοῦ κόλπου εἰς τὸν Κραβιταραῶ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἐστρατοπέδευεν ἐνταῦθα μετὰ 5 χιλιάδων Ἀλβανικοῦ στρατοῦ, τινὲς τοῦ ὁποίου ἐξέκοπταν ἐνίοτε καὶ εἴτε χώρουν εἰς τὰ ἐνδότερα ταχυποροῦντες ἐν νυκτὶ, ἤσπαζαν ζῶα καὶ ἀνθρώπους, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰς ἐφόνευσαν καὶ ἔστειλαν τὰς κεφαλὰς εἰς τὸν Γρούμελη Βαλεσῆ καὶ Σερατκέρην Δερβίσι Πασσᾶ, οὗτος δὲ ὁ Ὁμέρ Πασσᾶς τὴν 6ην Νοεμβρίου ἐπέστρεψε διὰ τοῦ Μακρυνόρους εἰς τὴν Ἄρταν καὶ οὕτω παρῆλθε καὶ τὸ ἔαρ καὶ ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους 1824, θριαμβευτάντων τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων.

Ἐμφύλιος Πόλεμος.

Μόλις εἶχεν ἐλευθερωθῆ ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ ἀπὸ τοῦς Γιανιτζάρους, τὸν Δερβίσι Πασσᾶ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν Πασσάδες, καθὼς καὶ ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς ἀπὸ τὸν Βριώνην, ἐν Πελοποννήσῳ ἤρχισεν

σταί καὶ ἐκινήθησαν προθύμως, ὁ Τζάπελας ὤρμησε κατὰ μιᾶς μεγάλης φρεγάτας καὶ προσέπλευτεν ἐντὸς βολῆς πιστολίου, ἀλλ' οἱ ναῦται του ἐδειλίασαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν λέμβον ἀπειλοῦντες ὅτι θὰ τὴν ἀφίσουν μόνον, ὅστις καὶ ἐδιάσθη νὰ βάλῃ τὸ πῦρ διότι ἐκινδύνευε νὰ αἰχμαλωτισθῆ ἀλλὰ χωρὶς ἀποτελέσματος, ἐκείνο δὲ τὸ ὅποιον δὲν ἤδυνήθη ὁ Τζάπελας νὰ κατορθώσῃ τὸ κατώρθωσεν ὁ Κανάρης, ὅστις καταδιώκων τὴν φρεγάταν τὴν ἐφθασε καὶ ἐκόλλησεν ἐπ' αὐτῆς τὸ πυρπολικόν του, τὸ ὅποιον περιπλεχθὲν διέδωσε τὰς φλόγας τοῦ ἐν αὐτῷ πυρπολικοῦ καὶ μετ' ὀλίγον ἀναψε καὶ ἡ πυριταποθήκη, καὶ τότε κανόνια, κατάρτια, σφαῖραι καὶ λοιπὰ ζύλα ἐτινάχθησαν εἰς τὸν ἄερα καὶ πολλὰ ἔπεσαν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐν μέσῳ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, καὶ τοὺς μὲν ἐφόνευταν, τοὺς δὲ ἐπλήγωσαν, ὁ ἐχθρὸς ἐξεθιμωθῆ, ἀλλὰ δὲν ἀπελπίσθη καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ φρούριον, τὸ δὲ διλιλὸν περιέπλεξε τὸ πυρπολικόν του ὁ Βατικιώτης καὶ ἔκαυσεν ἐν δικάταρτον Τουνεζίνικον πλοῖον εἴκοσι κανονίων, συνελήθη καὶ τις Πασσᾶς Τουνεζίνος περὶ εἰς τὴν θάλασσαν, μετὰ δύο ὥρας ὁ Ῥαφιλιάς περιέπλεξε τὸ πυρπολικόν του εἰς τινὰ φρεγάταν καὶ τὴν ἔκαυσε, ἑαυτὸν καὶ τινὰ ἄλλα πυρπολικὰ ἄνευ ἀποτελέσματος, ὁ ἐχθρὸς ἀπελπισθεὶς ἀπεμακρύνθη μίαν ὥραν τῆς νυκτός, εἰς τὸ Ἄγαθονῆτι, ἡ φθορὰ καὶ κατασχύνη αὐτοῦ ἐματαίωσαν τὴν εἰς Σάμον ἀπόβασιν καὶ τὰ μὲν στρατεύματα δισκορπίσθησαν, ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος μετέβη εἰς Καρέναν ἀναμένων τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον ἢ λαμπρὰ αὕτη Ναυμαχία ἐνεθάρρυνε τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς παρηγόρησεν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρρῶν καὶ Κάσσου.

Ἀνατολικὴ Στερεά.

Εἰς τὰ Εὐβοϊκὰ ἐξιστορήθησαν καὶ τὰ περὶ τῶν ὀκτὼ χιλιάδων Γιανιτζάρων τῶν ἐκ τοῦ Βῶλου ἐλθόντων εἰς Εὐβοίαν καὶ ἐνωθέντων μετὰ τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ Καρυστινοῦ ὅστις ὀδηγήσας τούτους εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπολέμησε μετὰ τοῦ Γουῦρα καὶ ἐνίκηθησαν παρ' αὐτοῦ, προχωρήσαντες δὲ καὶ ἀπέναντι τῶν Ἀθη-

ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἡ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἀπίθεια καὶ ἀντιπολίτευσις, ἧτις συνίστατο ἐκ τῶν προκρίτων αὐτῆς ὅπως καθέξωσιν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις οὕτως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὡς οὐδέποτε ἰσχυρὰ, διότι ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχε συνθηκολογηθῆ τὸ δάνειον καὶ εἶχεν ἀρκετοὺς χρηματικοὺς πόρους· σπεύσασα λοιπὸν ἀπεκήρυξε τοὺς ἀντιπάλους τῆς ὡς ἀντάρτας προσκαλέσασα εἰς βοήθειάν τῆς ὅλα τὰ στρατεύματα τῆς Στερεᾶς, τὰ ὅποια εἰσελθόντα πανταχόθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐνίκησαν τοὺς ἀνταρτίσαντας, τοὺς ὁποίους συλλαβόντες ὡς τὸν γέροντα Κολκορώνην, Ι. Νοταρᾶ, Θ. Γρίβα, Α. καὶ Δ. Δελιγιανναίους, Γ. Σισίνην καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Χρῦσανθου, Μ. Αναστασόπουλον, Κρίτζαλην καὶ λοιποὺς συνεταίρους των, τοὺς ἐξώρισαν εἰς τὴν Μοῆν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἐν Ἰδρᾷ, οἱ δὲ Ἀνδρέας Λόντος καὶ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἐπρόλαβαν καὶ ἀπέρασαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὴν φιλοξενίαν τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τζόνγκα, τοὺς ὁποίους ἐξήτησεν ἡ Κυβέρνησις, ἀλλ' ὁ Τζόνγκας ἠρνήθη νὰ τοὺς παραδώσῃ.

Ἐκστρατεία τῶν Αἰγυπτίων.

Ὁ Σουλτάν Μαχμούτης ἰδὼν ὅτι μ' ὅλας τὰς ὁποίας εἶχε καταβάλλει δυνάμεις διὰ τοῦ Δράμαλη, τοῦ Χουρσίτη, τοῦ Βριώντη τοῦ Σκονδράν Πασσᾶ, Ἀμπαλαμπούτη, Δερβίς Πασσᾶ καὶ λοιπῶν καθὼς καὶ διὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερε πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ἢ πρὸς καταστροφὴν αὐτῆς, ἰδὼν προσέτι ὅτι αἱ Χριστιανικαὶ δυνάμεις καθεκάστην τὸν ἐνοχλοῦσαν ὅπως συγκαταπέσει εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς μεσιτείας των, καὶ προσέτι βλέπων ὅτι οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ ἐν γνώσει τῶν Κυβερνήσεών των συνέτρεχον τοὺς Ἕλληνας διὰ βοηθημάτων καὶ ἐπὶ τέλους καὶ διὰ δανείων, φοβούμενος δὲ ὑπὲρ τὸ δέον τὴν φραγκικὴν μεσιτείαν οὕτως πάντοτε δι' αὐτὸν ἐπιζήμιον καὶ διὰ νὰ ἀπορῆγῃ ταύτην ἀπεφάσισε προκρίνας νὰ προστρέξῃ ζητῶν βοήθειαν ἀπὸ ἑνα τῶν ὑψηλῶν του ἢ νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Φράγκων, σκεθεῖς λοιπὸν ἐπρότεινεν εἰς τὸν Σουλτάν

πράξιν τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ, εἰς δέχεται τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κρήτης δι' αὐτὸν καὶ τὴν τῆς Πελοποννήσου διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰμπραχίμ Πασσᾶ, καὶ ἐπομένως νὰ λάβῃ εἰς βάρος αὐτὸς τὴν καθυπόταξιν τῆς Χερσοννήσου ταύτης βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκείνου τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Βαρβαρίας στόλου.

Ὁ φρόνιμος καὶ φιλόδοξος Μεχμέτ Ἀλῆς εἶχε βελτιώσει τὴν κατάστασιν τῆς Αἰγύπτου καὶ εἶχεν ἐπεκτείνει τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῆς Ἀβυσσινίας τοῦ Σενεάρ καὶ εἰς ἀρκετὸν μέρος τῆς Ἀραβίας καὶ διὰ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἐμπορίου ἔφθασεν εἰς μέγιστον βαθμὸν πλοῦτου καὶ στρατιωτικῆς τακτικῆς δυνάμεως, ὡσαύτως δὲ καὶ ναυτικῆς πολεμικῆς δυνάμεως, ἔχων δὲ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὰ μέσα ταῦτα εὔρε συνάδουσιν μὲ τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς του τὴν πρότασιν τοῦ Σουλτάνου καὶ παραδέχθη ταύτην.

Μόλις εἶχον καταπαύσει οἱ ἐσωτερικοὶ σπαραγμοὶ ὅτε ἀπὸ διαφόρους πηγὰς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐτοιμάζεται νὰ ῥίψῃ μεγάλας δυνάμεις ἐκ τε τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ὅπως φέρῃ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του ἐν ἀποτέλεσμα καὶ ὅτι ἔλαβε μέτρα ἔντονα διδαχθεὶς ὑπὸ τῶν προλαβουσῶν ἀτυχιῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχε στρέψει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, τὸν ὁποῖον διὰ τῶν ὑποσχέσεων ἔπεισε νὰ παραδεχθῆ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν πρὸς ὑποταγὴν αὐτῆς ἢ νὰ φέρῃ εἰς αὐτὴν τὸν ὄλεθρον· ὁ δὲ Μεχμέτ Ἀλῆς παραδεχθεὶς τὰς προτάσεις τοῦ Σουλτάνου ἠτοίμασε σπουδαίως τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον ὑπὸ τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰμπραχίμ Πασσᾶ, καὶ ὅτι ὁ πεζικὸς τακτικὸς στρατὸς ἐσύγκειτο ἐκ δεκαπέντε χιλιάδων καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ δύο χιλιάδων ἰππέων καὶ δύο ἑτι χιλιάδων πεζικοῦ ἀτάκτου ἐξ Ἀλβανῶν καὶ χιλίων πυροβολιστῶν μετὰ 150 πεδινῶν πυροβόλων καὶ 500 τεχνιτῶν καὶ λοιπῶν καὶ μετὰ ἀπείρων πολεμοφοβίων, εἶχε δὲ πλοῖα φορτηγὰ περὶ τὰ 500 τὰ πλείστα ὑπὸ ἑξῆς τὴν σημαίαν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις λαβούσα γνῶσιν περὶ τούτων ὄλων καὶ περὶ τῶν ναυλωθῆντων ξέγων πλοίων ὑπὸ τοῦ Ἰμ-

πραγμ. Πασσά πρὸς μεταδίβασιν στρατοῦ, κατὰ πρῶτον ἐξέδοτο κήρυγμα ὅτι ἅπαντα τὰ ξένα πλοῖα τὰ ὁποῖα ἐναυλόνοντο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, θὰ ἐκαταδιώκοντο, θὰ ἐκαίοντο καὶ θὰ ἐβυθίζοντο, ἀλλ' ἀκολούθως θέλουσα καὶ μὴ ἀπέσυρε, τὸ κήρυγμα ἀναγκασθεῖσα ὑπὸ τῶν Δυάμεων, εἰς δὲ τὰ τῆς ξηρᾶς ἤρχισε νὰ προστοιμάζηται καθόσον αἱ δυνάμεις αὐτῆς τῆς ἐπέτρεπε.

Ὁ ὑπὸ τὸν Τοπάλην στόλος μὴ δυνηθεὶς νὰ κάμῃ ἀπόβατον εἰς Σήμεν ὡς προεβή μετέβη περὶ τὴν Κῶ καὶ τὸ Μπουδρούμι ὅπως περιμένῃ τὸν στόλον τῆς Αἰγύπτου μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Ἰμπραχίμ Πασσά, ὅστις ἐλθὼν ἐξεμβραχάρισεν ἐνταῦθα τὸ πλείστον τοῦ στρατοῦ, ἀκολούθως ἠνώθησαν οἱ δύο στόλοι καὶ οἱ τῆς Βαρδαρίας, οἵτινες συνίσταντο ἐξ ἑνὸς δικροῦτος, εἰκοσιπέντε φρεγατῶν, εἰκοσιπέντε κορβετῶν, καὶ πανήντα βρικήων καὶ γολετῶν καὶ πλήθος φορτηγῶν, ἔχοντα τὸ ὅλον περὶ τοὺς ὀγδοήντα χιλιάδας ναύτας καὶ 2500 κανόνια.

Τὰ δὲ Ἑλληνικὰ ἦσαν ἑβδομήντα φέροντα πέντε χιλιάδας ναύτας καὶ 850 κανόνια, τὴν 24ην τοῦ Μηνὸς Αὐγούστου τοῦ 1824 ἔτους ὁ ναύαρχος Μιαούλης καὶ οἱ μείφαρχοι Σαχτούρης, Κολανδρίτζας καὶ Ν. Αποστόλης ἐπλευσαν πρὸς τὴν Κῶ καὶ τὸ Μπουδρούμι ἐνθα ἤρχισεν ἡ γενικὴ Ναυμαχία, ἀλλ' ὁ ἄνεμος διὰ τοὺς Ἕλληνας ἦτον ἐναντίος καὶ σφοδρὸς καὶ ὁ τόπος πολλὰ στενός, ὁ στόλος τῆς Αἰγύπτου ἐδείχθη ἰκανότερος τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰμπραχίμης ἐξετέθη, τὴν νύκτα διεχωρίσθησαν οἱ στόλοι καὶ τὰ μὲν Ἑλληνικὰ ἄραξαν εἰς τὴν Ἀτάλιαν, ἀλλὰ τὴν 29 Αὐγούστου ἦλθαν 97 Ὀθωμανικὰ καὶ ἤρχισαν δευτέραν ναυμαχίαν γενομένην πολύωρον καὶ σφιδροτάτην, εἰς δὲ πυρκαλιστῆς ἐβρίψε τὸ πυρπολικόν του εἰς ἓν δικάταρτον, τὸ ὁποῖον μετέδωσε τὰς φλόγας, ἀλλ' οἱ ναῦται τὸ ἔσβωσαν, ἐπὶ τῆς ναυμαχίας ταύτης ἐβρίψεν ὁ Πικπαντώνης τὸ πυρπολικόν του ἐπὶ μιᾶς φρεγάτας 44 κανονίων, τὸ ἐκόλλησε καὶ ἔδωκε τὸ πῦρ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβράδυνε νὰ καῆ, ἐβρίψε καὶ ὁ Βατικιώτης τὸ πυρπολικόν του ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐκάη ἡ φρεγάτα, ἐρνεύθησαν δὲ δύο ναῦται καὶ ὁ Πικπαντώνης ἐβόησεν δὲ περὶ τοὺς 50 τακτικούς, ἐκ τῶν ὁποίων ἔμαθεν, ὅτι ἡ φρεγάτα

ἦτο τοῦ Τουνεζίνου μοιράρχου, ἐκ τῶν ζωγρηθέντων ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος μοιράρχος καὶ τις χιλίαρχος τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ καὶ ὅτι ἡ φρεγάτα εἶχε πεντακοσίους ναύτας καὶ ὀκτακοσίους τακτικούς, ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἐχθρῶν ἦτο νὰ κατασρέψωσι τὴν Σάμον. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν οἱ ἐχθροὶ ἀπέβησαν εἰς Κῶ, αἱ δὲ Ἕλληνας εἰς Γέροντα, ἀκολούθως οἱ ἐχθροὶ παραπλεύσαντες τὴν Σάμον καὶ τὰς λοιπὰς νήσους παρακολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἔφθασαν ἔμπροσθεν τῆς Μιτυλίνης, αἱ δὲ δύο μοίραι τῶν Ἑλλήνων ἠνώθησαν τὴν 21ην Ἰβρίου ἔμπροσθεν τῆς Βολισσοῦ. Ὁ Καπετᾶν Πασσᾶς καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν του μετὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν του καταστρέφων τὴν Σάμον καὶ οὕτως ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ διὰ Κωνσταντινούπολιν ἀφήσας τέσσαρας φρεγάτας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἱμπραχίμ Πασσᾶ καὶ ἄλλα πλοῖα τοῦ στόλου, ὁ δὲ Ἱμπραχίμ Πασσᾶ δὲν ἐφρόντιζεν εἰμὴ νὰ ὑπάγῃ ἀσφαλῶς εἰς Κρήτην.

Τὴν 24ην τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐξῆλθον εἰς ἀναζήτησίν του καὶ τὸν εἶδον πλέοντα κατὰ τὴν Μιτυλίην καὶ ἤλθον εἰς μάχην μετὰξὺ Χίου καὶ Καράμπαπα, δύο δὲ πυρπολικὰ τοῦ Θεοφάνη καὶ Καλογιάννη ἐπέπεσαν καθ' ἑνὸς δικατάρτου καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέτυχεν, τὸ δὲ δεύτερον ἐπιτυχὸν ἄναψε καὶ δοθείσης τῆς φλογὸς εἰς τὴν πυριτοθήκην ἐσκόρπισεν ὅλον, τὴν δὲ τρίτην ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὁ πυρπολιστὴς Νικόδημος ὤρμησε κατὰ μιᾶς φρεγάτας, (κορβέτας), περιέπλεξε τὸ πυρπολικόν του καὶ τὴν ἔκαυσε, τὸ μὲν δικάταρτον ἦτο δώδεκα κανονίων, ἡ δὲ κορβέτα εἴκοσι.

Ὁ ἐχθρὸς μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέπλευσεν εἰς Κῶ καὶ Μπουδρουμί διὰ νὰ παραλάβῃ τὰ στρατεύματα ὅπου εἶχε μεταβιβάσει ἐκεῖ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὴν πρὸς τὴν Κρήτην πορείαν του καὶ τῷ ἐπέφειραν μεγάλην ζημίαν πλησίον τοῦ μεγάλου Κάστρου ἔνθα ἐναυμίχθησαν οἱ Ἕλληνας ἀπέναντι τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ στόλου ἐκ 52 πλοίων, τὰ ὅποια διεσκόρπισαν ἔνθεν κίκειθεν, ἐλθόντες δὲ αἱ Ἕλληνας εἰς τὴν ἀνάγκην τρυφῆς ἐπέστρεψαν τὴν 23ην Νομβρίου εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ ἐχθρικός στό-

λο; συναχθείς εἰς Σοῦδαν ἀπέβησε τὸν στρατόν. Εἰς τὴν ναυμαχίαν ταύτην, ἂν καὶ τὰ πλείονα πυρπολικά ἐκίψαν ἐπὶ ματαίῳ, οὐχ' ἦττον ὁμοῦ διεκρίθη εἴπερ ἄλλοτε ἡ εὐτολμία καὶ ἐπιδειξιότης τῶν Ἑλλήνων καταισχυανάντων τοιοῦτον στόλον ὑπὸ τοιοῦτον ἄνδρα.

Ὁ Ἱμπραχίμ Πασσᾶ ἐκπλεύσας ἐκ Κρήτης ἔφθασε τὴν 10—12 Φεβρουαρίου τοῦ 1825 ἔτους εἰς τὰ Μεθοχώρινα μετὰ τοῦ ἡμίσεως στρατοῦ του καὶ ἐπιστρέψας πάλιν ὁ στόλος εἰς Σοῦδαν παρέλαβε καὶ τοὺς λοιποὺς καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Μεθώνης, σκοπεύων νὰ μεταβῇ καὶ ἀποκλείσῃ τὸ Νεοκαστρον, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις λαβοῦσα γινώσιν τῆς ἐκστρατείας καὶ ἀποδόσεως τῶν Ἀράβων ἐν τοῖς Μεσσηνιακοῖς φρουρίοις ἐξῆλθεν ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουριώτης μετὰ τοῦ γενικοῦ γραμματέως Α. Μυροκοροδάτου καὶ στρατολογήσαντες περὶ τοὺς 5 χιλιάδας Ῥουμελιώτας καὶ Πελοποννησίους ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Κώστα Βόιζαρη, Γ. Καρτζικάκη, Κίτζον Τσαβέλαν, Γ. Δράκον, Α. Δράκον, Καρατάσον καὶ λοιποὺς Ῥουμελιώτας καὶ Πελοποννησίους, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ ὅλων αὐτῶν διώρισε τὸν ὑδραῖον Σκούρτην ἄνθρωπον ναυτικόν. (*) Ὁ ἐχθρὸς περὶ τὴν 10ην Μαρτίου μετέβη καὶ ἐτοποθετήθη πανστρατιᾷ ἀπέναντι τοῦ Νεοκαστροῦ, ἐνταῦθα ἀκροβολίσθησαν οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν ἐχθρῶν ὅπου καὶ ἐπληρώθη ὁ Ἰωάννης Μαυρομιχάλης, ὅστις καὶ ἀπέθανεν· ὁ πρόεδρος καὶ ὁ Γεννικὸς ἀρχηγὸς δ' ἐτάξαν νὰ πλησιάσουν ὅλα τὰ στρατεύματα, διὰ νὰ δόσουν βοήθειαν· καὶ ἐνισχύτουν τὸ φρούριον, τὰ στρατεύματα ἀμέσως ἔφθασαν καὶ ἐτοποθετήθησαν πλησίον του καὶ ὁ μὲν Καρτάσος ἐτοποθετήθη εἰς χωρίον ἀπέχον ἡμίσειαν μίλις ὦραν τοῦ Νεοκαστροῦ, ὁ δὲ ἀρχηγὸς Σκούρτης ἐτοποθετήθη εἰς τὴν θέσιν Κρομίδι, καὶ πρῶτον μὲν οἱ ἐχθροὶ προσέβησαν τὸν Καρατάσον, ὅστις ἀντίστη γενναίως καὶ τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, φρονεύσας περὶ τοὺς 250 καὶ λαδῶν

(*) Ἀσυγχώρητον λάθος τῆς Κυβερνήσεως, διότι εἰς τιαύτας δεινὰς περιστάσεις ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ ὀριμώτερον, ὅπως θέσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ἄνθρωπον μεγίστης πείρας ἰκανότητος καὶ ὑπελήψεως, καὶ οὐχὶ ἄπειρον τῶν στρατιωτικῶν κινήσεων τῆς ξηρᾶς· ἐν ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς ὀποτιχίας θεωρεῖται καὶ αὐτό.

περὶ τὰς 250 μπαγιονέτας, ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ἀπσούρη τῆς θέσεώς του ταύτης, τὴν δὲ 7ην Ἀπριλίου ἐπέπεσαν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τῶν ἐν Κρομιδίῳ Ἑλλήνων, οἵτινες ἦσαν περὶ τοὺς 3 χιλιάδας Ῥουμελιώται, Ὑδραῖοι καὶ Πελοποννήσιοι· ὁ ἀρχηγὸς Σκουρτής ἐζήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὰ ἄλλα σώματα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' οὐδεὶς ἔτρεξεν εἰς βοήθειάν του ἐκτὸς τοῦ Κώστα Βότσαρη, ὅστις μετὰ 200 Σουλιωτῶν, οἵτινες μόνον εἶχον τὸν παρακολουθήσει ἔτρεξε καὶ ἐτοποθετήθη ἔμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἤρχισε νὰ μάχεται μετὰ τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ τῶν ἐχθρῶν, τοὺς ὁποίους ἀντέκρουσαν γενναίως καὶ ἐφόρευσαν περὶ τοὺς 300 ἐχθροὺς· ἐνῶ δὲ ἐμάχετο μετὰ τοῦ πεζικοῦ τακτικοῦ τῶν ἐχθρῶν, τὸ ἰππικὸν τοῦ ἐχθροῦ ἠδυνήθη νὰ ἀναβῆ ἀπὸ τὰ ὀπίσθεν κρημνὰ καὶ δύσβατα μέρη, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες εἶχον παραμελήσει κενὰ στρατευμάτων, νομίζοντες ὅτι οἱ ἐχθροὶ δὲν ἠδύναντο ἐντεθεῖν νὰ διαβῶσι, καθέξαντες δὲ οἱ ἰππεῖς τὰ ὀπίσθεν τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἔβαλαν ἐν τῷ μέσῳ, ὥστε δὲν τοὺς ἔμεινε οὐδεμίαν ἐλπίς πρὸς σωτηρίαν, ὅθεν ἀπεφύσισαν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὸν ὁποῖον διασχίσαντες διήλθον, ἀλλ' ἀτυχῶς ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην περὶ τοὺς 400—500 φονευμένοι, ὁ δὲ Βότσαρης διέτρεξε μέγαν κίνδυνον καὶ ἐκόντευσε νὰ αἰχμαλωτισθῆ, τὸν ἔσωσε δὲ ἡ μεγαλοφυχία καὶ καρτερία τῶν συγγενῶν καὶ πατριωτῶν του, οἵτινες ἀντιστάντες κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὸν ἐξήγαγον βισταζόμενον εἰς τὰς χεῖρας τῶν φονευθέντων πολιτῶν ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ μάχῃ αἰχμαλωτίσθη καὶ ὁ Π. Ζαφυρόπουλος, μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διελύθη.

Ἐνῶ ἐγίνοντο αἱ μάχαι ἐν Ἀθαρίνοις, μία μοῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Μιαούλην περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου μετέβη εἰς Κρήτην ζητῶν τὸν ἐχθρικὸν στόλον, ἀλλ' ἐκ τῆς τριουμίας μὴ δυναθεῖσα ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελοποννησιακὴν παραλίαν καὶ ἐλιμενίσθη, τὴν δὲ 12ην Ἀπριλίου συναντήθησαν δώδεκα πλοῖα πολεμικὰ καὶ τινὰ πυρπολικὰ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀκροβολίσθησαν μετ' αὐτοῦ, πλείοντος τὴν Πελοπόννητον καὶ συγκειμένου ἐκ δύο δικρότων, δώδεκα φρεγατῶν, ἐννέα κορβετῶν καὶ πολλῶν φορτηγῶν τὸ ὅλον περὶ τὰ 100, κατὰ τῶν ὁποίων ἐρί-

φθησαν τρία πυρπολικά άνευ αποτελέσματος, ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος ἔφθασεν εἰς τὴν Μεθώνην καὶ ἀπεβίβασε περὶ τοὺς 4 χιλιάδας στρατὸν ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας, μετὰ τῶν ὁποίων οἱ Ἕλληνας ἦλθαν εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἐγένετο ἡ φονικωτάτη μάχη, ἀκολούθως οἱ Ἕλληνας ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς παλαιούς Ἀβαρίνους, οἵτινες κατεῖχοντο ἀπὸ τὸν Μεθώνης, Χ. Χρῆστον Χρηστόπουλον, Τσόκρη, καὶ λοιπούς, ἐνταῦθα ἐφρονεῦθη ὁ αἰμίμητος Ἀναστάσιος Τζαμαδὸς μαχόμενος ἡρωϊκῶς, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ὢν ἐν αὐτῇ ἐπεδιδάσθη διὰ τῆς λέμβου τοῦ Ἄρεως εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζαμαδοῦ, τὸ ὅποιον ἡρωϊκῶς διήλθε διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ ἐσώθη, τοὺς δὲ ἐν τοῖς Παλαιοῖς Ἀβαρίνοις Ἕλληνας ἐπολέμησεν ἰσχυρῶς ὁ ἐχθρὸς καὶ τοὺς ἐβίασε καὶ παρεδόθησαν διὰ συνθήκης, καὶ τοὺς μένστρατιώτας περὶ τοὺς 800 ἀπέλυσαν, τοὺς δὲ ἀρχηγούς Χ. Χρῆστον Μεθώνης, Γρηγόριον Δ. Τσόκρη, Χρηστόπουλον καὶ τινὰς ἄλλους ἐκράτησεν ὡς αἰχμαλώτους.

Ναυμαχία τοῦ ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Μιαούλην στόλου
περὶ τὴν Μεθώνην καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν Σαχτούρη
καὶ λοιπούς περὶ τὴν Ἄνδρον.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπολέμουν καὶ ἐσυνθηκολογοῦσαν οἱ παλαιοὶ Ἀβαρίνοι πρὸς παράδοσιν, ἤτοι περὶ τὴν 27ην Ἀπριλίου, ὁ Ναύαρχος Μιαούλης μὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ μοῖραν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐπλευσεν εἰς τὴν Μεθώνην ὅπου ἦτο διάφορα πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ, ἐρρίψε τέσσαρα πέντε πυρπολικά ἀπέναντί των καὶ ἔκαυσε μίαν μεγάλην φρεγάταν, τρεῖς κορβέτας καὶ ἄλλα τρία πολεμικὰ καὶ τρία φορτηγὰ, ὁμοῦ μὲ αὐτὰ ἔκαυσε καὶ μίαν ἀποθήκην, ἣτις εἶχε τὰς τροφάς.

Ἡ δὲ ἄλλη Ἑλληνικὴ ναυτικὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Σαχτούρη, τὸν Κολανδροῦτζον καὶ τὸν Ν. Ἀποστόλην, συγχειμένη ἐξ εἰκοσι πλοίων πολεμικῶν καὶ ὀκτώ πυρπολικῶν, συναντηθεῖσα μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ στόλου, συγχειμένου ἐκ τριῶν φρεγατῶν, δεκα κορβετῶν, καὶ τριάντα ὀκτώ βρικίων καὶ γολετῶν, περὶ τὴν Ἄνδρον ἐναυμάχησαν, καὶ τὰ μὲν δύο πυρπολικά τοῦ Ναυάρχου καὶ

Μοσιού ἔκαυσεν μίαν φρεγάταν 66 κανονίων, ἥτις ἦτο ναυαρχία, ὁ Ναύαρχος μετέβη εἰς ἄλλην φρεγάταν, ἐφρονεύθησαν 300 Ὀθωμανοὶ, ἐν οἷς καὶ 150 πυροβολισταὶ, παρομοίως ὁ Μπούτας μὲ τὸ πυροπλικόν του ἔκλυτε μίαν κορβέταν 34 κανονίων, μετὰ ταῦτα διασκορπίσθη ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος ἔνθεν κἀκεῖθεν διασωθεὶς εἰς Σούδαν, μία δὲ κορβέτα ἔπεσεν εἰς Σῦρον μετὰ 250 ἐχθρῶν, οἵτινες συνελήφθησαν ἀπὸ τοῦ Συριανοῦ, συνελήφθησαν καὶ πέντε φορτηγὰ φέροντα πολεμικὰ εἶδη διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, τὰ φορτηγὰ ταῦτα ἦσαν Αὐστριακά.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν παλαιῶν Ἀβαρίνων ὁ Ἰμπραχίμ Πασσᾶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου ἐπολιόρχησε στενωπῶς τὸ Νεόκαστρον, τὸ ὁποῖον ἐκανονοθίλει καὶ διὰ τῶν προμαχώνων τῆς ξηρᾶς καὶ διὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων ἐκ τῆς θαλάσσης, τοὺς ὁποίους ἔφερεν εἰς μεγαλωτάτην στενοχωρίαν καὶ μάλιστα ἐκ τῆς στερήσεως τῶν ἀναγκαίων καὶ τοῦ ποτίμου ὕδατος, ἀναγκασθέντες δὲ ἐσυνθηκολόγησαν τὴν 6ην Μαΐου νὰ παραδώσων τὸ φρούριον ὅπως μεταφερθῆ ἢ φρουρὰ εἰς Καλαμάταν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς πολεμικῆς Γαλλικῆς Γολέτας καὶ τῆς ὁμοίας Αὐστριακῆς, καὶ ἡ μὲν φρουρὰ μετεκομίσθη ἀσφαλῶς εἰς Καλαμάταν συνισταμένη ἐκ χιλίων διακοσίων ἀνδρῶν, ἐκρατήθησαν δὲ παρὰ τοῦ Ἰμπραχίμ Πασσᾶ ὁ Γ. Μαυρομηχάλης καὶ ὁ Π. Γιατράκος, Μακρυγιάννης καὶ Κανελόπουλος ἐναντίον τῆς συνθήκης.

Μάχη ἐν Μανακίῳ μεταξὺ Ἀράβων καὶ Δικαίου Φλέσις, καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῶν φρουρῶν τῶν Ἀβαρίνων καὶ Νεόκαστρον ἐπῆλθεν ἡ κατὰ τοῦ Γρηγορίου Δικαίου Φλέσις ἐν Μανακίῳ μάχῃ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος Ἰμπραχίμης αὐτοπροσώπως παρευρέθη μετὰ 15 χιλιάδων στρατοῦ τακτικοῦ καὶ ἀτάκτου καὶ διεύθυνε τὰ τῆς μάχης, ὁ δὲ Δικαίος μόλις εἶχε 1500 ἀνδρας, τῶν ὁποίων τὴν πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἔλλειψιν ἀνεπλήρει ὁ ἀτρόμητος ἀρχηγὸς τῶν.

Τὴν 20ην Μαΐου ὁ Ἰμπραχίμης μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐπλησίασε τὴν θέσιν, εἰς ἣν οἱ Ἕλληνες ἦσαν τοποθετημένοι καὶ διέτα-

ξε γενικὴν ἔφοδον κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ὀχυρωμάτων ἀπειλῶν μὲ τὸν θάνατον πάντα ὀπισθοδρομήσαντα στρατιωτικὴν ἢ ἀξιωματικὸν, κατὰ συνέπειαν ἐπετέθησαν οἱ Ὀθωμανοὶ Ἀραβες κατὰ τῶν Ἑλλήνων, πεζοὶ τε καὶ ἵππεις, καὶ ἀφοῦ διὰ πολλὰς ὥρας ἐμάχοντο διὰ τῶν πυροβόλων, ἔπειτα ἦλθαν εἰς τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰ ξίφη ἐσφάζοντο πρὸς ἀλλήλους, ὥστε ἐγένετο αἱματοχυσία μεγίστη, μαχόμενοι δὲ ἔπεσαν περὶ τοὺς 600 ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Δικαίος, ὅστις μαχόμενος ἠρωϊκῶς ἔπεσε μὲ τὸ ξίφος εἰς χεῖρας, ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων ἔχθρῶν εἶναι ἄγνωστος, ἀλλ' εἰκάζεται ὅτι ὑπερέβησαν τοὺς 1500· ὁ ἔχθρὸς λοιπὸν ἔγεινε κύριος τῆς θέσεως ταύτης, ἀπολούθῃς μετὰ τῶν δυνάμεων του εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐντεῦθεν εἰς Τρίπολιν, πρὶν δὲ εἰσέλθῃ ἐν αὐτῇ ἀντέστησαν οἱ Ἕλληνες ἐν Μακρυπλάγῃ καὶ Δραμάλλῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σταματήσωσι τὸν ἔχθρῶν, ὅστις, διαβὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν, νικήσας δὲ τοὺς Ἕλληνας ἐν Δαβιά καὶ ἐν Τρικόρφοις, ἐπέστρεψεν εἰς Τρίπολιν καὶ διεσύνθη εἰς Ναύπλιον, ἀλλ' εἰς τοὺς Πύλους ὠχυρώθη ὁ ἀείμνηστος, Δ. Ἰψηλάντης, Κ. Μαυρομιχάλης, Μακρυγιάνης καὶ ἄλλοι τριακόσιοι μεθ' ἑνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ Ἑλλήνων κατέθραυσαν τὴν ὄφρον τοῦ ἔχθρου, ὅθεν ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν Τρίπολιν, ἡ δὲ Κυβέρνησις μετὰ τὰς ἀποτυχίας ταύτας καὶ τὴν κατακραυγὴν τῶν Πελοποννησίων ἀμνήστευσε τὸν Γέροντα Κολοκοτρώνη, τὸν μετέφερεν ἐκ τῆς Ἰδρας καὶ τὸν διώρισε Γενικὸν Ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ μόλον τοῦτο δὲν ἐστάθη δυνατόν νὰ κρατηθῇ ἡ ὁρμὴ τοῦ Ἰμπραχίμ Πασσᾶ διότι παντοῦ ἐνίκησεν, ἀφῆσας δὲ φρουρὰν ἐν Τριπολιτῆζι διέτρεχεν ὁ ἴδιος εἰς ὅλους τοὺς δυσβάτους τόπους καὶ κατερήμωσεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον.

Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Κατὰ τὸν 8ο ὄρειον εἶχε συνέλθῃ τρίτη Βουλευτικὴ Σύνοδος καὶ ἀξελεξάτο τὴν 3ην 8οῦρου πέντε μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ, τὸν Γεώργιον Κομποσάκη ἑταρῆν, πρόεδρον, ἀντιπρόεδρον τὸν Παναγιώτην Μπόγιασην, μέλη δὲ

τὸν Ἀσημάκην Φωτήλαν, Ἀναγνώστην Σπηλιωτάκην, καὶ Ἰωάννην Κωλέττην, Πρόεδρον δὲ τῆς Βουλῆς τὸν Πανοῦτζον Νοταρᾶν, ἀντιπρόεδρον τὸν Βρισθένην.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦλθεν ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης, Ψαρριανός, ἐτῶν 80, ἀφίσας ἐν ἡμῶν ἑκατομμύριον ρούβλια διὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἀπέθανεν δὲ τὴν 12ην Ἰανουαρίου εἰς Ζάκυνθον.

Στερεὰ Ἑλλάς, ἢ κατὰ τοῦ Μεσσολογίου ἐκστρατεία τῶν Ὀθωμανῶν.

Προηγουμένως ἐξεθέσαμεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου συνενοηθεῖσα μετὰ τοῦ Σατράπου τῆς Αἰγύπτου, ὅστις παραδεχθεὶς ἀνέλαβε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πελοποννήσου, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξαπέστειλε τὸν υἱὸν τοῦ Ἰμπραχίμη ὅπως φέρῃ εἰς ὑποταγὴν τὴν Χερσόνησον ταύτην. Διαθέσασα λοιπὸν ἡ Πύλη οὕτω πως τὰ τῆς Πελοποννήσου εὐρίσκατο ἐν διασκέψει τίνι τρόπῳ νὰ διευθετήσῃ καὶ τὰ τῆς Στερεᾶς καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ τοῦ Μεσσολογίου, τὸ ὁποῖον εἶχε σχηματισθῆ πολλὰ ὄχυρον καὶ ἐθεωρεῖτο τὸ προπύργιον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου· ἐνῶ δὲ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ἐνησχολεῖτο διασκεπτομένη περὶ τούτου, ὁ Μεχμέτ Ῥεσίτ Πασσᾶς ὁ λεγόμενος Κιουταχῆς εὐρίσκατο εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Βιδίνου, ὁ ποινερὸς οὗτος Καυκάσιος ἐνόησε τὴν θέσιν καὶ τὰς διασκέψεις τοῦ κυρίου του καὶ δι' ἀναφορᾶς του ἐπρότεινεν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι, ἐάν τὸ ὑψηλὸν Δοβλέτι ἀπεφάσιζε νὰ τὸν προβιβάσῃ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ῥούμελη Βαλεσῆ συνοδευμένη μετὰ τῶν τριῶν ἡγεμονιῶν τῆς Ἠπείρου Αὐλῶνος, Ἰωαννίνων καὶ Δελβίνου, διὰ τῶν ὁποίων νὰ δύναται νὰ σχηματίσῃ περικλινὸν ἐκλεκτὸν στρατὸν, ὑπέσχετο νὰ ὑποτάξῃ ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Στερεᾶς καὶ νὰ κατακτήσῃ καὶ αὐτὸ τὸ Μεσολόγιον.

Ὁ Σουλτάνος λαβὼν τοιαύτην ὑπόσχεσιν ἀπὸ ἓνα τῶν Βεζύρων του, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει πάντοτε ὡς τὸν ἰκανότατον, παρεδέχθη τὰς προτάσεις του καὶ ἐξέδωκε διατάγματα τοῦ διορι-

ομοῦ του ὡς Ῥούμελη Βαλεσῆ καὶ Σερασκίρη καὶ προσέει τοῦ προσέθηκε καὶ τὸς ἡγεμονίας Αὐλῶνα, Γιάννινα καὶ Δέλδικο Σαντζακλάρι, τὸν δὲ μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῶν ἡγεμόνα Ὁμέρ Πασσᾶ Βριώνη τὸν μετέθεσεν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Θεσσαλονίκης.

Διαθέσασα οὕτω πως τὰ πράγματα ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ἐξέδωκε διατάγματα προσκαλοῦσα ἅπαντας τοὺς Μουσουλμάνους τῆς Ἀλβανίας ὅπως ἐκστρατεύσωσι μετὰ ζήλου κατὰ τῶν ἀπίστων Ἀσίδων, (ἐπαναστατῶν), οἵτινες ἀχαρίστως φερόμενοι πρὸς τὸ εὐεργετήσαν πάντοτε αὐτοὺς Δοδλίτι ἐπανέστησαν καὶ θέλουν νὰ κλονίσουν τὴν βασιλείαν τῶν Ὀθωμανῶν, τοῖς προσέθετε δὲ νὰ μὴν καταδεχθῶσι νὰ βλέπουν τὴν σημαίαν τῶν μέχρι τῆς χθὲς βασιλιάδων νὰ κυματιζῇ ἀπέναντι τῶν οἰκιῶν των, ἀλλὰ νὰ τρέξωσι τιθέμενοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ῥούμελη Βαλεσῆ καὶ μετὰ θρησκευτικοῦ ζήλου νὰ τρέξωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν διὰ νὰ τοὺς καταστρέψωσι μίαν ὥραν προτῆτερα, διότι ὅσον ἄργοποιεῖ τὸ πρᾶγμα, τόσον γίνεται ἐπικινδυνωδέστερος διὰ τοὺς Μουσουλμάνους.

Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν φερμανιῶν ἐξέδοτο καὶ ὁ Σερασκέρης διαταγὰς πρὸς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βεζυράτου τῆς Ῥούμελης καὶ πρὸς τοὺς τῆς Ἀλβανίας διὰ νὰ στρατολογηθῶσι σπουδαίως καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ Ἰωάννινα ὅπου εἶχε διατάξει νὰ γίνῃ τὸ γενικὸν στρατόπεδον· ἡ στρατολογία αὕτη ἐξετελέσθη συντόμως συναχθέντος τοῦ διαταχθέντος στρατοῦ, ὅλος δὲ ἐσύγκειτο πλέον τῶν 40 χιλιάδων Ὀσμανλίδων, Γκέκιδων καὶ Ἀλβανῶν, τῶν τελευταίων ὁ ἀριθμὸς ἦτον μεγαλύτερος, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπὶ κεφαλῆς εἶχε προσδιορίσει ὡς ἀρχηγούς τοὺς Ἰσμαήλ Πασσᾶ Ἠλιάσα, Μπανούς Σεβρενην, Ἀγυοβασιάρη, Ταχίρ Ἀμπάζην, καὶ ἄλλους τοιούτους προκρίτους τῆς Ἀλβανίας.

Ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ Πασσᾶς ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Ὀθωμανικὸς στρατὸς δὲν ἠδύνατο νὰ παλεύσῃ μὲ τοὺς Ἕλληνας μόνον διὰ προσβολῶν καὶ τῶν ἐπιθέσεων ἐπὶ τοῦ φρουρίου καὶ νὰ φέρῃ τὸ ὀπαιτούμενον ἀποτέλεσμα, καθότι ἤξευρε τὸ ἀδύνατον τῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῶν προηγουμένων ἐκστρατειῶν διὰ τοῦτο ἐφρόντισε νὰ ἐφοδιασθῇ μετὰ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν μηχανικῶν κατ' ἐξοχίαν

Αυστριακῶν καὶ Γάλλων, τοὺς ὁποίους δι' ἀδράς μισθοδοσίας καὶ ἀμοιβῆς προσέλκυσεν εἰς ἑαυτὸν, οἱ Ρενεγκάδες οὗτοι ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτὸν, ὅτι διὰ τεχνιτῶν κινητῶν προχωμάτων θέλουν τὸν ἐμβάσει εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλ' ἀπήτουν νὰ ἔχη ἔτοιμα ἅπαντα τὰ πρὸς τοῦτο ἐργαλεῖα καὶ τοὺς ἀναγκαίους ἐργάτας· ὁ Κιουταχῆς ἠτοίμασε τὰ πάντα διατάξας ὅλας τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίας ὅπως στείλῃ ἐκάστη ἀνὰ ἓνα ἀριθμὸν ἐργατῶν μεγάλον, ὥστε ἐσυμπληρώθῃ ὁ ἀριθμὸς 1500—2000, τὴν αὐτὴν ἔκαμε καὶ διὰ φορητῆς ζωᾶς, τὰ ὅποια ἐσυνάχθησαν καὶ αὐτὰ περὶ τὰς 2—3 χιλιάδας, ἀκολούθως διέταξε νὰ ἐκκινήσῃ ὁ στρατὸς διὰ τὴν Ἀχαρνανίαν καὶ τὸ Μεσολόγγιον σταθμεύσας καὶ συγκεντρωθεὶς ἐν Ἄρτῃ, ἐντεθῆεν δὲ διεμοίρασεν αὐτὸν, τὸν μὲν διὰ τὰς ἐπαρχίας Δωρίδος καὶ Φωκίδος, τὸν δὲ νὰ προκαταλάβῃ ὅλους τοὺς σταθμοὺς ἀπὸ Ἄρτων μέχρι τοῦ Μεσολογγίου, ὅπως διατηρήσωσιν ἐλευθέραν τὴν δίοδον τῶν ἀναγκαιῶν τροφῶν καὶ ἐφοδίων, περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου ἤρχισε νὰ εἰσέρχεται ὁ Ὀθωμανικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ Πασσᾶ Πλιάσαν καὶ κατεσκήνωσεν ἐντὸς τοῦ ἐλαιῶνος τοῦ Μεσολογγίου περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου ἐφθασε καὶ ὁ ἴδιος Κιουταχῆς μετὰ ὅλα τὰ σμήνη τῶν στρατευμάτων καὶ ἐφοδίων, τὰ ὅποια κατεκάλυψαν ἅπασαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸν μέχρι τῶν Βοχωρογαλάτων, τῶν ὁποίων ἡ θεία ἐπροξένησε τρόμον εἰς τοὺς κατοικοὺς τοῦ Μεσολογγίου.

Ὀλίγον πρὶν τῆς εἰσβολῆς τοῦ Κιουταχῆ εἰς τὸ Μεσολόγγιον εἶχε φθάσῃ ὁ Νότης Βότσαρης μετὰ τινὰς ὑπ' αὐτὸν πατριώτας καὶ τὰς οἰκογενείας των διὰ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου, ὁ φθόνος ὁμοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ ἴδῃ ἐμπροσθέν του τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀρετῆς ἐφθόνικτε καὶ ἤδη τὰ προπερήματα τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἰδόντες αὐτοὺς παρουσιαζομένους ἐμπροσθέν των ἀνθρώποι τοῦ ὄχλου καὶ ἐξαναστάντες ἐκραζον ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἱκανοὶ μόνοι μας νὰ ὑπερασπισθῶμεν τὸν τόπον μας καὶ δὲν ἔχομεν τὴν ἀνάγκην πλείον τῆς προτυπικῆς κἀνεὸς, μήτε θέλομεν κἀνεῖα ἐπὶ κεφαλῆς μας, ταῦτα ἰδὼν ὁ στρατηγὸς Νότης Βότσαρης μετὰ τοῖ ὑπ' αὐτὸν σώματος ἐπεσφειν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ἔγθα οἱ ἀτκούστεροι καὶ εἰλικρινεῖς

Ἀνατολικῶται ἐφάνησαν πλέον εὐγνώμονες εἰς τοὺς εὐεργέτας των, τοὺς ὁποίους καὶ ἐδέχθησαν καὶ περεποιήθησαν προσηκόντως.

Καὶ μ' ὅλην τὴν θρασύτητα ταύτην τοῦ λαοῦ τῶν Μεσολογγιῶν, οἵτινες ἤθελαν μόνοι των νὰ λάβουν τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, οἱ φρόνιμοι πρόκριτοι τῆς Πόλεως δὲν ἤκουσαν τὴν παρεκτροπὴν τοῦ ὄχλου, ἀλλ' ἐσχημάτιζαν μίαν στρατ. ἐπιτροπὴν συγχειμένην ἐκ τῶν καπετανέων τῶν ἐπαρχιῶν μετὰ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ν. Στουρνάρη, τὰ μέλη δὲ τῆς ἐπιτροπῆς ἦσαν ὁ Δ. Μακρῆς ἐκ Ζυγοῦ, Γ. Τζόγκας, Ἰωάννης-Ράγκος, Γρηγόριος Λιακατᾶς, Δῆμος Τζέλιου, Γ. Βαλτινός, Ἀθανάσιος Κότσινας, Δ. Συδέρης, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἐκ τῶν ἐγκρίτων καὶ καπετανέων τῶν ἐπαρχιῶν ὅταν ὁμοῦς ἴδον οὗτοι ὅλον τὸ πῆριξ τοῦ Μεσολογγίου ἔδαφος καλυπτόμενον ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐφοδίων, φρίκη κατέλαβε τοὺς πάντας ὡς καὶ τοὺς φρουροὺς τὸ Μεσολόγγιον, συνελθόντες δὲ παρεχρῆμα εἰς γενικὴν συνεδρίασιν καὶ συσκέψεως γενομένης ἀπετάθησαν οἱ καπεταναεὶ τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς τοὺς προκρίτους τοῦ Μεσολογγίου καὶ ὁμίλησαν μὲ τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν εἰπόντες: « ἀδελφοὶ καὶ πατριῶται, εἰς τοιαύτας περιστάσεις πρέπει » νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα μικροφιλοτιμία ἐκ τοῦ μέσου καὶ νὰ γίνῃ » μόνον ἡ φροντίς καὶ ἡ σύσκεψις διὰ ποίων μέσων δυνάμεθα » ν' ἀντιπαραταχθῶμεν εἰς τὸν τρομερὸν τοῦτον ἐχθρὸν, ὅστις » ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιόν μας καὶ ἐκπαπειλεὶ τὴν ὑπαρξίν μας. » Σὰς λέγομεν λοιπὸν εἰλικρινῶς χωρὶς νὰ ἐρυθριάσωμεν, ὅτι ἡ » μεῖς δὲν εἴμεθα εἰς κατάστασιν νὰ τὸν ἀπαντήσωμεν καὶ νὰ » ὑπερασπισθῶμεν τὴν Πατρίδα καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν, εἶναι ἀνάγκη » λοιπὸν νὰ φροντίσῃτε διὰ νὰ φέρητε τοὺς καταλλήλους ἀν- » θρώπους, καὶ νὰ δόσῃτε τὴν διεύθυνσιν τῆς φρουρᾶς εἰς τοὺς » ὄντας συνειθισμένους νὰ διοικῶν καὶ ν' ἀντιπαρατάττωνται ἐν » ταιαύταις περιστάσει κατα τοιούτων τρομερῶν ἐχθρικῶν δυνά- » μεων, τοιούτους δὲ θεωροῦμεν τοὺς Σουλιώτας, τοὺς ὁποίους κα- » κῶς πράξαντες δὲν τοὺς ἐδέχθητε εἰς τὴν πόλιν Σας, τοὺς ἀν- » θρώπους αὐτοὺς νὰ τοὺς ἱκανοποιήσῃτε καὶ νὰ τοὺς προσκα- » λήσῃτε ἀνευ ἀναβολῆς καὶ νὰ τοῖς δόσῃτε τὴν διεύθυνσιν τῆς » φρουρᾶς τοῦ τόπου Σας. »

Ἐκπληκτοὶ γεγόμενοι οἱ πρόκριτοι τοῦ Μεσολογγίου ἐκ τῆς ὀμιλίας τῶν καπετανέων ἀμέσως συνῆλθον ἰδιαιτέρως καὶ συνέταξαν μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν στρατηγὸν Νότην Βότσαρη τὸν ὁποῖον παρεκαλοῦσαν νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ νὰ λάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς φρουρᾶς, καθότι τοιαύτη ἦτο ἡ γενικὴ θέλησις, ὁ δὲ στρατηγὸς Μπότζαρης λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπήντησεν ὅτι εὐχαριστοῦσε μὲν διὰ τὴν τιμὴν ταύτην διότι καὶ οὗτος κατὰ προτίμησιν καὶ πρὶν εἰς τὸ Μεσολλόγγιον διευθύνθη, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐστάθη δεκτὸς ἀπεκατεστάθη πλέον εἰς τὸ Ἀνατολικὸν καὶ συνέδεσε τὴν τύχην του μετὰ τῶν πολιτῶν τούτων καὶ δὲν δύναται πλέον νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ νὰ τοὺς ἐπίσῃ δόσας ὑπόσχεσιν νὰ συναγωνισθῇ μαζὺ των. Λαβόντες τὴν ἀπάντησιν ταύτην οἱ Μεσολογγίται συνῆλθον εἰς δευτέραν διάσκεψιν οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ καπεταναῖοι ὁμοῦ καὶ ἅπαντες ἀπὸ κοινοῦ συνέταξαν μίαν ἐπιστολὴν καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ μὴ μνησικακήσῃ εἰς τοιαύτας περιστάσεις, διὰ τὸ ἀτυλλόγιστον φέροισιν τινῶν ἀνθρώπων τοῦ ὄχλου, ἀλλὰ νὰ εὐπλαγχθῆ τὴν Πατρίδα καὶ τὰ ἄθῳα πλάσματα, τὰ ὁποῖα κρέχουν τὴν ἔσχατον τῆς υπάρξεως κίνδυνον, ἀλλὰ ἐάν δὲν ἐδώτῃ εἰς τὰς παρακλήσεις, θὰ εἶναι αὐτὸς ὁ αἷτιος τῆς καταστροφῆς τῆς Πατρίδος. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὑπογραφὴν παρ' ὅλων τῶν προκρίτων καὶ καπετανέων ἐστάλη εἰς τὸν στρατηγὸν Νότην Βότσαρη, ὅστις λαβὼν αὐτὸ ἀπεφάσισε καὶ μετέβη ἀμέσως εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς φρουρᾶς. (*) Ὁ Μπότσαρης ἐλθὼν εἰς Μεσολόγγιον συνῆλθεν εἰς διάσκεψιν μετὰ τῶν προκρίτων πολιτῶν καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ ἐσχημάτισεν ἓν στρατιωτικὸν συνθῶλύιον ἐξ αὐτῶν τῶν προκρίτων καὶ ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες καθεκάστην συνεδρίαζον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Βότσαρη καὶ ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν διάσκεψιν ὅλαι αἱ ἀφορῶσαι τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου ὑποθέσεις καθὼς καὶ ἄλλαι περὶ ἀναγκαίων ἀντικειμένων ἢ σύμπτωια καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν πολιτῶν καὶ στρατιωτικῶν ὡς καὶ τῆς πο-

(*) Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ὑπάρχουν εἰς χεῖρας τῶν τέκνων τοῦ ἀειμνήστου Νότη Βότσαρη.

λιτικῆς ἀρχῆς τῆς Κυβερνήσεως διεξήγαγον τισσούτων φρονίμως καὶ ἐμβριθῶς τὰ πράγματα καὶ εἰς τοὺς μεγαλιτέρους κινδύνους ἀκόμη, ὥστε παράδειγμα δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον πῶς κατορθώθησαν τοιαῦτα τεράστια ἔργα διὰ τῶν ὀλίγων μέσων καὶ διὰ στρατοῦ συγκροτουμένου ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ ἀταξία τις βεβαίως ἐξάγεται, ὅτι ἡ μεγίστη Ικανότης, ἡ φρόνησις καὶ πατριωτισμὸς διείπον τὰ πράγματα τῆς πόλεως καὶ τῆς φρουρᾶς.

Εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ Ἀρχηγείου ἐγένετο σύσκεψις ὅπως ἐνισχυθῶσι τὰ τεῖχη τοῦ φρουρίου καὶ τεθῶσιν ἀνάλογα πυροβόλα, τὰ ὁποῖα ὡς ἀρμόδιοι ἔλαβαν καὶ διεύθυναν πυροβολιστὰὶ Μεσολογγίται· ὡς ἔχοντες ἰδέαν τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, προσέτι εἰς ἕκαστον τῶν προμαχώνων διέταξαν ἓνα τῶν ἠπλοαρχηγῶν ὅπως διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ σώματος φρουρήσῃ αὐτὸς, καὶ ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ τῶν περιστάσεων ἤρξαναν ἢ ἐλάττωναν τὸν ἀριθμὸν ἐκάστου σώματος, πρὸς τούτοις, ἐπεὶ τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα δὲν ἦσαν λοχχοφόρα καὶ ἐν καιρῷ καὶ εἰς ἀνάγκην προσβολῆς δὲν ἐπρόφθαναν οἱ στρατιῶται νὰ γεμίσουν τὰ ὄπλα των διὰ νὰ προσβάλουν τὸν ἐχθρὸν διὰ πυρὸς, ἀπεφάσισαν καὶ κατεσκεύασαν λόγχας ὡς ἐκεῖνας τοῦ ἰππικοῦ καὶ τὰς ἔθεσαν εἰς ἕναστον τῶν προμαχώνων ὅπως τὰς μεταχειρισθῶσιν ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἀκολούθως ἐσχημάτισαν μίαν ἀνάλογον στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπὸ ἓνα τῶν ἐνεργητικῶν ἀρχηγῶν ὅπως διαμεῖνῃ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ φρουρίου καὶ ὅπως ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἐχθρικῆς τινος προσβολῆς ἐνισχύσῃ τὸ σῶμα τοῦτο, τὸ ἀδύνατον μέρος τῆς φρουρᾶς διὰ νὰ μὴ ἀναγκάζωνται οἱ ἐκ τῶν ἄλλων προμαχώνων φρουροὶ νὰ ἀφίρουν τὴν θέσιν των καὶ νὰ τρέχουν εἰς βοήθειαν τοῦ ἄλλου προμαχῶνος, καθότι ὁ ἐχθρὸς πολλάκις ἔλαμεν εἰς μέρος ἐπίδειξιν τινὰ καὶ ἡ κυρία διεύθυνσις του ἐγένετο ἄλλου, ἢ διεύθυνσις τοῦ ἐπικουρικοῦ τούτου σώματος ἐδόθη εἰς τὸν στρατηγὸν Κίτζον Τζαβίλαν, εἰσελθόντα ἀκολούθως εἰς τὸ φρούριον τοῦτο. Τοιαῦτα καὶ ἄλλα μέτρα ἐλαμβάνοντο πρὸς υπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον εἶχε φρουρὰν ἐντὸς αὐτοῦ ἐκ πέντε περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον προστεθῆ καὶ οἱ ἐκ Πελο-

πονήσου ἐλθόντες Γεωργιάκης Δράκος, Μῆτζος Κοντογιάννης καὶ Ἰωάννης Ράγκος.

Ὁ ἐχθρὸς ἐστρατοπέδευσεν ἀπέναντι τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἤρ-
χισε τὰς τεχνικὰς ἐργασίας του διὰ τῶν εὐρωπαϊῶν μηχανικῶν
ἀνώρου τε παραλλήλου καὶ κκατακρούζε κανονοστάσια, τὰ
ὅποια ἐφόπλιζε μετὰ τηλεβόλων καὶ ὀλμων κομισθέντων ἐκ Πα-
τρῶν διὰ τοῦ Κρουαρίου· ἀπὸ δὲ τῆς θαλάσσης ὁ Ὀθωμανικὸς
στολισκὸς εἶχεν ἀποκλείσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ Μεσολογγίου μολο-
νότι τὰ ῥηχὰ ἐπεκτείνοντο ἐπὶ πολὺ διάστημα καὶ τὰ μικρὰ
πλοίαρια τῶν Μεσολογγιτῶν διήρχοντο καὶ ἀπέβαινον εἰς τὰς
Ἰονίους Νήσους καὶ μετεβίβαν ἐκὸς ὀλίγας τροφίαις, ἀλλ' ὁ ἐχ-
θρὸς ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τὰς ἐργασίας τῶν μηχανικῶν ἐγένετο
παραίτιος θανάτου ἑκατοντάδων δυστυχῶν ἐργατῶν, τοὺς ὁποίους
οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς σπάθης ἐβίαζαν διὰ τὴν τελειο-
ποίησιν τῶν προμαχώνων καὶ τῶν κεκρυμένων ὁδῶν ὅπως πλη-
σιάζωσι πρὸς τὸ φρούριον καὶ πρὸς ὕψωσιν κινητοῦ προμαχώμα-
τος, τὸ ὅποιον καθεκάστην ἐκινῶσται διὰ τὴν πλησιάζῃ εἰς τὴν
τάφρον καὶ τὸ ὅποιον ἐσχηματίσθη ὄχυρὸν κανονοστάσιον· τὰ
κανονοστάσια ἀδιακόπως ἐξέχον τὸ πῦρ καὶ τοὺς κεραυνούς των
διὰ τῶν τηλεβόλων καὶ βομβῶν, ἐπάγοντα τὸν θάνατον εἰς ὅλα
τὰ μέρη τῆς πόλεως, προτέτι ἐπὶ τοῦ φρουρίου ἐσχημάτισαν
διαφόρους χαλάστρας, κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν τριμερὲν προμαχῶνα
(τερίμπιλε), ὡς ἐκ τούτου ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Κιουταχῆς ἐτοιμάζετο
καὶ ἀπειλοῦσε νὰ προσβάλῃ τὸ φρούριον δι' ἐπιθέσεως, ἀλλὰ δὲν
εἶχε τὴν τόλμην, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπερίμεναν τὴν στιγμήν ταύ-
την μετὰ προθυμίας ὅπως δώσωσι τέλος εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην
τοῦ ἐχθροῦ, διέταξαν δὲ νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς ἐπισκευῆς τῶν ῥηγμα-
των καὶ τῆς κατασκευῆς ἄλλων προφυλακτικῶν προμαχώνων, εἰς
τὰ ὅποια νυχθημερὸν ἠργάζοντο ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἐνῶ εὐρίσ-
κοντο εἰς τοιοῦτους ἀγῶνας ὡς πρὸς τὴν διόρθωσιν τῶν ῥηγμάτων
καὶ εἰς τὰς ἐτοιμασίας νὰ ὑποδεχθῶσι τὸν ἐχθρὸν, εἶδον μακρό-
θεν τὸν Ἑλληνικὸν στόλον ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Γ. Δήμου Νέγκα,
διοικητὴν τῆς Ἑλληνικῆς μίρας, ὅστις κατεδίωξε τὸν Ὀθωμα-
νικὸν στολισκὸν κληγήσας αὐτὸν μέχρι τοῦ Ἀντιρρίου.

Ἡ ἔλευσις τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς φρουρᾶς ἀπὸ τοῦ ἀρτίως ἐλθόντος ὀπλαρχηγοῦ Λάμπρον Βέικον, Ἰωάννην Κοντογιάννην καὶ τινες ἄλλους ἀφιχθέντας ἐκ Πελοποννήσου ἐνεθάρρυνε τὴν φρουρὰν καὶ ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ ἐν μάχημα εἰς τὸν ἐχθρὸν, ὅθεν τὴν 20—21 τοῦ Ἰουνίου ἔβαλαν τὸ πῦρ εἰς ὑπόνομόν τινα, ἣν εἶχαν θέσει εἰς τὰ περιτειχίματα τοῦ Ῥεσίτου, ἐξῆλθον οἱ ἐκ τοῦ φρουρίου διαταχθέντες Ἕλληνες καὶ ἐξώρμησάν κατὰ τῶν ἐχθρικῶν κανονοστιχιῶν ἐναντίον τῶν βομβῶν καὶ βομβομισθραλιῶν, διεσκόρπισαν τοὺς ἐχθροὺς, ἐφόνευσαν τριακοσίους καὶ ἔλαβαν πέντε σημαίας καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ φρούριον.

Οἱ Ὄθωμανοὶ ὄρως ἐξακολουθοῦσαν μετὰ μεγίστης δραστηριότητος τὴν ἐξώγκωσιν τοῦ κινήτου αὐτοῦ προχώματος, τὸ ὁποῖον ἔφεραν μέχρι τοῦ χείλους τῆς Τάφρου καὶ τὸ ὁποῖον ὑπερύψωσαν καὶ ἐξώγκωσαν διὰ λίθων ἐκ τῶν ἐξωθεν οἰκιῶν, διὰ κορμῶν μεγάλων ἐλαιῶν καὶ κορινίων πεπληρωμένων χωμάτων, ἐφρόντιζαν δὲ νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐπὶ τοῦ τεχνικοῦ αὐτοῦ λόφου.

Τὴν δὲ 10ην τοῦ Ἰουλίου ἐνεφανίσθη ὁ Τουρκικὸς στόλος, συγκεῖμενος ἐκ 40 πλοίων φεργατῶν καὶ κορβετῶν τὰ ὁποῖα μετακόμισαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἐχθροῦ διαφόρους ζωτροφίας καὶ πολεμοφοδία, τὰ δὲ Ἑλληνικὰ, ὄντα πολλὰ ὀλίγα, ἀπεσύρθησαν, ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος ἀπέκλεισε διὰ θαλάσσης τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἤρχισε καὶ οὗτος διὰ θαλάσσης τὸν κανονοβολισμόν καὶ βομβαρδισμόν κατὰ τῆς πόλεως ὁ δὲ Ῥεσίτης ἐνισχυθεὶς μετὰ τηλεβόλων ἐκ τοῦ στόλου καὶ λοιπῶν ἐφοδίων ὕψωσεν ἐπὶ τῶν κανονοστοιχιῶν διάφορα χονδρὰ τηλεβόλα ἐξ ἐξήκοντα λιτρῶν, καὶ δι' αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν κανονοστασιῶν ἐκεραυνοβόλοι πανταχοῦ τῆς πόλεως, πρὸς δὲ οἱ μηχανικοὶ του ἠργάζοντο δραστηρίως μετὰ τῶν κινήτων λόφων τῶν καὶ εἶχαν πλησιάζει πρὸς τὴν Τάφρον καὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ ρίπτουν ἐν αὐτῇ χρώματα, ἄμμου καὶ διάφορα κλαδιά, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀνεγείρῃ ἄλλα χαρακώματα ἐσωτερικῶς καὶ ἐπ' αὐτῶν εἶχαν σχηματίσει κανονοστοιχίας, καὶ προσέτι διὰ πετυρωμένων σφαιρῶν τὰ διὰ κλάδων καὶ λοιπῶν χαρακώματα τῶν ἐχθρῶν ἐπυρκόλουν, τοὺς ὁποίους καὶ ἠνάγκασαν ν' ἀποσυρθῶσιν ὀπισθεν. Οἱ

ἐχθροὶ λαβόντες τὸ παράδειγμα τῶν Ἑλλήνων ἔσκαπταν καὶ αὐτοὶ ὑπονόμους, καὶ δι' αὐτῶν ἐσκόπουσαν νὰ πληρώσουν χώματα τὴν Τάφρον, μετὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν τῶν ἔπιπτον οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἤρχοντο μετ' αὐτῶν εἰς χεῖρας καὶ οὕτω ἐγένετο τρομερὰ πάλῃ διὰ τῶν ψιλῶν ὀπλῶν, τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν ξιφῶν, ὥστε ἐφαίνετο ἕνας γενικὸς κατακλυσμὸς καὶ ἐπὶ τέλους οἱ Ἕλληνες ἐξήρχοντο νικηταί, τοιαύτη πάλῃ ἐγένετο καθεκάστην μάλιστα δὲ ὁ κανονοβολισμὸς καὶ βομβαρδισμὸς τῶν κανονοστιχιῶν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν λεμβῶν τοῦ στόλου ἦτον ἀδιάκοπος, ὥστε ἔφερε παντοῦ τὸν θάνατον, ἀλλ' ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἀπαραδειγματίστος.

Ὁ ἐχθρὸς μετὰ τὴν ἐκείσιν ταύτην εἰς τὴν στενὴν πολιορκίαν ἐνόμιζεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπέκαμαν καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ τελειώσῃ τοὺς σκοποὺς του μετὰ τὴν παράδασιν τοῦ φρουρίου ὑπὸ ὁποιαδήποτε συνθήκην, εἰδοποίησε τοὺς προσκόπους καὶ ἐξαποστέλει μίαν ἑπτὰμελῆ ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ταχίρ Ἀμπάζη, ὅστις ἐζήτησε νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τῶν ἀρχηγῶν ἐλθόντας δὲ τοὺς ὠδήγησαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν συναχθέντων ἀρχηγῶν τῆς φρουρᾶς, ὁ Ταχίρ Ἀμπάζης καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεσταλμένοι Ὀθωμανοὶ ὠμίλησαν ἐν προομίῳ, ὅτι ὁ Ῥούμελη Βαλεσῆς εὐσπλαγγίσθη τὴν κατάστασιν τῆς πόλεως καὶ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον τρέχει ὁ ἀδύνατος λαὸς, προσέτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, ὡς παλαιοὶ φίλοι τῶν ἀρχηγῶν τῆς φρουρᾶς, παρεκάλεσαν τὸν Ῥεσίτην διὰ νὰ συγκατατεθῇ νὰ ἐνδώσῃ εἰς μίαν ἔντιμον συνθήκην καὶ νὰ παραδωθῇ ἡ πόλις διὰ νὰ μὴν γίνωσι παραίτιοι τοσοῦτου ἀθῶου αἵματος, τὸ ὁποῖον θὰ λάθῃ χώραν εἰς μίαν δι' ἐφόδου ἄλωσιν· οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς ἐξ ἐνός στόματος ἀπήντησαν, τὸν παρακαλοῦμεν τὸν αὐθέντην σας νὰ μὴ μᾶς λυπηθῇ παντάπασιν, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθῇ ὅσον δύναται τὰ ἔργα του, διότι ἡ ἀπόφασίς μας εἶναι σταθερὰ, ἡ νίκη, ἢ θάνατος. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπέστρεψαν μετὰ τὴν ἀπάντησιν καὶ ὁ ἐχθρὸς ὡς μαινόμενος ἤρχισε τὸν συνήθη κανονοβολισμὸν καὶ τὰς δραστηρίως πρὸς ἐπίθεσιν προπαρασκευὰς, τὴν δὲ 16ην Ἰουλίου οἱ Ὀθωμανοὶ ἐβόλαν τὸ πῦρ εἰς ὑπόνομόν τινα, τὸν

ἐποῖον εἶχαν προετοιμάσῃ εἰς τὸν προμαχώνα τοῦ Βόσσαν, ὁ ὁποῖος ὡς κεραυνὸς ἐκραγεῖς ἔφερε κλονισμόν τινα καὶ ἐπροξένησε μέγαλο ῥήγμα ἐν αὐτῷ, οἱ ἐχθροὶ ὤρμησαν ὡς οἱ στραβοὶ ἐπὶ τοῦ ῥήγματος καὶ ἐπέθεσαν τὴν σημαίαν των ἐπὶ τοῦ προμαχώ- νος, οἱ δὲ φυλάττοντες αὐτὸν Ἕλληνες ὤρμησαν κατ' αὐτῶν, ἔλαβαν τὴν σημαίαν καὶ κατέστρεψαν ἅπαντας τοὺς ἀναβάντας ὥστε ἐπληρώθη ἐχθρικῶν πτωμάτων τὸ ῥήγμα τοῦτο, ἔτρεξαν δὲ πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες καὶ διὰ σανίδων, χωμάτων καὶ λοι- πῶν ὑλῶν ἐν ἀκαρεῖ ἐγέμισαν τὸ ῥήγμα, οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν ἔφο- δον ταύτην ἀπώλεσαν πλείονας τῶν τετρακοσίων νεκρῶν καὶ ἄλ- λων τόσων πληγωμένων, ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ ὀλίγοι ἐφονεύ- θησαν, καὶ ἐπληρώθησαν καιρίως μὲν ὁ Δῆμος Ῥενιάσης, ἐλα- φρῶς δὲ ὁ Γιοτῆς Γκιόνης, Σουλιῶται ἄμφότεροι.

Ὁ ἐχθρικός στόλος ἐξηκολούθει νὰ κανονοβολῇ καὶ νὰ βρομ- βολεῖ μανιωδῶς τὴν πόλιν διὰ θαλάσσης, πρὸς ὃν ἠναγκάσθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ σχηματίσουν διαφόρους κανονοστιχίας διὰ νὰ τοὺς ἀποκρούσωσι καὶ τοὺς ἀπομακρύνωσιν. Ὁ δὲ Κιουταχῆς διὰ τῶν μηχανικῶν του ἐπρὸςπαθεῦσε ὅπως εὔρη καταλλήλους θέ- σεις διὰ νὰ ἀνυψώσῃ νέας κανονοστιχίας καὶ ἐπ' αὐτῶν θέσῃ πυροβόλα καὶ βόμβας διὰ νὰ φέρῃ παντοῦ τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατον, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐνεκαρτέρου ἐφ' ὧν αὐτῶν, πρόσθε καὶ τῆς στερητέως τῶν ἀναγκαίων.

Περὶ δὲ τὰ τέλη Ἰουλίου οἱ βάρβαροι, ὕστερον ἀπὸ ἓνα κε- ραυνώδη κανονοβολισμόν, ὤρμησαν καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ προμαχώ- νος Βοτζάρεως, εἰς ὃν ἠδυνήθησαν νὰ ἀναβοῦν καὶ νὰ θέσουν τὴν σημαίαν των, ἀλλ' ἐν ἀκαρεῖ ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες, καὶ τοὺς ἀπέκρουσαν μετὰ μεγίστης φθορᾶς· εἰς τὴν μάχην ταύτην ἔπεσεν ἐνδόξως ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἰωάννης Σοῦκας Σουλιώτης. Τὸ πῦρ τῶν κανονοστασιῶν τοῦ ἐχθροῦ ἐξηκολούθει νὰ εἶναι πάντοτε ζωηρόν, ἐνίοτε δὲ ὁ Κιουταχῆς διέκοπτε τοῦτο καὶ ἔστειλε Πρε- σβεΐας μεσιτεύσεως περὶ παραδόσεως, ὁ Ταχίρ Ἀμπάζης ἦτον πάντοτε μεσίτης τούτων καὶ αὐτὸς ὁ διοικητὴς τοῦ Αὐστριακοῦ δικρότου Βοκρατόβιτς ἐσυμβούλευε τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου τοῦ Μετολογίου, ἀλλ' ὅλοι οὗτοι ἔλαβαν ἀπάντησιν καὶ ἀπὸ

τὸν στρατὸν καὶ ἀπὸ τοὺς γενναίους κατοίκους τῆς πόλεως, ὅτι προτιμότερον τοῖς ἦτον ὁ ἔντιμος θάνατος παρά ἡ αἰσχίστη ἀτιμία τῆς παραδόσεως τῆς ἱερᾶς αὐτῆς γῆς, ἦν ποταμοὶ αἰμάτων Ἑλλήνων ἐπὶ τὴν, ὃ δὲ ἀτρόμητος στρατηγὸς Νότης Βότσαρης ἐκήρυξεν ἐν ὀνόματι τῶν Σουλιωτῶν, ὅτι ἐφ' ὅσον εἰς μόνος Σουλιώτης ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου πᾶσα περὶ παραδόσεως συνθήκη ἐστὶν ἀπαράδεκτος καὶ ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ σημαία δὲν θὰ κυματίσῃ ἐπὶ τῆς πόλεως ταύτης εἰμὴ ὅταν διέλθῃ ἐπὶ τῶν πτωμάτων αὐτῶν, τὸ αὐτὸ ἐπραξε καὶ ὁ γενναῖος ἀρχηγὸς Λάμπρος Βεΐκος δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Ταχίρ Ἀμπάζην, εἰς ὃν ἀπήντησεν, ὅτι νὰ εἰπῇ εἰς τὸν Ῥούμελη Βαλεσῆ, ὅτι, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐμῶν εἰς τὸ Μεσολόγγι, πρέπει νὰ φροντίσῃ δι' ἐφόδου καὶ μὲ τὸ σπαθὶ νὰ τὸ κατακτήσῃ, ἄλλως ἄς ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὴν ιδέαν του, διότι ἐνώτῳ ὑπάρχει ζῶσα ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου παράδοσιν ποτὲ ἄς μὴν ἐλπίσῃ.

Ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τούτων ἐγένετο μανιωδῆς ὁ Σατράπης καὶ ἐξεθύμανε μὲ τὴν ἐξακολούθησιν καὶ τὴν διπλασίαν τοῦ πυρὸς τῶν κανονοστιχιῶν, τὰ ὅποια χαλαζῆδόν ἐξέπεμπον εἰς τὴν πόλιν τὰς σφαιρας των, προσέτε εἰς τὰς πρωτοφυλακὰς των μετεκόμισαν ἀνκριβήτους ἀναβάθρας τὰς ὁποίας παρετήρησαν οἱ πολιορκούμενοι καὶ ἐνόησαν ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐνεργήσωσιν ἐφοδον, καὶ ἠσπιδάζοντο ὅπως εὐχαρίστως ἀποθάνωσι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας παρά νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν βάρβαρον.

Πρὶν ἐξέλθῃ δὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, αἱ σάλπιγγες τοῦ φρουρίου εἰδοποίησαν τὴν φρουρὰν νὰ ἐτοιμασθῇ εἰς μάχην, οἱ δὲ φρουροὶ τῶν κανονοστιχιῶν τῆς μεγάλῃς κανονοστιχίας τοῦ Μακρῆ καὶ τῶν παραπλησίων βλέποντες τοὺς βαρβάρους ἐτοιμαζομένους πρὸς ἐπιθεσιν, παρευθὺς ἔτρεξεν ἡ φρουρὰ ἅπασα καὶ ἐτινάχθη ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἔβλεπον τὸ πῦρ ἐπὶ τινος παρασκευαζομένου ὑπνοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐκρηξίν του παρευθὺς μετὰ ἀλλαλαγμῶν ἔτρεξαν οἱ βάρβαροι ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τοῦ φρουρίου καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐκυμάτισαν εἴκοσι περίπου Τουρκικαὶ σημαῖαι ἐπὶ τοῦ φρουρίου, τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸ μέγαλον κανονοστάσιον τοῦ Βότσαρη καὶ τὸ παραπλησίον, ὥστε ἕκαστος

βλέπων ἤθελεν εἰπῆ, τετέλεσται τὸ Μεσολόγγιον, ἀλώθη ἐξ ἐφάδου, διότι καὶ ὁ στρατὸς ἅπας τοῦ Κουρσαίτου τὸ αὐτὸ ὑποθέσας ὤρμησεν ὡς ἀγέλη τῶν ζώων ὅπως προφθάσῃ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν καὶ τὴν ἐνισχύσῃ διὰ νὰ φέρῃ τὸ ἀποτέλεσμα, ἐπροχώρουν δὲ οἱ βάρβαροι οὗτοι μετὰ μεγίστης μανίας, ἀλλ' οἱ εὐκίνητοι καὶ ἀτρόμητοι Ἕλληνες τοὺς ἐδέχθησαν μετὰ μεγίστης γενναιοψυχίας, καὶ εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν ἡ μάχη ἐγένετο διὰ πυρῶν ὄλων τῶν ὄπλων, ὥστε ἐκ τοῦ βόμβου ἐσειετο ἡ γῆ καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐθόλωσε συμπυκνωθεῖσα ἡ ἀτμοσφαῖρα καὶ δὲν ἔβλεπεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἀκολούθως ὅμως οἱ Ἕλληνες μὴ ὑπομένοντες νὰ βλέπουν τὴν βαρβαρικὴν σχμαίαν ἐπὶ τῶν τευχῶν τῶν ὤρμησαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τοὺς ὁποίους κατέστρεψαν καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἀπὸ τὰς ἐπάλξεις τῶν κανονοστασιῶν καὶ τοὺς ἐκρήμησαν ὀπισθεν, μετὰ τρίωρον δὲ μάχην οἱ Ἕλληνες ἐδείχθησαν νικηταί καὶ ἐγένοναν πάλιν κύριοι τῶν προμαχώνων τῶν, ἐκυρίευσαν πολλὰς ἐχθρικές σημαίας καὶ ἐκάλυψαν ὅλας τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας ἐτόλμησαν νὰ πατήσουν οἱ βάρβαροι ἀπὸ τὰ ἴδια τῶν πτώματα, οἱ δὲ χάνδακες ἦσαν γεμάτοι πτωμάτων πλέον τῶν πεντακοσίων ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτο πολὺ ἀνώτερος· μετὰ τὴν ὑποχώρησιν καὶ τὴν φθορὰν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἐπετέθη ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ στολισκοῦ κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλ' αἱ Ἕλληνικαὶ κανονοστοιχίαι τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀποσυρθῆ. Εἰς τὴν γενναίαν ταύτην πάλην, εἰς ἣν ἄπειροι Τούρκοι ἐφονεύθησαν, ἀπὸ δὲ τοὺς Ἕλληνας περὶ τοὺς πενήτηντα ἐφονεύθησαν, ὁ Κιουταχῆς καταλυκηθεὶς διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην διέταξε νὰ μείνουν ἄπρακτοι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας αἱ κανονοστοιχίαι του.

Μετὰ τὴν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ταύτην νίκην ἡ φρουρὰ ἦλθε πάλιν εἰς τὴν σκάνη τῶν τραφῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν πολεμοφοδίων, ἐνῶ δὲ εὕρισκετο εἰς τοιαύτην ἀπορίαν ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων ἀπέστειλεν μεγίστην παρηγορίαν· ὁ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὑποσχεθεὶς στέλας ἔφθασε τὴν 23ην Ἰουλίου ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Μιαούλην καὶ τοὺς ἀντιναύαρχους Κολανδρουτζον, Ν. Ἀπο-

στόλην καὶ Σαχτούρην, καὶ ναυμοχίσας μετὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου διεσκόρπισεν αὐτὸν καὶ εἰσῆλθεν ἐνδοξῶς εἰς τὸ Μεσολόγγιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεβίβασε διαφόρους τροφὰς καὶ πολεμοφοδία ἀποσταλέντα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως· ἐνθαῤῥυνθέντες δὲ ἐκ τούτων τῶν περιστατικῶν καὶ τῆς εἰδοποιήσεως τῶν ἔξωθεν πλησιαζόντων Ἑλλήνων ὀπλᾶρχηγῶν ἐξῆλθον τοῦ φρουρίου 1500 ἄνδρες πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως μὲ τὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας ἐκυρίευσαν τὰ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ κανονοστάσια, προσέβαλαν τὰς φρουρὰς αὐτῶν, τὰς ὁποίας διεσκόρπισαν καὶ ἐνέσπειραν τὸν τρόμον εἰς αὐτοὺς κατασφάζαντες περὶ τοὺς χιλίους Ὀθωμανοὺς, ἐπέστρεψαν δὲ μετὰ πολύωρον μάχην, εἰς ἣν ἐφρονεύθησαν περὶ τοὺς ἐξῆντα Ἕλληνας καὶ τινες ἐπληγηθήσαν.

Μόλας τὰς τρομερὰς ἤττας, ἃς ὑπέστη ὁ Ῥοῦμέλην Κιουταχῆς μολοντούτο εἶχε τὴν ἐπιμονὴν νὰ διατηρήσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, διότι εἶχε δώσει τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀλώσεως αὐτοῦ καὶ ἐφοβεῖτο τὴν ζωὴν του, ὅθεν ἀδιακόπως ἔφερεν ἀπὸ τὰ βεζυράτα του νέα στρατεύματα, προσέτι, ὡς ἐβρέθη, τὰς μεγάλας του ἐλπίδας τὰς ἐτήριξεν εἰς τοὺς μηχανικούς του τοὺς Ἀυστριακοὺς, οἵτινες ἔξωθεν τοῦ φρουρίου εἶχον σχηματίσει ὄρος χώματος καὶ τὸ ἐκινούταν εἰς τὰ ἔμπρὸς καὶ ἐπλησίαζε νὰ καταπλακώσῃ καὶ φρούριον καὶ κανονοστάσια καὶ τὸ ὁποῖον εἶχεν ὕψος ἀνώτερον τῶν κανονοστασίων καὶ μῆκος ὀγδοήκοντα μέτρων, πλησιάζας δὲ εἰς τὸ τρομερὸν κανονοστάσιον Φραγκλίνος ὁ Ῥεσίτης διὰ μιᾶς αἱματηρᾶς μάχης, εἰς ἣν ἀπώλεσε μὲν τὸ ἀνθηρὸν μέρος, ἐκυρίευσεν δὲ τὸ μέρος ἐκεῖνο, οἱ Ἕλληνες προβλέποντες ταῦτα εἶχαν σχηματίσει εἰς τὰ ἐνδότερα ἄλλα κανονοστάσια ἰσχυρὰ, τὰ ὁποία εἶχον διαχωρῖσιν διὰ μεγάλης τάφρου, ἡ ἐχθρὸς ἐνόμιζεν ὅτι εὕρισκετο ἐντὸς τῆς πόλεως, αἰφνιδίως ὅμως βλέπει ὅτι εἶναι πολιορκημένος. Τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἐνεργεῖντο μετὰ μεγίστης δραστηριότητος ὁ μὲν Κιουταχῆς διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ ὄρος τοῦτο ἔτι πλέον διὰ νὰ ἔχη ὑπ' ἑαυτὸν ἅπαντας τοὺς Ἑλληνικοὺς προμαχώνας καὶ τὴν πόλιν ὀλόκληρον εἰς τὸ ὁποῖον ἐσχημάτισε κανονοστάσιον καὶ ἔθισεν ἐπ' αὐτοῦ χονδρὰ τοιχεθόλα καὶ ἐσφιρεθόλαι δεξιά καὶ

ἀριστερόν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἅπαντες ἠργάζοντο νυχθημερόν διὰ νὰ ἀνυψώσωσι διὰ κοφινίων καὶ λοιπῶν προχωμάτων τὰ κανονοστάσια τῶν ὅπως ἔλθωσιν εἰς παράλληλον θέσιν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀνήγειραν δὲ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος καὶ ἕν κανονοστάσιον εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωσαν τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ περιφήμου Σουλιάτου Κουτσονίκα, ἀλλὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἐγένοντο ἐν μέσῳ πυρός καὶ μετὰ φονικωτάτης ἀμφοτέρωθεν πάλης, τὴν ὁποίαν φιλέλληνες Γερμανοὶ ἰδόντες εἶπαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ὅταν ὑπάρχη πόλεμος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἡ μάχη γίνεται μεταξὺ γιγάντων, ἐνταῦθα ὁμως παλαίουσι λέοντες μετὰ λεόντων· εἰς τὰς μάχας ταύτας ἐφρονεύθησαν οἱ Σπύρος Κόντογιάννης, Κίτζος Κῶστας καὶ πρὶν ὁ Δῆμος Ῥινιάσης, ὁ Παντολέον Πλατίκας καὶ ὁ χιλιάρχος Τζιλίκος.

Ἐνῶ εὕρισκοντο ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τὰ πράγματα τοῦ Μεσολογγίου, οἱ ἐν Σαλώνοις Σουλιάται καὶ λοιποὶ Ἕλληνες πληροφορηθέντες ταῦτα ἀπέσπασαν ἐκ τῶν σωμάτων τῶν ἐπτακοσίους ἄνδρας ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Κίτζον Τζαβέλαν, Γ. Δράκον, Ἀθανάσιον Κουτσονίκα, Χρῆστον Φωτομάρα, Γιαννούσιον Πανομάρα, Γ. Μαλάμους, Δαγκλῆ καὶ λοιπούς, οἵτινες διασχίσαντες τὰς ἐπαρχίας τῆς Δωριδος καὶ Ναυπακτίας ἐπλησίασαν εἰς τὰ περὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ διὰ τοῦ Κρουονερίου διέσχισαν τὸν στρατὸν τοῦ Κιουταχῆ καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον. Ἡ ἔλευσις λοιπῶν τῶν γενναίων τούτων ἀνδρῶν ἐνέπλησε θάρρους ἅπασαν τὴν φρουρὰν καὶ μολονότι ὁ ἐχθρὸς εἶχε κάμει ἀρκετὴν πρόοδον, ἐλθούσης ὁμως τῆς δυνάμεως ταύτης τῶν Ἑλλήνων, ἤρχισαν νὰ μὴν ψηφίζουσι τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ μάλιστα νὰ τὸν περιφρονῶν. Ὁ Παναγιώτης Σωτηρόπουλος, ἐνεργήσας πάμπολλα ἔργα τῆς μηχανικῆς ἐπιστήμης ἐπιτηδείως, ἐβόηθει σημαντικὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου, ὁ ἴδιος αὐτὸς κατασκευάσεν ὑπόνομον περιέχοντα τρεῖς βόμβας τῆς μεγαλητέρας διαμέτρου, εἰς τὴν ὁποίαν θέσαντες τὸ πῦρ περὶ τὴν μεσημέριαν τῆς 31ης Αὐγούστου, ἐφόρμησαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκποῆν κατὰ τῶν ἐγγυτέρω Τουρκικῶν χαρακωμάτων, ἅπερ ἐν βραχὴ ὀφθαλμοῦ ἀνέτρεψαν· οἱ πολιορκηταὶ ἐκποσθέντες ἐκ τῆς ἔρημης τῶν Ἑλλή-

νων κατέφυγαν εἰς τὰ ἀπώτερα αὐτῶν χαρακώματα, καὶ ἐκεῖθεν ἐξετόξευαν χαλαζήδον τῆς σιδηρᾶς καὶ ὑαλίνοὺς γρανάτας κατὰ τῆς ἀτρομῆτου φρουρᾶς, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες περιεφρόνου ὅλους τοὺς κινδύνους, ἐπαυξάνοντες δὲ τὴν ἀνδρείαν των ὅσον ἤϋξαναν οἱ κίνδυνοι, ἐκυρίευσαν ὅλα τὰ πολιορκητικὰ ἔργα τὰ ὀπισθεν τοῦ Φραγκλίνου κατασκευασμένα.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἀναφαίνεται αἰφνης ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ἡ Σημαία τοῦ Ῥεσίτου, ὁ Σερασκέρης ἦλθεν νὰ παροτρύνη τὸν στρατὸν του, τὰ κανονοστάσιά του κροτοῦν πανταχόθεν καὶ ἡ Ἀσιατικὴ στρατιὰ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὑψώματος ἑνὸς πυροβολισμοῦ παρατεταμένου, ἀλλὰ συμβεβηκὸς τι δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν, ὃν ἡ Σημαία τῶν Σατραπῶν τοὺς ἐπέπνεεν. Ἄμα αὐτὴ ἐμπήχθη ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, αἱ σφαῖραι τῶν Ἑλλήνων τῆς ἀφείλε τὸν μιναρὲ, οἱ νικηταὶ διώκουσι τοὺς φυγάδας ἐν τῷ προμαχώνι καὶ δὲν μάχονται μὲ πυροβόλα μόνον, ἀλλὰ μὲ λίθους, μὲ ρόπαλα καὶ μὲ βομβίδας ἐκτοξευόμενας διὰ χειρὸς· ἀφ' οὗ κατέστρεψαν τὰ ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν ἐπὶ τοῦ Φραγκλίνου ἀνεγερθέντα ἔργα, οἱ νικηταὶ προῦχώρησαν κατὰ τοῦ ὑψώματος, αἱ βάρβαροι ἀνασύρουσι τὰ ξίφη των καὶ πάλλουσι ταῦτα ὑπεράνω τῶν χαρακωμάτων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐκρύπτοντο, ἡ Ἑλληνικὴ φρουρὰ ἀπῆλθισε νὰ ἀνατύρῃ τὸ ξίφος, ἀλλὰ μαχομένη διὰ ξύλων καὶ λίθων κατεσύντριψε τὰ ξίφη τῶν βαρβάρων, ἅπερ ἐφαίνοντο μόνον, οἱ βάρβαροι ἐζήτουν τὴν σωτηρίαν των εἰς τὴν φυγὴν, περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον οἱ Ἕλληνες ἀνέκτησαν ὀλόκληρον τὸν προμαχῶνα Φραγκλίνου, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐπεριχαρακώθησαν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος· ἔπασαν δὲ ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ περὶ τοὺς εἴκοσι, ἐν οἷς καὶ ὁ χιλιάρχος Ἀποστόλης Βαργιμδίτης καὶ ὁ Γεώργιος Ντάγλας· οἱ δὲ τραυματισθέντες ἐτομποδοῦντο εἰς 45, ἐν οἷς καὶ ὁ Γεώργιος Τζαβέλας, καὶ ὁ σηματοφόρος Μαρκαντώνης, ὁ Ἰωάννης Ῥαζικότζικας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ Ἀθανασίου Ῥαζικότζικα, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐφόρτωσαν πλείονα τῶν 100 ζώων νεκροῦς, οἵτινες ὑπερέβησαν τοὺς τραυματίους ἐκ τῶν ἀρίστων, ἐπληρώθη καὶ σὺτὸς ὁ Ἀγροβισιάρης εἰς τὸν βραχίονα καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτὸ

δὲ τὸ ὅποιον κατέπληξε καὶ κατελύπησε τὸν Κιουταχὴν ἦτον ἡ ἀπώλεια τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὄλας τοὺς ἐλπίδας. Ἐκτὸς τῶν λυπηρῶν τούτων συμβάντων τοῦ Ῥεσίτου, τῷ ἦλθεν ἡ εἶδησις, ὅτι ὁ πιστός του ὑπηρετῆς φιλότουρκος Γ. Βορνακιώτης κτυπηθεὶς εἰς τὴν Κανδύλα ὅπου εἶχε τὸ στρατόπεδόν του ἀπὸ Ἑλληνικὰ σώματα κατεδιώχθη ἕως τὰ Βονιτζιάνικα, τοῦ συνέλαβον δὲ καὶ 15 στρατιώτας καὶ τοὺς ἔφεραν εἰς Μεσολογγίον, ὁ δὲ Γ. Καραϊσκάκης περιήρχετο τὰς ἐπαρχίας ὅπως διακόψη τὴν κοινωσίαν τοῦ Ῥεσίτου μεταξὺ τοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς Ἄρτης ὡς καὶ μεταξὺ τῶν Σαλώνων διὰ νὰ μὴ τῷ ἔλθῃ οὐδὲμία βοήθεια ἐκείθεν.

Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν κυρίευσιν τοῦ κανονοστασίου Φραγκλί-νου διώρυξαν μεγάλην τινα ὑπόνομον ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ ὑψώμα-τος, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν δύω Σεπτεμβρίου ἔβαλαν τὸ πῦρ καὶ ἐκρηχθεῖσα κατέστρεψε τὰ μᾶλλον προσέχοντα Τουρκικὰ χαρ-κώματα, ἔκτοτε ὁ ἐχθρὸς ἀπεσύρθη ἀπώτερον καὶ ὠχυρώθη ὑπὸ τι τεῖχος, ἡ ἐκρηξις αὐτὴ ἔφερε τὸν θάνατον εἰς διακοσίους στρατιώτας ἐκ τοῦ ἐκλεκτοῦ σώματος τοῦ Ῥεσίτου.

Ἐπὶ τῆς καλουμένης κανονοστιχίας Κουτσοσίκα ἐτέθη τηλε-βόλον μεγάλης ὀκλής, καὶ ἐν ὀλμοβόλον, ὅπερ διευθυνόμενον παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Τζιριγώτου ἔφερε τὴν καταστροφὴν ἐφ' ὄλων τῶν ἐχθρικῶν κανονοστιχιῶν καὶ ἐπὶ τῶν σκηνῶν αὐτοῦ τοῦ Ῥεσίτου, τὸν ὅποιον ἠνάγκαζαν πολλάκις νὰ ἀλλάξῃ θέσιν καὶ νὰ ἀποσυρθῇ ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἀρακίνθου. Ὁ Ῥεσίτης ἐσύ-ναξε τοὺς ἐπιτηδειότερους πυροβολιστὰς καὶ ἐξετόξευε χάλαζαν σφαιρῶν καὶ σφαιριδίων καὶ βομβῶν διὰ νὰ τὴν καταπαύσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη.

Ὁ Ἀγοδασιάρχης ἐπρότεινεν εἰς τὸν Κιουταχὴν νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ νὰ ἀφίσῃ τὴν πολιορκίαν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη διότι ἐφοβείτο τὴν ζωὴν του, καθότι ἐκτὸς τῆς ὑποσχέσεως περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ἣν πρῶτον εἶχε δόσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτως εἶχε γράψῃε δτι πρὶν τῆς ἐορτῆς τοῦ Μπαϊραμίου ὑπέσχετο τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἐξ αὐτῶν τῶν αἰτιῶν παρακινήθεισ ἤτοιμᾶζετο εἰς

νέαν επίθεσιν, καὶ ἤρχισε νὰ προδιαθέτῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς παρα-
 κινῶν αὐτοὺς δι' ὑποσχέσεων καὶ ἀμοιβῶν νὰ δοκιμάσῃ καὶ αὐ-
 θις τὴν τύχην του, οἱ δὲ Ἕλληνες πληροφορηθέντες ταῦτα προε-
 τοίμασαν δύο ὑπονόμους, τὴν μὲν μικρὰν ὅπως δι' αὐτῆς προσελ-
 κύσουν τὸν ἐχθρὸν πλησίον των, τὴν δ' ἄλλην μεγάλην καὶ τρο-
 μεράν. Τὴν ἐνάτην λοιπὸν τοῦ 78ορίου, ἐκρήξως γενομένης
 ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης ὑπονόμου, ἀνετείναξε πολλοὺς τῶν Ὀθωμα-
 νῶν εἰς τὸν ἀέρα, κατόπιν τοῦ συμβάντος τούτου ὤρμησεν ἅπας
 ὁ στρατὸς τοῦ ἐχθροῦ καὶ αὐτὸς ὁ Κιουταχῆς νομίζοντες ὅτι
 ἐξῆλθον οἱ Ἕλληνες πρὸς ἔφοδον ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων του, τὰ
 δὲ κανονοστάσια ἤρχισαν βραδαῖν πῦρ, μάλιστα ὅλα ταῦτα
 διευθύνοντο κατ' ἐξοχὴν πρὸς τὸν προμαχῶνα Κουτσουνίκα, πρὸς
 δὲ τὰ λοιπὰ διεύθυνον ἀλυσοδέτους, σφαίρας, οἱ κύρηκες καὶ οἱ
 ἵππεις ἔτρεχαν ἵνα ἐξάξουν τῶν σκηνῶν ἅπαντα τὸν στρατὸν,
 τὸν ὁποῖον διὰ τῆς μάστιγος ἔβουσαν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ
 φρουρίου τειχῶν καὶ ὁ ἴδιος ἀκόμη Ῥεσίτης μὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ
 φρουρὰν εὕρισκετο εἰς τὴν πάλην παρακινῶν τὴν ἐπίθεσιν· φιλο-
 τιμηθέντες δὲ οἱ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ Γκέκηδες ἐπεχείρησαν τὴν ἔφο-
 δον, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν διὰ μεγάλης των φθορᾶς, ὁ δὲ Ῥεσί-
 τῆς συναθροίσα, καὶ πάλιν τὸν στρατὸν περὶ ἑαυτὸν τὸν διατάσσει
 νὰ κάμῃ γενικὴν ἔφοδον κατὰ τεσσάρων κανονοστιχιῶν, οἵτινες
 καὶ ἐπιχειρήθησαν νὰ ἀναβῶσι τὰ τείχη, οἱ δὲ Ἕλληνες τοὺς
 ἄφησαν πρῶτον νὰ πλησιάσουν, ἔπειτα αἰφνηδῶς ὤρμησεν ἐπ'
 αὐτῶν ὡς λέοντες καὶ τοὺς κατεσκόρπισαν καὶ τοὺς κατεκρί-
 μνησαν κάτω, τὰ δὲ κανονοστάσια καὶ μάλιστα ἡ Λουνέτζα διὰ
 τῶν μύδρων ἔκαμιν ἀφανισμὸν εἰς αὐτοὺς, καὶ ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ
 ἐντρομοὶ ἐφρευγαν ἠκούσθη τρομερὰ ἐκρηξίς τῆς ὑπονόμου, ἥτις
 ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς ἐξεσφενδόνισεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ
 λίθους καὶ χῶματα καὶ ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς εὐ-
 ρισκομένους, τοὺς μὲν ἔθαψεν ὑπὸ τὰ σπλάγχνα της, τοὺς δὲ κατε-
 σκόρπισεν ἐνθεν κάκειθεν κατὰ τεμάχια. Φόβος καὶ τρόμος κα-
 τέλαθεν ἅπαντας τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἔτρεχαν ἐνθεν κάκειθεν
 καταδικασμένοι ἀπὸ τὰς σφαίρας καὶ τὰς μύδρους τῶν Ἑλληνι-
 κῶν κανονοστοχιῶν, ὁ δὲ Κιουταχῆς συλλογισόμενος τὰ δεινὰ

ταῦτα κατεθλίβετο καὶ διὰ τὴν ὑπαρξίν του αὐτῆν. Ἀπωλέσθησαν δὲ ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν περισσότεροι τῶι πεντακοσίῳ, ἐπληγώθησαν δὲ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ Μπανοῦς Σέβρανης καὶ Ἀσλαίμπεις Καραμουράτης, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων δεκαπέντε ἐφονεύθησαν καὶ τριανταπέντε ἐτραυματίσθησαν.

Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα ἐφθασαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς οἱ ὀπλαρχηγοὶ Σαδήμηκς, Βασίλειος Πύτζης, Χριστόπουλος Χ. Πέτρου καὶ ὁ χιλίαρχος Γιαννάκης Στράτος, προσέτι ἦλθεν ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Κοραϊσκάκης ὄμοσεν μετ' ἄλλους ὀπλαρχηγούς προσεβαλε τοὺς φρουροὺς τῆς θέσεως Κραδαταρᾶ Ὀθωμανούς, τοὺς κατέστρεψε καὶ διεσχόρπισε φονεύσας ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους ἐκ τούτων δὲ πάντων ἐνθαρρυνθέντες συνήλθον οἱ Ἕλληνες τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ ἐτκέπτοντο ὅπως δώσωσι καὶ ἄλλο μᾶθημα εἰς τὸν Χουρσίτην, ὅστις πλέον δὲν ἐτόναξε σωροὺς χροιάτων διὰ νὰ σχηματίσῃ νέους πύργους καὶ ὑψώματα, ἀλλὰ διὰ τῶν μηχανικῶν του ἐζήτει νὰ μνηψῶσθαι φρούριον μικρὸν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἁγίου Αναστασίου κατεσκευασμένον μετ' κωνοστοιχίαν, μετεκόμισε καὶ ξυλείαν ἐκ Πρεβεζῆς ὅπως κατασκευασθῆ ἀποθήκας.

Οἱ Ἕλληνες ὁμῶς διωρυζαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σωτηροπούλου νέκην ὑπόνομον ὑπὸ τὰ χαρακώματα τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ἐκρηξις τῆς ὁποίας ἔφερε τὸ ποθούμενον ἀποτελεσμα ἀνατρεψατα τὸ χαρακώμα καὶ ἀποτευναξόσα τοὺς ὑπερασπιστάς του Ὀθωμανοὺς καὶ τινὰς μηχανικοὺς Εὐρωπαίους εἰς τὸν αἴρα.

Ἡ φρουρὰ προσέτι εἰδέχθη τὸν ἀποσταλλέντα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἄξιον ὑποναμοποιὸν Κώσταν, ὅστις διεύθυνεν ὑπὸ τὸ περιόρητον ὑψωμα ὑπόνομον, κατὰ συνέπειαν τῆ 13 88βριου τὸ πρῶτ' ἤρξατο πυροβολισμὸς ζωηρὸς ἐφ' ὅλης τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῶν τειχῶν καθὼς καὶ τὰ κωνοστοιχία διεύθυνον πῦρ ἀδίκηκοπον, οἱ Ὀθωμανοὶ ἰδόντες ταῦτα ἐτόρεξιν νὰ καθέξουσιν τὰς θέσεις των, ὁ Κώστας ἔδωκε τὸ πῦρ εἰς τοὺς ὑπόνομους, αἰτινὴς κρότον μὲν δὲν ἔδοσαν μεγάλοι, ἀλλ' αἱ καταστροφαὶ των ἦσαν τριμεραὶ ὑπὸ διαφορῶν διευθύνσεως ἀνέστρεψε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ὑψώματος, ἔρεν εἰς τὸν αἴραν πλουσίημοις τῶν ἐχθρῶν οἱ Γούρ

κοι ἔντρομοι γενόμενοι ἐγκατέλιπον τὰς γραμμάς καὶ ἔφρουγον, παρευθὺς ἠνοιχθησαν αἱ Πύλαι τῆς πόλεως καὶ οἱ Ἕλληνες ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν φυγάδων ἐχθρῶν καὶ τοὺς κατεδίωξαν μέχρι 300 μέτρων ἀπὸ τῶν τειχῶν· τὴν δὲ βὴν θύρου οἱ Ὀθωμανοὶ παραιτήσαντες τὰς θέσεις των ἀπεσύρθησαν ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἀρακύνθου ὅπου εἶχεν ὀχυρωθῆ αὐτὸς ὁ ἴδιος Ῥούμελη Βαλεσῆ ἢ φρουρὰ καὶ οἱ πολῖται ἐξεληθόντες ἴδον ταῦτα καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν, ὅστις ἐταπείνωσε τὴν ὕψρον τοῦ ἐχθροῦ τῆς Πίστειος, ἔβαλαν δὲ τὸ πῦρ καὶ ἑκαυσαν ἅπαντα τὰ ἐκ ξύλων ὀχυρώματα τοῦ ἐχθροῦ, ἐπέστρεψαν δὲ καὶ ἐπελήφθησαν τῆς ἐπισκευῆς τῶν βηγμάτων τοῦ φρουρίου καὶ τῆς καθάρσεως τῆς τάφρου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀξιοτίμου μηχανικοῦ τῆς πόλεως Κοκκίνη, ὁ δὲ ἐχθρὸς ἀχωρῶθη εἰς τὸ αὐτὸ στρατόπεδον διὰ πολυτρόμων κανονοστασιῶν. Ὁ Σερασκέρης ἀπελπισθεὶς διὰ τὰς ἀποτυχίας ταύτας ἐσκέπτετο περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ δὲν ἤξευρε ποῖα μέτρα νὰ λήθῃ· εἰάν ἔλυε τὴν πολιορκίαν, ἐφοβείτο τὴν ζωὴν του γνωρίζων τὸ φύσει ὀργίλον τοῦ Σουλτάν Μαχμούτη, εἰάν ἔμενε διατηρῶν τὴν πολιορκίαν, πάλιν ἐφοβείτο μήπως δὲν ἠμπορέσῃ νὰ ἀνθέξῃ καὶ ἐπέλθῃ βιαία τις διάλυσις ἢ ἀπὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων ἢ ἐκ τῆς ἀπελπισίας καὶ ἀπαισθήτους τῶν Ὀθωμανῶν, τούτου ἕνεκα ἐὼν ἄκων ἔγραψεν εἰς τὸν Σουλτάνον περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πολιορκητῶν καὶ ἐζήτησε τὴν πρόνοιαν τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸ νὰ ἐξαποστείλῃ ἐτι ἀνάλογον δύναμιν πρὸς ἐνίσχυσιν, προτείνας τὴν τοῦ Ἰμπραχίμ Πασσᾶ συνδρομὴν· ὁ Σουλτάνος λαβὼν τὴν ἐκθεσιν ταύτην τοῦ Σερασκέρη κατεπειγόντως καὶ μὲ ἐξεπίτηδες ἀπεσταλμένον ἔγραψεν εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν καριστάνων εἰς αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν ὁ πολιορκητικὸς στρατὸς τοῦ Μεσολογγίου, καὶ τὸν διέταξε νὰ γράψῃ εἰς τὸν Ἰμπραχίμην νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως μετὰ ἀναλόγου στρατιωτικῆς δυνάμεως εἰς τὸ Μεσολόγγιον ὅπως δόσῃ πέρασ εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τούτου, τὸ ὅποιον φέρει μεγάλον πρόσκομμα εἰς τὴν παντελῆ κατάκτησιν τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, ἐπρόσθετε δὲ, ὅτι πρὸς τοῦτο διετάχθη καὶ ὁ Σουλτανικὸς στόλος διὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν τῆς Αἰγύπτου διὰ νὰ ἐνεργήτωσιν ἀμφότεροι ὑπὲρ τοῦ

τελικῶν σκοποῦ, καθότι ὁ ἐχθρὸς ἐπεσώρευεν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ὅλα τὰ στίφη τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικής διὰ θελήσεως καὶ ξηρᾶς καὶ τὰ ὅποια ἐπὶ τῆς Στερεᾶς παντοῦ ἐνικήθησαν, μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔσχαμ' ἕνας προόδους.

Ἀνατολικὴ Ἑλλάς.

Ἐξιστορήσαντες τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης συμβάντα τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς πολιιορκίας τοῦ Μεσολογίου, ὡς εἶδομεν καὶ ὡς μᾶς παρεδόθησαν καὶ μάλιστα εἰς πολλὰ περιστατικὰ φωτισθέντες ἀπὸ ἱστορικοὺς αὐτόπτος, ἐρχόμεθα ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα συμβάντων τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ μάλιστα ἀναγκαζόμεθα νὰ ἀρχήσωμεν ἀπὸ προγενεστέραν ἐποχὴν, ἣτις ἐστὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μπαϊράμ Πασᾶ.

Ὁ ἀρχηγὸς Γούρας μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Μπαϊράμ Πασᾶ νίκην ὑψώθη κατὰ τὴν στρατιωτικὴν δόξαν καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ εἶναι εἰς ἕκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ὀδυσσεύς, καὶ διὰ νὰ συμβιβασῶσι τὴν μεταξύ των ἀντιζηλίαν, ἀπεφάσισαν καὶ διήρουν τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, καὶ ὁ μὲν Γούρας ἔλαβε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ τὴν φρουραρχίαν τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς τὴν στρατιωτικὴν Διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ, προσδεύοντος τοῦ Γούρα μεγάλως καὶ ἀποκατασταθέντος ἰσχυροῦ, ὑπεκίνησε τὸν κατ' αὐτὸ τοῦ Ὀδυσσεύς ὑπερβολικὸν φθόνον, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ τὸν βλάψῃ, ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας καὶ ἐκ τῆς δυσμενεῖς τῆς Κυβερνήσεως, προερχομένης ἐκ τοῦ ἀνοσιουργήματος τοῦ παρ' αὐτοῦ προχθέντος εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἀλεξίου Νοῦτζου καὶ Χρήστου Παλάσκας καὶ ἐξ ἄλλων ἀγνώπτων περιστατικῶν αὐτομόλητε μὲ τοὺς ἐχθροὺς καὶ μετ' αὐτῶν ἐνωθεὶς ἀπειλοῦσε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν, λέγεται δὲ ὅτι συνεννοήθη μετὰ τῶν ἐν Λαμῖα Ὀθωμανῶν Μουσταῖ Πιπῆ καὶ Ἀμπᾶζ Πασᾶ Ντιμπρα τοὺς προσεκάλεί νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Γούρας συμπαραλαβὼν τὸν Κριζώτην καὶ Βάσσαν καὶ ἄλλου, ὀπαρχηγούς, ἐξέβηεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ

επολιόρχησε τούς Ὀθωμανούς καὶ τὸν Ὀδυσσεά, ὄντας στρατοπεδευμένους εἰς τὸ χωρίον Λιβανάται, τῆς ἐπαρχίας Ἀταλάντης· οἱ πολιορκηθέντες Ὀθωμανοὶ ἔλαβον ὑπόψιν μήπως ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο συνεννοημένος μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἤθελε νὰ ἀποσκιρτήσῃ πρὸς αὐτούς, διὸ καὶ ἐσκέφθησαν νὰ τὸν φονεύτωσι, φίλοι τοῦ δέ τινας Ἀλβανοὶ ἀντέστησαν εἰς τοῦτο καὶ εἰδοποίησαν καὶ τὸν Ὀδυσσεά διὰ νὰ προφυλάττεται καὶ μάλιστα τὸν ἐπέτρεψαν ν' ἀναχωρήσῃ, συνεννοηθεὶς λοιπὸν μὲς τοῖς Ἑλληνας ἀρχηγούς· ἐξήπατησε τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἀνεχώρησε μεταβὰς εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων μετὰ διακοσίων ὀπαδῶν.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γοῦρας, Βάσσης καὶ Κριζώτης ἐδέχθησαν φιλοφρόνως τὸν Ὀδυσσεά καὶ διὰ νὰ μὴν ἔχῃ ὑπόψιν τινα μίτη τὸν κακοποιήσουν, ὠρκίσθησαν πρὸς τοῦτο εἰς τὴν μονὴν τῶν Λιβανατῶν, ἀκολούθως ὅμως ὁ Γοῦρας ἀπομονώσας τὸν Ὀδυσσεά ἀπὸ τὴν συναδίαν τοῦ τὸν ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δομποῦ ὑπὸ φύλαξιν.

Καθ' ἣν ἐποχὴν διεφυλάττετο ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δομποῦ οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ὀπλαρχηγοὶ Ρουμελιῶται καὶ Σουλιῶται μετὰ τὴν ἐν Κρεμιδίῳ μάχην μαθίντες τὴν στενὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἀπεφάσιζαν νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ συγγενῶν καὶ πατριῶν, ἐκστρατεύσαντες δὲ ὅτε Καραϊσκάκης, Κώστας Μπότζαρης καὶ λοιποὶ Σουλιῶται Τζαβέλαι, Δρακέοι, Κουτζονικέοι, Ζερβέοι, Δαγκλέοι, Βεῦκας, Μαλαμάται καὶ λοιποὶ πατριῶται, οἵτινες διὰ πλοιαρίων ἐκ τοῦ Αὐτρακίου διέδθησαν εἰς τὸ Δίστομον, οἱ ὀπλαρχηγοὶ οὗτοι φθάσαντες εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Γοῦρας ἔχει πεφυλακισμένον τὸν Ὀδυσσεά, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποτανθέντες ἐξητήσαντο τὴν ἀπελευθέρωσίν του, μάλιστα δὲ ὁ Κώστα Μπότζαρης, Καραϊσκάκης καὶ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ Σουλιῶται εἶχον κατὰ τοῦτο πολλὴν ἐπιμονήν, φοβηθεὶς δὲ ὁ Γοῦρας, ὅστις εἶχε φαίνεται ἐντολὴν ἄλλην καὶ σκοπὸν ἄλλον μῆτι τὸν ζητήσουν δι' ἐπιθέσει· καὶ ἔλθουν εἰς δυσίρεστα ἀποτελέσματα τὸν μετέφερον ἐντεῦθεν διὰ νυκτὸς καὶ τὸν ἀπήγαγεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸν ἔλλεισεν εἰς τὸν Πύργον, ἐκ τοῦ ὁποῖου

σπρωχθεῖς ἢ κρημνισθεῖς κάτω ἀπέθανεν, ἢ, ὡς λέγουσιν ὁ Γούδας διέταξε τοὺς φυλάττοντας αὐτὸν καὶ τὸν ἔπνιξαν καὶ τὸν ἔρριψαν ἐκ τοῦ Πύργου κάτω.

Τὸν θάνατον τοῦ Ὀδυσσεύς τὸν ἀποδίδουσιν ὅτι ἐγένετο κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἰωάννου Κωλέττου πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τὸν ὅποιον ἐπέφερεν εἰς τὸν Ἀλέξιον Νούτζον καὶ Χρῆστον Παλάσκα ἀδίκως κατὰ τὴν Δρακοσπηλιὰ τῆς Οἴτουσιδ.

Οἱ ἀνωτέρω ὄπλαρχηγοὶ ἅπαντες συνῆλθον εἰς συμβούλιον περὶ τῶν ληπτέων μέτρων εἰς τὸ νὰ δώσωσι συνδρομὴν εἰς τὸ κινδυνεῦον Μεσολόγγιον καὶ ἀπεφασίσθη μεταξὺ αὐτῶν νὰ ξεχωρίσωσιν ἑπτακόσιοι πατριῶται μετὰ τῶν ὄπλαρχηγῶν τῶν ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Κίτζον Τζαβέλαν, οἵτινες νὰ διευθυνθῶσι διὰ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ὀρεινῶν ὅπως φθάσουν ἐξωθεν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐντεύθεν νὰ εἰσέλθουν διὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ εἰσέλθουν ἐντὸς αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην χωρὶς νὰ βραδύνωσιν ἀνεχώρησαν καὶ διευθύνθησαν εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον, ἀπαντήσαντες δὲ καθ' ὁδὸν ἐν Λοιδορικήῳ ἐχθροῦς καὶ ἐν Κραθάρῳ τὸν γνωστὸν Ἀγοθασιάρην, τὸν ὅποιον πολεμήσαντες ἀπέκθηναν, διαβάντες δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ Κριονέρι καὶ ἐκεῖθεν εἰσῆλθον εἰς τὸ Μεσολόγγιον ὡς ταῦτα πρὸ ὕλιγου ἐξεθέσαμεν εἰς τὰ συμβεβηκτα τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὅποιον οἱ εἰσελθόντες ἐπέπλησαν θάρρος καὶ εὐτολμίαν.

Ἐκτὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ οἱ ἐν Βριωτῆα ὄπλαρχηγοὶ ἀπεφασίσαν καὶ διεύθυναν δύο ἄλλας ἀποστολὰς στρατευμάτων, τὴν μίαν ἀπὸ τὸν Γ. Καραϊσκάκη μεταδάντα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν διὰ νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τοὺς πολιορκητάς τοῦ Μεσολογγίου ἐχθροῦς καὶ ὅπως διακίψῃ τὴν μετακόμισιν τῶν τροφῶν ἐκ τῆς Ἰπείρου διερχομένων διὰ τῆς Ἀκαρνανίας, ἐγένετο ἔτι καὶ τρίτη διεύθυνσις στρατευμάτων, ὡς ἔρρηθη, ὑπὸ τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Κριεζώτην καὶ Βάσσου εἰς Ἀθήνας, καθότι ἐκ τῆς Εὐβοίας εἶχεν ἐξέλθῃ σῶμα ἐχθρῶν καὶ εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὸ Καπανδρίτη τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀπεστάλησαν οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι πρὸς ἀπέκρουσιν αὐτῶν.

Ἐμείναν δὲ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐν Σαλῶναις ἐχθρῶν ἐκ τῶν

Σουλιωτῶν ὁ Κῶστα Βότσαρις, ὁ Δράκος, ὁ Ζέρβας, ὁ Νταγκλῆς καὶ λοιποὶ, καθὼς καὶ ὁ Γούρας μὲ τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα· ἢ κατά- ληψις τῶν Σαλώνων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἶχε γίνει ὡς ἀκολούθως.

Πρὶν ἐξέλθωσι τὰ Ῥουμελιώτικα καὶ τῶν Σουλιωτῶν τὰ στρα- τεύματα ἐκ Πελοποννήτου εἶχον διαταχθῆ παρὰ τοῦ Κιουταχῆ τὰ ἐν Ἀκρίτῃ εὐρισκόμενα Ὄθωμανικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀμπάζ Πασσᾶ Ντίμπρα καὶ Μουστάμπεϊ Κιαφαζεζι νὰ εἰσβάλ- λουν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὅπως φέρουν περισπασμὸν καὶ ἀπασχολήσουν καὶ τὰ στρατεύματα τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς διὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν εἰς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου, πιθανὸν νὰ εἶ- χον συνεννόησιν καὶ μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς, οἱ ἐχθροὶ λοιπὸν αὐ- τοὶ τὴν 11ην τοῦ Ἀπριλίου μετὰ 3,500 Ὄθωμανῶν, διέβησαν τὸν Σπερχειὸν, ἔλαβον τὴν διὰ τὰ Σάλωνα διεύθυνσίν των, ἀλλ' ὁ Γούρας μετὰ τῶν λοιπῶν εὐρισκόμενος εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύ- τας τοὺς ἀπέκρουεν ἐν Τουρκοχωρίῳ καὶ ἐν Λαίλιῳ καὶ τοὺς ἠνάγκατε νὰ ὀπισθοπορήσωσιν, αἰτῶντες καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸ χωρίον Παλαιοχώριον καὶ διέμενον ἐκεῖ.

Ἐτερον σῶμα ἐκ τριῶν χιλιάδων ὑπὸ τὸν Κεχαγιάμπεϊ τοῦ Κιουταχῆ ἀποσταλὲν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὅπως φέρη ἀντι- περισπασμὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ μὴν δώσουν συνδρομὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ ἢ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλά- δος, τὸ σῶμα τοῦτο εἰσῆλατεν εἰς τὰς ἐπαρχίας Κραβάρων καὶ Λοιδωρικίου, διήρπασαν καὶ κατέστρεψαν πᾶν τὸ προτιχόν, ἐνωθὲν δὲ καὶ μὲ ἄλλους ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς Ναυπάκτου εἰσῆλ- θεν εἰς τὸ Μαλανδρίνον, κατέστρεψε τὸ χωρίον Συργουλά καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Παπαῦ Γεωργίου Παπαῦ Πολίτου, ἀκολούθως ἔλαβον τὴν διὰ τὰ Σάλωνα διεύθυνσίν του. Οἱ ἐν Σαλώνας Ἕλ- ληνες Νίκος, Πανουργιᾶς, Δυσβωνιώτης καὶ λοιποὶ μαθόντες τὴν εἰσβολὴν τῶν ἐχθρῶν ἐξῆλθον καὶ κατέλαβον τὰ πέντε ὄρνια καὶ ὠχυρώθησαν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης, οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἐλθόν- τες ἐπετέθησαν διὰ μεγάλης ὀρμῆς καὶ ἐπάσχισαν νὰ κυριεύσουν τὴν κρηυρὴν τῶν ὑψωμάτων καὶ νὰ διασκορπίσουν τοὺς Ἕλλη- νας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξῆνθεσαν περὶ τοὺς 150, μετὰ ταῦτα τὴν 4ην τοῦ Μαΐου εἰσῆλθον εἰς τὰ Σάλωνα, τὰ ὅποια διήρπασαν,

αίχμαλώτισαν δὲ καὶ πολλὰ γυναικόπαιδα, ἐκ τῶν Σαλώνων μετέβησαν εἰς τὸ Λοιδορίκιον ὅπου μετέβησαν καὶ οἱ τοῦ Παλαιολογίου καὶ ὁμοῦ τὰ ἐχθρικά σώματα ἐδόθησαν εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἀφ' οὗ κατέστρεψαν πᾶν τὸ προστιχὸν ἀμρότερα τὰ βαρβαρικά ταῦτα σώματα μετέβησαν ὁ μὲν Κεχαγιάμπεϊς τοῦ Κιουταχῆ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀφήσας εἰς τὴν Ναύπακτον τοὺς ἐκ τῆς φρουρᾶς αὐτῶν ἐξεληθόντας, ὁ δὲ Ἀμπὰμ Παστᾶς Νεϊμπρας μετὰ τοῦ Μουστάμπεϊ καὶ τοῦ στρατοῦ των εἰσῆλθον καὶ ἔμειναν ἐν Σαλώνοις.

Κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν τούτων λοιπὸν ἐξεκίνησαν τὰ διαμένοντα ἐνταῦθα Σουλιώτικα σώματα, καὶ ὁ Γούρας μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν, ὅστις μετέβη καὶ κατέλαβε τὴν μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, οἱ δὲ Σουλιῶται τὸ μετόχιον τῆς Μονῆς καὶ τὸ περὶ τὴν Μονὴν κείμενον ὄρος, οἱ ἐχθροὶ τὴν 17 Μουλίου πανστρατιᾶ ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διαιρεθέντες δὲ εἰς τρία σώματα ἐπετίθησαν κατὰ τῆς Μονῆς κατὰ τῶν ὑπεράνω τῆς Μονῆς καὶ τοῦ μετοχίου, τοὺς ὁποίους μετὰ πεισματώδη καὶ αἱματηρὰν μάχην οἱ Σουλιῶται ἐκ τῶν δύο θέσεων γενναίως ἀντέκρουσαν, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ Μονῇ Γούραν οἱ ἐχθροὶ τὸν ἔφεραν εἰς μέγαν κίνδυνον, τοῦτο ἰδόντες οἱ Σουλιῶται ἀμέσως ἐξεκίπησαν 150 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Δράκον καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς Σουλιώτας, ἀπῆλθον εἰς βοήθειαν τοῦ Γούρα καὶ προσέβαλαν τοὺς ἐχθρούς ἰσχυρῶς καὶ τοὺς ἀπεδίωξεν ἐκείθεν ἐκφοβηθέντες οἱ ἐχθροὶ ἐκ τῆς ἀκαθέκτου καὶ αἰφνηδίας ταύτης ὁρμῆς τῶν Σουλιωτῶν ἤρπασαν τὰς σημαίας των καὶ ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ Σουλιῶται ἠνοιξάν τοιοῦτοτρόπως τὴν ἀποκλεισθεῖσαν Μονὴν καὶ ἀπῆλλαξαν τὸν συναδέλφον των τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου.

Τὴν αὐτὴν νύκτα οἱ Τούρκοι ἐπανῆλθον εἰς Σάλωνα, εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφρονέθησαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων 37, τὴν δὲ 26ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς οἱ Τούρκοι φοβηθέντες ἀνεχώρησαν τῶν Σαλώνων ἀφήσαντες δύο κανόνια, τὰς σκηνάς, πολεμοφόδια καὶ ἄλλα πράγματα καὶ οὕτως ἠλευθερώθη ἅπας ὁ τόπος αὐτὸς ἐκ τῶν ἐχθρῶν· ἀπέρασεν καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 1825 ἔτους διὰ γιγαντώδους πάλης πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ διὰ τῶν νικητηρίων ὄπλων τῶν Ἑλλήνων διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης.

Ἐπανερχόμεθα ἐξακολουθοῦντες τὴν ἔξιστόρησιν τῶν συμβάτων εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου.

Περὶ τὴν 18ην Νοεμβρίου ἐνεφανίσθη ὁ Ὄθωμανικὸς στόλος συγκείμενος ἐξ 100 πλοίων ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Χουστρέφην καὶ περιπλέον διέβη ἔμπροσθεν τοῦ Βασιλαδίου καὶ διευθύνθη πρὸς τὰς Πάτρας, τὰ Καστέλια καὶ τὴν Ναύπακτον διὰ τὰ ἐφοδίαση μετὰ ζωοτροφῶν καὶ παντὸς ἀναγκαίου.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ μόνον τριάντα πλοίων ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Μιαούλην, ὅστις μόνον τὸν ὀλίγον στόλον ἀπέναντι γιγαντιαίου ἐχθρικοῦ, μόνον τοῦτο ἐπάλασεν ἐπὶ δέκα ἡμέρας νυχθημερὸν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ μετ' ἀπαραδειγματίστου τόλμης καὶ καρτεροφυχίας, ἀτυχῶς ὅμως τὴν φορὰν ταύτην ὁ ἐχθρικός στόλος ἦτον ἐφοδιασμένος μετὰ Εὐρωπαϊῶν ἀξιωματικῶν, ὑπερείχε δὲ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τετραπλασίως ἀπὸ τὸν Ἑλληνικόν, διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἠδυνήθη τὴν φορὰν ταύτην ὁ Μιαούλης γὰρ σείση τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὴν θέσιν των, μετέβη δὲ εἰς Ἴδραν πρὸς ἐφοδίασιν τροφῶν, ὁ δὲ Χουστρέφης μείνας ἐλεύθερος μετεδίδασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κιουταχῆ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

Τὴν δὲ 24ην τοῦ Δεκεμβρίου ἔφθισαν διὰ τοῦ Κρυονερίου ἐκ Πατρῶν 4 χιλιάδες τακτικοὶ Ἄραβες τοῦ Ἰμπρχήμ Πασσᾶ, ὀδηγούμενοι ὑπὸ ἀξιωματικῶν Γάλλων μετὰ ἑξ ἡμιμυριάδων, τὰ ἀναγκαῖον πυροβολικὸν καὶ ἰππικόν, οἵτινες καὶ ἐπροπορεύοντο, ὁ στρατὸς οὗτος ἐτοποθετήθη ξεχωριστὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κιουταχῆ.

Οἱ πολιορκούμενοι βλέποντες τὸν Ἀραβικὸν στρατὸν δὲν ἐπτοήθησαν, ἀλλ' ἠγανάκτησαν μεγάλως ὅπου τοὺς ὀδηγοῦσαν ἀξιωματικοὶ Γάλλοι, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασε καὶ αὐτὸς ὁ Ἰμπραχίμης μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀναγκαιῶν πολεμοφοδίων, μετ' ὀλίγον δὲ οἱ πυροβολιστὰὶ τοῦ Ἰμπραχίμη ἀντικατέστησαν ἐκείνους τοῦ Κιουταχῆ καὶ ἤρχισαν τὸν τρομερὸν κατὰ

τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως κανονοβλιτυμὸν διὰ τῶν βαρέων σφαιρῶν καὶ ἔφεραν μέγαν ἀφανισμόν εἰς τὰς οἰκίας τῆς πόλεως.

Τὴν δὲ 9ην τοῦ Ἰαννουαρίου ἐνεφανίσθησαν τρία Πετζιώτικα πλοῖα ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν Νεύαρχον Μιαούλην Ἑλληνικοῦ στόλου, τὰ ὁποῖα φθάσαντα πρῶτα εἰδοποιήσαν τὴν Κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Μιαούλη μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, καὶ τοῦ ὁποίου ἀφιχθέντος, τὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα κατέφυγαν ὑπὸ τὰ κανονοστάτια τῶν Πατρῶν, μία δὲ ἐκ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων φρεγάτα ἐξώκειλε καὶ ἐρρίφθη ἐπὶ τῆς νήσου τοῦ Καλάμου, ἐπὶ τῆς ὁποίας διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Νευάρχου ὁ ἐξ Ὑδρας Γεώργιος Πολίτης κατηύθυνε τὸ Πυρπολικόν του καὶ τὴν κατέκαυτε, τὰ δὲ πληρώματα πετόντα ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ἐφονεύθησαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων.

Τὴν δὲ 10ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος ἐξεκίνησεν ὅπως ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας τοῦ νὰ μεταβιβάσωσι τὴν ὁποῖαν ἐκήμεζαν διὰ τὸ φρούριον τροφὴν, δεκατέσσαρες φρεγάτες τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου ἐτέθησαν εἰς γραμμὴν, πρὸς τὰς ὁποίας ἀντιπαρετάχθησαν ἑξῆς βρῖκια ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν τάξει καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας συμπλοκὴν, τῆς θαλάσσης οὗτης τρικυμιώδους οἱ Ὀθωμανοὶ ἐστρεψεν τὰ νῶτα δευθυνομένοι πρὸς τὸν Πάπαν, τὴν ἐπιούσαν ἐναθεὶς ὀλόκληρος ὁ Τουρκικὸς στόλος προέβη κατὰ τοῦ στολίτην τοῦ Μιαούλη ὁ ἀτρόμητος οὗτος Ἕλλην Νεύαρχος, ἂν καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὸ μέγεθος ὁ ἐχθρὸς ὑπερέτερι δεκαπλάσια, μόνον τοῦτο ναυμαχίας καὶ διασχίτας πολλάκις τὸν ἐχθρικὸν στόλον τὸν ἐνίκησεν ἐπὶ τέλους τρέψας αὐτὸν εἰς φυγὴν καὶ τοῦς καταδίωξε μέχρι τῶν Πατρῶν καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὰ παράλια τοῦ Μεσολογγίου, τὴν ἐπιούσαν, ὁ Ἀντιναύαρχος Σαχτοῦρης ἀπεβίβασε πολεμοφόδια εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ δύο μηνῶν τροφὴν, τὴν ἀκόλουθον ὁ στόλος μετέβη εἰς Ὑδραν. Ἐλήξε δὲ ὁ χειμὼν καὶ τὸ ἔτος 1825.

Ὁ Ἰμπραχὴμ Βασιλῆς ἐν τῷ διαστήματι τῆς πάλης τῶν στόλων ἤρμευσε καὶ προετοιμάζετο διὰ νὰ προσβίλῃ τὸ φρούριον διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς καὶ διὰ μὲν τῆς προσβολῆς τῆς θαλάσσης ἠτοίμασε σχεδία καὶ κανονοφόρους, διὰ δὲ τῆς ξηρᾶς κανόν.

για, ὄλμους καὶ τὰ παρόμια, τὰ δὲ συγκεντρωμένα ὑπὸ τὴν διαταγὴν τοῦ στρατεύματος ἦταν δέκα περίπου χιλιάδες τακτικοὶ ὑπὸ ἀξιωματικοῦς Γάλλους, 2,500 ἄτακτοι πάσης φυλῆς Κρήται, Λαλαῖσι καὶ λοιποὶ καὶ ἄλλοι 2,500, Ἄλβανοὶ καὶ 1,500 Μαμαλοῦχοι, 500 Κοζάκοι τοῦ Καπετᾶν Πασσᾶ, προτέτι ἔλαθε καὶ δέκα χιλιάδες ἐκλεκτοῦς στρατιώτας ἀπὸ τοῦς ὑπὸ τὸν Κιουταχῆν, ὥστε ἐκτὸς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ιδιαιτέρας τοῦ Κιουταχῆ· ὁ Ἰμπραχῆμ Πασσᾶς εἶχε ὑπὸ τὴν διαταγὴν τοῦ 27 χιλιάδας στρατὸν ἐκλεκτὸν, οἵτινες ἐπάλαιον κατ' ἀσθενοῦς φρουρᾶς πολιορκουμένης ἐντὸς ἐρείπιων φρουρίου, καὶ ἦτις ἐπλησίαζε νὰ τελειώσῃ καὶ τὴν τροπὴν ὁποῦ εἶχεν μεταβιβάσει ὁ Ναύαρχος Μιαούλης, ἐπιτροπή τις ἀπεστάλη ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰς τὸ Βουλευτήριον ἐξαιτουμένη ὅπως γίνῃ φροντίς διὰ νὰ ἐφοδιασθῇ τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ πολεμοφόδια καὶ τροφᾶς καὶ εἰ δυνατόν νὰ δοθῶσι καὶ μισθοὶ τινες εἰς γυμνητεύοντας στρατιώτας, ἀτυχῶς ὅμως τὸ ταμεῖον ἦτον κενὸν χρημάτων, μολονότι ἡ Κυβέρνησις ἐπροθυμοποιήθη καὶ ἐμεταχειρίσθη ὅλα τὰ μετὰ διὰ νὰ ἠμπορέτῃ νὰ στείλῃ ἐν μέρος χρημάτων καὶ τὰς ἀναγκαίας τροφὰς ἐν Μεσολογγίῳ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ προχείρως, προμοίως τοιαύτη βραδύτης ἐπῆρχε καὶ διὰ τὰ μέσα τῆς ἐκκινήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Ὁ Καπετᾶν Πασσᾶς διέτρεχεν ἐλευθέρως ὅλα τὰ παράλια τῆς Αἰτωλίας καὶ Πελοποννήσου καὶ ἀφθόνως ἐπρομήθευεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ὀθωμανῶν τὰς ἀναγκαίας τροφὰς κλπ. ὁ δὲ Ἰμπραχῆμ Πασσᾶς ἐτοιμίζετο νὰ προσθάλῃ διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς τὸ Μεσολόγγιον τὸ δὲ πυρβολικὸν του ἐν πολυἀριθμον καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ ἐπιδηξίων Εὐρωπαίων πυροβολιστῶν ἐκεραυνοβολοῦσε καὶ διεφάρηνε τὰ τείχη, πρὸς τὰ ὁποῖα προετόμαζε τὸν τακτικὸν στρατὸν ὑπὸ ἀξιωματικῶν ἐξεληθόντων ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἄφειλον νὰ ὀρμήσωσιν ἐπὶ τῶν ἄγκυλων τοῦ φρουρίου, ἄλλοι δὲ ἀξιωματικοὶ Εὐρωπαῖοι ἐπὶ τῶν Ὀθωμανικῶν πλοίων διετήρουν τὴν πολιρκίαν στενῶς καὶ ἐμποδίζον τὴν μετακίνησιν παντὸς βοήθηματος εἰς τὸ φρούριον ὥστε ὁ κίνδυνος ἡμέρᾳ τῆ ἡμέρᾳ κῆζανε καὶ ἐκρούετο.

Ὁ Ἱμπραχίμης ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς ἐνεργείας του ἐπὶ τῶν προετοιμασιῶν τοῦ πολιορκητικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐσκήνωσε τοῦτο, καθὼς καὶ τὸν στολίσκον του ἔχων ἑτοιμον, διέταξε τὴν 12ην Φεβρουαρίου τρομερὸν πῦρ ἀδιάπαυστον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, τὴν δὲ 16ην δύω ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον διέταξε 5 χιλιάδες στρατὸν, οἵτινες βοηθούμενοι ἀπὸ τὸ σκοτός τῆς νυκτὸς ἐπροχώρησαν πρὸς τὰ τείχη φέροντες ἐργαλεῖα καὶ τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν πρὸς κατασκευὴν χαρακωμάτων· ἡ τῶν ἀλλ' προμαχόνων φρουρὰ ἐνόησασα αὐτοὺς καὶ δότατα τὸ σημεῖον ἤρχισε τὸ πῦρ πανταχόθεν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες μὴ εὐχαριστηθέντες εἰς τοῦτο μόνον ἤνοιξαν τὰς θύρας τοῦ φρουρίου καὶ ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βρυχάρων μὲ τὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἤρχισαν μετ' αὐτῶν συμπλοκὴν πεισματώδη, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἔχθρους Ἀραβας, Ἀλθανοὺς καὶ Γκέκιδες, ἐλθόντος δὲ ἐναντίον αὐτῶν ἐνὸς σώματος ἰππέων Μαμελούκων ἀπεσύρθησαν ὀλίγον σύροντες κατόπιν τῶν τοῦ ἐχθροῦ, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ ἔφεραν εἰς σημεῖον ὅπου εἶχαν ὑπόνομον ἔοδον τὸ πῦρ καὶ ἐκτραγέια ἐξελλόθρευσε πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν τούτων. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἱμπραχίμης ἀπώλεσεν ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐφρονεύθησαν ἐπτὰ καὶ ἐπληρώθησαν ἑνδεκά· ὁ ἐχθρὸς βλέπων τὴν ἥτταν ταύτην τοῦ στρατοῦ του καὶ φοβούμενος τὴν ἀμαύρωσιν τῆς ὑπολήψεως τοῦ τακτικοῦ του στρατοῦ ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ νέαν ἐπίθεσιν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐξελλόντες καὶ αὐτὸς ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν ἐφρόνευσαν καὶ ἐπλήρωσαν περὶ τοὺς τριακοσίους, καὶ ἐπὶ τέλος τοῦ ἀπεδιώξαν μακρὰν καὶ ἐπέστρεψαν θριαμβεύοντες εἰς τὴν πόλιν.

Ὁ Ἱμπραχίμης ἀπελπισθεὶς ἀπὸ τοῦ νὰ κατακτήτῃ διὰ τῆς ἐφόδου ἐκ τῆς ξηρᾶς τὸ Μεσολόγγιον, ἀπεφάσισε νὰ πολιορκήσῃ τοῦτο διὰ θαλάσσης καὶ εἰ δυνατόν νὰ κυριεύτῃ ὅλας τὰς εἰς τὴν Δίμηνη ὀχυρὰς θέσεις διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον ἀπὸ τοῦ νὰ μετακομίσῃ τροφὰς καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα ἐν τῷ φρουρίῳ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξελλῶν ὁ στολίτης του ἐκ τοῦ ὄρμου τῆς Ἀσπρῆς Ἀλυκῆς διέκοψε τὴν κοινωνίαν μεταξὺ τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ Μεσολογγίου, τὴν δὲ 22αν Φεβρουαρίου ἐν